

1063

"MAJANRAKENTAJAT" -

Nuorten luontosuhteen rakentumisesta

Heljä Pantzar

Liikuntapedagogiikan

lisensiaatintutkimus

1998

Jyväskylän yliopisto

SISÄLTÖ

JOHDANTO	1.
1. NUORET JA LUONTO	3.
1.1. Luonto 'luontona'	4.
1.2. Luonto paikkana ja kokemisympäristönä	6
1.3. Ihmisen suhde luontoon	10
1.4. Suomalaisten luontosuhde	14
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	18
2.1. Tutkimusmenetelmät	18
2.2. Tutkimusaineisto	22
2.3. Aineiston analyysi	25
3. LAPSEN JA NUOREN KOSKETUS LUONTOON	30
3.1. Lasten ja nuorten luontoympäristöt	34
3.2. Elinympäristöt luonnossa toimimisen mahdollistajina	37
3.2.1. Lapsuusajan asuinympäristöt	37
3.2.2. Mummola- ja kesämökkiympäristöt	44
3.2.3. Nuorten elinympäristöt	46
3.2.4. Yhteenveto ympäristöjen merkityssuhteista	53
3.3. Toiminnan eri muodot luontokosketusten mahdollistajina	54
3.2.1. Leikkitoiminnat	56
3.2.2. Perheen yhteiset vapaa-ajan toiminnat	61
3.2.3. Harrastukset ja nuorten omat vapaa-ajan toiminnat	63
3.2.4. Opiskelu ja työnomaiset toiminnat	68
3.2.5. Yhteenveto toimintojen merkityssuhteista	71
4. LAPSEN JA NUOREN KOKEMUKSET LUONNOSSA	73
4.1. Luontoympäristön merkitys luontokokemukselle	77
4.1.1. Lapsen luontokokemukset metsässä	77
4.1.2. Nuoren luontokokemukset metsässä	82

4.1.3. Luontokokemukset vesiympäristössä	84
4.1.4. Kokemukset maatilaympäristöstä ja eläimistä	87
4.2. Tunteet luonnossa	89
4.2.1. Mielihyvän tunteet	92
4.2.2. Mielipahan tunteet	97
4.2.3. Pelkokokemukset luonnossa	99
4.2.4. Kertomusten toiminta ja tunteet	105
4.3. Yksityisyyden ja yhteisyyden kokemukset luonnossa	108
4.4. Kokemustaustan merkitys luonnon kokemisessa	110
5. YMPÄRISTÖN JA LUONNON ARVOTTAMINEN	115
5.1. Miksi luontoon	119
6. LUONTOSUHDEKATEGORIAT	123
6.1. Vieraantunut suhde luontoon	126
6.1.1. Pelkosuhde luontoon	128
6.1.2. Talutusnuora-suhde luontoon	129
6.2. Tapasuhde luontoon	129
6.3. Haasteita etsivä suhde luontoon	130
6.4. Itseä vahvistava suhde luontoon	131
7. TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA	133
LÄHTEET	145

TIIVISTELMÄ

Pantzar, H. 1998. "Majanrakentajat" - Nuorten luontosuhteen rakentumisesta.

Tutkimustehtävänä on kuvata mitä nuoret aikuiset kertovat omista lapsuus- ja nuoruusajan luontoympäristöistään, niissä tapahtuvasta toiminnasta ja omista kokemuksistaan sekä selvittää mikä yhteys saaduilla kokemuksilla on nuoren luontosuhteen muotoutumiseen. Tavoitteenani on kuvata niitä luontosuhde-malleja, joita tutkittavien joukko edustaa.

Aineisto koostuu luontokokemusten muistelemisen tuloksena syntyneistä, omaelämäkerrallisista kertomuksista. Kokemusten kertojina on 30 Suomen Nuorisopiston nuorisotyöopiskelijaa. Aineisto on kirjoitettu vuosina 1994 - 1995.

Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen, ja sen avulla on tarkoitus ymmärtää lasten ja nuorten elämämaailmaa ja tulkita niitä kertomusten sisältämiä merkityksiä ja merkityssuhteita, joita nuoret aikuiset liittävät luontoon.

Luontokosketukset ovat suomalaiselle lapselle jossain muodossa lähes päivittäisiä, koska luonnoksi koetaan pienetkin luontokohteet tai -elementit. Leikit, retket ja majan rakentaminen tutustuttavat lapset ennen kaikkea metsään ja sen elementteihin. Vähintään jossakin nuoruuden vaiheessa luontoympäristö koetaan vieraaksi, mutta siitä muodostuu myös mieleinen toimintaympäristö osalle nuoria. Lapsuus- ja erityisesti nuoruusajan luontokokemusten laadulla ja sosiaalisella ympäristöllä on merkitysyhteys nuoren ja luonnon suhteeseen. Keskeiset piirteet luontosuhteen määrittelyssä ovat:

- 1) tunnekokemukset,
- 2) luonnon ja itsen välille tulkituttava merkityssuhde,
- 3) luontotoiminnan laatu,
- 4) luontotoiminnan useus,
- 5) luontoa kohtaan tunnetut arvostukset.

Tämä tutkimushenkilöjoukko tuotti edellisten perusväittämien perusteella neljä luontosuhdemallia. Ensimmäiseksi nousee *vieraantunut suhde*, jonka sisällä erottuvat omiksi kategorioikseen *pelkosuhde* ja *talutusnuora-suhde*. *Tapasuhde*-, *haasteita etsivä suhde*- ja *itseä vahvistava luontosuhde-malli* kuvaavat niitä nuoria, joilla luontokosketukset ja -kokemukset ovat jatkuneet määrältään ja laadultaan vaihtelevasti myös nuoruusaikana.

Näiden tutkimustulosten mukaan omaa elämänvoimaa lisäävän luontosuhteen kehittyminen näyttää edellyttävän, että tunteet luontoympäristöä kohtaan perustuvat pitkäkestoiseen mielihyvän sävyttämään mielenlaatuun. Silloin kokemukset luonnossa voivat sisältää myös negatiivisesti koettuja asioita tai tilanteita, jotka voivat jälkepäin muuntua itseä vahvistaviksi kokemuksiksi. Tällaisen suhteen edellytyksenä on luonnossa tapahtuva haasteellinen toiminta, jossa tarvitaan osaamista ja joka tuottaa pätevyyden ja mielihyvän tunteita. Voimakkain este tällaisen suhteen syntymiselle ovat luontoa kohtaan tunnetut pelot. Luonnon elementtien vieraus ja oma osaamattomuus näyttävät niiltä esteiltä, joiden takia luontoympäristöstä ei ole tullut 'tuttu' ja käytetty toimintaympäristö.

Hakusanat: *luontosuhde, luontoympäristöt, luontokokemukset.*

JOHDANTO

Suomalaisten nuorten metsätiedot ovat yllättävän vähäisiä ja näppituntuma metsään on kadonnut kirjoittaa Vihreä Lanka 7.11.1996. Nuorten luontoyhteyden ja luontotietouden lisäämiseksi on suunnitteilla ja käynnissä useita projekteja (Rantasalmi-projekti, ekokoulut). Ympäristökasvatuksella ja kestävän kehityksen liittämällä kaikkeen kouluopetukseen pyritään sekä tiedollisiin että asenteellisiin tavoitteisiin kaikilla koulutuksen tasoilla. Erilaiset yhteiskunnalliset tahot pyrkivät auttamaan kouluja tässä kasvatustehtävässä. Esimerkiksi Suomen Metsäyhdistys on tehnyt peruskouluja varten opintomateriaalia ja -ohjeita, joiden avulla kannustetaan kouluja, opettajia ja oppilaita metsäpoluille, mahdollisimman vähällä vaivalla.

Nuoret ovat huolissaan ympäristön tilasta, mutta heidän valmiutensa elintason alentamiseen ympäristönsuojelunsaamiseksi on merkittävästi alhaisempaa kuin aikuisten. Erityisesti pojat eivät ole valmiita henkilökohtaisiin, luontoa säilyttäviin uhrauksiin omassa toiminnassaan (Järvinen 1995). Miksi? Onko ainoana syynä se, että heidän on kulutukseen tottuneina vaikea ajatella muunlaista elämää? Vai vaikuttaako kohde, jonka puolesta tulisi uhrautua, vieraalta ja tuntemattomalta? Tutkimukseni tavoitteena on avata jälkimmäistä kysymystä. Pyrin etsimään vastauksia kysymyksiin *mitä luontoympäristö ja siellä toimiminen merkitsevät nuorille ja millainen suhde heillä on luontoon.*

Suomalaisten nuorten ja luonnon suhde on melko vähän tutkittua aluetta. Tämän tutkimuksen sysäsi liikkeelle henkilökohtainen historiani, johon sisältyy mm. liikunnanopettajakoulutus ja pitkään jatkunut luonto- ja luontoliikunta-harrastus. Nämä yhdessä mahdollistivat sen, että pystyin opettajaurani alkuvaiheesta lähtien tarjoamaan opiskelijoille liikuntatunneilla erilaista luonnossa toimimista. Työpaikkani on Suomen Nuorisio-opisto, jonka tehtävänä on kouluttaa nuorisio- ja vapaa-ajanohjaajia, kulttuurisihteereitä ja matkailuvirkailijoita. Luontotoiminnan koulutus on ollut keskeisintä nuorisotyön opiskelussa. Yli 20 vuotta sitten opetussuunnitelmiin tulivat mukaan retkeily, leirikurssit ja vaellukset sekä viimeisimpänä suuntautumisopin-toihin kuuluva erikoistuminen luontoliikuntaan.

Olen siis omassa työssäni ollut usein nuorten aikuisten kanssa luonnossa ja kokemukseni mukaan retkille lähtö on monelle opiskelijalle pelottava kokemus. Miksi näin on? Johtuuko se

heidän aikaisemmista luontokokemuksistaan? Näihin kysymyksiin ei ole löytynyt koottua vastausta; vain monia käytännön tilanteissa syntyneitä mielikuvia erilaisten nuorten erilaisesta tavasta suhtautua luontoon ja toimia luonnossa. Opiskeluun sisältyvän luontotoiminnan suunnittelu ja toteutus ei ole aina onnistunut niin, että kaikki opiskelijat olisivat saavuttaneet kulloinkin asetetut tavoitteet. Ongelmia tulee esiin varsinkin ensimmäisellä pitemmällä toimintajaksolla luonnossa; kaikki eivät 'kestä' luontoa ja etäännyvät siitä edelleen. Mikä aiheuttaa 'kestämättömyyden' tilanteen luonnossa - on yksi niistä kysymyksistä, joka johtuu luontosuhde-tiedon puutteesta.

Esimerkiksi leirikurssilla opiskelijat asuvat viikon metsässä; he majoittuvat teltoissa, tekevät ruoan tulilla tai keittimillä. Kurssin ohjelma toteutetaan mahdollisimman aidossa luontoympäristössä. Tämä voi olla opiskelijalle ensimmäinen kokonaisvaltainen luontokokemus, jossa hän joutuu olemaan itsensä ja toisten kanssa ilman jatkuvan musiikin tuomaa turvaa, ilman pako-mahdollisuutta luonnon todellisuudesta ja 'aitoudesta'.

Koska Suomen Nuorisopiston yhtenä tavoitteena on kouluttaa opiskelijat sellaisiksi nuorisopaja vapaa-ajan työntekijöiksi, jotka osaavat käyttää luontoa toimintaympäristönä sekä opastaa ohjattaviaan arvostamaan sitä, heidän olisi viimeistään opiskeluaikana saatava henkilökohtaisia positiivisia kokemuksia luonnosta. Ihminen pyrkii tekemään sitä, mikä hänestä on mieluisaa, jos itsellä on valinnan vapaus (Iso-Ahola 1989). Myönteisiin luontokokemuksiin johtavaa toimintaa on mahdollista suunnitella ja toteuttaa, jos tiedetään mikä on 'lähtötilanne', millaiset valmiudet yksilöllä itsellään on. Siinä on motiivi tälle tutkimukselle, jonka tarkoituksena on selvittää millainen suhde nuorilla on luontoon opiskelun alkuvaiheessa.

1. NUORET JA LUONTO

Suomessa tehtyjen nuorisotutkimusten (Hoikkala 1989, 1991, 1993; Lähteenmaa 1989a,b, 1991; Lähteenmaa & Näre 1992; Näre 1992) perusteella voisi väittää, että luonto ei kuulu lähellekään nuorisokulttuuria - vain erilaiset alakulttuurit ja tietyn tyyppisen musiikin kuluttaminen kuvaa nuorten vapaa-aikaa. Tekniikka, erilaisine tuotteineen, valtaa nuoren ihmisen olemista ja pyrkii sitomaan kaikki omaan maailmaansa 'aidon' maailman sijasta. Esimerkkeinä jatkuvasti muuttuvat rock-musiikin tyyli, kauhuelokuvat ja *disneylandit* simuloituine maailmoineen. Tietokonefriikeille internet-ympäristöstä tulee helposti todellisten ihmissuhteiden korvike ja virtuaalitodellisuudesta ehkä piankin aidossa ympäristössä koetun kilpailija, jolloin reaalityodellisuus voi hämärtyä. (Iso-Ahola 1980, Matthies 1991.)

Mihin häviää 400 000 - 500 000 kesämökin olemassaolo tai pikkukaupunkien ja maaseutukuntien luontoympäristöt? Ovatko luonnonäänet liian hiljaisia kuultaviksi ja luonnonmaisemat vailla välttämätöntä sykettä ja sähköä? Kuitenkin jotkut nuoret ovat valmiita taistelemaan jäljellä olevista aarnimetsistä tai valmiita lähtemään psyykkisesti ja fyysisesti koetteleville seikkailuretkille. (Relander 1995.)

Nuorten toiminnat ohjautuvat yhä vähemmän perinteestä ja se luo uusia mahdollisuuksia kokeilla, muuttaa ja perua identiteettejä (Ziehe 1991, 27). *Itsekeskeisyys on kaikkein tärkeintä ja sisäinen todellisuus on kaikkein tärkein todellisuus* sanoi Thomas Ziehe 9.10.1991 Jyväskylässä luennollaan, jonka aiheena oli "Nuoret ja kulttuurinen modernisoituminen". Hänen mukaansa kärsimme tunteesta, että olemme menettäneet jotakin ja että modernisaatio on kylmää.

Wilenius on kirjoittanut vuonna 1979, että nuoriso elää kulttuurissa, jolle on ominaista sisäinen vieraantuneisuus itsestään, muista ihmisistä, luonnosta ja kulttuurista. Käytännön elämä osoittaa tilanteen olevan edelleen samanlainen, vaikka vieraantumisen syyt voivat nyt olla osittain erilaiset kuin vuonna 1979. Vieraantuminen voi tarkoittaa konkreetin luontoyhteyden kadottamista siten, että luontoa pitää katsoa televisiosta tai pitää lähteä retkelle metsään nähdäkseen luontoa. Toisaalta vieraantuminen tarkoittaa yhteyden katkeamista alkutuotantoon,

perunoiden kasvattamiseen tai lehmien lypsämiseen. Etäisimmäksi luonto on tullut silloin, kun sillä ei ole mitään merkitystä omassa elämässä. Luonnosta vieraantumisen yhdeksi perussyiksi on esitetty kaupunkia ja kaupungissa asumista (Saaristo 1994), mutta Liisa Uusitalon vuonna 1986 tekemässä tutkimuksessa ”Suomalaiset ja ympäristö” ilmeni, että haastatelluista 10 prosenttia oli elänyt pelkästään urbaanissa ympäristössä ja silti he arvostivat ympäristönsuojelua enemmän kuin maaseudulla asuneet.

Nuorimman sukupolven (Roos 1988, 59-67) lapsuudenkokemukset poikkeavat monella tavalla edellisten sukupolvien kokemuksista. He ovat sopeutuneet kaupunkiympäristöön, josta löytyvät valmiina erilaiset palvelut ja rakennetut liikuntapaikat. Koska nuorten ei tarvitse toimia yhtä läheisessä suhteessa aitoon luontoympäristöön kuin vanhempien sukupolvien, vaikuttaa se heidän luonnontuntemukseensa ja käsitykseensä ihmisen ja luonnon keskinäisestä suhteesta. (Vuolle 1992.)

Lapselle ja nuorelle kehittyi omien kasvuolosuhteiden perusteella kuva todellisuudesta, joka sisältää mielikuvan itsestä minuutena ja kuvan ulkoisesta todellisuudesta, esimerkiksi ympäristöstä (Kaijanaho 1988). Sen vuoksi lapsuuden harrastukset ja ympäristölliset kokemukset ovat tärkeitä; ne tulevat vaikuttamaan aikuisena toimiseen. Lapsena syntyy mieltymys ja arvostus tietynlaiseen luontoympäristön malliin. (Heimstra, Mcfarling 1974; Tuan 1977; Iso-Ahola 1980; Knopf 1987.) Ihmiset, jotka eivät ole kasvaneet luontoympäristössä, tuntevat pelkoa joutuessaan sinne ensimmäistä kertaa (Kaplan, Talbot 1983; Lewis 1978). Kaupungissa eläneet lapset vierastivat maapohjaisia tai ruohon peittämiä leikkipaikkoja; mieluisampaa oli leikkiä rakennetussa ympäristössä, esimerkiksi asfaltilla (Knopf 1987, 785).

1.1. Luonto ’luontona’

On vaikea tietää mistä puhutaan, kun puhutaan luonnosta. Mistä luonto alkaa ja mihin se loppuu. Sanan alkuperä löytyy esisokraattisen ajan sanasta *physis*, joka latinaksi käännettynä on *natura*. Williamsin (1983) mukaan sanan *luonto* etymologiassa voidaan erottaa kolme rinnakkaista ainesosaa: luonto yksittäisten kappaleiden sisimpänä olemuksena; luonto kaikkea olemassa olevaa ohjaavana yleisenä oliona; ja luonto (kulttuurille) ulkoisen aineellisen todelli-

suuden kokonaisuutena. Näistä kaksi ensimmäistä periytyy antiikista, mutta kolmas vakiintui vasta uuden ajan alussa.

Luontoa on yritetty hahmottaa erilaisin jaotteluin, jotka pohjimmiltaan ovat hyvin samanlaisia. Karl Wittfogel on jakanut luonnon kolmeen osaan (Lehtisen 1991, 65 mukaan):

- 1 Ensimmäinen luonto tarkoittaa villiä, koskematonta luontoa, luonnonmateriaalia riippumatta ihmisen työstä.
- 2 Toinen luonto käsittää ne luonnonvoimat, jotka on alistettu työn välineiksi: objektiiviset ja ihmisen luomat olosuhteet tuotannon prosesseille.
- 3 Kolmas luonto on inhimillinen luonto sisällämme, ja se ilmenee psykologisina ja etnisinä piirteinä, jotka ikään kuin asettavat luonnollisen puolen individuaalisessa ja kollektiivisessa olemassaolostamme kehyksiin.

Maurice Godelier (1984, 11) laventaa käsitteen määrittelyn viiteen merkitykseen:

- 1 ääretön luonnon osa, joka vaikuttaa ihmiseen jatkuvasti; ilmasto, maaperän alla oleva luonto jne,
- 2 ihmisen ehkä tiedostamatta muuttama luonto: maaperän eroosio, kasvuston muutos, jotka johtuvat maanviljelystä, karjankasvatuksesta jne,
- 3 ihmisten suoranaisesti muuttama luonto; kotitalouskäyttöön otetut kasvit ja eläimet jne,
- 4 puusta, kivistä yms. valmistetut työkalut, ihmisen ruumiin jatkeet,
- 5 ihmisen luonnosta erottamat elementit; puu, metalli, öljy jne.

Vielä keskiajalla luontokuvaa hallitsi aristotelinen teleologisuus, jonka mukaan kappaleiden tarkoitusperä oli toteuttaa oma luontonsa (Haila 1991). Luonnon ymmärtäminen muuttui Galileo Galilein 'löytäessä' ensimmäiset luonnonlait, joita varten tarvittiin Heideggerin mukaan matematiikan soveltamista luontoon. Luonto oli siis ajateltava ensin matemaattisena, vasta sitten voitiin kehittää luonnonlait. (Niemi-Pynttari 1988.)

Kulttuurin ja luonnon suhde muuttui ongelmalliseksi, kun luonto alettiin mieltää kulttuurin ulkopuolisena todellisuutena. Jean-Jacques Rousseau pohti ongelmaa: jos kulttuuri on kehittynyt luonnosta, niin luonnon ja kulttuurin välillä historiassa tulisi olla selvä raja. Missä se on ollut? Rousseau ratkaisi ongelmaan oli yhteiskuntasopimus, joka merkitsi ihmisen luon-

nontilan päättymistä. Irtaantuminen luonnosta ei kuitenkaan ollut pelkästään myönteistä, vaan on tuottanut muun muassa ihmisen luontaisen vapauden rajoittumisen ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden. (Massa & Sairinen 1991.) Useat kulttuuritutkijat, esimerkiksi Raymond Williams (1983), ovat korostaneet, että käsite luonto on kulttuurisesti määräytynyt: ei ole itsestään selvää, mitä luonnossa nähdään ja millaisena luonto nähdään. Luonnon määrittely riippuu siitä, mitä siinä pidetään tärkeänä. Tämän taas on eri aikakausina määrännyt yhteiskunnan taloudellinen ja kulttuurinen kehitys. (Haila 1990, 115.)

Teknologisen aikakauden tieto luonnosta perustuu luonnontieteellisen tutkimuksen käsitteelliseen tarkkuuteen, tarkkoihin kokeellisiin menetelmiin ja logiikkaan. Filosofi Heideggerin mukaan luonnontieteet asettivat luonnon pysyväksi resurssiksi teknologian käyttöön. (Niemi-Pynttari 1988.)

Yrjö Hailan (1990, 84-85) mukaan on olemassa vallitseva käsitys siitä, että jossakin on ihmisen koskematon ”alkuperäinen” luonto, jossa ekologiset vuorovaikutukset esiintyvät häiriintymättöminä ja ”puhtaina”; ja joka näin ollen antaa absoluuttisen perustan arvioida inhimillisten toimien luonnonmukaisuutta. Tämä käsitys on Hailan mukaan väärä: alkuperäinen luonto on myytti. Luonto on aitoa kaikkialla ja luonto on kulttuurisesti määrittynyt kaikkialla.

Luonto-käsitteen määrittelyn moninaisuudesta ja ongelmallisuudesta huolimatta se ymmärretään tässä tutkimuksessa paikkana, joka sijaitsee ihmisten rakentamien artefaktien ulkopuolella, joko lähellä tai kaukana. Suomessa on vielä tarjolla erilaista luontoympäristöä kaikille, jotka haluavat sitä kokea. Luonto on meidän kulttuurissamme pääosalle suomalaisia vapaaajan toimintaympäristö, jossa jokamiehenoikeudet takaavat melko vapaan liikkumisen ja monia toimintamahdollisuuksia (Vuolle 1990). Toisaalta luonto on edelleen työympäristö pienelle osalle suomalaisia.

1.2. Luonto paikkana ja kokemisympäristönä

Paikat ovat niitä elementtejä, joiden mukaan kokemuksemme maailmasta järjestyvät. *In a chaos there is no place* (Relph 1976, 43). Paikan käsite voidaan ymmärtää pelkästään sijanti-

na, tai siihen voidaan liittää myös omat käsitykset ja kokemukset, joiden seurauksena paikoilla on erilainen merkitys eri ihmisille. Yhteisiäkin piirteitä voi paikkaan liittyä, koska koemme samoja kohteita ja toimintoja, ja koska meitä on opetettu katsomaan asioita oman kulttuurimme mukaisesti. (Relph 1976, 45.)

Mitkä ovat ne tietyn paikan ja siihen liittyvien kokemusten oleelliset piirteet, jotka tekevät siitä itselle merkittävän? Relphin (1976, 31-43) mukaan maisema-ympäristön merkitys lähtee siitä, *mitä maisema ilmentää*. Paikan visuaaliset piirteet liittyvät helposti katselijan omiin harrastuksiin ja ne heijastavat hänen arvojaan ja aikomuksiaan (Lyytinen 1995a; b). Jokin paikka koetaan 'omaksi', jos se on fyysisesti eristetty muusta maailmasta, tai jos sillä on meille erityinen merkitys. Toisaalta 'oma paikka' voi olla lapsuudessa merkittäväksi koettu paikka, joka nyt on enää muistoissa. Tietty paikka muotoutuu omaksi joko hitaasti pitkäaikaisen toistuvien yhteyksien seurauksena tai yhtäkkisten voimakkaiden kokemusten seurauksena. Myös omien juurien kokeminen sijoittuu aina johonkin paikkaan, joka tunnetaan hyvin ja jossa minut tunnetaan, ja joka koetaan koskettavana ja turvallisena. (Relph 1976, 37.) Kirjoittaja sanoo, että syvä suhde paikkoihin on ihmiselle tarpeellinen ja väistämätön kuten suhde läheisiin ihmisiin.

Paikan *identiteetin* määrittää *fyysinen ympäristö*, eli ne samanlaisuudet ja erilaisuudet, jotka erottavat sen muista paikoista, ja ne *toiminnot*, jotka ovat ominaisia sille paikalle. Kolmantena määrittelijänä ovat ne *merkitykset*, jotka yksilö liittää kyseiseen paikkaan. Kaksi ensimmäistä elementtiä avautuvat suhteellisen helposti, mutta kolmannen ymmärtäminen on vaikeampaa, koska merkitysten alkuperän muodostavat yksilölliset tavoitteet ja kokemukset, ja merkitykset voivat muuttua ja siirtyä kohteesta toiseen oman mielenkiinnon, kokemusten ja näkökulmien muuttuessa. (Relph 1976, 44-47.)

Omasta kokemuksestamme saatamme tietää, että joidenkin paikkojen luonnetta tai 'persoonallisuutta' kuvaa paikan 'henki', jonka Relph (1976, 48) liittää tärkeänä tekijänä identiteetin laatuun. Paikan 'henkeen' vaikuttavat sekä historia että nykyisyys, ja se voi olla pysyvä vaikka paikassa tai alueella tapahtuisi suuriakin muutoksia.

Paikkojen *identiteettiä* voidaan pohtia kahdesta näkökulmasta: *identity of places* tai *identity with places*. Jonkin paikan identiteetti tarkoittaa sitä pysyvää samuutta, jonka avulla erotamme

eri paikat toisistaan, esimerkiksi kaupunkiympäristön luontoympäristöstä. *Identity with places* kuvaa sitä erityistä, joka yksilöllä tai ryhmällä on kokemuksen kautta jostakin paikasta. Jälkimmäinen voidaan kokea kahdella tavalla, joko ikään kuin sisällä tai ulkopuolella olijoina. Nämä kokemuksen tavat määrittyvät sen mukaan, mihin kukin asettaa rajat. Jos esimerkiksi koti on keskeinen kiinnostuksen kohde, kaikki muu on ulkopuolella. Tila-käsitteen muuttuminen paikka-käsitteeksi edellyttää tutkijan mukaan *sisällä olemisen kokemusta*. (Relph 1976, 49-50.)

Relph (1976, 51-52) jakaa *ulkopuolella olemisen* kolmeen tasoon:

- 1 *Existential outsidersness* tarkoittaa vieraantumista ihmisistä ja paikoista; tunnetta maailman epätodellisuudesta ja mihinkään kuulumattomuudesta.
- 2 *Objective outsidersness* tarkoittaa paikan ja itsen kertakaikkista erottamista, joka ilmenee siten, että paikat eivät ole välittömien kokemusten tuottajia vaan 'esineitä', joilla on tiettyjä ominaisuuksia, esimerkiksi sijainti.
3. *Incidental outsidersness* kuvaa tilannetta, jossa paikat koetaan lähes yksinomaan satunnaisina ympäristöinä tai taustoina omille toiminnoille.

Sisällä olemisen kokemuksen Relph (1976, 52-55) määrittelee seuraavasti:

- 1 *Vicarious insidersness* koetaan silloin, kun esimerkiksi taiteessa kuvataan paikkoja meitä koskettavalla ja omia kokemuksiamme vastaavalla tavalla.
- 2 *Behavioral insidersness* kuvaa sitä tapaa, jolla 'sisällä oleminen' kapeimmassa merkityksessään yleensä ymmärretään, eli seinien tai muiden selvästi havaittavien rajojen sisäpuolella olemista.
- 3 *Empathetic insidersness* ei synny itsestään, siihen tulee harjaantua. Edellytyksenä on aistien käyttö, halu olla avoin paikan ominaislaadulle, halu tuntea, tietää ja kunnioittaa paikan oleellisia elementtejä. Tunteet ja yhteys paikan identiteettiin ovat mukana tässä kokemuksessa.
- 4 *Existential insidersness* luonnehtii kuulumista johonkin paikkaan, joka koetaan osaksi itseä. Koti ja kotipaikka ovat sellaisia silloin, kun yksilö kokee syvää ja täydellistä samuutta paikan kanssa. Henkilö, jolla ei ole tällä tavalla koettua paikkaa, on juureton.

Yksilölliset mielikuvat paikasta syntyvät osittain omista kokemuksista osana yksilön omaa

tila-aika -jatkumoa, ja osittain siitä syystä, että jokaisella on omanlaatuinen persoonallisuus, omat muistot, tunteet ja intentiot, jotka värittävät tietyn paikan mielikuvaa ja antavat sille tietynlaisen identiteetin. Aika vaikuttaa sekä paikkoihin että meihin itseemme, omiin kokemuksiimme, asenteisiimme ja kiintymiseemme. Ne puolestaan vaikuttavat tietyn paikan luonteen pysyvyyteen tai muuttumiseen omassa mielessämme. Pysyvän mielikuvan syntyminen edellyttää kokemishetkellä tehtyjen havaintojen monimutkaista ja jatkuvaa järjestämistä ja tasapainottamista omien odotustemme mukaiseksi. (Tuvan 1974, 59; Ralph 1976, 56-59; Hotelli 1981, 33; Lyytinen 1995a, 2-3.)

Jos havainnoinnin kohteena on maisema, me näemme siinä helposti vain sen, mitä haluamme nähdä. Selektiivisen näkemisen taustalla on oma kulttuurimme ja halumme olla näkemättä rumaa ja tylsää. Maisema on useimmiten vain tausta paljon tärkeämmälle tekemiselle, mutta joissakin tilanteissa maisemaan saatetaan kiinnittää huomiota siten, että siitä jää mieleen muistoja tai se synnyttää ajatuksia. Ympäristön ja tietynlaisen maiseman merkitykset liittyvät aina siihen miksi ja miten me sen tunnemme. (Ralph 1976, 123.)

Hyvin harvoin maiseman kauneus tuottaa 'huippukokemuksen', joka ilmenee voimakkaana ilona, syvänä kunnioituksen ja ykseyden kokemuksena. Olennaista on, että tällainen kokemus on hetkellinen, josta tipahdamme nopeasti takaisin tavanomaisen havainnoinnin tilaan. Silti hetken vaikutus voi olla syvälinen, ja se voi johtaa itsetunnon lisääntymiseen tai se voi avata uuden näkökulman, jonka avulla voimme tarkastella kaikkia muitakin maisemakokemuksiamme. (Ralph 1976, 123.)

Luonto antaa siellä liikkujalle viehättävämmän havainto- ja elämysympäristön kuin rakennettu ympäristö rajattuine tiloineen ja sääntöjen sitomine toimintoineen (Knopf 1987; Bale 1994). Luonto koetaan paitsi visuaalisesti maisemana, myös kuuloaistin, hajuaistin ja tuntoaistin kautta, jonka motivoiva merkitys on ilmeisen suuri, vaikka sen tutkimus on toistaiseksi vähäistä. Ulrich (1983) on analysoinut näköaistiin perustuvia ominaisuuksia, jotka lisäävät maiseman esteettistä miellyttävyyttä. Katsojia viehättää sellainen maisema, jossa on mm. kohtalaisesti kompleksisuutta ja jokin kiinne kohta: poikkeava näkymä, syvyyttä ja vettä näkyvissä. Skolimowski (1984) käyttää käsitettä "luonnon geometria", joka tarkoittaa ympyrän ja spiraalin muotoja. Sen vastakohtana ovat rakennetun ympäristön suorat viivat.

Luonnossa ihminen kokee virkistävää ja rentoutuvansa; siellä ei tarvitse kiinnittää huomiota muuhun kuin itseään kiinnostaviin ilmiöihin ja kohteisiin. Siellä voidaan siirtyä luonnon kiertokulun määrittelemään aikakäsitykseen ja unohtaa teollistuneen kaupunkimaisen elämän kelloonsidottu aikakäsite. (Gunter 1987, Telama 1991, 1992.)

Toisaalta luonto ja kaupunki on asetettu rinnasteiseksi kokemusympäristöksi, joista kumpikin voi toimia samanarvoisina “mielihyväpaikkoina” (Silvennoinen 1992). Tämän ajattelun mukaan luontoliikuntaa nähdään kulttuuriteollisuutena, joka tarkoittaa luonnon ja luontokokemusten myymistä ja kuluttamista kuten muitakin kulttuuriteollisuuden tuotteita. Ihminen pyrkii metsästämään mielihyvää ja vahvoja kokemuksia, josta seuraa toisaalta rentoutumista ja toisaalta jännitystä, turvallisuuden tunnetta ja “järjellisyttä” (Featherstone 1991). Tätä tarvetta tyydyttämään on Suomessakin perustettu useita yrityksiä, jotka tarjoavat sisällöltään erilaisia elämys-tuotteita, eri vuodenaikoina, erilaisissa luontoympäristöissä.

1.3. Ihmisen suhde luontoon

Luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta on esitetty eri historiallisina ajankohtina toisistaan poikkeavia käsityksiä. Knopf (1987) on nimennyt kolmenlaisia olettamuksia luonnon merkityksestä ihmiselle: evolutionismi, kultturismi ja kanta, jossa kummatkin näkemykset yhdistetään.

“Evolutionaarisen” käsityksen mukaan ihminen käsitetään hyvin läheisesti luontoon sidotuksi. Luonto on sisäistynyt evoluution aikana elimelliseksi osaksi ihmisen todellisuussuhdetta. Tämä suhde on aina kulttuurista riippumatta samanlainen ja ennalta määrätty. Evolutionistit väittävät, että esimerkiksi päivän- ja kuunkierto sekä vuodenaikojen vaihtelu ovat ihmiselle tärkeitä, koska ihminen on sopeutunut niihin vuosituhansien ajan (Kaplan 1977).

“Kulttuurisen” käsityksen omaksuneet ovat sitä mieltä, että luontoon on liittynyt eri kulttuuri-kausina ja historian vaiheissa toisistaan poikkeavia arvoja. He pitävät ihmisen luontosuhdetta relativistisena. Suhde ei ole ehdoton siinä mielessä, että voitaisiin puhua ainoastaan yhdestä, välttämättömästä tavasta reagoida luontoon (Tuvan 1977). Tämän näkökannan edustajat

voivat vedota lukuisiin eri kulttuureissa tehtyihin tutkimuksiin, joissa osoitetaan, että eri ihmisryhmät erilaisina historiallisina aikakausina ovat omanneet varsin erilaisia käsityksiä suhteestaan luontoon.

Joskus luontoon on liitetty negatiivisia merkityssisältöjä. Luonto on käsitetty alempiarvoisena kuin kaupungin urbaanisuus. Luonto on nähty ihmistä rajoittavana pahana mahtina, kaupunki mahdollisuutena toteuttaa omaa potentiaaliaan parhaalla mahdollisella tavalla. Joskus luontoa on pidetty hyvinkin tavoiteltavana rauhan, levon ja pyhyiden paikkana ja kaupungissa elämistä epäluonnollisena. (Kallio 1992.) Ihmisen suhde luontoon voidaan ymmärtää myös tasavertaisena liittolaisena. Luontoa voidaan jossain määrin hyödyntää, sitä voidaan pitää voimavarana, mutta toisaalta sitä halutaan kunnioittaa. Näiden eri kulttuureista löydettyjen eroavuuksien perusteella väitetään, että luonnolla ei ole mitään yhteistä tai yleistä merkitystä kaikille ihmisille kuten evolutionistit olettavat. (Kallio 1992.)

Kummankin pääsuuntauksen - luontosuhde joko sisäisesti ohjautuvana (evulionismi) tai ulkoisesti opittuna (kulttuurismi) - välittävänä kantana on esiintynyt käsitys, jossa kummatkin oletukset yhdistetään (Ulrich 1983). Tällöin ihmisen suhde luontoon käsitetään toisaalta sekä olemuksellisesti välttämättömänä että samalla muokkautuvana ja suhteellisena. Ulrichin (1983) mukaan voidaan olettaa, että luontoon liittyvät havainto- ja ajatteluprosessit eli *luontokognitiot* ovat evoluutiokehityksen aikana sisäisesti määräytyneet. Luontoelämykset eli *luontoaffektit* sekä arvot ja asenteet lienevät enemmän määräytyneet kulttuurisesti ja yksilöiden kehitys- ja kokemustaustasta (Knopf 1987).

Luonnon näkeminen resurssina johtaa tekniikkakeskeiseen luontoasenteeseen, joka tarkoittaa luonnon näkemistä raaka-aineena, pelkkänä välineenä ihmisen päämäärien saavuttamiseksi. Filosofi Herbert Marcuse (1969) kirjoittaa ihmisen olemisesta välineellistettynä, ja samaan rooliin joutuvat sekä luonto että eläimet tekniikkakeskeisessä luontosuhteessa. Martin Heideggerin mukaan teknologiassa ei ole olennaisinta tekniset koneet vaan kaiken näyttäytyminen ihmiselle objektiivisena, määrällisenä, laskettavana ja kertakäyttöisenä raaka-aineena, jolla on arvoa vain niin kauan kuin ihminen voi sen avulla ilmentää voimaansa. Eläinten ja kasvien näkeminen pelkkänä raaka-aineena on hänestä osoitus länsimaisen kulttuurin ja filosofian arvokielteisyydestä. Tämän takia suurin uhka teknologiassa eivät olekaan koneet ja niiden fyysinen vaikutus vaan teknologian henkiset vaikutukset ihmisen ajatteluun. (Zimmerman

1985, 99-100.)

Utilistisen ajattelutavan lisäksi luontoon voidaan suhtautua humanistisesti, jolloin ihmisellä on oikeus käyttää luontoa hyväksi niin, että se palvelee älyllistä ja eettistä kehitystä. Henkinen kehitys edellyttää kohtuullista hyvinvointia ja elintasoja, mutta niistä ei saa tulla itsetarkoitusta. Luonnon tulee tuottaa esteettistä tyydytystä ja edistää moraalisen mielenlaadun kehittymistä. Luonnon hyväksikäytön tulee edistää mielenterveyttä ja rakentavaa yhteiselämää. (Pietarinen 1987, 1992; von Wright 1981, 1987.)

Mystinen luontosuhde tarkoittaa pyrkimystä ykseyden kokemukseen, tunteeseen, että yksilön minuus häviää ja sulautuu yhteen äärettömän suuren luonnon kanssa. Luonto edustaa mystikolle pyhyyttä, se on olemukseltaan henkinen. (Pietarinen 1992, 38.) Luonnon pyhyys tulee parhaiten esille alkuperäisessä ja koskemattomassa maisemassa - erämaassa, merellä, vuorilla; mystikko haluaa säilyttää luonnon alkuperäisyyden (Skolimowski 1984).

Kansanrunous on säilyttänyt aikaisempien sukupolvien ajattelutapoja meidän aikamme ihmisille. Professori Leea Virtanen (1988) on tutkinut suomalaista kansanperinnettä ja kertoo mitä viime vuosisadalla ajateltiin ei-aistillisista kokemuksista:

- Lönnrot väitti, että esi-isiemme tietoisuus ulottui syvemmälle todellisuuteen kuin meidän nykyinen oppinut tietoisuutemme.
- Runeberg kehittää esseissään yhtä Suomen kulttuurin keskeistä teemaa: henkistä luontosuhdetta, jossa on selvästi goetheläinen laatu. Luonto ilmaisee jumalallisia ajatuksia, jonka ihminen tavoittaa syventymällä aisteillaan ja ajatuksellaan luontoon.
- Snellman esittää, että todellisuus sisältää sekä materiaalisen että ideaalisen ja on kehitettävä lähestymistapa, joka ulkoisesti aistittavan aineellisen kautta tavoittaa luonnossa ideaalisen, henkisen.

Tämän tapainen luontosuhde kuuluu Suomen kulttuurin henkiseen perintöön. Aluksi se on ollut kansanomaista tajua luonnossa vallitsevista henkisistä voimista ja olennoista, 1800-luvulla se saa ensin filosofisen ja sitten taiteellisen ilmaisun (esimerkkinä Leino, Gallen-Kallela, Sibelius), ja nyt se pyrkii esiin vaihtoehtoisena luonnontieteenä. (Wilenius 1991, 86-122.)

Nykyajan ihmisen suhde luontoon voi ilmetä yksinomaan suhteena maisemaan. Siihen tarvitaan ehkä vain yksi puu tai laajimmillaan aito luonnonvarainen maisema, jonka sisältämiä ulottuvuuksia ovat yhtenäisyys, eloisuus ja vaihtelu (unity, vividness, variety). Esteettinen ja emotionaalinen kokemus koettiin Heimstran ja McFarligin (1974, 126-127) mukaan huomattavasti tärkeämmiksi kuin sosiaaliset arvot, kun tutkittiin mistä yksilö nauttii eniten erämaakokemuksessa. Fyysiset ja kasvatukselliset kokemukset jäivät vähimmälle huomiolle.

Tällä hetkellä, kun luonnon hyväksikäytön negatiiviset seuraukset ovat ilmeisiä ja tiedostettuja, voidaan luontoon suhtautua ihmiskeskeisyyden sijasta myös luontokeskeisesti. Pietarinen (1987, 1992) jakaa tämän biosentrisen ajattelun kahteen pääsuuntaukseen: sentientismiin ja vitalismiin. Sentientismin mukaan meidän moraalinen velvollisuutemme on pidättyä aiheuttamasta kärsimystä tuntoisille olennoille (Pietarinen 1987, 1992). Australialaisen filosofin Peter Singerin (1991) mukaan meidän tulisi ottaa samalla tavalla huomioon eläinten ja ihmisten intressit. Vitalismin perustava arvo on elämä, joka tarkoittaa ettei ihmiselle anneta etuoikeutettua asemaa, vaan ihminen nähdään osana maapallon bioyhteisöä niin kuin muutkin elävät olennot. (Taylor 1986; Pietarinen 1987, 1992.)

1.4. Suomalaisten luontosuhde

Kunkin yksilön sisäisesti kokema suhde todellisuuteen ilmenee esimerkiksi luontoon kohdistuvina tunteina, tahdonvirikkeinä, arvoasetelmina, mielikuvina ja käsityksinä, jotka näkyvät ulospäin suuntautuvina reaktioina, käyttäytymisenä ja tekoina. (Wilenius 1979, 7-13; Kaijanaho 1988, 70-73.) Tämän näkökulman tutkimusta on maassamme tehty melko vähän.

Suomessa tehdyt tutkimukset (esim. Aho 1983, 1987) osoittavat, että omakohtaisten kokemusten puuttuessa nuoren ihmisen ja luonnon suhde näyttää jääneen sekä tiedollisesti että elämyksellisesti vieraaksi. Liisa Uusitalon (1986) ympäristötutkimuksessa kävi ilmi, että luontoharrastus lisää tietoa luonnosta, mutta vasta harrastuksen laatu antaa vihjeitä siitä, miten tärkeäksi ympäristönsuojelu koetaan. Uusitalon mukaan alle 20 vuotiaat ovat luonnonharrastajina selvästi passiivisin ryhmä.

Tutkimuksessaan “Maailmankuva ajattelevan ja kirjoittavan nuorison todellisuussuhteessa” Maija Kaijanaho (1988) kuvasi nuorten vuonna 1984 tekemien mielipidekirjoitusten sisältämiä ajatuksia luonnosta. Kirjoituksissaan peruskoululaiset ja lukiolaiset tarkastelevat todellisuutta omasta näkökulmastaan, oman maailmakuvansa läpi. Nuoret kirjoittavat teksteissään eläinten, kasvien, maaperän ja erilaisten aineiden sekä energiamuotojen käyttämisestä erilaisiin tarkoituksiin. Kirjoituksissa tarkastellaan ihmisen suhdetta luontoon, luonnon kesyttämisen, viljelemisen ja muunlaisen hyväksi käyttämisen näkökulmasta. Myös luontoa väärin käyttävään ja tuhoavaan toimintaan kiinnitetään huomiota. Tutkijan mukaan kirjoitukset paljastivat sen, että nuoret eivät ole yksimielisiä suhteestaan luontoon vaikka yksittäisillä kirjoittajilla onkin selkeät käsitykset asioista. (Kaijanaho 1988, 122-123.)

Nuorten ja luonnon suhteesta on tehty pro gradu -tutkielmia esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa (Rainio & Salo 1990; Lyytinen 1991; Sjöström 1992; Savolainen 1995). Peruskoululaisille tehdyssä tutkimuksessa (Rainio, Salo 1990) aktivoitiin oppilaat ensin havainnoimaan luontoa ja sen jälkeen kierrettiin luontopolku sateisena päivänä. Päätteeksi oppilaat täyttivät kyselylomakkeen ja osallistuivat yhteiseen temahaastatteluun. Tutkijoiden mukaan tuloksista ilmenee, että peruskoulun seitsemäsluokkalaiset ovat kyvyttömiä tiedostamaan luonnon olemassaoloa. Lasten oli vaikea sanoa, mitä he tarkoittavat sanalla luonto eikä luonnossa olemisen sykehdyttännyt tunteiden tasolla. Johtopäätöksenä oli, että lapset pitävät luontoa itsestään selvyytenä. Tulokset eivät kirjoittajien mielestä välttämättä anna oikeaa kuvaa lasten suhtautumisesta luontoon.

Lukiolaiselle tehty tutkimus (Sjöström 1992) pyrki selventämään luontoliikuntaharrastuksien perusteella nuorten luontosuhdetta. Pääosa tutkittavista suhtautui luontoon tulosten mukaan positiivisesti, vain muutama negatiivisesti tai välinpitämättömästi. Keskeisimpinä motiiveina omalle harrastukselleen vastaajat pitivät virkistystä, rentoutumista, luontoympäristöä, sosiaalisuutta ja omien rajojen kokeilua. Perheen ja erityisesti isän vaikutus luontoliikuntaharrastuksiin osoittautui ilmeiseksi.

Ihmisen luontosuhde ja sen laadullinen tutkiminen ovat aiheena Minna Savolaisen (1995) pro gradu -työssä. Hän lähtee kysymyksestä *miksi yleismaailmallinen ekologinen katastrofi ei ole ongelma* ja tutkii sitä merkityssuhde-ongelmana. Vastauksia hän etsii Tuija Lyyrisen “Ihmisen luontosuhde” projektiin saaduista lomakekysymysten vastauksista ja kuudentoista aikuisen

naisen kertomuksesta, jonka aiheeksi annettiin "Ihminen, luonto - luontosuhteeni". Lomakevastaukset kertovat, että luontosuhteessa oleminen on helppoa. Suurin osa löytää sen erillisestä "tilasta", jolle on ominaista ihmisten ja artefaktien vähyys. Vain harva kokee luonnon "kaikkialla olevaksi". Luonto on vastaajille esteettinen kokemus, johon sisältyy saasteettomuuden vaatimus. Vastaajien kokemuksia ovat myös virkistyminen, rentoutuminen ja hiljaisuuden kokeminen luonnon äänien keskellä. Luonto on tilaa, jossa on mahdollisuus selventää ja uudelleenjäsentää ajatuksia. Ihmisen aiheuttamat luonnon muutokset rajoittavat luontoon menemistä ja/tai siellä kokemista.

Toisena tutkimuskohteena olivat vapaamuotoiset kertomukset, joista Savolainen etsi luontosuhteeseen sisältyviä merkityssuhteita. Tulkinnan tuloksena löytyi seuraavia merkityksiä:

- 1 Lapsuuden elinympäristössä saa alkunsa ja suuntansa elinikäinen suhde omanlaatuiseen luontoon. Lapsuudelle on tyypillistä yhdessä kokeminen ja toimiminen.
- 2 Luontosuhde on osa elämismailmaamme eikä sen erittelemisen ole itsestään selvää.
- 3 Suomalainen luontosuhde on "kiertokulkua", "uusiutumista" ja "vaihtelua", elämistä vuodenaikojen myötä. Se rikastuttaa elämyksiä.
- 4 Luontosuhteessa koetaan voimaa, "joka lataa akkuja". Sen lähtökohtana ovat kunnioitus, ihailu ja positiivisesti koetut pelon elämykset. Luonto opettaa elämään kuuluvien rajojen ymmärtämistä ja niiden hyväksymistä. Luontoa ei koeta enää "pahan" sijoituskohteena.
- 5 Ihminen ei pysty hallitsemaan luontoa, vaan hänen opetettava ja yritettävä hallita sitä.
- 6 Luontokokemukset mahdollistavat elämisen tietojen ja taitojen kasvattamisen sekä mielikuvituksen vapauden, jotka kaikki kasvattavat ihmisen voimavaroja.
- 7 Kuolema saa luontosuhteessa hyväksytyin merkityksen: "Jos voisin valita kuolisin mieluummin ulkona erämaassa".
- 8 Luontosuhde on käytännönläheistä, se koetaan "ympäröivänä", "itsestäänselvyytenä" ja "tärkeänä".

Tutkijan mukaan luontosuhteen lopullista olemusta ei kyetä paljastamaan, "se on aina jotain muuta ja enemmän". (Savolainen 1995.)

Tuija Lyytinen (1991) on tutkinut erävaeltajien suhdetta luontoon, heidän elämyksiään ja kokemuksiaan luonnossa. Tutkittavana oli vaeltajaryhmä, joka matkasi UKK-puistossa viikon ajan syyskuussa 1990. Tutkimusmenetelminä käytettiin teemahaastattelua ja kolmea kyselyä, joista yksi oli mielialamittari. Tuloksissa kuvataan tämän vaellusryhmän perusteella erävaeltajan muotokuva: 44-vuotias, avo- tai avioliitossa elävä mies, joka on viettänyt lapsuutensa maalla. Tyypillinen vaeltaja harrasti aktiivisesti liikuntaa ja erityisesti samoili metsässä.

Lyytinen (1991) pitää päätuloksena sitä, että erävaeltajien suhde luontoon on positiivinen ja erittäin rikas merkitysisällöltään. Luontosuhde auttaa vaeltajia kasvamaan itsensä, luonnon ja muun ympäristön kanssa tasapainoisesti. Erävaeltajille suhde luontoon merkitsee kokonaisuudessaan maailmaa, joka opettaa näkemään asioita eri tavoin, kunnioittamaan ja arvostamaan luontoa, itseään ja toisia ihmisiä. Se mahdollistaa mieleenpainuvien elämysten syntymisen ja itsensä toteuttamisen.

Tuija Lyytinen (1995a) on tutkinut myös sitä, miten eräoppaat, metsätieteilijät ja biologit havainnoivat luonnon muutoksia ja minkälaisia merkityksiä he antavat muutoksille. Tutkimuksen lähtökohtana on teoria, jonka mukaan ihminen nähdään aktiivisena osallistujana ja maiseman havainnointi ihmisen ja maiseman vuorovaikutuksena. Ihmisen ja ympäristön suhteeseen vaikuttavat teoriamallin mukaan ihmisen aikaisemmat kokemukset, tiedot, odotukset, persoonallisuus sekä yksilön ja ryhmän sosiaaliskulttuurinen yhteys.

Tulokset ovat teorian mukaisia: ihminen on aktiivinen osallistuja vuorovaikutuksessaan luonnon kanssa. Tutkimukseen osallistuneet suhtautuvat luontoon oman koulutusalaansa ja harrastustensa suuntaisesti. Eräoppaat kiinnittivät eniten huomiota luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin ja biologit painottivat useimmin muutosten vaikutuksia luonnonympäristöön. Metsätieteilijät eivät pitäneet metsään kohdistuvien toimien aiheuttamia muutoksia yhtä kielteisinä kuin eräoppaat ja biologit.

Lyytinen (1995b) tutki edellä kuvattujen ryhmien luontosuhdetta etsien siitä vastausta seuraaviin kysymyksiin: Mikä tekee luonnosta merkityksellisen, ja onko merkitys sama kaikille ihmisille? Miten käy luontoharrastuksen, kun luonto muuttuu?

Johtopäätöksenä Lyytinen esittää, että vapaa-aikana luonnossa liikkuminen tarjoaa todennä-

köisesti eniten tyydytystä ja arjen vastapainoa niille, joiden varsinainen ammatti ei liity luontoon. Tunnepohjaiset luontokokemukset näyttävät olevan voimakkaimpia, ellei luonto liity kiinteästi omaan työhön. Luontosuhteen muotoutumiseen näyttävät lisäksi vaikuttavan ainakin lapsuuden kasvuympäristö, nykyinen asuinpaikka ja mahdollisesti myös sukupuoli. Tämä tutkimus osoittaa, että aikuisten luontosuhde muotoutuu luonnosta saatavan tiedon ja luonnossa toimimisen kautta.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Suomalaisten suhdetta luontoon on kartoitettu, mutta toistaiseksi on tutkittu vähemmän sitä, mitä tuon suhteen takana on, mitä käytännön yhteyksiä yksilöillä on ollut luontoon ja mitä merkityksiä yhteyksiin sisältyy. Tehdyissä tutkimuksissa (Lyytinen 1995b; Savolainen 1995) esitetään yhtenä johtopäätöksenä, että lapsuuden elinympäristöllä on vaikutusta luontosuhteeseen, mutta vastausta vaille jäävät kysymykset: millaisilla lapsuusympäristöillä on vaikutuksia, jatkuuko vaikutus nuoruudessa ja millaiseen luontosuhteeseen ne mahdollisesti johtavat.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on kuvata mitä nuoret aikuiset kertovat omista lapsuus- ja nuoruusajan luontoympäristöistään, niissä tapahtuvasta toiminnasta ja omista kokemuksistaan sekä selvittää mikä yhteys saaduilla kokemuksilla on nuoren aikuisen luontosuhteen muotoutumiseen (Relph 1976, 46-49). Tavoitteenani on kuvata niitä luontosuhde-malleja, joita tutkittavien joukko edustaa.

Tähän tutkimukseen ei voi valita teoriaa etukäteen, sillä se rajoittaisi ja ohjaisi tuntemattoman todellisuuden tavoittamista. (Aaltonen 1989, 151.) Teorianmuodostus ja sen tuloksena olevat teorit eivät voi Lehtovaaran (1992, 345-346) mukaan kadottaa selkeästi tunnistettavaa yhteyttä todellisten ihmisten omiin kokemussisältöihin. Teorian tulee perustua tutkimustilanteen etenemiseen, ja sen tulee jatkuvasti kehittyä tutkimuksen edetessä. Lincoln ja Guban (1985, 205) käyttävät tällaisesta teoriasta Glaseria ja Straussia myötäillen nimitystä *grounded theory*. Tämä aineistolähtöinen teoria rakentuu ja kehittyy tutkimuksen ja analyysin edetessä.

2.1. Tutkimusmenetelmät

Koska tämän työn kiinnostuksen kohteena ovat ihmisten omat kokemukset, on tutkimusmenetelmän eri vaiheiden oltava sellaisia, että yksilöllinen kokemus ei häviä. Ihmisen kokemusmaailman tutkimiseen on olemassa monia menetelmiä, mutta jos halutaan kuvata yksilöiden erilaisuutta, omakohtaista, omaan itseen liittyvää tietoa, ovat elämäkerrat, päiväkirjat ja elämän kertomukset avaavampia kuin lomakekyselyyn perustuvat tilastolliset menetelmät

(Gunter 1987; Laitinen, Tiihonen 1990; Eichberg 1994; Silvennoinen 1994a,b; Sironen 1994; Sparkes 1994; Tiihonen 1994). Proust on sanonut: “Kielen avulla pääsee lähemmäksi todellisuuden rajaamista kuin millään muulla välineellä” (Eskola 1985,174). Tarkasti rajattuja ongelmia voidaan tutkia survey-tyyppisesti. Esimerkiksi mitkä ovat ne keskeiset, attribuutteina ilmaistut tekijät, jotka vaikuttavat virkistystoiminnan ympäristön valintaan (Schreyer & Beau-
lien 1986). Kvantitatiivinen tutkimus yksilön kokemuksista on mahdollista vasta sitten, kun tiedetään tarkasti mitä aiotaan tutkia (Gunter 1987). Kvalitatiiviset menetelmät vapauttavat ennalta rakennetuista käsitteellisistä luokituksista, ja ne painottavat osallistujien sisäisen perspektiivin tärkeyttä. (Lee, Dattilo, Howard 1994.)

Ihmisten vapaa-aikakokemusten tutkimiseen on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää joissakin amerikkalaisissa tutkimuksissa (Gunter 1987; Lee ym. 1994), joiden tavoitteena oli laajentaa nykyistä ymmärrystä vapaa-ajan kokemisesta, ja tutkia kokemusten monimutkaista ja dynaamista luonnetta. Näiden tutkimusten materiaali koottiin itse tehtyinä äänityksinä ja niitä tukevana syvähaastatteluina tai kokemuksista kertovina esseinä.

Sosiaalisessa tutkimuksessa on käytetty menetelmänä elämäkertaa tai lyhyempiä kertomuksia, jotka perustuvat muisteluun (esim. Kiikala 1991; Sironen 1994; Jokinen 1996; Vilkkö 1997). Elämäntarinat ja asioiden tarkasteleminen kertomuksina tai tarinoina näyttävät kiehtovat yhteiskuntatieteilijöitä. Niiden tutkimuskäyttö on lisääntynyt 1980-luvun aikana “aallon omaisesti” (Vilkkö 1997, 90). Tällaisissa kertomuksissa on kyse inhimillisen toiminnan kuvaamisesta, ja ne sisältävät vähintään kolme piirrettä: tapahtumien puitteiden tai taustan määrittelyä, tapahtuman tai tapahtumasarjan sekä kertojan arvioinnin kerrotuista tapahtumista (van Dijk 1980, 13-14).

Muistelutyö on se menetelmä, jolla palautetaan mieleen erilaiset tapahtumat elämän ajalta. Elämänvaiheiden ja tapahtumien mieleenpalauttaminen ja muistojen kanssa työskenteleminen ovat elämän kertomusten peruspilareita (Vilkkö 1997, 165). Vaikka teksti on kirjoitettu lukijalle, se on samalla identiteettityötä kirjoittajalle, joka toimii sekä muistelijana että kirjoittajana. (Sironen 1994; Vilkkö 1997.) Muistelutyön tavoitteena on “muiston eloisuus”, joka tarkoittaa Vilkon (1997, 168-170) mukaan: “olen siellä, näen, tunnen, kuljen, katson”. Hyvin muistetusta asiasta saatetaan käyttää ilmaisua “ikimuistoinen”, jonka arvon voi vain sen kokija määrittää. Toisaalta kirjoittaja voi omilla huomautuksillaan viestiä tarinan “aukoista” tai

“murtumista”, ja samalla kuvata omaa suhdettaan kerrottuun asiaan (Vilkko 1997, 95).

Frigga Haug kumppaneineen (1987) on käyttänyt muistelutyötä naistutkimuksen alueella. Aluksi ryhmään kuuluneet naiset kirjoittivat pikku tarinoita elämästään, joiden äärellä ryhmä teki muistelutyötä. Myöhemmin työnjako muodostui sellaiseksi, että osa naisista kirjoitti tarinoita ja osa asetti niitä teoreettisiin ja yhteiskunnallisiin yhteyksiin. (Jokinen 1989, 94.) Suomalaisessa liikuntatutkimuksessa muisteleminen on ollut menetelmänä esimerkiksi ruumiillisuutta (Kosonen 1992; Silvennoinen 1994a; Sironen 1994) ja urheilukokemuksia tutkittaessa (Laitinen, Tiihonen 1990; Tiihonen 1994).

Elämäntarinoiden tutkimuksessa kiinnostus voi kohdistua siihen tapaan, jolla henkilö tekee selkoa menneisyydestään ja nykyisyydestään tai kerrottujen elämäntilanteiden monimuotoisuuteen ja kokonaisuuteen. Tutkimuksella voidaan pyrkiä tavoittamaan myös niitä merkityksiä, jotka kietoutuvat kerrottuihin tapahtumiin.

Merkitysten avulla voidaan selittää ilmiötä, tehdä ne käsitettäväksi ja löytää keinoja, jolla voi vaikuttaa ilmiöiden kulkuun. Rauhalan (1989, 11) mukaan merkityksille ei voida löytää mitään pistemäistä syytä, vaan merkitykset rakentuvat elämän todellisuuden pohjalta ja saavat niihin sisältyvän mielen eli *noeman* yksilön historiallisuudesta. Kun jokin objekti tai asia ymmärretään joksikin siihen sisältyvän mielen avulla, puhutaan merkityssuhteista (Rauhala 1974, 50-51; 1981, 4), jotka tutkimustilanteessa sisältävät Varton (1992, 57) mukaan ainakin seuraavat yksittäissuhteet:

- 1 jokin mieli (taju, tietoisuus), jolle mielellinen sisältö on olemassa,
- 2 jokin kokemuksen kohde, josta mielellinen sisältö on,
- 3 mielellinen sisältö, jonka avulla jokin ymmärretään joksikin, sekä
- 4 kieli, jolla mielellinen sisältö voidaan kiinnittää.”

Merkityssuhteet muodostavat verkostoja, joista syntyvät maailmankuvamme ja käsitykset itsestämme. Perusteelliset tajunnan analyysit osoittavat merkityssuhteiden rakentuvan siten, että uudet mielen ilmentymät suhteutuvat jo olemassaolevaan tiedettyyn ja tunnettuun kokemusperustaan. Vanha kokemustausta toimii ymmärtämisyhteytenä, johon suhteutuen uusi mieli organisoituu merkityssuhteeksi ja tulee osatekijänä mukaan maailmankuvan muodostamiseen. (Rauhala 1986, 27-29.) Mielen täydentymisprosessi tapahtuu aina yksilöllisellä taval-

la, sillä yksilön maailmankuvan muodostuminen on aina historiallista (Rauhala 1974, 60). Kaikki subjektiivisessa maailmankuvassa jo olemassa oleva, eriasteisesti tunnettu tai tiedetty osallistuu mielenantoon. Näitä maailmankuvassa jo olemassa olevia merkityssuhteita ja suhderyhmiä kutsutaan *horisonteiksi* eli ymmärtämisyhteyksiksi (Rauhala 1974, 62; 1986, 29). Kaikki tiedetty, koettu ja tunnettu kerrostuu tajuntaan ns. *horisonttibaasikseksi* eli tajunnallisten ymmärtämisyhteyksien kokonaisuudeksi, joka edustaa historiallisuutta. Uusi mieli organisoituu entisen ymmärtämisen avulla. Ymmärtäminen on horisonttien kehitys- ja selkeystasoa vastaavaa eli on riippuvainen kokemuksesta.

Rauhala (1989a, 12) antaa tällaiselle selitysmallille nimen *hermeneuttinen johto tai johtaminen*. Tähän sisältyy se ajatus, että jokainen uusi *noemaattinen* aines otetaan ikään kuin vastaan ja että se tulkituu joksikin merkityssuhteeksi vanhan, jo olemassaolevan tajunnan sisältöaineksen kanssa (Rauhala 1995, 80).

Merkityksen tutkiminen tarkoittaa siis *hermeneuttisen metodin* käyttöä, jossa merkitysten tulkinta ja ymmärtäminen ovat keskeistä (Varto 1992, 58). Lähtöajatuksena on, että tutkittavan ja tutkijan inhimillinen toiminta on luonteeltaan tarkoituksellista, ja että se pyrkii ymmärtämään todellisuutta (Lehtovaara 1992, 23). Ihmisen käsitys itsestään ja muusta todellisuudesta on merkityssuhteiden verkosto. Merkityssuhteet voivat olla eriasteisia eivätkä ne ole pysyviä. Niissä tapahtuu jatkuvaa uudelleen syntymistä, unohdusta ja tiedostamattomaan häipymistä sekä uudelleen mieleen palauttamista ja tiedostamista (Rauhala 1983, 28).

Tutkimusmateriaalin sisältämien merkityssuhteiden etsiminen ja löytäminen tapahtuu tulkinnan avulla, jonka periaatteet ja kriteerit ovat Varton (1992, 59-63) mukaan seuraavat:

- Pyritään ymmärtämään toista, toisen elämismaailmaa. Siihen ei ole tarkoitus kuljettaa merkityksiä ulkoapäin; ei tutkijan omia eikä teorioiden sanelemia.
- Tulkinnan perustana on *merkityksen koherenssi*, joka tarkoittaa ymmärtämiskokonaisuuden huomioon ottamista. On huomioitava se maailma, jossa tutkittava elää ja se maailma, jossa tutkimusta tehdään. Tulkinnan perustana on aina tutkittavan *elämismaailman ymmärtämiskokonaisuus*, ei yksittäisten tekstiosien irralliset tulkinnat.
- Tutkija tulkitsee ja ymmärtää tutkittavan elämismaailmaa oman elämismaailmansa horisontista, omien kokemustensa ja oman ymmärryksensä pohjalta.

Vaikka maailma, jossa elämme on kaikille sama, on jokaisella oma historiallisuutensa, jonka valossa hän tulkitsee ja ymmärtää maailmaa.

- Tulkinta ja ymmärtäminen etenee hermeneuttisesti. Tutkimuksessa tematisoitujen merkityksien ja merkitysyhteyksien etsiminen etenee laajeten ja johtaa aina uuteen tulkintaan ja uuteen ymmärtämiseen.

Kutakin tutkimusta varten voidaan johtaa oma merkitysten tulkinnan menetelmä, mutta sen on Varton (1992, 58) mukaan sisällettävä tietyt kriteerit, jotka varmistavat, että

- tulkinta ja ymmärtäminen noudattaa menetelmällistä kulkua,
- nämä koskevat tematisoituja aiheita ja
- näissä on mahdollista erottaa tutkimuskohdetta koskeva tutkijaa koskevasta.

Ymmärtäminen on aina ymmärtämistä jostakin näkökulmasta, joltakin kannalta, jossakin valossa eli jossakin yhteydessä (Lehtovaara 1992, 24). Ymmärtäminen tapahtuu tutkijan omaan elämäntilanteeseen sisältyvän esiymmärryksen perusteella, hänelle muodostuneissa horisonteissa, sen kokonaisvaltainen sulkeistaminen on mahdotonta, mutta sen tiedostaminen on välttämätöntä. Tässä tutkimuksessa tulkinnan pohjana ovat omien kokemuksien henkilökohtaiset merkitykset, joista osa on muodostunut yhteisissä luontotoiminnoissa aikaisemmin opiskelleiden nuorten kanssa. Omien kokemusten tiedostaminen on tärkeää toisen kokemien merkitysyhteyksien tulkinnassa, mutta ne eivät saa vaikuttaa rajoittavasti ymmärtämiseen. Tulkintaa ohjaavat omasta ymmärtämisyhteydestäni syntyvät kysymykset ja vastaukset.

2.2. Tutkimusaineisto

Koska tutkimukseni lähtöajatuksena on saada tietoa nuorten elämään sisältyneiden luontokokemusten laadusta siten, että voisin hyödyntää saatua tietoa ympäristökasvatuksen, luontoliikunnan, leiri- ja retkeilyopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, tuntui loogiselta kerätä tutkimusaineisto oman oppilaitoksen opiskelijoilta. Tällä valinnalla varmistin myös sen, että kykenen laajentamaan tutkimustehtävääni myöhemmin ottamalla mukaan opetukseen sisältyvän Lapin-vaelluksen tuottamat kokemukset.

Aineiston kokoamistapaa harkitsin pitkään. Hylkäsin haastattelu-menetelmän, koska minulla oli tutkittaviin opettaja - oppilas -suhde, joka voisi kasvokkain oltaessa vaikuttaa kerrottuihin asioihin. Toisaalta menetelmän vaatimaa aikaa oli vaikea järjestää opetuksen ohella. Kokeilin syksyllä 1993 päiväkirjan kirjoittamista vaelluskokemusten keruumenetelmänä, koska vaellus oli vielä siinä vaiheessa mukana tutkimusasetelmassani. Päiväkirjan pitäminen osoittautui ensi kertaa vaelluksella oleville hankalaksi tehtäväksi, koska aika meni päivittäin kulkemiseen ja elämän välttämättömyyksistä huolehtimiseen. Teksteistä tuli lyhyitä ja luonteeltaan toteavia.

Koska halusin saada mahdollisimman subjektiivisen, tutkittavien omia, luontoon liittyviä elämänvaiheita ja kokemuksia kuvaavan aineiston, päädyin kirjoitettuihin elämän tarinoihin, kertomuksiin, jotka samalla mahdollistavat tutkimukseen osallistuvilla omien kokemusten reflektoinnin. Menetelmä edellyttää kirjoittajien tekemää muistelutyötä, jossa palautetaan mieleen lapsuus- ja nuoruusajan kokemuksia. Sitä tehdessään nuori voi miettiä menneiden tapahtumien merkitystä tämän päivän toiminnalle. Kirjoittaessaan hän saa kuvata ja samalla arvioida itseään, hän on sekä tarinan kertoja että henkilö omassa kertomuksessaan. Tämä kehittää kertojan mielikuvaa itsestään ja saattaa myös tukea ammattiin tähtäävää koulutusta.

Kertojina ovat syksyllä 1994 Suomen Nuoriso-opistossa nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutuksen aloittaneet, ylioppilastutkinnon suorittaneet opiskelijat (29 tyttöä, 3 poikaa) sekä nuoriso- ja vapaa-ajan perustutkinnon aloittaneet, peruskoulun suorittaneet opiskelijat (10 tyttöä). Nuorin kirjoittaja oli aineiston keruun alkuvaiheessa 16-vuotias, vanhin 25-vuotias. Aineiston tarve jakautui tutkimustehtävän mukaan kahteen osaan: tarvitsin tietoa kirjoittajien lapsuus- ja nuoruusajan ympäristöistä ja yhteyksistä luontoon sekä tietoa siitä mitä he ovat luontoympäristössä kokeneet. Kirjoitustehtävän jakaminen kahteen osaan oli myös 'opiskelijaystävällistä', koska työtahti oli ensimmäisen opiskeluvuoden aikana melko kiivas. Loka-kuussa 1994 kerroin opiskelijoille tutkimusaikeistani ja kysyin olisivatko he valmiita osallistumaan työhöni kirjoittamalla ensimmäisen lukuvuoden aikana kaksi kertomusta omasta elämästään. Koska vastaus oli myönteinen, kerroin miten he voivat valmistautua tehtäviin, jotka edellyttävät muistelutyötä: he voivat keskustella ja muistella menneitä asioita ja tapahtumia esimerkiksi vanhempien, sisarusten ja kavereiden kanssa. Muistelemisen apuna voivat olla valokuvat, päiväkirjat jne.

Tämän tutkimuksen tiedon tarpeesta muodostui luontevasti kaksi toisiaan täydentävää kirjoit-

tusaihetta:

- 1 **Ympäristöelämäkerta**
- 2 **Lapsuus- tai nuoruusajan leimaava luontokokemus**

Ympäristöelämäkerta. Pyysin opiskelijoita kirjoittamaan muistelun tuloksena oman “ympäristöelämäkertansa”, jossa kerrotaan millaisessa fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä he ovat eläneet elämänsä eri vaiheissa. Tarkensin aihetta sanomalla, että haluaisin tietoa heidän ja luonnon välisestä suhteesta, mutta jos tuo suhde on vähäistä, kuvailemaan niitä ympäristöjä, jotka ovat olleet heille keskeisiä.

Kaikki edellä mainitut opiskelijat (42 kpl) kirjoittivat “ympäristöelämäkerran”, jonka puhtaaksikirjoitus oli tekstin teon ja tallentamisen harjoittelua tietotekniikan tunneilla; sain tekstit WP-muodossa levykkeellä.

Lapsuus- tai nuoruusajan leimaava luontokokemus. Kevätlukukaudella 1995 samat opiskelijat saivat tehtäväkseen kirjoittaa lapsuus- tai nuoruusajan leimaavasta luontokokemuksesta - avainkokemuksesta, joka kuvaa omaa toimintaa ja kokemuksia luonnossa. Jos tällaista luontokokemusta ei ole, pyysin heitä kuvaamaan vastaavaa kokemusta kaupunkiympäristössä. Annoin aiheen ja ohjeet myös kirjallisena.

“Leimaavasta luontokokemuksesta” kirjoitti 36 opiskelijaa. Osa heistä jätti tekstin WP-muodossa, osa käsin kirjoitettuna.

Lukuvuonna 1995 - 1996 osa samoista opiskelijoista kirjoitti vielä kaksi kertomusta, jotka eivät kuulu tämän tutkimuksen aineistoon. Tulen käyttämään niitä **jatkotutkimuksessani**.

Tekstien aiheet ovat:

- 3 **Lapin-vaellus luontokokemuksena**
- 4 **Oman muistelutyön arviointi**

Tässä tutkimuksessa ovat mukana ne 30 opiskelijaa (28 tyttöä ja 2 poikaa), jotka kirjoittivat *ympäristöelämäkerran* ja *kertomuksen leimaavasta luontokokemuksesta*. Tutkimusmateriaalia kertyi yhteensä noin 106 sivua. Lopullinen, tutkimuksessa mukana olevien opiskelijoiden määrä väheni siis alkuperäisestä 42:sta sen takia, että hyväksyin mukaan vain ne opiskelijat,

jotka kirjoittivat myös kolmannen kertomuksen, jossa kuvataan opintoihin sisältyneen Lapinvaelluksen kokemuksia.

Kirjoitetun tekstin määrä vaihtelee opiskelijakohtaisesti: joidenkin näytti olevan helppo kirjoittaa omasta elämästään, muistot olivat herkästi mieleen palautettavissa, toisille se näytti tuottaneen ongelmia ja tekstit jäivät melko lyhyiksi. Opiskelijat sanoivat syyksi tähän aikapulan, johon lisäajan antaminen ei kuitenkaan kaikkien kohdalla auttanut. Tästä aiheutuu tutkijalle merkitysten tulkinnannassa ongelmia, koska teksteissä käsitellään joitakin aiheita melko kapeasti, mutta useimmissa tilanteissa tekstikokonaisuus selventää aiheen merkitystä. Onpa tekstin vähäisyyteen syynä mitkä tahansa silloisesta elämäntilanteesta tai menneisyydestä johtuvat seikat, se kuvastanee opiskelijan elämäntilannetta ja ajatuksia kirjoitushetkellä elitä, että joku muu aihe kuin luonnon muistelemisen täyttää olemisen.

Elämäkertatekstissä vaikka se onkin autobiografiaa (Rahkonen 1995) on Vilkon (1990, 81-82) mukaan se subjektiivisen dokumentin ongelma, että kertomus elämästä ei ole tapahtuneen suora heijastus. Sillä on tuotantoehtonsa, joiden puitteissa se syntyy. Se on elämäntapahtumista tehty *konstruktio*, jonka kirjoittaja muokkaa kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi. Se on yksilöllinen ja elämäntilanteeseen sidottu, mutta se on myöskin voimakkaasti kulttuurisidonnainen.

2.3. Aineiston analyysi

Aloitin analyysivaiheen lukemalla *ympäristöelämäkerrat ja luontokokemus-kertomukset* kahteen kertaan. Paneuduin kunkin kertomusmaailmaan mahdollisimman vapaana omista tutkimushenkilöihin liittyvistä ajatuksistani ja ennako-oletuksistani. Yritin samalla sulkeistaa pois omat luontoon, ympäristöön ja toimintaan liittyvät arvostukseni ja uppoutua kunkin kirjoittajan maailmaan mahdollisimman 'puhtaana'.

Jatkokäsittelyä varten numeroin kunkin kirjoittajan tekstit.

Kumpikin kirjoitus sisältää antamani aiheen mukaista kerrontaa. Niiden keskeinen sisällöllinen

nen aines jakautuu seuraavasti:

- *Ympäristöelämäkerta* kertoo niistä elämäntilanteista, joissa nuoret ovat eläneet, ja joissa he ovat olleet yhteydessä luontoon, sekä niistä ajatuksista, joita heillä on luonnosta.
- *Leimaava luontokokemus -kertomus* sisältää kokemusten ja niitä ympäröivien asioiden kuvausta. Kaikkien kokemukset sijoittuvat luontoon, vaikka kirjoittajilla oli mahdollisuus, jos luontokokemukset puuttuvat, kertoa muussakin ympäristössä tapahtuneesta.

Luennan yhteydessä määrittelin *ympäristöelämäkertoja* ja *leimaavaa luontokokemus -kertomusta* **jäsentävät sisältöalueet**. Niiden tehtävänä on rajata ja kuvata sitä, mistä aiheista nuoret kirjoituksissaan puhuvat. (Perttula 1995, 121-122.) Määrittelin sisältöalueet mahdollisimman laajoiksi, jotta ne eivät pilkkoisi tekstiä liian pieniin osiin. Molemmista kertomuksista hahmottuivat samat sisältöalueet:

- fyysiseen ympäristöön liittyvät kuvaukset,
- toimintaa kuvaavat tai siihen liittyvät asiat,
- itseen ja omiin arvioihin liittyvät asiat.

Uuden luentakerran yhteydessä etsin *ympäristöelämäkerta-teksteistä* tietoja siitä, millaisten luonnonelementtien kanssa nuoret ovat olleet tekemisissä, mitä he ovat luonnossa tehneet ja millaisia ajatuksia heillä on luonnosta. Tämä vaihe antoi sekä laadullista että määrällistä tietoa siitä, mistä kertomuksissa puhutaan.

Leimaavat luontokokemus-kertomukset jaoin kahteen luokkaan sen mukaan kerrottiinko niissä lapsuus- vai nuoruusajan kokemuksista. Seuraavaksi pelkistin jokaisen kokemuksesta kertovan tekstin ja kuvasin siinä kerrotun tapahtuman tai tapahtumasarjan, sen puitteet tai taustat ja kirjoittajan oman arvion tapahtumasta (Apo 1990, 63). Pelkistämisen tavoitteena oli saada sekä sisällöllistä että määrällistä tietoa siitä, mitä kertomuksissa tehdään, millaisessa luontoympäristössä toiminta tapahtuu ja miksi näin toimitaan.

Merkityssuhteiden analyysi. Alustavan analyysivaiheen jälkeen ryhdyin etsimään elämäkerallisista teksteistä niitä merkityksiä, jotka liittyvät luonnossa toimimiseen, ja joilla on kokemuksen kautta merkitysyhteys nuorten luontosuhteeseen ja sen muodostumiseen. Näiden

merkityssuhteiden analyysi jakautuu **viiteen vaiheeseen**:

- 1 Merkityksiä sisältävien yksiköiden määrittely.
- 2 Yksilökohtaisten merkityssuhteiden tulkinta ympäristöelämäkertojen ja leimaavan luontokokemus -kertomuksen teksteistä.
- 3 Tutkimuksen temaattisten kysymysten esittäminen elämäkerrallisille teksteille (ympäristöelämäkerta ja leimaava luontokokemus -kertomus) ja niistä tulkinnan tuloksena syntyneille yksilökohtaisille merkitysverkostoille.
- 4 Yksilökohtaisen luontosuhteen määrittely ja luokittelu kategorioihin edellisten tulkintojen perusteella.

1. vaihe:

Aloitin merkitysten etsinnän jakamalla jokaisen *ympäristöelämäkerran* luontotoiminnan kannalta merkityksen sisältäviin yksiköihin, joita ovat: ikä, perhepiiriin kuuluvat ihmiset, kaverit, muut ihmiset, kotipaikkakunta, kodin lähiympäristö, kesämökki, mummola, maalais-talo, muut ympäristöt, lapsuusajan leikit, harrastukset, erityiset kokemukset, luontotoiminta, eläimet, koulu, armeija, työ ja omat reflektoinnit ja ajatukset luonnosta.

Jakaminen näihin yksiköihin tapahtui tässä vaiheessa intuitiivisesti ilman pyrkimystä tietoiseen reflektointiin. Merkityksen sisältävä yksikkö määrittyi sen sisällön, ei sen laajuuden tai muodon perusteella. (Perttula 1995, 122-124.) Luin tekstit ja määrittelin mihin merkityksen sisältävään yksikköön jokainen samasta aiheesta kertova tekstin osa kuuluu. Merkitsin yksiköt nimellä kunkin merkityskokonaisuuden perään. Kun merkitykset esiintyivät sisäkkäin joissakin tekstiosissa, merkitsin asiaa kuvaavien yksiköiden nimet peräkkäin.

Leimaavaa luontokokemusta kuvaavat kertomukset syventävät *ympäristöelämäkerta-teksteistä* saatua näkökulmaa yksilön luontokokemuksista. Kirjoituksissa esiintyy seuraavia merkityksen sisältäviä yksiköitä: luontokokemusten määrä, keskeisen tekemisen laatu, määrä ja ajankohta, luontoympäristö ja sen laatu, ympäristön yksilöllinen kokeminen, tunteet, yksityisyyden ja yhteisyyden kokemukset, omat arviot, ajatukset ja mielipiteet luonnosta.

2. vaihe:

Merkitysten tulkinnan tavoitteena oli löytää kunkin merkityksen sisältävän yksikön ilmentämä keskeinen mieli eli *noema* luontokokemuksena ja luontosuhteen rakentajana. (Perttula 1995,

74-77.) Esimerkiksi mikä on kerronnan noema, kun nuori kirjoittaa lapsuusajan majanrakentamisleikeistä. Onko sen keskeinen merkitys kavereiden kanssa yhdessäolo vai yksityisyyden tai seikkailun kokeminen?

Merkityksen tulkinnan menetelmänä käytin tietoisia reflektoinnin ja mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun prosesseja (Giorgi 1988c). Reflektoinnin ymmärrän Rauhalan (1974, 87) mukaan irrottautumiseksi oman ajattelun ja tuntemisen “kehästä” ja kohteena olevan asian etäännyttämistä sen “objektivoivaan tarkasteluun”. Mielikuvien käytössä ja muuntelussa on keskeistä omien etukäteisolettamusten tiedostaminen ja niiden siirtäminen syrjään tulkintaprosessin ajaksi.

Ongelmallisissa tutkintatilanteissa käytin apuna Edith Steinin kehittämää kolmea vaihetta (Lehtovaara 1992, 295):

- 1 kokemuksen laajeneminen
- 2 täydentävä selitys
- 3 selitetyn kokemuksen ymmärtävä objektivointi.

Esimerkiksi, kun leimaavasta luontokokemuksesta kerrottaessa kuvataan tunteita hyvin lyhyesti, oli vaikea määritellä niiden merkitystä luontokokemuksen osana. Laajensin ensin omaa kokemustani tekstistä ottamalla tarkastelun pohjaksi molemmat elämäkerralliset tekstikonaisuudet ja etsimällä niistä täydentävää selitystä, jonka avulla yritin ymmärtää miksi tunteista puhutaan niin vähän.

Kun olin tulkinnut eri aihepiirien (merkityksen sisältävät yksiköt) merkitykset, liitin **ympäristöelämäkertojen sisältämät merkitykset** aikaisemmin määrittelemiini jäsentäviin sisältöalueisiin.

- Ympäristön sisältöalueeseen kuuluvat lähiympäristöön, muuhun ympäristöön, asuinpaikkakuntaan, kesämökkiin, mummolaan, maalaistaloon ja eläimiin liittyvät merkitykset.
- Toiminnan sisältöalueeseen kuuluvat ne merkitykset, jotka koskevat perhepiiriä, kavereita, leikkejä, harrastuksia, koulua tai opiskelua, luontotoimintaa, armeijaa, yksittäisiä tapahtumia ja työtä.
- Itsen ja oman arvioinnin sisältöalueen merkitykset liittyvät ikään, tunteisiin,

mielipiteisiin, arvostuksiin ja muihin kokemuksen piirteisiin, jotka eivät sisälly edellisiin sisältöalueisiin.

Samoin liitin **leimaavan luontokokemus -kertomuksen sisältämät merkitykset** tekstejä jäsentäviin sisältöalueisiin.

- Ympäristön sisältöalue koostuu kokemuksen luontoympäristöistä, niiden laadusta ja merkityksistä.
- Toiminnan sisältöalueen merkitykset liittyvät tekemisen laatuun, määrään ja ajankohtaan.
- Itsen ja oman arvioinnin sisältöalueen merkitykset muodostuvat ympäristön kokemisen tavasta, tunteista, yksityisyyden ja yhteisyyden kokemuksista, omista arvioista, ajatuksista ja mielipiteistä.

Tulkinnan tuloksena syntyi tutkittavien luonnossa tapahtuvaa toimintaa ja luontokokemuksia kuvaavat yksilökohtaiset merkityssuhdeverkostot.

3. vaihe:

Tarkoituksena on etsiä sellaista tietoa, joka kuvaa luontosuhteen laatua ja luontosuhteen kehittymistä. Alkuperäiset tekstit ja yksilökohtaiset, omien tulkintojeni tuloksena syntyneet merkityssuhdeverkostot muodostavat yhdessä sen aineiston, jolle esitän tutkimuksen temaattiset kysymykset:

- Miten eri elämänvaiheisiin kuulunut fyysinen ympäristö vaikuttaa yksilön toimimiseen luonnossa?
- Miten erilaiset toiminnot vaikuttavat yksilön luontokosketuksiin ja luontokokemuksiin?
- Mitä piirteitä ja merkityssuhteita sisältyy yksilön kokemukseen luonnosta ja luonnossa?

4. vaihe:

Muodostan tätä tutkimusaineistoa kuvaavat luontosuhde-kategoriat yksilökohtaisista merkityssuhdeverkostoista löytyvien yhteisten ja erilaisten piirteiden avulla.

3. LAPSEN JA NUOREN KOSKETUS LUONTOON

Opiskelijat kirjoittavat ensimmäisessä tutkimustekstissä kuvauksia omaan elämäänsä kuuluneista ympäristöistä, mieleenpainuneista tapahtumista, leikeistä, harrastuksista ja muista toiminnoista. *Ympäristöelämäkerrat* kuvaavat kunkin kirjoittajan yksilöllistä tapaa elää elämäänsä, mutta niistä löytyy ulottuvuuksia, joiden perusteella ne jakautuvat kuuteen kerrontatyyppiin (Alasuutari 1994, 83), joissa kuvataan:

- 1 yksinomaan niitä paikkoja, joissa on eletty.
- 2 paikkojen lisäksi toimintaa, joka on sisällynyt lapsuuteen tai/ja nuoruuteen.
- 3 paikkoja, toimintaa ja niihin liittyviä tunteita.
- 4 paikkoja ja niitä käsitteleviä pohdintoja tai arviointeja.
- 5 paikkoja ja toimintaa sekä niitä käsitteleviä pohdintoja tai arviointeja.
- 6 paikkoja, toimintaa sekä niihin liittyviä tunteita ja pohdintoja tai arviointeja.

Ympäristöelämäkertoihin sisältyy tutkimusongelman kannalta keskeistä tietoa siitä, millaisia yhteyksiä nuorella on luontoon ja miten luontoympäristön *noema* rakentuu. Edellä esitetyn typologian perusteella jaoin kertomukset tekstien sisällöllistä analyysia varten kolmeen sisältöalueeseen, joista *ympäristön* ja *toiminnan* sisältöalueet kuvaavat luontosuhteen rakentumisen faktista puolta ja *itsen ja oman arvioinnin* sisältöalue kuvaa edellisiin sisältyviä tunteita, ajatuksia ja pohdintoja.

Ympäristön sisältöalue. Opiskelijat (29 kpl) kuvaavat *ympäristöelämäkerroissaan* oman elämänsä fyysisiä ympäristöjä lapsuudesta opiskelun alkuvaiheeseen saakka. Luontotoiminnan kannalta keskeisiä ympäristöjä kuvataan yleensä erilaisen toiminnan yhteydessä, mutta kirjoituksista löytyy myös yleiskuvauksia asuinpaikkakunnasta tai omasta asuinympäristöstä.

“Lapsuusympäristöni S:ssä oli tyypillinen omakotilähiöalue lukuisine palveluineen ja tärkeimpinä tietenkin, ehkä, lastentarha ja koulu.”

“Kunnan sijainti on mitä mainioin: järvien ympäröimä, metsien reunustama, luonnonkaunis paikka.”

“Elinympäristö mummolassa oli mitä mainioin. Leikimme paljon läheisessä metsässä, jossa oli myös pururata. Aluetta kutsuttiin Kettumäeksi, koska siellä oli paljon ketunpesiksi sopivia kolosia. Mäellä sijaitsi myös Kotiseututalo, joka on arkkitehtuurisesti hyvin kaunis hirsirakennus. K:n Naukiossa on myös urheilukenttä, jossa oli hauska leikkiä kielloista huolimatta.”

Asuinpaikkakunta ja asuinympäristö on pysynyt samana yhdellätoista kirjoittajalla; heistä neljä asuu kaupungissa tai taajamassa ja kolme maaseudulla. Muutama nuori on vaihtanut asuinpaikkaa saman kaupungin alueella, mutta useimmilla (14 kpl) paikkakuntakin on vaihtunut yhden tai useamman kerran. Asuinympäristön vaihtuminen on kuvaavaa erityisesti lapsuudessa, jolloin varhaisin lapsuus on vietetty kerrostalossa tai omakotitalon ala- tai yläkerrassa. Muutaman vuoden ikäisenä asuinympäristö on vaihtunut joko toiseen kerrostaloon tai omakotitaloon, jonka vanhemmat ovat voineet rakentaa itse.

Lapsuusajan lähiympäristöä kuvataan eniten leikeistä kerrottaessa. Kaupungeissa ja taajamissa asuvien lähiympäristöön kuuluvat omat ja naapureiden pihat, lähikadut, lähimetsä, jota monet kutsuvat *pikkumetsäksi*, leikki- tai palloilukenttä. Maaseudulla asuvilla kotiympäristöön kuuluvat pihapiirin lisäksi pellot, metsä ja usein järvi, joki tai puro.

Kaksi nuorta kirjoittaa sellaisesta lapsuudesta, johon ei ole kuulunut lainkaan maaseutuympäristössä olemista. Kaikki muut ovat joko eläneet maaseudulla tai ovat viettäneet kesälomia ja/tai viikonloppuja kesämökillä tai mummolassa. Kesämökistä kertoo kolmetoista opiskelijaa, esimerkiksi seuraavasti: *“Samoihin aikoihin, kuin minä synnyin, valmistui perheeni ja isovanhempieni yhteinen kesämökki varsin suuren järven melko kookkaaseen saareen. Joka ainoa viikonloppu pakkasimme kuusi ihmistä ja yhden koiran autoon ja matkustimme mökille 50 km päähän kotoa hyvin lähelle Venäjän rajaa.”*

Toinen paikka kesämökin lisäksi, jossa luonto on kaupungissa tai taajamassa asuvan lapsen lähellä, on maaseudulla sijaitseva mummola. Tästä ympäristöstä kertoo yhdeksän kirjoittajaa. *“Kesät mummolassa, Pohjanmaalla, olivat huippu. Siellä oli lampaita, lehmiä, maitolaituri, peltaja ja metsää mielinmäärin ja heinälato (jossa parruilta heiniin hyppiminen oli tietysti kielletty, mutta...)”*

Eläimet näyttävät liittyvän kiinteästi nuorten elämään. Teksteissä kerrotaan kotieläinten lisäksi

myös omista lemmikkieläimistä tai omaan harrastukseen kuuluvista eläimistä.

Toimintaympäristöt laajenevat edellisten ympäristöjen ulkopuolelle koulun alkamisen, uusien kavereiden, harrastusten ja matkailun myötä. *“Vanhempana olen kielikurssi- ja interrailmatkoilla päässyt tutustumaan Euroopan suurimpiin kaupunkeihin (mm. Lontoo, Pariisi, Ateena, Berliini, Amsterdam).”*

Kirjoittajat kertovat luontoympäristöstä monella tavalla. Leikkeihin ja muuhun toimintaan liittyvänä he puhuvat luonnosta yksittäisenä puuna, kalliona, kivenä, pikkumetsänä, metsänä, eläiminä, järvinä tai muina vesistön osina. Luonnosta puhuminen voi liittyä myös maanviljelykseen, karjanhoitoon tai luonnonkauniiseen paikkaan. Sana “luonto” esiintyy *ympäristöelämäntarinoissa* yleensä vain silloin, kun kirjoittaja pohtii omaa suhdettaan luontoon.

Toiminnan sisältöalue. Toiminnoista kertomisen painopiste vaihtelee lapsuuden leikeistä nuoruusiän harrastuksiin tai muihin vapaa-ajan toimintoihin. Työn tekeminen ja kouluun tai armeijaan liittyvät toiminnot ovat kuvauksen kohteina harvinaisia, mutta muun tyyppistä luonnossa toimimista kuvataan poikkeuksetta kaikissa elämäkertateksteissä.

Lähes kaikki nuoret (26 kpl) kertovat leikeistä, joissa on mukana edellä mainittuja luonnon elementtejä. Mieluisin leikki näyttää olevan majan rakentaminen. Joillakin leikki loppui siihen, kun maja valmistui, toiset saattoivat kunnostaa majaansa ja leikkiä siinä pitkiä aikoja. Kiipeily- ja inkkarileikit ovat yhtä hyvin tyttöjen kuin poikienkin leikkejä, samoin mielikuvitus-, vakoilu- ja sotaleikit, mutta kotileikit pysyvät tyttöjen leikkeinä.

Luonnossa tapahtuvat leikinomaiset toimet sisältävät joillakin luonnon tarkkailua, mutta useimmilla ne ovat hyvin liikunnallisia. Talvisessa luonnossa ne ovat luistelun harjoittelua läheisen puroon tai järven jäällä, mäenlaskua minisuksilla tai pulkalla, lumisotaa ja lumilinnosten rakentamista. Kesällä ajetaan pyörällä *crossirataa* ja käydään uimassa uimalaitoksella, metsän keskellä sijaitsevalla järvellä tai lähijoella. Uintia harrastetaan myös kesämökillä. Lapsena luontoon tehdään pieniä retkiä omien sisarusten tai kavereiden kanssa, jopa karkuretkiä, ja retkeillään perheen tai partion kanssa. Vähän vanhempana partio, kaverit ja harrastukseen tai opintoihin liittyvät leirit vievät retkeilemään luontoon. Seitsemän kirjoittajaa ei kerro minkäänlaisesta retkeilystä.

Luonnossa tapahtuva liikunta muuttuu useimmilla kirjoittajilla yläasteen alkamisen jälkeen rauhallisemmaksi. Luonnossa kävellään yksin tai koiran kanssa, joskus harvemmin kavereiden kanssa. Siellä hiihdetään, lenkkeillään, uidaan tai soudellaan. Kuusi opiskelijaa käyttää tekstissä ilmaisua *vaeltaminen*, joka osalle tarkoittaa yhden päivän mittaista kulkemista luonnossa, osalle pitempiaikaista ja monta kertaa toistunutta luonnossa liikkumista. Tekniikka on luonnossa mukana laskettelussa, moottoriveneellä tai vesiskootterilla ajettaessa. Viidessä *ympäristöelämäkerrassa* ei mainita yhtään edellä kerrotuista toiminnoista.

Marjastuksesta kertoo kaksitoista kirjoittajaa, joista kaksi on harrastanut sitä vain lapsena. Yksi kirjoittaja kertoo lähtevänsä metsään marjoja poimimaan vain äidin pakottamana: "*niitä on kerättävä, jos niitä syökin*". Sienestäminen on nuorten keskuudessa harvinaisempaa kuin marjastus; kaksi kertoo sienestävänsä edelleen, kolme kertoo tehneensä sitä lapsena. Kalastamiseen osallistumista kuvaa kolme kirjoittajaa.

Työ ja luonto yhdistyvät erilaisissa maatalan ja *tallityön* töissä seitsemällä kirjoittajalla. Kouluun liittyvä luontotoiminta mainitaan vain kahdesti; toisessa tekstissä kerrotaan maalaiskoulun ala-asteen luontopainotteisesta opetussuunnitelmasta, toisessa koulun liikuntatunneista luonnossa ja koulun yhteisistä siivoustalkoista lähimetsässä. Neljä kirjoittajaa on opiskellut luontoasioita hyvin eritasoisesti joko yliopistossa, kansanopistossa tai kesälukiossa, mutta teksteissä ei kerrota luontoa koskevan tiedon opiskelusta. Kerronta keskittyy lähes kokonaan kokemusten kuvaamiseen. Armeija-aikaan sisältyneistä luontokokemuksista kertoo yksi mieskirjoittaja muutamalla lauseella kuvaten lähinnä niitä luontoympäristöjä, joissa joutui liikkumaan..

Liitin perhepiiristä (vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat ja muut sukulaiset) sekä kavereista kertovat tekstin osat toiminnan sisältöalueeseen, koska nuoret kirjoittavat läheisistä ihmisistä eniten toiminnan yhteydessä. Perhepiiriä kuvaavasta kerronnasta löytyy kaksi ääripäätä: muutamat vain mainitsevat sanan *vanhemmat* kerronnan yhteydessä, ja toiset kuvaavat sukunsa historiaa ja/tai kertovat lämpimästi perheen yhteisistä toiminnoista. Jotkut kertovat perhe-taustastaan samalla, kun he kuvataan omia asuinympäristöjään: esimerkiksi uuden sisaren tai veljen syntymän takia on muutettu uuteen asuntoon, tai vanhempien eron takia on muutettu uudelle paikkakunnalle.

Omat kaverit esiintyvät kerronnassa leikki- tai harrastuskavereina. Lapsuusaikana luonnossa leikitään aina omien sisarusten tai kavereiden kanssa, mutta vanhempana luontoon mennään mielellään myös yksin.

Itsen ja oman arvioinnin sisältöalue. Tutkimustekstien kirjoittajat ovat iältään 18 - 25 - vuotiaita. He ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon (25 kpl) tai vähintään peruskoulun (4 kpl). Koulunkäynti mainitaan teksteissä useimmiten aikarajan merkityksessä: kirjoittajat sijoittavat tapahtumia koulun aloitusikään, peruskoulun yläastevaiheeseen tai lukioaikaan. Keskeisin *ympäristöelämäkertojen* alue, joka kuuluu tähän sisältöalueeseen, kuvaa kirjoittajan omia arvostuksia sekä luontoon liittyviä ajatuksia ja pohdintoja. Tähän sisältöalueeseen kuuluvat myös kaikki ne kuvaukset, joissa tunteet ovat mukana, eli monet edellisiin sisältöalueisiin kuuluneet aiheet tulevat uudelleen tarkastelun kohteeksi tässä vaiheessa.

3.1. Lasten ja nuorten luontoympäristöt

Luonto-käsitteen ongelmallisuudesta huolimatta esitin *ympäristöelämänkerroille* kysymyksen: *Millaisten luonnon elementtien kanssa nuoret ovat olleet tekemisissä?* Erilaisten luontoelementtien mainintojen määrät vaihtelevat yhdessä kirjoituksessa 1 - 10. Luokittelin vastaukset yhdeksään aihepiiriin, joiden sisältö kattaa luonnon osa-alueet lähimetsästä tähtiin. Kahta kirjoittajaa lukuun ottamatta kaikki mainitsivat *pikkumetsän* tai metsän, jotka muodostavat ensimmäisen ryhmän mainintojen useuden mukaan järjestetyssä luettelossa:

1	Pikkumetsä ja metsä
2	Kotieläimet ja lemmikkieläimet
3	Vuodenajat
4	Järvet, lammet, joet, purot, ojat
5	Yksittäinen puu, kallio, kivi
6	Maanviljelys ja karjanhoito
7	Kasvit
8	Luonnonkaunis paikka
9	Avaruus, tähdet, kuu

Luonto näyttää elämäkerrallisen tekstin perusteella olevan itsestäänselvyys lapsuudessa. Lapset eivät näytä esittävän laatu- tai määrävaatimuksia luonnonelementtien suhteen. Luontoympäristöä ei myöskään etsitä kovin kaukaa; sitä on joko ympärillä kaikkialla tai se löytyy rakennetussa ympäristössä asuvalle pieninä 'palasina' omalta pihalta tai sen välittömästä läheisyydestä. Loma-aika on rakennetussa ympäristössä asuvalle lapselle erilainen. Luontoympäristö saattaa monipuolistua, kun muutetaan maaseudulla sijaitsevalle kesämökille tai mummoltaan lähemmäksi aitoa luonnonympäristöä.

Murrosiästä lähtien näyttävät luontokosketukset vähenevän lapsuusaikaan verrattuna. Kirjoittajat kuvaavat luontoa ikään kuin *käyttöluontona*, joka tarkoittaa lähimetsää, kuntopolkua tai hiihtolatua, jonne mennään rentoutumaan tai ajattelemaan omia asioita. Kaveriporukalla saatetaan kesäisin retkeillä oman paikkakunnan metsissä ja järvillä, tai matkailla perheen kanssa joko Suomessa tai ulkomailla.

Eläimet ovat lapsille ja nuorille erittäin tärkeä osa luontoa. Ne mainitaan 18 *ympäristöelämäkerrassa* yli 60 kertaa. Koira on kaikkein läheisin useimmille, hevoset, lehmät, lampaat ja kani kuuluvat huomattavasti harvemman luontoympäristöön. Aidossa luonnossa kirjoittajat ovat havainneet kaloja, käärmeitä, muurahaisia, hämähäkkejä, sisiliskoja, leppäkerttuja, oravia ja erilaisia lintuja. Tutkimusteksteistä käy ilmi, että nuoruusvaiheessa eläinrakkaus muuttuu tietyn koiran tai hevosen rakastamiseksi, vaikka lapsena näyttävät kaikki eläimet olevan yhtä rakkaita muutamia pelkoa aiheuttavia eläimiä lukuun ottamatta.

“Eläimiä rakastin yli kaiken, itselläni oli kaksi undulaattia.”

“Sain “vinguttua” itselleni koiran , josta tulikin minulle kovin rakas.”

“Viikonloppuisin, kun menen kotiin, tärkeitä on myös se hetki kun lähden koirani kanssa lenkille.”

Maata peittävät kasvit kiinnostavat lapsia, mutta tekstien mukaan huomattavasti vähemmän kuin eläimet. Kasveja tutkitaan lähimetsässä, niitä kerätään kukkakimpuiksi, niitä syödään sekä lehtinä että marjoina, ja niitä opetellaan tuntemaan isovanhempien tai vanhempien kanssa.

“Perheelläni oli kesämökki M:ssä. Se oli vanha iso maalaistalo. Isän kanssa teimme luontoretkeä metsään. Hän näytti minulle lintujen pesiä ja opetti, ettei niihin saa mennä koskemaan tai emo hylkää munat ja poikaset. Söimme lillukoita ja muita marjoja ja tutkimme kaikkia

asioita.”

Vuodenajoista kesä näyttää olevan mieluisinta luontotoiminnan aikaa, mutta erityisesti lapsuudessa myös talvella on oma viehätyksensä. Järvi liittyy useimmiten kesään, uimiseen, souteiluun, tai moottoriveneilyyn, mutta myös talvinen järvi tulee esille hiihdosta ja pilkkimisestä kerrottaessa. Joki, puro tai oja esiintyy teksteissä harvoin ja maininnat liittyvät aina lapsuuden leikkeihin tai toimintoihin.

Yksittäiset luonnon elementit kuuluvat lapsuuteen. Erittäin mieluiseksi osoittautuu kodin lähellä sijaitseva iso kivi tai kallio. Sinne rakennetaan majoja, ja tytöt rakentavat sen päälle leikkikoteja. Yksittäisistä puista ja niihin kiipeilystä kertoo kymmenen kirjoittajaa.

Murrosiän jälkeen huomio kiinnittyy laajempaan kokonaisuuteen, kauniiseen maisemakohtaan, tai kotiympäristöä ja -paikkakuntaa leimaaviin maisemiin. Nuoruusvaiheen kuvauksissa viisi kirjoittajaa käyttää sanontaa “kaunis” tai “luonnonkaunis” kertoessaan jostakin paikasta. *“Minä ajan vanhalla rupuskalla autolla, joka saastuttaa aivan varmasti todella paljon, mutta ajaessani ehdin katsella luonnon kauneutta. Varsinkin syksyiset puut ovat niin mahtavia, että itse ajaminen unohtuu ja mä ajan ihan minne sattuu, risteysten ohi kilometritolkulla.”*

Vaikka vain kaksi nuorista kirjoittajista asuu maatilalla, on muutamalla muullakin kokemuksia maatilalla elämästä: pelloista, niityistä, maanviljelyksestä ja karjanhoidosta tai kotieläimistä. Kosketus tällaiseen luontoon on saatu kotitalalla, mummolassa tai lapsuuden kesänviettopaikan naapurissa sijaitsevassa maatalossa.

Avaruus tähtineen mainitaan vain yhden kerran *ympäristöelämänkerroissa*. Se ei tarkoittane sitä, että kirjoittajat eivät olisi katselleet kuuta, planeettoja ja tähtiä. Puhumattomuus kertoo ehkä siitä, että ne eivät ole tehneet katselijaan riittävän voimakasta vaikutusta; ilmiö on liian jokapäiväinen tullakseen mieleen silloin, kun tekstiä kirjoitetaan katon alla.

3.2. Elinympäristöt luonnossa toimimisen mahdollistajina

Tulkitsen erilaisten ympäristöjen merkityksiä lapsen ja nuoren luontokosketuksille ja -toiminnalle edellä kuvattujen *ympäristöelämäkerta-tekstien* perusteella. Tulkinnan aikana mielesäni on kysymys: *miten kirjoittajat ovat omia ympäristöjään käyttäneet*. Ympäristön yhteisten ja erilaisten merkityssuhteiden lisäksi etsin sellaista tulkintaa, jota voin käyttää luontosuhteen rakentumisen pohdinnassa. Lähtökohtana siinä tulkinnassa käytän Pauli Vuolteen (1987, 157) esittämää kolmijakoa aitoon tai muokattuun luonnonympäristöön ja rakennettuun ympäristöön. Rajaan tämän merkityssuhteen tulkinnan kolmeen luokkaan, joihin ympäristöt luontokosketusten ja luontotoiminnan kannalta jakautuvat:

- 1 Ympäristö **'estää'** luonnossa toimimisen: ympäristö ei sisällä juurikaan luonnon elementtejä; se on pääasiassa rakennettua ympäristöä.
- 2 Ympäristö **'mahdollistaa'** luonnossa toimimisen: ympäristössä on sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoavat toimintapaikan vähintään muokatussa luonnonympäristössä.
- 3 Ympäristö **'vahvistaa'** luonnossa toimimista: ympäristössä on sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoavat joko laadullisesti tai määrällisesti monimuotoisia toimintapaikkoja aidossa luontoympäristössä.

3.2.1. Lapsuusajan asuinympäristöt

Ympäristöelämäkerrat sisältävät vanhempien kanssa tehdyn muistelutyön tuloksena tietoa kirjoittajien kotiympäristöistä heidän syntymästään lähtien. *“Kun olin ihan pieni toukka, perheeni asui omakotitalon yläkerrassa, mutta niistä ajoista en muista mitään.”*

Kuvaus asuinympäristöistä muuttuu tarkemmaksi siinä vaiheessa, kun omat muistikuvat alueesta ja omasta toiminnasta ovat alkaneet jäädä mieleen. *“Varhaisimmat muistikuvani*

pystyn hahmottamaan M:ssa, kun olin kaksi- tai kolmevuotias. Muistan roskalaatikot rivitalomme edessä, joihin silloin tällöin tuli tutustuttuakin. Myös kadun toisella puolella sijaitseva keinumäen muistan usein viihdyttäneen minua sekä naapurin tenavia. Minä taisin olla kaikista tenavista nuorin, sillä muistan taapertaneeni usein isompien lasten perässä kaikessa rauhassa, kun omat voimat eivät vielä riittäneet muiden mukaan. Yli kymmeneen vuoteen en ole käynyt näissä lapsuuteni maisemissa, joten en tiedä ovatko muistikuvani todellisia vaiko vain kuvitteellisia.”

Lapsuusajan asuinympäristön hahmottaminen tapahtuu mm. liikunnan ja leikkien avulla.

“Talomme oli pieni tiilinen omakotitalo, jonka takapihalla virtasi pieni puro. Pikku purossa tuli harjoittelua talven ensimmäiset luistelun aakkoset sekä potkut. Talomme lähellä oli metsää, jossa oli aivan ihana iso mäki, jossa oli todella upea laskea pulkalla tai minisuksilla. Metsään oli myös kesällä hauska tehdä majoja. Joka talven rientoihin toki kuului ojiin rakennetut kodit, joissa oli keittiö ja makuuhuone yms.”

Nuoret kertovat lapsuuden asuinympäristöistään pääasiassa positiivisesti. He ovat silloin saaneet leikkiä oman pihan lisäksi lähiympäristön leikkikentillä ja 'pikkumetsissä' ilman jatkuvia kieltoja. He kertovat mieluisista, luonnossa sijainneista leikkipaikoista, jotka on koettu useimmiten turvallisina tai jännittävinä ja joskus vaarallisina. Kaupungissa asuvat etsivät jännitystä luonnosta samalla tavalla kuin maaseutuymäristössäkkin asuneet, jos se suinkin on mahdollista. Lähimetsässä soditaan, vakoillaan, kiipeillään ja hypitään alas korkeilta paikoilta, ja samalla koetaan toiminnan vapautta.

Rakennetun ympäristön ja/tai aikuisten asettamat rajoitukset koetaan negatiivisina, vaikka nekin voidaan joskus muuttaa yhteistuumin jännittäviksi leikeiksi. Vain yksi kirjoittaja kuvaa yhtä lapsuudenaikaista asuinympäristöistään erittäin ahdistavana. Muutto väljästi rakennettuun ympäristöön, jossa luonnon elementtejä oli lähellä, merkitsi vapautumista epämiellyttäväksi koetusta ympäristöstä. Hän kuvaa tilannetta mm. näkemään unena: *“Hieman muuton jälkeen heräsin kahtena yönä peräkkäin omaan itkuuni. Olin nähnyt painostavaa unta, että jouduin muuttamaan takaisin H:aan. Unessa H oli harmaa eikä aurinko paistanut ja I-H:ssa paistoi aurinko ja kaikki värit loistivat niin kirkkaina että silmiin melkein koski. Uni oli todella painostava.”*

Joskus harvoin toimintaan liittyvä luontoympäristö koetaan negatiivisesti. Talvinen hiihtoretki koettelee lapsen mielenrauhaa, kun on liian kylmä, tai huono keli ja sukset lipsuvat tai muuten vain ei jaksa. Muurahaiset ja hämähäkit esiintyvät *ympäristöelämäkerroissa* pelottavina. Mutta kun luonnossa sattuu itselle vahinko, esimerkiksi puusta putoaminen, niin siitä ei koskaan syytetä luontoa.

Koulun alkaminen ja uusien kavereiden saaminen laajentaa lasten toimintaympäristöä kodin välittömän läheisyyden ulkopuolelle; jopa vähän erikoisiinkin paikkoihin, jos metsäluonto puuttuu: *“Kaveripiirin muodostuessa yhteiset leikit suuntautuvat kunnan TVH:n varastoalueelle, jossa valtavat hiekkamassat houkuttelivat leikkimään “kukkulan herraa”, pyllymäkeä, sotaleikkejä ja yms. Alueella ovat kieltotaulut, joissa oleskeleminen alueella kiellettiin, toi kaivattua jännitystä elämään.”*

Lapset joutuvat tutustumaan uusiin ympäristöihin, kun perhe tai osa perheestä muuttaa uuteen asuinpaikkaan. Se koetaan myönteisenä, jos uusi ympäristö lisää lapsen toimintamahdollisuuksia omalla pihalla ja lähiympäristössä, ja negatiivisena, jos ympäristö rajoittaa leikkimahdollisuuksia.

Nuoret kirjoittavat asuinpaikan vaihtumisesta perusteellisemmin, jos siitä on ollut joitakin seurauksia heille itselleen. Seuraavan esimerkin kirjoittaja on vaihtanut asuinympäristöä sekä samassa kaupungissa että toiseen kaupunkiin. Kun muutto tapahtuu kerrostaloalueelta omakotialueelle, merkitsee se toiminnan vapautta, ja sen myötä luontotoimintojen laadullista ja määrällistä lisääntymistä.

“M:ssa asuimme kerrostalolähiössä, jossa oli paljon ikäisiäni lapsia. Lisäksi sain ystäviä kerhosta ja musiikkileikkikoulusta, jonne äitini vei minut ollessani vain 3-vuotias. Päiväni kuluivatkin suurimmaksi osaksi musiikin parissa, sillä rakastin kaikkea siihen liittyvää...Tuona aikana minulle syntyi pikkusisko M. Muutimme suurempaan asuntoon P:een. Se oli silloin vielä vähänrakennettua aluetta nykyiseen verrattuna. Talomme takapihalta löytyi leikkikenttä ja metsää. Muita leikkipaikkoja ei sitten ollutkaan, sillä pihalta oli poistumiskielto kadun vilkkaan liikenteen vuoksi. Vanhempani eivät pitäneet asuinpaikastamme ja isän mieli teki palata kotikonnuille K:aan. Niinpä muutimme K:n Aittakorpeen uuteen omakotitaloon. Olin juuri seitsemän täyttänyt ja aloitin koulun pienellä ala-asteella. Sieltä sain paljon uusia ystäviä ja ihanan opettajan. Aittakorpi tuntui lottovoitolta! Meillä oli suuri piha, jossa asusti

Rollo-kani häkkeineen. Asuinkorttelimme oli pieni ja saimme siskoni kanssa leikkiä siellä vapaasti. Koko kortteli oli täynnä kavereita, joiden kanssa pelasimme pallopelejä läheisellä hiekkakentällä. Aivan naapurissamme oli pieni kumpu, jossa laskimme talvella mäkeä isolla porukalla. Poikien kanssa rakensimme majoja, kiipeilimme puissa ja leikimme ojanpientareilla. Aika on jäänyt mieleeni erittäin rikkaana ja vauhdikkaana.”

Muuttaminen etelä-suomalaisesta kaupungista pohjoisen Suomen pikkukaupunkiin merkitsi lapselle hiihtotaidon oppimista ja *“sen jälkeen osallistuin kaikkiin mahdollisiin hiihtokilpailuihin ja voitin ne kaikki; yläasteelle mennessä lopetin kuitenkin hiihtämisen.”*

Asuinpaikan vaihtuminen kaupungista tai taajamasta maaseudulle merkitsee kouluikäiselle lapselle aluksi vierauden ja yksinäisyyden tunteita.

“Kun olin 8-vuotias muutimme pois keskustasta noin 18 km taajaman ulkopuolelle. Kylän nimi on L. Meillä oli jo aikaisemmin ollut siellä mökki, mutta vanhempani kyllästyivät pitämään kahta taloutta (ainakin niin he minulle sanoivat) ja päättivät muuttaa maaseudulle (meillä puhutaan perukasta). Mökkimme nyk.kotini on aivan järven rannalla ja tosi kauniilla paikalla. Pienenä tuntui joskus tosi inhottavalta asua maalla, mutta nyt sitä osaa jo arvostaa. Olin aina tottunut leikkimään ja olemaan iltaisin kavereitteni kanssa. Nyt tilanne oli aivan toinen; lähimmät naapurit asuivat 2 km:n päässä ja sielläkin vanhempi pariskunta. Kylällä ei ollut oikeastaan muutenkaan ikäisiäni tyttöjä. Onneksi sain jatkaa koulua keskustassa ja kuljin joka aamu äidin ja isän kyydissä kouluun.”

“Käännekohtana elämässäni pidän perheeni muuttoa pois V:stä N:n. Kaikkien uusien ja vieraiden ihmisten lisäksi koin myös jotain uutta: maaseudun. Me muutimme aivan maalle, kauaksi kaikista palveluista ja toiminnoista. Käsittämätöntä minulle oli, että lähimpään naapuriin oli kilometri matkaa, eikä satametriä kuten ennen. Vei oman aikansa ennen kuin uusi ympäristö tuntui kodilta. Luonto oli joka päivä läsnä elämässäni ja siitä tulikin tärkeä osa nuoruuttani. Vaikka asuimme kaukana kaikista ohjatuista harrastusmahdollisuuksista, innostuin isäni johdolla urheilusta. Juoksulenkeistä maaseudun hiekkateilla tuli rutiinia ja elämäntapa, jota vieläkin toteutan. Tärkeää ei ollut miten pärjäsini kilpailuissa, vaan se että nautin liikunnasta.”

Lasten asuinympäristöt ovat olleet erilaisia, mutta ne voidaan tulkinnan avulla luokitella

luontosuhteen muodostumisen kannalta seuraavasti: asuinympäristö *mahdollistaa, estää tai vahvistaa* lapsen toimintoja luonnossa. Koska asuinpaikka ja -paikkakuntakin on voinut vaihtua, saattaa yhdelle henkilölle kerääntyä useammanlaisia merkityssuhteita. Asuinympäristön merkitys tulee esille kaikissa jäsentävissä sisältöalueissa; ympäristön, toiminnan ja itsen sisältöalueissa, mutta keskittyy lapsuusajan kuvauksissa toiminnan sisältöalueeseen ja siellä erityisesti leikin yhteyteen.

1 Asuinympäristö *estää* luonnossa toimimisen: kodin lähiympäristössä ei ole sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoaisivat lapselle leikkipaikan tai lapsi ei ole tietoinen niistä. Ympäristönä on pääasiassa rakennettuja alueita. Tulkitsin tällaisen merkityssuhteen kuudelle kaupungissa ja yhdelle taajamassa asuneelle lapselle. Neljällä heistä tämä on ollut ainoa asuinympäristön merkityssuhde, kahdella on ollut myös *mahdollistavia* ympäristöjä.

Olen tulkinnut asuinympäristön merkityksen *estäväksi*, jos kerronta keskittyy yksinomaan rakennetussa ympäristössä leikkimiseen. Ympäristö voi sisältää yksittäisiä luonnon elementtejä, jotka eivät ole tarkoitettu lasten leikkipaikoiksi:

“... asuimme kerrostalossa aivan M:n keskustassa... Meidän pihalla oli nurmikkoa, hiekkalaitikko ja keinut. Nurmikolla ei saanut kävellä, mutta emmehän me tietenkään sitä uskoneet. Talonmies oli vanha äkäinen ukko, jota sitten juostiin karkuun. Pihalla oli suuri koivu ja aivan valtava pajupuu, joka nitisi tuulella. Me kutsuimme nitinää puunhengen valittamiseksi. Se oli oikeastaan aika pelottavaa. Paras kiipeilypuu oli kuitenkin pihlaja, johon pääsi helposti kiipeämään. Piha oli ihan ok, mutta paras kaikista paikoista oli kallio. Se oli aika korkea ja sinne ei tietenkään saanut mennä.”

Kaupunkiympäristö voidaan kokea pelkästään rakennuksia sisältäväksi, josta puuttuvat kaikki luonnon elementit:

“Mieleeni on H:sta jäänyt harmaa betonilähiö. Me lapset leikimme talojen pihalle asetetuissa kiipeilytelineissä, seikkailimme verkkokellareissa ja pommisuojuissa, ajelimme hisseillä edestakaisin kerrosten väliä, keinuimme keinuissa ja olimme vesisotaa. Hauskinta olivat salapoliisileikit. Tutkimme aina jotain talomme asukasta, joka oli mielestämme epäilyttävä. Tutkimme hänen verkkokellarinsa tavarat ja vakoilimme heitä kun he lähtivät johonkin. Pihalla hypimme twistiä tai hyppynarua ja olimme kymppistä (siinä heitellään palloa seinään eri

tavoilla).”

Edellisen kirjoittajan omaa suhtautumista *betonilähiöön* kuvaa seuraava tekstilainaus: “*En tykännyt asua siellä, ja kun vanhempani ensimmäisen kerran puhuivat pois muuttamisesta, menin jo huoneeseeni ja pakkasin kaikki leluni laatikoihin valmiiksi.*”

- 2 Asuinympäristö **mahdollistaa** luonnossa toimimisen: kodin lähiympäristössä on sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoavat lapselle leikkipaikan vähintään muokatussa luonnonympäristössä. Tällainen merkityssuhde löytyy neljältätoista kaupungissa tai taajamassa asuneelta ja kuudelta maaseudulla asuneelta.

Kaupunki ja taajama voi asuinympäristönä tarjota lapselle rajoitetusti luontoympäristöä. Ympäristö on pääasiassa rakennettua aluetta, jossa luonto on tarjolla pieninä osasina. Tällaisen ympäristön merkitys lapsen luontotoiminnalle on kuitenkin *mahdollistava*, sillä *ympäristöelämäkertojen* tekstit kertovat lasten useimmiten löytävän kaupungista tai taajamasta luontoelementtejä omiin tarpeisiinsa:

“*Ensimmäinen kotimme (tässä kaupungissa) oli myös kerrostalo. Siellä meillä oli pihapiirisämme myös tiivis lapsipoppoo. Meitä oli kahdeksan lasta ja me leikimme paljon pihapiirisämme. Takapihallamme olevassa metsässä oleilimme paljon. Teimme majoja ja leikimme kotia sekä muita leikkejä.*”

Osa kirjoittajista kuvaa maaseudulla sijaitsevaa kasvuympäristöään siten, että se tulkkii luontotoiminnan kannalta. Näissä teksteissä ei kerrota muusta kuin *pikkumetsästä* ja siihen oleellisesti liittyvästä kalliosta, jotka tarjoavat leikkeihin tarvittavan luonnon.

“*Lapsuuteni olen viettänyt maaseudulla. Mieluisimmat leikkipaikkani oli pihapiirissä kalliolla ja lähimetsässä. Rakennettiin puihin majoja ja leikittiin salapoliisia. Kavereina oli samanikäinen poika ja naapurin pennut.*”

“*Ns. seikkailut alkoivat kun tutustuin samassa talossa asuvaan Ullaan, joka oli saman ikäinen kuin minäkin ja josta tulikin minun paras ystäväni. Leikimme paljon metsässä, jossa meillä oli majoja, jotka olivat meidän koteja. Leikit kestivät useasti monta päivää.*”

- 3 Asuinympäristö **vahvistaa** luonnossa toimimista: kodin lähiympäristössä on

sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoavat lapselle joko laadullisesti tai määrällisesti moninaisia leikki- tai toimintapaikkoja aidossa luontoympäristössä. Viiden maaseudulla asuneen lapsuusympäristö saa tällaisen merkityssuhteen. Kahdella kaupungissa asuneella on ollut sekä *mahdollistavaa* että *vahvistavaa* asuinympäristöä.

Maaseutu tarjoaa taajamien ulkopuolella aidon luontoympäristön metsineen ja vesistöineen heti oman pihapiirin ulkopuolella. Tällainen ympäristö, josta löytyy monipuolista luontoympäristöä, *vahvistaa* luontokosketuksia ja luonnossa toimimista. Vaikka oma piha saattaa riittääkin lapselle leikkipaikaksi, on näissä kirjoituksissa kuvattu ympäristö rauhallinen ja maisevana on luonto, joka tarjoaa kuulo-, haju- ja tuntoaistille monimuotoisempia virikkeitä kuin rakennettu ympäristö (Ulrich 1983, Skolimowski 1987). Kirjoittajat ovat myös kuvanneet luontoympäristöä useammassa tekstikohdassa ja laajemmin kuin ne kirjoittajat, joiden ympäristön merkityssuhde tulkiutui *mahdollistavaksi*. Vaikka leikit ovat samantyyppisiä kuin edellisessä luokitusryhmässä, teksteistä käy ilmi, että luonnossa on vietetty aikaa usein ja samalla on tehty havaintoja ympäröivästä luonnosta.

Maaseudulla asuva kuvaa *vahvistavaa* ympäristöä seuraavasti:

“Kotitilani sijaitsee pienen järven rannalla. Järviä on paikkakunnalla muutenkin joka puolella. Pihapiirin rakennukset ovat vanha talo, navetta, sauna ja uusi talo. Pihan ja järven välissä on meidän peltoja, järven toisella puolella metsää. Toisella puolella pihapiiriämme on naapurin peltoja ja metsäinen kallio. Kotona siis oli riittävästi hyviä leikkipaikkoja. Omassa pihassa oli tilaa pelata erilaisia pelejä ja juosta ympäriinsä. Kaikkea tätä sai myös tehdä rauhassa... Kallio oli yksi ehdottomasti parhaista paikoista. Joka kevät ja kesä sinne kohosi useampi maja. Niitä rakennettiin innolla, mutta kun ne saatiin valmiiksi, innostus majoissa oleiluun yleensä lopahti.”

Kaupungissa asuvalle *vahvistavan* ympäristön olemassaolo ja löytäminen on harvinaisempaa, mutta mahdollista:

“Mieluiten leikimme kaikkea luontoon liittyvää: Tarzania, eskimoita, inkkareita yms. Hauskaa oli myös kun eräs vanhempi tyttö piti meille nuoremmille luontokerhoa. Meillä oli rintamerkit, joissa oli pienen toukan kuva, sekä vihkonen, johon merkittiin kaikki tärkeät havainnot... Mieleeni on jäänyt se, kun rakensimme mummon kanssa eräälle isolle kivelle sammalesta

*talon, johon teimme oksista ja kävyistä huonekaluja. Talo oli pystyssä monta viikkoa kunnes joku ilkimys hajoitti sen... Fyysiseen ympäristöön on kuulunut kiinteästi omakoti- ja kerrosta-
loalueet, mutta ne ovat aina sijainneet lähellä luontoa. Juuri siksi olen aina pitänyt luonnossa
liikkumisesta... Ympäristökokemuksiini ovat vaikuttaneet ratkaisevasti elämäni 10 vuotta.
Kaikkialla on tullut eteen luonto, kasvit, eläimet jne.”*

Kahdella nuorella on asuin ympäristön merkityssuhde kaikkia kolmea laatua lapsuuden
asuin ympäristöjen vaihtumisen takia: taajamasta maaseudulle tai kaupungista taajamaan.

3.2.2. Mummola- ja kesämökkiympäristöt

Lapsuudessa kesämökki ja mummola ovat tarjonneet mahdollisuuden tutustua kesäiseen,
mutta joskus myös talviseen luontoon ja mahdollisuuden toimia luontoympäristössä. Kesämö-
kin ympäristöön kuuluvat järvi ja metsä, joista lapsena nautitaan leikinomaisesti sisarusten tai
serkkujen kanssa. Katkeruutta koetaan, jos omalla mökillä ei ole järveä. 'Oikeita' asioita kuten
marjastusta, sienestystä, soutelua, kalastusta ja retkiä tehdään vanhempien läheisten ihmisten
kanssa. Isä on useimmiten se henkilö, joka opettaa lapselle luontoasiota kesämökin maisemis-
sa. Ympärillä oleva luonto näyttää vapauttavan lapsen kaupunkimaiseen ympäristöön liittyvis-
tä rajoituksista. Ympäristö sallii lapsen itse vapaasti päättää tekemisistään, ja luonto näyttää
mahdollistavan mielikuvituksen täysimittaisen käytön.

Maaseudulla sijaitsevan mummolan keskeisin merkitys ilmaistaan "runsaana tilana", jossa voi
leikkiä. Se koetaan voimakkaana vastakohtana kaupunkiympäristölle ja poikkeuksetta koke-
mus on positiivinen. Ympäristössä on metsää ja peltoja. Siellä juostaan, leikitään, kerätään
marjoja ja kukkia. Joskus tehdään töitäkin aikuisten kanssa. Siellä saattaa olla järvi tai lampi,
jossa uidaan, mutta varmimmin mummolassa tai sen naapurissa on eläimiä, joista lapset poik-
keuksetta pitävät, ja joiden kanssa he 'leikkivät'. Leikkikavereina ovat myös mummolassa
omat sisarukset tai serkut. Mummo ja joskus myös vaari ovat mukana luontoaskareissa.

Kahdestakymmenestä yhdeksästä kirjoittajasta yhdeksäntoista muistelee lapsuuden kesiä
mökillä tai maaseudun mummolassa. Useimmat kesämökki- ja mummolakokemuksista kerto-

vat asuvat kaupungissa, joten ympäröivän luonnon merkitys lapsen toiminnoille on melko selvästi nähtävissä.

Arvioin näiden ympäristöjen merkitystä lapsen luontotoiminnalle samalla luokituksella kuin asuinympäristönkin merkitystä: *mahdollistaa, estää, vahvistaa*. Merkitykset sijoittuvat kahteen luokkaan: *mahdollistaa* tai *vahvistaa*.

- Kolmella kirjoittajalla sekä kesämökki että mummola ovat *mahdollistaneet* ja yhdellä *vahvistanut* luonnossa toimimista.
- Kesämökillä on ollut lapsuudessa *mahdollistava* merkityssuhde kuudelle ja *vahvistava* merkityssuhde neljälle nuorelle.
- Mummolan ympäristöllä on ollut *mahdollistava* merkitys neljälle ja *vahvistava* merkitys kahdelle nuorelle.

Useimmille kirjoittajille nämä lapsuuden aikaiset ympäristöt siis *mahdollistavat* luonnossa toimimisen eli kesämökin tai mummolan lähiympäristössä on sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoavat lapselle leikkipaikan vähintään muokatussa luonnonympäristössä. Kesänviettopaikassa lapsella on suurempi toiminnan vapaus kuin rakennetussa ympäristössä ja luontoelementit ovat koko ajan ympärillä.

“Perheelläni on kesämökki pienen järven rannalla n. 20 km kotoa. Kesämuistot liittyvätkin sitten melkein kaikki niihin maisemiin. Opin kolme vuotiaana uimaan ja huulet sinisinä sitä kaiket kesät harrastinkin. Pidän siis uimisesta tosi paljon. Äiti ja isä kävivät usein kesäisin mökiltä töissä ja me lapset olimme päivät keskenään mökillä. Leikimme mutasotaa niin, että joskus jopa mökin seinät olivat mudassa.”

“Minulle on aina molemmat mummolat olleet todella tärkeitä, vaikkei äidin kotona ollutkaan yhtään samanikäistä kaveria siellä oli aina paljon eläimiä ja lääniä missä peuhata.”

“Meillä on ollut käytettävissä kaksi kesämökkiä, jotka molemmat ovat todella korvessa järven rannalla. Lapsena siellä oli aivan ihanaa, kun sai temmeltää alasti pitkin pihaa. Olin mökeillä yleensä samanikäisten serkkujeni kanssa ja meillä oli tosi villit mielikuvitusleikit metsässä.”

Seitsemän nuorta kirjoittaa kesäympäristöstään siten, että ympäristön voi tulkitia *vahvistavan*

luonnossa toimimista. Kesämökin tai mummolan lähiympäristössä on silloin sellaisia luonnon elementtejä, jotka tarjoavat lapselle joko laadullisesti tai määrällisesti monimuotoisia leikki- tai toimintapaikkoja aidossa luontoympäristössä.

Tällaisia kokemuksia kuvaa esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asuva nuori:

“Joka kesä me olimme siskoni kanssa maalla mummon luona, kun äiti ja isä olivat töissä. Olimme maalla koko kesän ja siellä oli hauskaa. Leikimme siellä länkkäriä ja inkkaria, järjestimme luontopolkuja mummoille ja vaareille. Meillä oli polku, jota pitkin kävelimme ja esittelimme heille kasveja ja puita, lopuksi oli piirustuskilpailu ja palkintona oli aina jättimäinen kukkakimppu, jonka olimme käyneet keräämässä. Joka päivä kävimme myös “hoitamassa” kilejä läheisellä maatilalla. Olimme antaneet niille nimet ja joka kesä niitä oli lisää ja saimme antaa taas uusia nimiä. Maalla ei sitten ollutkaan kuin luontoa ja taas luontoa, se oli ihanaa. Kun koulut alkoivat palattiin taas kotiin.”

3.2.3. Nuorten elinympäristöt

Ulkona leikkiminen ja oleilu näyttävät vähentyvän erityisesti kaupungissa asuvilta nuorilta yläasteen alkamisen jälkeen. Kaupunkiympäristö tarjoaa heille siinä elämänvaiheessa tärkeitä asioita, kuten lähellä olevia palveluja ja harrastusmahdollisuuksia. Taajamissa ja maaseudulla asuvilta ne monesti puuttuvat ja nuoret tekevät sen takia selvän eron kaupunki- ja maaseutuympäristön välillä. Kaupunki on heille jonkin aikaa haaveiden kohde. Toisaalta maaseutu on tarjonnut heidän mielestään turvallisen kasvuympäristön, ja joillekin maaseutu merkitsee vielä nuoruudessakin ympäristöä, jossa on mahdollisuus liikkua luonnossa. Maatilalla asuvat nuoret (2 kpl) toimivat olosuhteiden pakosta lähellä luontoa tai luonnossa, kun he asuvat sen ympäröimänä ja tekevät töitä kotitilalla.

Maaseudulla ja maaseudun taajamassa asuvat arvostavat murrosikävaiheessa hetken aikaa kaupunkimaista ympäristöä, jolloin oman asuin ympäristön merkityssuhde kaikkeen toimintaan tuntuu *estävältä*. Iän lisääntyessä ollaan taas tyytyväisiä omaan kasvu ympäristöön, joka *mahdollistaa* myös luonnossa toimimisen ja oleilun.

“Nuoruudestani olen tällä hetkellä tosi tyytyväinen siihen, että olen viettänyt sen “landella”. Teimme nimittäin paljon juttuja joihin ainakaan useimmilla kaupunkilaisnuorilla ei ehkä ole mahdollisuuksia. Saatoimme vaikka kesäyönä kesken autoilla “kruisailun” lähteä veneilemään ja paistamaan makkaraa saareen eli oli aina vaihtoehtotekemistä. Eräs ystäväni muutti kaupungista L:lle 17-vuotiaana, hän ei ollut koskaan ollut moottoriveneen kyydissä. Se oli meille outoa. Tosin murrosiässä tuntui, että kaikki kiva tapahtui kaupungissa (J:ssä) mutta kuten jo aiemmin mainitsin, vasta näin jälkeenpäin on tajunnut että ehkä meillä onkin ollut paljon enemmän mahdollisuuksia keksiä ja toteuttaa tekemistä. J:ään on meiltä 28 kilometriä joten kaupunkiinkin on ollut helppo lähteä halutessaan. Ainut nyt mieleentuleva asia josta koen joissain määrin jääneeni kaupunkilaisnuoria huonommaksi on joidenkin urheilulajien harrastusmahdollisuudet. Olisin halunnut joskus nuorena alkaa harrastaa koripalloa, mutta sitä ei harrasteta L:n urheiluseuroissa.”

Maaseudulla asuvat pohtivat ympäristön merkitystä heille itselleen seuraavasti:

“Tuossa murrosiän pahimmissa koukeroissa ollessani inhosin kotikylämme pienuutta ja vaatimattomuutta, mutta nyt osaan taas arvostaa sen “tuttuutta” ja turvallisuutta. Toivoisin (mahdollisten) omien lapsieni saavan kasvaa samantyyppisessä ympäristössä, kun itse olen kasvanut. Rohkenen melkein väittää, että tuommoinen pieni kylä pahanen tarjoaa paremman kasvualustan kovin hairahtuvaisille lapsille, jotka taas tупpaavat kaupunki oloissa löytämään liikaakin virikkeitä...”

“Näin jälkeenpäin ajateltuna olen erittäin onnellinen, että saan asua tällä hetkellä maaseudulla. Minulla ei ole tullut (ei ainakaan vielä) mitään pahaa murrosikäkriisiä, joka olisi kuluttanut minun tai muun perheeni henkivaroja. Olen jäänyt myös paitsi ns. kokeiluiästä (alkoholi ja tupakka ei ole koskaan kuulunut elämäni). En tiedä johtuneeko tämä maaseudun ympäristön tasapainoisuudesta vai omasta luonteestani, mutta veikkaan että kummallakin on osuutensa.”

Myös ympäristökohteiden merkitykset muuttuvat nuoruudessa, ne eivät ole enää leikkipaikkoja vaan niistä kerrotaan joko seurustelu- tai harrastusympäristöinä. Nuorten yhdessäolon ympäristönä voi olla lähellä sijaitseva leikkikenttä, kylän pelikenttä, metsässä sijaitseva kuoppa tai metsään tehty nuotio. Ollaanpa missä tahansa, luonnonelementeillä ei näytä useinkaan olevan muuta merkitystä, kuin tarjota toimintavapautta ja sopiva paikka yhdessäololle.

“Alle 15-vuotiaana, kun leikit eivät enää kiinnostaneet, vietimme kaveriporukassa paljon aikaa omalla kylällä. Pelasimme esim. lentopalloa kentällä kesäiltoina yöhön asti. Alkoholi oli meilläkin mukana, vaikka pienessä kylässä asuimmekin. Minä tosin päätin varhaisessa vaiheessa, että selvinpään on kivempaa.”

Kesätyöt, kielikurssit tai interrail-matkat ovat *ympäristöelämäkertojen* mukaan niitä syitä, jotka vievät nuoren maaseudulta 'maailmalle' - mahdollisesti suureen kaupunkiin. Siinä elämäntilanteessa luontoympäristöllä ei ole enää mitään sijaa; ympäristön voidaan tulkita muuttuvan luontotoiminnan kannalta *estäviksi*: *“Ensimmäinen kontakti suureen kaupunkiin tuli, kun menin kesätöihin H:iin. Työskentelin L:llä ja tunsin itseni todella orvoksi koska en juurikaan saanut kavereita. Ihmiset olivat kylmiä ja heihin oli vaikeaa saada kontaktia. Onneksi minulla oli tätini ja Minttu johon tutustuin kesän aikana.”*

Jos kirjoittaja asuu rakennetussa ympäristössä, sen merkitys luontotoiminnan ympäristönä keskittyy lapsuuteen. Leikki-ikänsä jälkeen kaupunkiympäristössä asuvien on helppo unohtaa lähellä sijaitsevan 'luonnon' olemassa olo, koska ne vähäiset luonnon elementit, jotka riittivät lapsena 'luonnoksi', eivät merkitse enää samaa; puuhun ei enää kiipeillä eikä kalliolle rakenneta leikkikotia. Puut ja pensaat nähdään nyt ympäristöä kaunistavana 'luontona'. Mutta jos kodin lähellä on metsää, siellä saatetaan silloin tällöin harrastaa esimerkiksi kävelyä, lenkkeilyä tai hiihtoa. Luonnossa liikuttaessa huomio voi kiinnittyä joko omiin ajatuksiin, jolloin ympäristölle ei aseteta muita vaatimuksia kuin rauhallisuus, tai huomio voi myös kiinnittyä ympäristön esteettisyyteen.

“Kun elämä P:ssa asettui, tuntui upealta. Talo on rauhallisella asuinalueella kaupungin laidalla, 2 km keskustasta. Oven takana avautuu rauhoitettu tervaleppämetsä, 1,8 km:n pururata, pieni hiekkaranta ja meri pärskeineen. On ihanaa kävellä rauhassa rantaan, katsella auringossa kimaltavaa ulappaa ja vehreää saaristoa. Venesatama on aivan vieressä ja siitä pääsee omalla paatilla tai tuurimoottorilla ihailemaan K:n saarimaisemia. Talvisin meren jäätyessä vain sukset jalkaan, eväät reppuun ja pipo päähän! Voiko rentouttavampaa olla!? On upeata, kun saa elää tämänkaltaisessa ympäristössä.”

Kun lapsuuden ympäristöistä kerrotaan useimmiten positiivisesti, niin nuorina sama ympäristö saatetaan nähdä erilaisena, koska huomio kiinnittyy laajemmalle kuin omaan pihaan ja lähimetsään. Kaupungissa asuvat saattavat arvioida ympäristöään kriittisestikin, jos heillä on

vertailukohtana voimakkaita kokemuksia aidosta luontoympäristöstä:

“E:ssa kotiympäristö oli hyvin karu. Keltaisia kerrostaloja, mutaisia, viljelemättömiä peltoja, loskaisia katuja ja kiireellisiä ihmisiä.”

“Kuten olen jo aikaisemmin kertonut luontokokemukseni ovat olleet hyviä. Mitään varsinaisia miinuskohtia ei olekaan, vaan huonot muistot liittyvät lähinnä kinoisin kavereiden kanssa. Paitsi kyllä! Yksi inhottava muisto on: K:n tehtaan päästöt. Ne olivat melkoinen hajuhaitta.”

Murrosikävaiheessa kaupunkiympäristön merkityssuhde voi muuttua luontotoimintaa estäväksi. Näin käy erityisesti silloin, kun nuoren koko huomio kiinnittyy *nurkilla notkuiluun*, joka tarkoittaa isossa jengissä toimimista ja liikkumista yksinomaan kaupunkiympäristössä:

“Olin tuolloin yksitoista vuotta. Tämä koti on myös tämänhetkinen kotipaikkani tämän koulun ohella. Tästä voin katsoa nuoruuteni alkaneen. Kotimme lähellä oli nuorisotalo, jossa kaikki kaverini ja muutkin samanikäiset nuoret oleilivat. Nuokussa olen viettänyt oikeastaan koko nuoruuteni. Partio oli mukana kuvioissa muutaman vuoden, mutta se vain jäi. Kaveriporukka-ni oli juuri tuota nuokkupoppoota. Olimme tosi tiivis jengi. Meitä oli noin parikymmentä. Kun ikää tuli lisää, tuli porukassa tehtyä joitakin tyhmyyksiäkin. Ympäristö, jossa liikuimme, oli tyyppillistä kaupunkilähiötä. Oleilimme leikkareilla, ostarilla, joskus kaupungilla ja juuri nuorisotalollamme. Kaikista sattuneista tapahtumista huolimatta voin sanoa, että nuoruuteni oli hauskaa aikaa.”

Sama voi tapahtua nuorelle aikuistumisvaiheessa, kun hän muuttaa maaseudulta kaupunkiin - ympäristön *kehittävä* tai *mahdollistava* merkityssuhde muuttuu estäväksi.

“L tarjosi aivan toisenlaisen ympäristön elää. Tämä oli ehkä ensimmäinen varsinainen siirtymä luontoelämästä urbaaniin betoniviidakkoon. Jostain syystä harrastusmielenkiinto vaihtui kaupungin yöelämän maistelemiseen. Toki harrastin liikuntaa, mutta vähäisemmässä määrin. Ehkä työttömyys masensi.”

Kun nuoren asuinpaikka muuttuu kaupungista maaseudeksi, muuttuu ympäristön merkitys luontotoiminnan kannalta *estävästä vahvistavaksi*:

“Kun olin 13-vuotias, vanhempani sanoivat, että he olivat ostaneet omakotitalon S:stä. Olin katkera, en tiennyt S:stä mitään ja oli kamalaa jättää kaverit K:oon. Mutta sain S:stä ihania kavereita ja aloin olla sitä mieltä, että se on paljon parempi paikka asua kuin K. Talomme on Leppäkaarteessa, järvenranta on ainoastaan yhden tontin päässä ja naapurit ovat mukavia,

saamme käyttää heidän uimarantaansa ja rantasaunaansa. Talvella käymme rannassa pilkillä. S:ssä oli myös talli, jossa kävin ratsastamassa ja toinen ravitalli, jossa minulla oli kaksi hoitohevosta. Kävin harjailemassa hevosia lähes joka päivä kolmen vuoden ajan. Se oli maalaistalo ja isäntä ja emäntä olivat kiittollisia avustani ja sain pitää hevosia kuin omiani. Oli oikein idyllistä olla kesällä hevosten kanssa laitumella, minä otin aurinkoa ja hevoset hyörivät ympärilläni.”

Lapsuusajan tärkeiden kesäympäristöjen merkitys muuttuu myös nuoruusiässä. Mummola ei juurikaan ole mukana nuoren 'kuvioissa', mutta kesämökillä on edelleen merkitystä. Se on nyt paikka, johon mennään, joko säännöllisesti joka viikonloppu tai kerran kesässä, kokemaan luonnon rauhaa. Ympäristön merkitys on noina hetkinä luontotoimintaa *mahdollistava*.
“Olen kaupunkilainen, mutta en ihan henkeen ja vereen. Käyn joka kesä kesämökeillä ja nautin todella olostani siellä. Kuitenkin on aina mukava palata takaisin kaupunkiin.”

“Mökillemme on matkaa vain n. 15 kilometriä, siksipä siellä tulee vietettyä usein öitä ja viikonloppuja. Silloin tällöin on kivaa elää vähän alkeellisemmin.”

Kesämökin ympäristö voi saada nuoren harrastamaan uusia asioita, esimerkiksi veneilyä, kalliokiipeilyä tai 'luototelttailua', jolloin ympäristön merkitys tulkkiiutuu luontotoiminnan kannalta *vahvistavaksi*. Samoin seuraavassa esimerkissä:

“Lukiossa ryhdyin seurustelemaan ja nykyisellä poikaystävälläni on mökki M:ssa, jossa nyt olen viettänyt viimeiset neljä kesää. Kalastamme, uimme vastarannalle, surffaamme, ajamme vesiskootterilla... Syksyisin käymme muutamana viikonloppuna siellä marjastamassa ja muutamana sienessä.”

Voimakkainta kesämökin ja maaseudun ympäristön kokemista kuvaa pääkaupunkiseudulla asuva tyttö. Vaikka ympäristön merkityssuhde varsinaiselle luontotoiminnalle ei näykään seuraavassa lainauksessa, sen voi *ympäristöelämäkerran* tekstikokonaisuuden perusteella tulkita *vahvistavaksi*.

“Ollessani yläasteella, en halunnut viettää viikonloppuja H:lla (kesämökkipaikkakunta). Ihan ymmärrettävää, ettei sen ikäinen halua olla maalla kaiken aikaa. Kaupungissa sentään oli elämää. Oli hienoa, kun sai olla viikonloppu yksin kotona, kaupungissa. Lukion alussa tilanne muuttui. Olin ollut kesän töissä H:lla, tutustunut ihmisiin ja saanut hyvän ystävän. Pikkuhiljaa

rakastuin H:n. Sen ihmisiin, sen rauhallisuuteen, sen ympäristöön... Menetin sydämeni Hämeelle. Kotini on H:lla. Punaisessa hirsimökissä, leivinuunin, kissan ja kitaran kanssa. Kodikkaampaa saa hakemalla hakea. Joka kerta kun kesä loppuu on hankalampaa ja hankalampaa lähteä H:lta E:een. Parasta on talvella, kun saan asua siellä yksin hiihtolomalla. Paljon lunta, tuli takassa, kissa kehrää ja kitara soi kauniisti. H:lla ei ole betonilähiöitä eikä bussikaistoja. Mökkimme sijaitsee 15 kilometrin päässä kirkolta, joten se on melkolailta korvessa, mutta rakastan sitä. Tulevaisuudessa muutan H:lle, niin pian kun voin. En voi sietää suuria kaupunkeja, ruuhka-aikoja, kiireellisiä ihmisiä, meteliä, turvattomuutta...”

Nuorten kuvaamista harrastusympäristöistä vain pienellä osalla on merkitystä luontotoiminnan kannalta. Kahdeksalle nuorelle harrastusympäristöt ovat merkitykseltään *mahdollistavia*. Tällaisiksi tulkkautuvat esimerkiksi liikkuminen koiran kanssa luonnossa ja hyötyliikunta. Marjastusta, sienestystä ja kalastusta on harrastettu aidossa luontoympäristössä, mutta ympäristön merkityssuhdetta on vaikea tulkita muuksi kuin *mahdollistavaksi*, koska siitä kerrotaan hyvin lyhyesti: *“kävimme marjastus- tai sieniretkillä”*. Useimmiten tämä on tapahtunut lapsuudessa kesämökillä tai mummolassa, harvemmin enää nuoruudessa. Kalastuksen kerronta pelkistyy myös lyhyeen ilmaisuun: *“Talvella käymme rannassa pilkillä”*.

Harrastusympäristöt *vahvistavat* luonnossa toimimista, jos ympäristö tarjoaa nuorelle laadullisesti tai määrällisesti monimuotoisia toimintapaikkoja aidossa luonnonympäristössä. Yhdeksän kirjoittajaa kuvaa tällaisiksi partiotoimintaan, retkeilyyn ja ratsastukseen kuuluvia ympäristöjä.

“Pidän paljon luonnossa liikkumisesta, sekä yksin että porukassa. Partion mukanaan tuomia hienoja elämyksiä ei mielestäni voisi kokea yhtä syvästi ellei luontoon ole tiettyä kosketusta. Sitä on tosi vaikea selittää mutta mielestäni se on tiettyä luonnon aistimista. Luulen saaneeni tuon “kosketuksen luontoon” isältäni. Isän kanssa kävimme paljon retkillä kun olin pieni ja hän opetti kuuntelemaan luontoa. Osaksi tietysti luonnonläheisyys tulee partiotoiminnan myötä.”

Ympäristöelämäkertojen tekstit sisältävät muutamia kuvauksia sellaisesta luonnossa tapahtuvasta liikunnasta, jossa ympäristön merkitys toiminnalle on keskeinen ja toimintaa *vahvistava* vaikka luonnonolosuhteet eivät toimintahetkellä olisikaan oman toiveen mukainen.

“Kamalin ja ihanin kokemukseni on kuudentoista tunnin yhtämittäinen hiihto metsässä, jossa oli pakkasta 17 celsiusastetta.”

“Luonnosta olen saanut paljon hyviä kokemuksia ja saan edelleen. Esim. Syysvaellus UKK:n puistossa, retkeily- ja leirikurssit sekä pyöräretki Kolille Partaharju aikani. Kävelyt Kanadan rannikkovuorilla jne. Huonot puolet luontokokemuksista: talvivaellus UKK:ssa. (Tuiskua, viimaa, jäätävää kylmyyttä, sauvan katkeaminen ja suksien lipsunta tunturin rinnettä noustessa).”

Kuusi kirjoittajaa kertoo *ympäristöelämänkerroissaan* matkailusta. Sen merkitys luontotoiminnalle on *estävä*, jos liikutaan suurkaupungeissa. Kotimaassa matkailu voi *mahdollistaa* luonnossa liikkumista, *“Perheeni asuntovaunuharrastus on koiran ja kesämökin ohella tutustuttanut minut suomalaiseen luontoon. Uudet leirintäalueet houkuttelevat aina lähimetsiin”* tai vahvistaa sitä: *“Lisäksi teimme paljon matkoja mummin ja ukin kanssa pitkin Suomea autolla ajellen. Olemme kolonneet melkeinpä, liioittelematta, koko Suomen. Ensimmäisen Lapin-matkani teimme yhdessä Utsjoelle. Sen jälkeen olen käynyt seitsemän kertaa Kilpisjärvellä (vaelluksia ja rentoutumista), kaksi kertaa Lemmenjoen alueella vaelluksella sekä muutamia kertoja Saariselällä.”*

Kun nuoret aloittavat opiskelun, he joutuvat useimmiten siirtymään toiselle paikkakunnalle, jonka he kokevat joko luonnossa toimimista *estäväksi* tai sitä *mahdollistavaksi* sen mukaan, missä he ovat aikaisemmin asuneet. Maaseutuympäristössä asuneet kokevat esimerkiksi Mikkelin kokoisen pikkukaupunginkin *estäväksi*. Opiskelupaikkakuntaa suuremmassa kaupungissa asuneet kokevat saman ympäristön luonnonläheisenä ja luontotoimintaa *mahdollistavana*.

Pojille armeija tuo mukanaan uudet ympäristöt, jotka ainoa armeijasta kertova kokee *mahdollistavana*: *“Lukion jälkeen suoritin asepalvelukseni Oulussa, Hiukkavaarassa, mikä sijaitsi laajan metsäalueen siimeksessä kaukana keskustasta. Siellä elämä oli vahvasti luonnon kanssa symbioosissa toimimista. Seutu oli kaunista; paikka paikoin hiekkamaastoa, suota, pajupeltoja... siis suomalaista luontoa. Siellä opin pitämään hiihdosta!”*

3.2.4. Yhteenveto ympäristöjen merkityssuhteista

Lapsuudessa ympäristön laadun merkitys luonnossa toimimiselle osoittautuu toisaalta tärkeäksi, toisaalta vähemmän tärkeäksi, sillä lapsi löytää luonnon vaikka 'kiven alta' tai useimmiten kiven tai kallion päältä. Metsä näyttää olevan suomalaiselle lapselle mieluista luontoa, vaikka se olisi kooltaan pieni - sen on vain oltava lähellä. Lapsi on tyytyväinen vähäsiinkin luonnon elementteihin kotiympäristössään, mutta hän osaa nauttia myös siitä tilanteesta, että luontoa on runsaasti ympärillä.

Hyvän olon tasoon vaikuttaa mukana olevien vanhempien ihmisten suhtautuminen lasten toimintaan erilaisissa ympäristöissä. Kaupungin ja taajaman piholla toiminta voi olla rajoitettua istutusten takia ja piha-alueelta poistuminen voi olla vaarallista liikenteen takia. Kesämökillä, maaseudun mummolassa tai maatilalla aikuiset antavat lasten toimia vapaasti ilman jatkuvia rajoituksia. Se välittyy lasten ajatuksiin mielihyvästä, ilon ja vapauden tunteena. He muistavat sen nyt nuorina aikuisina ja kuvaavat niitä ympäristöjä myös sen takia merkitykselliseksi.

Nuorten elämäntilanteet alkavat murrosiästä lähtien muotoutua uudelleenlaisiksi omien halujen ja tarpeiden mukaan. Ympäristöjen valikoima ja merkitykset muuttuvat uusien harrastusten tai uudelleen toiminnan mukana. Jossakin elämänvaiheessa koti voi muodostua koulun ohella ainoaksi ympäristöksi, vaikka useimmat tähän tutkimukseen osallistuvat liikkuvatkin monissa ympäristöissä.

Rakensin erilaisten ympäristöjen merkityksistä taulukot, joista ilmenee kunkin ympäristön merkitys yksilön luontokosketuksille ja -toiminnoille. Seuraava taulukko on koottu niiden perusteella. Yksi tutkimushenkilö voi esiintyä useammassa luokassa (estää, mahdollistaa, vahvistaa) sekä asuinympäristöjen että nuoruusajan elinympäristöjen kohdalla. Sama henkilö on voinut olla kosketuksissa luontoon useammassa kuin yhdessä lapsuuden asuinympäristössä, kesämökillä, mummolassa ja useammassa yhteydessä nuoruusaikana tai vain joissakin niistä.

TAULUKKO 1. Ympäristöjen merkitys luontotoiminnoille.

Ympäristö	estää	mahdollistaa	vahvistaa
lapsuuden asuin ympäristönä kaupunki tai taajama	5	11	2
asuin ympäristönä maatala			2
asuin ympäristö vaihtuu (kaupunki - maaseutu; maaseutu - kaupunki)	6	8	5
kesämökki		7	5
mummola		6	3
nuoruusajan elinympäristöt	6	11	12

3.3. Toiminnan eri muodot luontokosketusten mahdollistajina

Ympäristöelämänkerroissa nuoret kuvaavat niitä toimintoja, jotka ovat säilyneet heidän muistissaan ja tulleet heidän mieleensä tekstien kirjoitushetkellä, joten niiden voi olettaa merkinneen jotakin erityistä heidän elämässään. Lauri Mehtonen (1982, 243) on pohtinut merkityksen tematiikkaa esittämällä kysymyksen: "millä tavalla merkitykset muodostavat todellisuutta?" Hänen mukaansa: "merkitykset eivät ole annettuina tai itsensä kautta, ne ovat muodostettuina, tuotettuina, tehtyinä; ne ovat merkityksiä antavien aktien kautta olemassa." Akteina Mehtonen pitää tajunnallisten aktien lisäksi myös inhimillisen toiminnan eri muotoja.

Näissä tutkimusteksteissä nuoret kertovat monenlaisista lapsuus- ja nuoruusajan toiminnois-

taan, jotka tuottavat vaihtelevassa määrin kosketuksia luontoon. Tulkitsen näiden toimintojen merkityssuhteita aluksi *ympäristöelämäkerta-tekstien* pohjalta; keskeisimpänä on toiminnan sisältöalue. Tavoitteena on löytää tietoa siitä, **millaisilla toiminnoilla on merkitystä luontokosketusten ja -kokemusten tuottajana, sekä millaisiksi ne voidaan merkitykseltään tulkita luontosuhteen rakentumista ajatellen.** Toimintojen kokemuksellisia piirteitä tarkastelen tutkimusraportin seuraavassa osassa, jossa ovat mukana myös luontokokemuksista kertovat tekstit.

Ryhmitän elämäkerta-teksteissä kuvatut erilaiset toiminnat niitä yhdistävien keskeisten piirteiden mukaan neljään luokkaan:

- 1 lapsuuden leikkitoiminnat
- 2 perheen yhteiset vapaa-ajan toiminnat
- 3 harrastukset ja nuorten omat vapaa-ajan toiminnat
- 4 opiskelu ja työnomaiset toiminnat

Maija Kaijanaho (1988, 9) esittää, että toimintaa ja kokemussisältöä voidaan luokitella rakentavaan, kehittävään, säilyttävään, välinpitämättömään tai tuhoavaan. Jaottelu kuvaa hänen mielestään kulttuurin nykytilaa ja suhtautumista tulevaisuuteen. Samaa jaottelua voin käyttää luonnossa tapahtuvan toiminnan merkityssuhteiden tulkinnassa, kun sen tarkoituksena on kuvata miten toiminta vaikuttaa luontosuhteen rakentumiseen. Arvioin eri toiminnan muotojen merkitystä seuraavasti:

- 1 **Rakentava merkitys:** Toiminta tuottaa uusia kosketuksia luontoon, uusia luontokokemuksia.
- 2 **Kehittävä merkitys:** Toiminta tuottaa monipuolisia tai kokonaisvaltaisia luontokokemuksia ja kosketuksia luontoon. Tämä tulkinta edellyttää sitä, että toimintaan sisältyy luonnon tarkkailua tai huomion kohdistumista luontoon tai luonnon elementteihin.
- 3 **Säilyttävä merkitys:** Yksilöllä on aikaisempia kosketuksia luontoon esimerkiksi lapsuudessa. Nyt tulkinnan kohteena oleva toiminta tapahtuu luonnossa, mutta huomion keskipisteenä on jokin muu kuin luonto. Tilanteen aikana on mahdollista saada luontokokemuksia muiden toiminnallisten kokemusten yhteydessä.

- 4 **Merkityksetön:** Toiminnassa ei olla tekemisissä luonnon kanssa, joten luontokokemuksia ei synny.
- 5 **Tuhoava merkitys:** Kyseinen toiminta hävittää kiinnostuksen luontoon.

3.2.1. Leikkitoiminnat

Jokaisessa *ympäristöelämäkerrassa* kuvataan lapsuuden leikkejä. Onpa ympäristönä kaupunki tai maaseutu lapset löytävät monenlaisia leikkipaikkoja. Kertomusten mukaan ensimmäinen leikkipaikka on oma koti ullakoineen ja oma piha hiekkalaatikoineen, keinuineen, leikkimökkeineen ja roskalaatikoineen. Silloin leikitään yksin tai sisarusten kanssa. Saman talon lapset ja “vanhat mummotkin” voivat olla leikkikavereita. Päivähoitopaikassa tai erilaisissa kerhoissa leikitään myös toisten lasten kanssa. Erityisesti silloin, kun leikkialue laajenee kaduille, läheiseen metsään tai leikkipuistoon, niin mukana ovat omien sisarusten lisäksi muut saman talon tai naapuritalojen lapset ja omat serkut. Samalla joukolla leikitään mutavuorella, hiekkamassoista tehtyjen mäkien rinteillä ja omassa pihassa olevien rakennushiekkakasojen päällä.

Maaseudulla pellot, peltojen pientareet, heinäladot, aitat ja kiipeilyyn sopivat puut vastaavat kaupungissa asuvan lapsen hissejä, verkkokellareita, pommisuoja, talojen seiniä, rakennustelineitä ja sähkökaapeleita. Kesällä löydetään uimapaikka yleiseltä uimalaitokselta, omalta tai lähimmältä rannalta. Talvella leikitään lumessa asutaanpa kaupungissa tai maaseudulla.

Tytöt leikkivät joko mielellään tai olosuhteiden pakosta poikien kanssa. He joutuvat joskus huolehtimaan nuoremmista sisaruksistaan, tai saavat itse leikkiä isompien lasten kanssa. Kun leikit muuttuvat enemmän sääntöjä noudattaviksi, leikitään mielellään erilaisilla pallo- ja hiekkakentillä. Mummolassa ja kesämökillä leikkipaikkana on järven ranta, vesi ja metsä. Leikkikavereina ovat sisarukset, serkut, tuttavaperheen lapset, mummo, ukki ja isäkin joskus, sekä mummolan tai naapurin eläimet.

Tytöt kertovat koti- ja sairaalaleikkeistä, joissa ovat mukana barbit, nuket ja nukketalot. Kiltikat, twistnaru tai tavallinen hyppynaru kuuluvat myös tyttöjen leikkeihin, samoin kuin hienojen rouvien matkimisleikki ja erilaisten mössöjen ja hiekkasoppien teko. Pikkuautot, neppia-

tot ja smurffit ovat sekä tyttöjen että poikien leikkivälineitä. Useimmiten kirjoittajat kertovatkin leikeistä, joissa on mukana tyttöjä ja poikia:

“Ihan pienenä muistan leikkineeni kerhokavereitteni kanssa isiä ja äitiä. Meillä oli aina nukke paidan alla mahassa ja saimme sitten vauvoja. Tämä juonsi varmaan juurensa siitä että kaverini J:n äiti odotti vauvaa ja J:lle oli tietenkin selvitetty tämä asia ja J selvitti sen sitten minulle. Se oli minusta aika jännää ja siksi sitä piti sitten leikkiä. Mutta yleensä leikkini olivat vähän raisumpia kuin ns. kotileikit. Johtuneeko siitä, että useimmat leikkikavereistani oli poikia, ja näin ollen leikitkin sen mukaisia. Ja muistan pitäneeni niitä kivempinakin kuin nukke- ja barbi-leikkejä.”

Nuoret kertovat harrastaneensa mielikuvitusleikkejä metsässä; niissä rakennetaan luonnonmateriaaleista majoja ja erilaisia leikkikoteja; kuvitellaan, että ollaan “metsän oliota”, intiaaneja, Tarzaneita tai eskimoita ja kehitellään leikki sen mukaiseksi. Leikeissä matkitaan televisiossa meneillään olevia sarjoja, esimerkiksi Dallas, Dynastia ja Janosik, ja kehitellään niistä omat leikit. Metsästä ja puroista kerätään pikkueläimiä, joita kasvatetaan purkeissa. Savesta muotoillaan erilaisia esineitä, joita halutaan kaupata tien varressa turisteille. Myös ratsastus vaatii lapsuudessa mielikuvitusta, jos oikean hevosen lähelle ei päästä:

“Tyttöjen kanssa ala-asteella leikimme aina välitunneilla heppaa ja talleja. Osa tytöistä oli hevosia, loput ratsastajia, ja yksi sai aina olla ratsastuksen opettaja. Minä en. Olin niin iso tyttö, että jouduin aina hevoseksi.”

Vakoilu- ja seikkailuleikit voivat tapahtua luonnossa tai rakennetussa ympäristössä, ne vain sovelletaan kuhunkin ympäristöön sopivaksi. Samoin kiipeilyleikit toteutetaan ympäristön tarjoamissa kohteissa: puissa, kalliolla, seinillä, rakennustelineillä tai kaapeleiden päällä. Näissä leikissä pyritään jännityksen, vaaran ja kielletyn kokemiseen. Samoista syistä käydään omenavarkaissa, ja kerätään kadulle pudonneita pennejä. Molemmat tuottavat tietysti konkreettista hyötyäkin - omenoita ja kioskilta saatavia “merkkareita”.

Kodin lähiympäristössä leikitään porukalla pöntteröä, kirkonrottaa, purkkista, karttua, piilosta, hippaa, rönttöstä, kymppistä, kirkkistä, keinupersistä, tai ajetaan pyörällä kovaa, juostaan kilpaa, tapellaan, leikitään kukkulan herraa tai sotaleikkejä. Pimeän tultua otetaan taskulampun mukaan ja leikki jatkuu niiden kanssa hippana, vinkkinä tai rosvona ja poliisina. 'Pehmeäm-

piä' leikkejä ovat balettituntien ohjaaminen pihan lapsille, luontopolkujen tai suunnistuskilpailujen järjestäminen, erilaiset tutkimusmatkat luontoon sekä eläinten hoitaminen ja niiden kanssa leikkiminen. Uiminen voi olla vedessä lotraamista, leikkimistä, uinnin opettelua tai seikkailun omaista omien voimien koettelua.

“Kesäisin sodimme. Sota oli keino saada jännitystä pitkiin kuumiin kesäpäiviin, jotka täytimme jouska,- aspi,- tai käpy-sodilla. Järjestimme myös kesäolympialaisia, joissa lajeina oli paljainjaloin korttelin ympäri- juoksu, korkeushyppy sepelikasaan ja kepinheitto. Uimarannat kävivät meille erittäin rakkaiksi. Pallohippaa, hyppimistä, veuhtomista ja tönimistä...uiminen oli vain keino saavuttaa nämä jalot taidot, kyllä joskus tuli uitua Suojalammen rannalta vastapäiselle kalliolle, mikä antoi fyysisen tyydytyksen.”

Osa kirjoittajista on sitä mieltä, että talvi on lähes yhtä mukavaa ulkona leikkimisen aikaa kuin kesäkin, mutta osalle heistä kesä on ehdottomasti parempaa aikaa, koska silloin on enemmän tekemistä. Talvella hyödynnetään lunta rakentamalla siitä erilaisia mäkiä ja hyppyreitä, linnoja, veistoksia ja leikkikoteja. Jostain korkeammalta lumeen hyppääminen, “turnajaiset” ja lumisota ovat talven jännitysleikkejä. Oppimista koetaan, kun harjoitellaan luistelua ja hiihtoa.

Kun nuori aikuinen kertoo lapsuutensa leikeistä, hän saattaa myös pohtia, mitä se on merkinnyt hänelle itselleen, kavereille ja läheisille:

“Tietenkään nämä (majat) eivät olleet ainoat leikkipaikat, usein oltiin leikkikentällä riehumassa tai juoksenneltiin pitkin pihoja; oltiin purkkista, kirkonrottaa, hippaa, rosvoa ja poliisia, valokuvaajaa...yms. Ne oli kyllä hienoja aikoja! Aamusta iltaan oltiin ulkona, mitä nyt äiskä välillä huikkaili syömään. Se oli varmaan äideillekin hienoa, että pystyi huoletta antaa lapsensa hillua päivät pitkät pihoilla, huolehtimatta että tämä olisi pahanteossa tai jokin sattuisi. Tietysti sitä joskus joku meni nokkaverissä kotiin, jos oli tapellut tai kaatunut tai tippunut puusta tms., mutta sehän oli aivan normaalia. Että sellaista oli elämä S:lla, Olkkolanpellolla. Näin jälkeempäin, kun olen asioita muistellut, olen ihmetellyt sitä, kuinka mukavasti vanhemmat lapset ottivat meidät nuoremmat mukaan. Minä ja R oltiin vähintään 2 vuotta muita nuorempia. Ja meistä pidettiin jopa huolta! Mutta ehkä se oli heillekin itsestään selvyys, että pienet pyöri mukana, alusta asti kun kalustoon kuuluttiin.”

Kaikki kirjoittajat kertovat ulkona leikkimisestä, mutta sen aikana ollaan eri tavoin kosketuk-

sisä luontoon tai luonnon elementteihin, ja leikkiminen tuottaa erilaisia luontokokemuksia. Tulkitsen näiden kokemusten merkitysyhteyttä luontosuhteeseen edellä määritellyn luokituk-
sen mukaisesti.

- Kaksikymmentäkaksi nuorta kuvaa osaa lapsuuden leikeistään sellaisiksi, joissa ollaan tekemisissä erilaisten luonnonelementtien kanssa, ja jotka tuottavat uusia luontokokemuksia. Niiden merkitys tulkituu **rakentavaksi**. Yksi kirjoittaja kuvaa lapsuuden leikkitoimintojaan siten, että niiden voi tulkita muuttuvat *rakentavista kehittäviksi* iän lisääntyessä ja leikkialueen laajentuessa.
- Kahden kirjoittajan *ympäristöelämänkerroissa* kuvataan yksinomaan luontoympäristössä leikittyjä leikkejä, joissa tarkkaillaan luontoa, ja joissa toiminta tuottaa monipuolisia tai kokonaisvaltaisia luontokokemuksia ja kosketuksia luontoon. Merkitysyhteys tulkituu **kehittäväksi**.
- Kolmella kirjoittajalla merkityssuhteet muuttuvat leikkiympäristön muuttumisen takia: kesänviettopaikassa tai maaseudulla asuttaessa leikit ovat *rakentavia* tai *kehittäviä* ja kaupunki- tai taajamaympäristössä *merkityksettömiä*.
- Kaksi kirjoittaa ei mainitse yhtään luonnon elementtiä kertoessaan leikeistään, joten ne voidaan tulkita luontokosketusten ja -kokemusten puolesta **merkityksettömiksi**.
- Leikkikokemuksista ei tulkitunut luontokosketusten ja -kokemusten kannalta **tuhoavaa** merkityssisältöä.

Rakentavia kosketuksia ja kokemuksia lapset saavat edellä kerrotuissa yksittäisissä leikeissä, esimerkiksi kiipeily-, majanrakennus-, inkkari- ja mielikuvitusleikeissä sekä muun, luonnossa tapahtuvan leikinomaisen tekemisen yhteydessä. Toistuessaankin ne tuottavat joka kerralla uudenlaisen kokemuksen.

“Syntymästäni seitsämänvuotiaaksi saakka asuimme kahden perheen vuokraomakotitalossa. Tuon talon pihapiiristä on mieleeni jäänyt ehdottomasti rakkain leikkipaikkani. Se oli nimel-

tään Kallio ja sijaitsi luonnollisesti kalliolla. Sileästä kalliosta muodostui lattia kaikenlaisiin "kotileikkeihin". Pihamme oli aika suuri ja siitä pääsi suoraan metsään, pusikkoon. Muistan, että leikimme paljon ulkona olihan siihen loistavat mahdollisuudet. Eräs tärkeä leikkipaikka oli keskellä pihaa sijainnut suuri vaahtera. Siinä jaksoimme kivuta kerta toisensa jälkeen."

"Minun ollessani 6-vuotias, olivat sisareni ja J harrastaneet ratsastusta jo muutaman vuoden ja tietenkin myös minä ja A halusimme aloittaa tuon ihanan harrastuksen, jota edelleen harrastan. Tuosta alkaen leikimme pyöri hevosten ympärillä. Jos ei eläviä vastineita ollut lähettyvillä, leikimme mielikuvitushevosilla, eli meidän kielellämme näkymättömillä. Talomme läheisyydessä oli kaksi "vallia" joista saimme mainion luonnonläheisen leikkipaikan. Myös intiaani-leikit kuuluivat jokaiseen lapsuuteni kesään."

"Mieluisinta olivat jokapäiväiset uimareissut metsän keskellä sijaitsevalle järvelle, jonne meiltä oli n. 400 m matkaa. Matkasta rannalle vaadin aina päästä jonkun reppuselkään, koska poluilla vilisi muurahaisia, joita pelkäsin. Rannalla, jossa harvoin oli muita ihmisiä, leikimme hippaa, piilosta, rakennettiin hiekkalinnoja ja kisailimme milloin mistäkin."

Luontokokemusten kannalta **kehittävä** merkitys on esimerkiksi seuraavilla leikeillä, joissa luonnon huomioiminen on jollakin tavalla mukana, ja joissa saadaan monipuolia kokemuksia luonnonolosuhteissa:

"Mieluiten leikimme kaikkea luontoon liittyvää: Tarzania, eskimoita, inkkareita yms. Hauskaa oli myös kun eräs vanhempi tyttö piti meille nuoremmille Luontokerhoa. Meillä oli rintamerkit, joissa oli pienen toukan kuva, sekä vihkonen, johon merkittiin kaikki tärkeät havainnot. Tämä kerho kesti koko sen ajan kun asuin mummon ja ukin luona."

"Mummon ja papan talo on pienen yksityistien päässä joen rannalla ja vieläpä metsänlaidassa. Siellä joella, metsässä ja pihapiirissä minä sitten leikin. Joella kävimme uimassa, metsässä leikimme isojen poikien kanssa sotaa ja inkkarileikkejä, sekä rakensimme majoja yms..... Minä olen perheeni ainoa lapsi, joten leikin myös hyvin paljon yksin. Mielikuvitus leikkien keksimiseen ei loppunut, ja minä puhuin yksin ääneen. Läträsin vedellä ja hiekalla, rakensin pieniä kyliä kivistä ja sammaleesta ja kasvatin muurahaisia ja leppäkerttuja purkissa, kaikkien hienoimpiin älynvälähdyksiin kuului hajuveden tislaminen kukista mummon tyhjiin

hajuvesipulloihin.... Mökki on lähelle Venäjän rajaa. Järvessä lilluminen ja sukeltaminen sekä siinä vaiheessa uiminen kun osasin uida olivat tietysti ykkösharrastus, soutelu oli hauskaa. Varsin kookas saari antoi myös mahdollisuuden samoilla metsässä, käydä marjassa, sienessä....”

Luontokokemuksena **merkityksettömiksi** leikeiksi olen tulkinut esimerkiksi seuraavat, joiden kuvaus *ympäristöelämäkerroissa* rajoittuu tässä esitettyyn tekstiin:

“Leikkipaikkanani oli siis rivitalon piha; hiekkalaatikko + muutama keinu. Leikkipaikkoihini kuuluu myös rivitalon lähiympäristö. Rivitalossa asui paljon lapsiperheitä, joten saimme synnytettyä monenlaisia leikkejä, pelejä ja viestejä. Mieluisin leikki (tai oikeastaan muistan vain sen) oli “pöntterö”. Tyttöjen ykkösleikkejä oli myös “kotis” ja hyppynarulla hyppiminen. Vanhempamme olivat joskus jopa niin innokkaita (vielä siihen aikaan), että järjestivät meille aina silloin tällöin “Piilolan Olympialaiset”.”

“Rakkaimmat ystäväni olivat kadun varrella asuvat muut ikäiseni lapset (ja meitä oli paljon) tytöt ja pojat olivat samaa henkeä ja verta - hyvin usein kokeilimme toistemme rajoja. Tämä näkyi melko rajuina leikkeinä, kuten purkkis monenlaisine versioineen ja erilaiset mailapelit. Samat lapset, joiden kanssa leikittiin Jari Puikkosta ja Ernst Vettoria laskemalla mäkeä itsekyhätystä hyppymäestä olivat tarha- sekä myöhemmin koulukavereitani.”

Myöhemmin kirjoitettu *luontokokemus-kertomus* muuttaa kummankin edellisen esimerkin kirjoittaneen tilanteen toiseksi: he ovat viettäneet lapsuuden kesiään maaseudulla ja kuvaavat leimaavana luontokokemuksenaan siihen kuuluneita toimintoja luonnossa, joten hekin **rakentavat** luontokokemuksiaan leikkien yhteydessä.

3.2.2. Perheen yhteiset vapaa-ajan toiminnot

Kahdeksantoista nuorta puhuu *ympäristöelämäkerroissaan* perheen yhteisistä luontotoiminoista, jotka tapahtuvat useimmiten lapsuudessa, yhteisinä vapaa-aikoina. Mukana on voinut olla yksi tai useampi sisaruksista, isä, äiti, mummi, ukki tai koko perhe, jonka kanssa ollaan

kesämökillä tai mummolassa, käydään luonto-, marja- ja sieniretkillä, kalastamassa tai tutkimaan luonnon ihmeitä. Nuoruusiässä saatetaan perheen voimin harrastaa partiota (2 kpl) tai matkustella Suomessa (2 kpl).

Tulkitsin yhteiset luontotoiminnat kerrontojen perusteella **rakentaviksi**, jos niiden aikana saadaan uusia kokemuksia luonnosta. Kaksi nuorta kertoo yhteisten toimintojen toistuneen useita kertoja:

“Teimme sisarusteni kanssa seikkailuretkiä lähimetsikköön ja nautimme luonnosta voileipien ja mehun kera. Muistan myös ajan, jolloin isäni oli töissä metsurina. Silloin menimme koko perheen voimalla metsään, isä töihin ja me muut äidin kanssa mustikkaan tai muuten vaan retkelle.”

“Suhdettani luontoon lapsena ja murkkuikäisenä voisi sanoa hyvin positiiviseksi. Vietin paljon aikaa luonnossa koirani ja äitini kanssa. Parhaita hetkiä olivat ihanat kirpakkaat pakkasamat jolloin lähdimme hiihtämään jäälle tai metsän laduille, otimme myös eväät mukaan. Se oli ihanaa!! Myös kivat mustikan poiminta retket ja yleensä koiran kanssa luonnossa hyppely oli “hauskaa”.”

Rakentava merkitys tulkkiiuutuu myös yhdestä elämäkerrasta, jossa kuvataan perheen yhteisiä toimintoja vain yhtenä yksittäisenä tapahtumana. Kirjoittaja kertoo olleensa “pienenä” perheen kanssa Lapissa ja kavunneensa isänsä kanssa tunturin laelle, josta oli upeat maisemat. Se oli uusi luontokokemus ja siinä tilanteessa tuntui syntyneen kiinnostus luontoon, vaikka se nuoruusvuosina unohtui kokonaan.

Kaksi opiskelijaa kertoo maatilalla elämisestä ja kuusi opiskelijaa kertoo sellaisista vapaa-aikana tapahtuvista perheen yhteisistä luontotoiminnoista, joihin sisältyy luontoasioiden oppimista, ja jotka toistuivat myös useampia kertoja. Jos ’opettaja’ mainitaan, hän on isä, mummi tai ukki. Tulkitsen tällaisen merkityssuhteen luontokokemuksia **kehittäväksi**. Kaikilla näillä kertojilla luontoharrastus jatkuu jossakin muodossa myös nuoruudessa, esimerkiksi partion tai hevosharrastuksen muodossa. Ensimmäisen esimerkkitekstin kirjoittaja harrastaa edelleen aktiivisesti partiota ja viihtyy maaseudulla paremmin kuin kaupungissa.

“Isi opetti meille kaikki ympäristöasiat. Isi opetti hiihtämään, liikkumaan luonnossa, syömään ketunleipiä ja lukemaan luonnon kirjaa. Kirkkaina pakkasöinä tuli isi hakemaan minut vuoteesta, kääri viltin ympärille ja kantoi sylissään ulos katsomaan tähtitaivasta. Sellaista tähtitaivasta ei koskaan nähnyt E:ssa, sen näki vain H:lla, sillä siellä eivät kaupungin valot näkyneet. Isin kanssa kävelimme toisinaan metsässä, tarkkailemassa kuinka se kasvaa, kuinka koivut puhkeavat lehteen, kuinka muurahaiset rakentavat kekoaan. Isän äiti, mummi toisinaan, oli myös aina H:lla. Hän vei minut aina retkelle vuorelle. Otimme mukaan eväät, ja söimme ne korkealla paikalla, josta näki kotitalolle asti. Mummi opetti minulle kaikki kasvit.”

“Isovanhemmat opettivat pienelle lapsenlapselle luonnosta sen mitä nyt tiedän, ne kasvit, jotka nyt tunnen, opin silloin tuntemaan.”

Kun kirjoittaja on ohittanut lapsuusiän, näyttävät perheen yhteiset luontotoiminnat vähenevän. Jos niistä kerrotaan, niin niiden merkityssuhde tulkkiiutuu **säilyttäväksi** (4 kpl). Toiminta on silloin kesämökillä tai mummolassa olemista sekä yhteisiä marjastus- tai muita retkiä luontoon.

Kahdessa elämäkerrassa kuvataan perheen yhteisiä luontotoimintoja siten, että tulkitisin niiden merkityksen henkilökohtaisia luontokokemuksia **tuhoavaksi**. Toinen nuorista kirjoittaa: *“Esim. perheellä on ollut hyvin vähän yhteisiä vapaa-ajan toimintoja, mitä nyt jokavuotiset sieniretket aikoinaan, minne sinnekin lähdettiin tappelun jälkeen.”* Toinen kirjoittajista kokee mökilläolon ajoittain tuskalliseksi, koska aika meni kyläilyyn sukulaisten luona, tai mökillä ollessa piti isän käskystä aina tehdä töitä. Oma toimintavapautta ei ollut.

3.2.3. Harrastukset ja nuorten omat vapaa-ajan toiminnat

Jokaisessa *ympäristöelämäkerrassa* puhutaan lapsuus- ja nuoruusajan harrastuksista. Nuoret liittävät harrastuksen käsitteeseen jatkuvuuden: he kertovat useimmiten milloin ja miten kauan ovat olleet mukana missäkin harrastuksessa. Harrastustoiminta on voinut olla järjestettyä, kuten tanhut, teatteriesiintymiset, lentopallo, koripallo ja partio, tai omatoimista, kuten hevosen hoito, käsityöt, lukeminen, laskettelu ja marjastus. Tutkimukseen osallistuvat kirjoittavat

keskeisimmistä harrastuksistaan laveasti, ja 'sivuharrastuksista' lyhyesti, ehkä vain yhdellä lauseella. Varsinkin ala-astevaiheessa nuorilla näyttää olleen useita harrastuksia, joista yksi on voinut nousta 'pääharrastukseksi' ja jatkua opiskelupaikkakunnalle muuttamiseen saakka, tai jatkua edelleen. Tällainen harrastus näyttää sävyttävän koko nuoruusvaihetta.

Luontoon liittyviä harrastuksia kuvaa kaksikymmentä kirjoittajaa. Kuusi nuorta nimeää pääharrastukseksi sellaisen toiminnan, jossa he ovat eritasoisesti sidoksissa luontoon: neljä harrastaa säännöllisesti partiota, yksi ratsastusta ja hevosen hoitoa, ja yksi juoksuharjoittelua metsäteillä. Muiden luontoharraste on ollut lyhytaikaista, esimerkiksi partio ja ratsastus, tai sitä harrastetaan vain ajoittain, esimerkiksi laskettelua ja marjastusta. Tekstien mukaan myös palokuntanuori ja seurakuntatyötä harrastava nuori ovat ajoittain kosketuksissa luontoon, esimerkiksi leireillä ja retkillä.

Luontoon liittymättömän pääharrastuksen mainitsee yksitoista nuorta; kahdeksalla se on liikuntaharrastus, kahdella järjestö- ja yhdellä kulttuuriharrastus. Yhdeksässä elämäkerrassa ei mainita tai kuvata yhtään luontoon vievää harrastusta, mutta kaikilla heillä on jostain muusta syystä kosketuksia luontoon myös nuoruusiässä. He joko asuvat luonnon ympäröimänä maaseudulla, tai he käyvät mökillä tai sukulaisten luona maaseudulla, jossa liikkuvat luonnossa tai ovat 'löytäneet' luonnon rauhoittumispaikakseen vasta äskettäin.

Harrastukset voivat siis tuottaa luontokosketuksia ja -kokemuksia, ja niiden merkitys luontosuhteen rakentajina määrittyy luontokosketusten määrän ja laadun mukaan: jos kosketus on jatkuvaa, monipuolista ja kokonaisvaltaista merkityssuhde on **kehittävä**. Tällaisia harrastuksia ovat partio, retkeily tai ratsastus ja hevosten hoito jatkuvana harrastuksena, niistä kertoo kuusi kirjoittajaa. Kosketukset luontoon ja niiden myötä myöskin luontokokemukset muuttuvat joko määrällisesti runsaammiksi tai laadullisesti monipuolisemmiksi.

Jos luontokosketukset ovat laatuaan uusia, ennen kokemattomia, niiden merkitys tulkituu **rakentavaksi**. Tällaisen merkityksen tuova kosketus on syntynyt lapsuusajan partiotoiminnassa (3 kpl) tai hevosenhoito- ja ratsastusharrastuksen (3 kpl) yhteydessä, joka on kestänyt vain rajatun ajan.

“Ala-asteella ollessani kävin myös partiossa ja pidin paljon metsäretkistä ja yöretkistä erä-

kämpällä. Olin myös 4h-kerhossa. Kokeilin ratsastusta ja pelasin pari vuotta lentopalloa.”

“Hevosharrastukseni aloitin noin 6 vuotiaana. Kävin monena kesänä ratsastusleirillä, jossa oltiin hevosen kanssa luonnossa.”

Harrastukset ovat luontokokemuksia **säilyttäviä** (9 kpl) silloin, kun *ympäristöelämänkerrois-*sa mainitaan esimerkiksi laskettelu, luonnossa tapahtuva lenkkeily, tai puhutaan luonnon osuudesta juoksuharjoittelussa tai vapaapalokunta- ja seurakuntaharrastuksessa. Toiminta tapahtuu pääasiassa joko muokatussa tai ajoittain myös aidossa luontoympäristössä.

“Vaikka asuimme kaukana kaikista ohjatuista harrastusmahdollisuuksista, innostuin isäni johdolla urheilusta. Juoksulenkeistä maaseudun hiekkateillä tuli rutiinia ja elämäntapa, jota vieläkin toteutan.”

“Liityimme myös viidennellä palokuntanuoriin, jossa olimmekin myös viisi vuotta. Siinä oli parasta kesäisin pidettävät leirit. Hypimme pitkin “metsiä” ja oli hauskaa. Kesää ja leirejä odottikin kovasti.”

Jos harrastus ei liity mitenkään luontoon, se määrittyy luontokokemusten kannalta **merkityksettömäksi**. Kymmenellä nuorella kaikki tekstissä mainitut harrastukset voidaan tulkita tällaisiksi, kolmella nuorella osa harrastuksista tulkituu *rakentaviksi* tai *säilyttäviksi*, osa *merkityksettömiksi*.

“Jurvalan alueelle muutettuani päiväni muuttuivat yksinäisiksi, sillä kotini sijaitsi kolmen kilometrin päässä keskustasta, eikä kukaan kaverini jaksanut vieraila siellä asti. Silloin harrastuksiini kuuluivat käsityöt, lukeminen, musiikin kuuntelu sekä turhanpäiväinen löhöily ja syöminen. Yläasteaikani kului siis lukiessa ja muuten opiskellessa... Kolmannella luokalla vapaa-aikani kului lähinnä kotona löhöillessä ja koulua käydessä.”

“Kun aloitin kolmannen luokan niin K:aan valmistui jäähalli. Minä ja kaverini innostuimme kamalasti, koska jokainen meistä halusi olla uusi Suomen “Tintti” Kristiina Wegelius. Siitä siis alkoi minun luistelu harrastukseni, joka on jatkunut melkein näihin päiviin asti, vaikka kaverit lopettivatkin melkein heti.”

Tutkimusaineistosta ei löytynyt mitään yhteyttä harrastusten tuhoavalle merkitykselle, eli varsinaisten harrastusten johdosta halu luontoon ei häviä. Tämä väittämä on totta silloin, kun harrastuksena pidetään edellä kuvattunlaista toimintaa.

Opiskelijat kirjoittavat myös sellaisista toiminnoista, jotka täyttävät heidän vapaa-aikansa nuoruusvaiheessa, mutta joita he eivät pidä edellä kuvattuna harrastustoimintana. Tällaisten toimintojen kuvaukset alkavat esiintyä kirjoituksissa murrosikävaiheessa ja sen jälkeen, ja niissä kavereiden merkitys on keskeinen. Nuoruuden alkuvaiheessa tehdään kavereiden kanssa erilaisia retkiä luontoon (7 kpl). Ne ovat joko muutaman tunnin vene- tai metsäretkiä, jonka huippuhetkiä ovat nuotiolla istumiset, tai yön yli kestäviä vaelluksia metsässä (2 kpl). Kaveriporukalla kokoontuminen 'pelailemaan' tai vain oleilemaan tiettyyn paikkaan kuuluu myös nuoruuden alkuvaiheisiin. Kokoontumispaikka voi olla kylän raitti tai kenttä, kirkonkylä tai kaupunginosan nuorisotalo ja kadut (6 kpl).

Oma-aloitteisen kosketuksen luontoon nuoret (13 kpl) saavat käydessään joko säännöllisesti tai harvoin omalla kesämökillä (5 kpl) tai mummolassa (1 kpl) tai sukulaisten luona maaseudulla (2 kpl) tai käydessään silloin tällöin kävelyllä, hölkkäämässä, hiihtämässä tai marjastamassa asuinympäristön läheisyydessä.

Nuoruusvaiheen ajanvietollisen toiminnan merkityssuhteet jakautuvat kaikkiin viiteen luokkaan: rakentava, kehittävä, säilyttävä, merkityksetön, tuhoava.

Murrosikävaiheessa kolmen nuoren omat 'toimintavalinnat' tuottavat sellaisen elämäntilanteen, jossa luontoon menemisen halu häviää, eli niillä on **tuhoava** merkitys. Tuo tilanne tarkoittaa kaveriporukoissa oleilua *nuokulla* ja liikkumista asuinalueen yleisillä paikoilla vähemmän kehittävien harrastusten parissa - kuten he itse kirjoituksissaan arvioivat.

“Kun vapaa-aika meni kulmilla notkuessa, ei harrastuksiin ollut kiinnostusta. Tosin siinä 10 v. olin baletissa ja soittelin nokkahuilua ja olen aina lukenut paljon. Nuoruuden sosiaalinen ympäristö oli aika rankka. Onneksi se aika on ohi. Eli koulunkäynti oli retuperällä, perhesuhteet tukossa, sellaista jengielämää, hullua touhotusta, kaikki piti kokea. Piti olla kova ja siitä tuli paha olo. Voisi sanoa, että nuoruuden luontokokemukset rajoittuvat kaltseilla dokaamiseen ja kanervikossa pyörimiseen. Ei ihan partiota.”

Myöhemmässä elämänvaiheessa edellä kuvattu käyttäytyminen loppuu ja elämäkerta-tekstin kirjoitushetkellä ollaan sitä mieltä, että *“on ihanaa kuljeskella rauhassa luonnossa ja miettiä asioitaan”*. Nämä luontokosketukset tuottavat ensimmäisiä luontokokemuksia nuorina aikuisina, ensimmäisiä lapsuuden leikkikokemusten jälkeen.

Omavalintaiset toiminnot ovat **merkityksettömiä** (6 kpl), jos niistä ei kerrota elämäkertateksteissä lainkaan, tai jos ne eivät kohdistu luonnossa toimimiseen, esimerkiksi matkat ulkomaiden suurkaupunkeihin tai mielenkiinnon kohdistuminen asuinpaikkakunnan iltaelämään.

Säilyttävä merkitys (17 kpl) tulkkiutuu silloin, kun kyseisen toiminnan yhteydessä on mahdollisuus ylläpitää lapsuudessa alkanutta kosketusta luontoon, ja saada kokemuksia luonnosta. Tyypillistä on, että toiminnot toistuvat vain ajoittain. Tulkitsin tällaisiksi luonnossa liikkumisen oman rauhan löytämisen tai koiran ulkoiluttamisen merkityksessä, marjastuksen ja sienestyksen silloin, kun se on todella oma valinta, ja kesämökillä tai metsässä nuotiolla oleilun siitä nauttien. *Säilyttävät* luontokokemukset voidaan hankkia muokatussa tai aidossa luontoympäristössä.

“Tällä hetkellä suhteeni luontoympäristöön ei ole kovinkaan erikoinen. Käyn yhä metsässä kävelemässä, poimimassa mustikoita, ulkoilemassa koiran kanssa, uimassa meressä jne.”

“Lukioaikana innostuin kävelystä ja kävelin luonnossa pitkiä lenkkejä melkein joka päivä. Sitä kai kaipasi luonnon rauhaa kaiken muun keskelle. Ylioppilaskirjoituksiin luin ulkona toppapuku ja tuplakerrasto päällä. Tällä estin sen ettei koko lukuloma mene vain nukkumiseksi.”

“Nautin olostani luonnon helmassa - luonnolla on minuun rauhoittava vaikutus. Hyvin harvoin kuitenkin vietän aikaani ihan ns. puhtaassa luonnonhelmassa; maalaiselämä on minulle luontoa ja itseni kanssa olemista ilman kaupungin saasteita ja stressiä. Maalla ollessani soutelen lammella ja teen pitkiä kävelylenkkejä - hyvät ystävät ympäröimänä todella rentoudun ja haistelen maalaiselämän tuttuja hajuja.”

Rakentava merkityssuhde (3 kpl) tulkkiutuu nuoruuden vapaa-ajan toiminnoille silloin, kun lapsuusajan jälkeen tehdään ensimmäisiä kertoja tuttavuutta luonnon kanssa ja saadaan uusia

luontokokemuksia. Luontokosketukset ovat olleet nuoruudessa vähäisiä ja vapaa-aika on vietetty pääasiassa sisällä tai kaduilla.

Yksittäisillä nuoruusajan tapahtumilla voi olla **kehittävä** merkitys (3 kpl), jos niiden tuottamat luontokokemukset ovat kokonaisvaltaisia tai monipuolisia.

“Vapaa hetkistä muistorikkain tapahtuma oli koskilasku kanooteilla. Meitä oli neljä henkilöä ja kaksi kanoottia. Matkan pituus oli n. 10 km ja se lähti Martti Vainion “Lomakouheron” paikkeilta. Kokemus oli suurenmoinen sekä jännittävä. Saarijärvellä opin uudella tavalla kunnioittamaan luontoa. Osalta koskenlaskusta saamieni kokemusten pohjalta.”

“Nuoruusvuosien ehkä radikaalein veto oli erätaitokisoihin osallistuminen, kun oli lukion ensimmäisellä luokalla. Silloin koeteltiin omia rajoja ja kasvattavin vaikutus minulle, joka olen luonteeltani temperamenttinen, oli itsensä hillitseminen ja omien kykyjen mittaaminen.”

3.2.4. Opiskelu ja työnomaiset toiminnot

Useimpien tutkimukseen osallistuvien ensimmäinen opiskelupaikka peruskoulun tai lukion jälkeen on Suomen Nuoriso-opisto, jossa opiskelu on alkanut noin kaksi kuukautta ennen *elämäkerta*-tekstien kirjoittamista. Tähän ajanjaksoon ei sisälly kuvauksia opiskeluun liittyvistä luontokosketuksista. Aikaisemmasta opiskelusta kertoo kuusi kirjoittajaa, viisi heistä mainitsee tai kuvaa laajemmin sen yhteyttä luontoon ja sen merkitystä luontokokemuksina. Kaksi nuorta kuvaa opiskelun sisältöjä Partaharjun Opistossa, yksi kuvaa Varalan urheiluopiston uimaopettajakoulutukseen sisältyntä luontokokemusta, jossa harjoiteltiin talvista vesipelastusta. Yksi kirjoittajista on opiskellut Helsingin yliopiston maa- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa, ja yksi on osallistunut Rantasalmen luontokesälukion kursseille.

Merkityssuhteen tulkinta tapahtuu sen perusteella, miten kirjoittaja itse kertoo aiheesta *ympäristöelämäkerrassaan*. Opiskelupaikka voi esimerkiksi muuttaa kaupungissa asuvan, luontoa harrastamattoman luontokosketusten ja -kokemusten merkitystä *merkityksettömästä* tai *rakentavasta* **kehittäväksi**:

“Oikeastaan luonto sinänsä ei ole merkinnyt minulle hyvinkään paljon, lukuun ottamatta eläimiä ja vuodenaikojen vaihtelua.... Kunnes tuli vuosi -93 ja todellinen käännekohta minun elämässäni!!! Aloitin opiskeluni Partaharjun kansanopistossa, vapaa-aikatoiminnan linjalla. En todellakaan tiennyt millainen vuosi minulla olisi edessä. Mutta näin jälkikäteen ajateltuna vuosi siellä muutti suhtautumiseni luontoon, ympäristöön, ihmisiin, itseeni ja ihan kaikkeen!!! Tai siis jos ei muuttanut niin ainakin vakautti ajatuksiani. Parasta siellä oli ilman muuta ne lapinvaellukset ja retkeilykerho, jossa opimme kaikkea hyödyllistä maan ja taivaan välillä. En olisi ikimailmassa aikaisemmin voinut kuvitella esim. hiihtäväni 30-asteen pakkasessa vapaaehtoisesti melkein 100 kilometriä ! (Ja se , että kävin sinä vuonna ainakin seitsemän kertaa Lapissa, syystä tai toisesta, kertonee jo jotain .)”

Opiskelu Varalassa ja Rantasalmella tuottivat **rakentavia** kosketuksia luontoon uusien luontokokemusten myötä, samoin armeija-aika.

Merkityksettömiksi tulkitsin ulkomailla suoritettut kielikurssit ja yhden vuoden opiskelun maa- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa, koska ne vain mainitaan, eikä niiden yhteydessä kerrota luontokosketuksista tai luontotietouden lisääntymisestä.

Luonto ja työnteko muodostavat harvinainen yhdistelmän näissä elämäkerrallisissa kirjoituksissa. Syynä on varmaankin se, että kaikilla ei ole ollut siihen mahdollisuutta ja toisaalta se, että lapsuudessa ja nuoruudessa kaikki omaa vapaa-aikaa rajoittava koetaan helposti vastenmielisiksi, eikä sitä haluta muistella.

“Mökillä minulla oli aina kavereita tai serkkuja seuranani. Uimme ja saunoimme päivät pitkät. Joskus vanhempamme saivat meidät huijattua kantamaan vedet saunaan tai täyttämään halkoliiteriä.”

Työnteko tulee esille kuuden kirjoittajan elämäkerta-teksteissä. Se muodostaa kertomuksen ytimen kummankin maatilalla eläneen tytön leimaavassa luontokokemus-kirjoituksessa ja yhden tytön hevosten hoitamista kuvaavassa kirjoituksessa. Maatilan työt ja hevosten hoito ovat itsestäänselvyyksiä aiheesta kirjoittaneille nuorille. Niistä kerrotaan aluksi myönteisesti, mutta kerronnan edetessä yksityiskohtiin, saattavat negatiivisetkin ajatukset tulla esiin. Nämä

toiminnot tulkitseen luontokokemusten tuottajina **kehittäväksi**.

Vanhempien auttaminen erilaisissa töissä pienestä pitäen kuuluu maatilalla kasvaneen elämään. Siinä opitaan tuntemaan läheisesti luonnon kiertokulku ja ravinnon tuottamiseen liittyvät ongelmat.

“Entä mikä sitten tässä aamussa oli kaikkein parasta? Ilman muuta se, että R:llä aurinko pilkkisti pilvien takaa jo heti aamusta ja lämmitti säteillään isän vappuviikolla kylvämiä, mutta jo nyt orastavia ohrantaimia. Ainakin tämä alkukevät lupaili mannaa jyväjemmareille sadonkorjuuta ajatellen. Parasta ehkä kuitenkin, ettei aleta taas liikoja odottelemaan niin kuin parisen vuotta takaperin. Elokuun sateet kun pehmittivät ja kaatoivat tyystin lakoon suopellon arvokkaan vehnäsadon. Sellainen katovuosihan siitä tuli, että vieläkin maatilan talous etsii uutta tasapainotilaa. Kyllä se koetteli isää ja koko perhettä, mutta ei siinä muu auttanut kuin sitkeästi vain jatkaa eteenpäin.”

“Maatilalla eläminen toi tietysti jokapäiväiseen elämään paljon sellaista, mitä suurin osa ihmisistä ei koskaan koe. Ihan pienestä pitäen olin vanhempieni mukana kaikissa tilan toiminnoissa. Lehmät, vasikat, kanat, navetta, heinäladot olivat minulle itsestänselvyyksiä. Kesti jonkun aikaa ennen kuin tajusin, että minun elinympäristöni olikin aika epätavallinen. Meidänkin kylässä vain kolmessa talossa oli lehmiä.... Tilan töissä me lapset kuljimme aina vanhempien mukana. Jokapäiväisiä touhuja olivat mm. lypsyllä käynti ja eläinten ruokkiminen. Talvisin olin isän mukana rankametsässä, kun hän kaatoi puita ja kuljetti ne traktorilla kotipihaan, missä sahasi ja pilkkoi ne polttopuiksi. Jokakesäinen stressinaihe oli heinänteko. Vanhemmille se oli raskasta aikaa, ja heti kun olin tarpeeksi iso, sain olla apuna. Hikisen päivän päätteeksi oli hienoa päästä uimaan. Perunankylvö ja -nosto, viljanpuinti, kasvimaan hoito ja kaikki muut työt olivat tuttuja. Myös kaverit viettivät paljon aikaa pyörimällä mukana tilan töissä.”

Vain yksi tähän tutkimukseen osallistuvista kirjoittaa “palkkatyön” tekemisestä. Hän toimii yhtenä kesänä uimaopettajana luonnon rannoilla, ja kuvaa tekstissään kokemuksiaan kauniista suomalaisesta maisemasta. Tämä havainnointi tulkkiutuu kirjoittajan henkilöhistoriassa luontokosketuksia **säilyttäviksi**.

Yksi nuorista kirjoittaa työnteosta siten, että sen merkityksen voi tulkita luontokokemuksen

kannalta **tuhoavaksi**: “Tuntui katkeralta, kun kaverit kertoivat uineensa mökillä ja löhöilleen auringossa parin kuukauden ajan. Silloin minä muistelin omaa kesääni mökillä, kun tullessa aina ensimmäisenä oli vuorossa ison alueen nurmikonleikkaus ja syksyisin haravointi ja perunoiden nostaminen. Mökkeilyimme oli kaikkea muuta kuin pelkkää lomailua - siitä työnarkomaani isäni piti huolta. Jos näppimme ei ollut työn touhussa, oli niskassamme usein syyllisyyden tunne.”

3.2.5. Yhteenveto toimintojen merkityssuhteista

Tulkitsin toimintojen merkityssuhteita kuudessa eri 'toimintaluokassa' (taulukko 2): leikkien ja harrastusten merkityssuhde tulkkiutui kaikille, nuoruusvaiheen omien vapaa-ajan toimintojen merkityssuhde lähes kaikille, perheen yhteisten vapaa-ajan toimintojen merkityssuhde kuudelletoista sekä opiskelun ja työn merkityssuhde kuudelle kirjoittajalle.

Merkitykset vaihtelevat yksilöittäin: leikit *rakentavat* tekstien mukaan lähes jokaisen luontokokemuksia, perheellä on vähintään *rakentava* merkitysyhteys yhdelletoista tekstin kirjoittajalle, harrastukset ovat monille *merkityksettömiä* tai korkeintaan luontokokemuksia *säilyttäviä*, nuoruusajan omat vapaa-ajan toiminnat tuottavat useimmille vain harvoin ja silloinkin *säilyttäviä* luontokosketuksia ja harvinaisimpia ovat työn tai opiskelun yhteydet luontokokemuksiin.

Tämän analyysivaiheen tuloksena syntyivät yksilökohtaiset merkityssuhdeverkostot, jotka kertovat miten monissa yhteyksissä tutkimukseen osallistuva on ollut kosketuksissa luontoon ja miten ne “tuottavat” luontokokemuksia. Yhden henkilön merkityssuhdeverkostossa voi esiintyä 1 - 5 laadultaan erilaista merkityssuhdetta 2 - 6 'toimintaluokassa'. Verkostot ovat kaikki toisistaan poikkeavia, mutta joitakin yhteisiä piirteitä niistä löytyy. Esimerkiksi, jos merkityssuhde on määritelty enintään kolmessa 'toimintaluokassa', niin *kehittävä* merkityssuhde esiintyy niissä harvoin. Varmimmin *kehittävä* merkityssuhde esiintyy useampia kertoja niissä verkostoissa, joissa leikit on tulkittu *kehittäviksi*. Samoilla henkilöillä myös perheen yhteiset vapaa-ajan toiminnat ovat luontokokemuksina *kehittäviä*.

Missä tahansa 'toimintaluokassa' saaduilla kokemuksilla voi olla merkitystä luontokoketusten mahdollistajina ja luontosuhteen rakentajina, mutta sen perusta näyttää rakentuvan kaikille omanlaatuisiksi lapsuuden leikeissä. Niitä kokemuksia voivat vahvistaa vanhempien tai sukulaisten kanssa saadut luontokokemukset. Leikki-iän jälkeen toimintojen merkitys voi jäädä säilyttäväksi tai merkityksettömäksi.

TAULUKKO 2. Toimintojen merkitys luontokoketusten ja -kokemusten mahdollistajina.

Toimintaluokka	rakentava	kehittävä	säilyttävä	merkityksetön	tuhoava
leikkitoiminnot	21	6		5	
perheen yhteinen toiminta	3	8	4		2
opiskelu	2	2		2	
työ		4	1		1
harrastukset	6	6	9	13	
omat vapaa-ajan toiminnot	3	3	18	3	3
yhteensä	35	29	32	23	6

4. LAPSEN JA NUOREN KOKEMUKSET LUONNOSSA

Tutkimusaineiston keruun toisessa vaiheessa opiskelijat kirjoittivat lapsuus- tai nuoruusajan leimaavasta luontokokemuksestaan, eli siitä, millainen tapahtuma tai tilanne kuvaa heidän suhdettaan luontoon. Muutama opiskelija kirjoitti ymmärtäneensä leimaava-käsitteen tarkoittavan jotain erityistä, sykehdyttävää, ja kun sellaista ei muistelusta huolimatta löytynyt, he kertovat yhdestä tai useammasta tapahtumasta lapsuudessa. Muistikuvat ovat tietenkin haalenneet ja kuvaus sisältää vähemmän yksityiskohtia ja tunteen kuvausta kuin lähimenneisyyteen sisältyneet tapahtumat. Kaikki *luontokokemus-kertomukset* sisältävät kuitenkin leimaavia kokemuksia käsitteen ymmärtämistavasta riippumatta, sillä niissä kuvataan kunkin omaa, yksilöllistä tapaa kokea luonto, joko usein toistuvana tai harvinaisena tapahtumana.

Kertomuksissa kuvataan tapahtumia loogisesti. Toiminta ja kokemuksen kuvaukset vaikuttavat mahdollisilta ja todellisuudessa tapahtuneilta, koska niiden sisältö täydentää ensimmäistä eli *ympäristöelämäkerta-kirjoitusta*, joko tilkitsemällä elämäkerta-tekstiä tai tuomalla esiin jonkin uuden piirteen, tai alueen nuoren ja luonnon suhteessa. Uutta asiaa kuvaavat tapahtumat sopivat oman ymmärryksen mukaan kunkin kirjoittajan oman elämäntilanteen kehyksiin, eikä tekstien välillä esiinny ristiriitoja.

Kertomusten alussa saatetaan antaa oma, alustava selitys tekstistä. Esimerkiksi kuusi opiskelijaa kirjoittaa, että heillä ei ole luontokokemuksia: ei ainakaan nuoruudessa tai ei ainakaan merkityksellisiä. Sama määrä on sitä mieltä, että heillä on paljon luontokokemuksia, ja sen takia on vaikea valita kirjoituksen aihetta. Jokainen kuitenkin kuvaa joko yhtä (18 kpl), kahta (6 kpl) tai useampaa tapahtumaa tai toimintaa (6 kpl), joka on tapahtunut luontoympäristössä.

Kertomuksissa kuvataan ainutkertaisia tai toistuvia tapahtumia. Ainutkertaisella tapahtumalla tarkoitan tilannetta, jossa ollaan ensimmäistä kertaa tekemässä tai kokemassa jotakin, esimerkiksi yöretkellä luonnossa, kalamatkalla pohjois-Suomen joilla, tai luonnossa kohdataan karhu tai tunnistetaan lintujen ääniä. Kuvattu tilanne on voinut kestää yhden tai kaksi päivää, tai vain lyhyen hetken. Toisaalta toiminta on voinut toistua usean vuoden ajan, ja sen voi päätellä leimanneen joidenkin kirjoittajien lapsuutta tai nuoruutta. Silloin tekstissä kuvataan jotain

kirjoittajalle hyvin läheistä toimintaa.

Nuoret kirjoittavat leimaavana luontokokemuksenaan erilaisista retkistä, lapsuuden leikeistä, luonnon katselusta ja kuuntelusta, työ- ja liikuntakokemuksista sekä joistakin erityisistä ja erilaisista kokemuksista. Toiminta on useimmiten liikkumista, harvemmin oleilua. Liikkuminen on kävelyä, hiihtoa, ratsastamista, uintia, leikkimistä tai hyppäämistä. Oleilu liittyy useimmiten johonkin edellä mainittuun tekemiseen, mutta kuvaus voi ajoittain keskittyä pelkästään omaan oleiluun ja omiin ajatuksiin. Luontokokemukset ovat tapahtuneet lapsuudessa (11 kpl), nuoruudessa (14 kpl) tai kertomus sisältää molempien elämänvaiheiden kokemuksia (5 kpl).

Kokemisaikana on useimmiten aito luontoympäristö, joka tarkoittaa metsää, järveä ja jokea, tai muokattu luontoympäristö, joka tarkoittaa *pikkumetsää*, heinäpeltoa, niittyä ja laskettelu-rinnettä. Yhdessä kertomuksessa kuvataan luonnon kokemista aitojen ympäristöjen lisäksi myös rakennuksen sisällä. Leimaavat luontokokemukset tapahtuvat useimmiten kesällä (18 kpl). Talvella tapahtuneesta kertoo seitsemän, syksyn kokemuksista viisi ja kevään kokemuksista kaksi kirjoittajaa.

Seuraavassa taulukossa esitän kertojien lukumäärinä muutamia tekstejä kuvaavia seikkoja. Taulukosta ilmenee kerrottujen toimintojen laatu ja niiden sijoittuminen kirjoittajan elämänskaareen. Kokemusympäristö on jaettu aitoon tai muokattuun luontoympäristöön ja rakennettuun ympäristöön. Tapahtumat koetaan lyhyenä hetkenä, yhtenä tai useampana päivänä, tai yhtenä kesänä, joko ensimmäistä kertaa tai ne toistuvat esimerkiksi tiettyinä vuodenaikoina. Olen tulkinnut kuvatun tekemisen lapsuutta tai nuoruutta leimaavaksi, jos se osoittautuu usein toistuvaksi ja keskeiseksi toimintamuodoksi siinä ikävaiheessa. Jos sama toiminta leimaa sekä henkilöiden lapsuutta että nuoruutta, olen merkinnyt heidän lukumääränsä myös sulkeisiin.

TAULUKKO 3. Leimaavaa luontokokemusta kuvaavia seikkoja.

kertomus	retki	leikki	luonnon tarkkailu	työ	erityinen kokemus	liikunta
tapahtui lapsuudessa	4	5	3	2	6	
tapahtui nuoruudessa	8		2	1	6	1
1. kerta	8	1	1	1	5	
toistuva tapahtuma	7	4	4	2	5	1
aito luonto-ympäristö	11	5	2	1	7	
muokattu luonto-ympäristö	3	1	3	2	4	1
rakennettu ympäristö			1			
leimaa lapsuutta	2 (2)	3		1 (1)		
leimaa nuoruutta	3 (2)			1 (1)	3	

Luontokokemus-teksteissä on erotettavissa samat sisältöalueet kuin elämäkerta-teksteissäkin, eli toiminnan, ympäristön ja itsen sisältöalueet. Kaikki leimaavat luontokokemus-kertomukset sisältävät tapahtumista ja ympäristöstä kertomisen ohella tunteiden kuvauksia, jotka liittyvät luonnossa toimimiseen tai luontoympäristöön. Kuvaukset ovat erilaisia, koska elämäntilanne on jokaisella yksilöllinen, vaikka eri henkilöillä voi olla samoja tai samankaltaisia elämänti-

lanteen rakennetekijöitä. Rauhalan (1996) sekä vapaa-aikaa ja luontokokemuksia käsittelevien tutkimuksien (Knopf 1983; Schreyer, Lime 1984; Schreyer, Beaulieu 1986, Lyytinen 1992; Lee ym. 1994; Savolainen 1995) mukaan on päädytty samaan: kokemukset ovat aina yksilöllisiä, ja samakin kokemus voi tuottaa eri yksilöille erilaisia elämyksiä.

Yksilöllisyys ilmenee niissä merkityssuhteissa, jotka kietoutuvat kokemukseen: uusi mielellinen, *noemaattinen* sisältö tulkituu joksikin merkityssuhteeksi vanhan jo olemassaolevan aineksen avulla (Rauhala 1996, 80-83). Esimerkiksi lapsuuden harrastukset ja ympäristölliset kokemukset ovat tärkeitä, koska ne tulevat vaikuttamaan aikuisena toimiseen. Lapsena syntyy myös mieltymys ja arvostus tietynlaiseen luontoympäristön malliin. (Heimstra, Mcfarling 1974; Tuan 1977; Iso-Ahola 1980; Knopf 1987.)

Kun seuraavan analyysivaiheen tavoitteena on kuvata yksilöllisiä luontokokemuksia ja etsiä niistä tulkinnan avulla merkitysyhteyksiä nuoren aikuisen luontosuhteeseen, niin analysoinnissa ovat mukana kaikki luontokokemus-kertomuksen sisältöalueet. Ymmärtämispohjan muodostaa kunkin kirjoittajan *ympäristöelämäkerta*, joka tilkitsee ja laajentaa joidenkin piirteiden sisältöjä ja antaa tietoa yksilön luontokokemusten määrästä ja laadusta.

Etsiessäni näkökulmaa *luontokokemus-kertomusten* analyysia varten, jaoin tekstit **toimintaluottavuuden** perusteella viiteen tyyppiin:

- 1 Tapahtuma tai toiminta on tavanomaista ja toistuvaa.
- 2 Toiminnassa on keskeistä itsensä toteuttaminen: selviytyminen, seikkailunomaisuus tai luovuus.
- 3 Hyvät muistot ja erilaiset elämykset sävyttävät toimintaa.
- 4 Pelko tai negatiiviset elämykset leimaavat toimintaa.
- 5 Toiminta pysäyttää ajattelemaan elämän merkitystä.

Typologian perusteella nousee sisällön analyysissa keskeiseksi *itsen ja oman arvioinnin sisältöalue*, josta erottuvat seuraavat **luontokokemuksen piirrealueet**:

- luontoympäristöjen kokeminen ja niiden merkityssuhteet
- tunteiden kokeminen ja niiden merkityssuhteet
- yksityisyyden ja yhteisyyden kokeminen ja niiden merkityssuhteet
- aikaisempien luontokokemusten merkitys

- omat arvostukset ja mielipiteet luonnosta.

4.1. Luontoympäristön merkitys luontokokemukselle

Luontoympäristö on kaikille tutkimushenkilöille 'tuttu' ympäristö, vaikka tutustumistavat vaihtelevat ja tuttuuden aste näyttää olevan erilainen. Leimaavassa luontokertomuksessa useimpien kirjoittajien (17 kpl) kokemisympäristö on suomalainen metsä. Muita kertomuksissa esiintyviä ympäristöjä ovat järvi, joki, puro, maatila ympäristöineen, kesämökin maisemat ja mummolan rakennukset.

Risto Telama (1987, 151) on pohtinut liikuntamotivaation kannalta luontoympäristöjen merkitystä yksilön kokemuksessa. Hän kysyy: mitä erityistä luonnossa on, mikä luonnossa kiinnostaa. Tässä analyysivaiheessa tarkastelen muiden esille tulevien merkitysten rinnalla Telaman ajatusta mukaillen sitä, mitkä ovat luontoympäristössä ne piirteet, jotka ovat:

- ominaisia voimakkaalle luontokokemukselle,
- tarjoavat luontokokemukselle hyvät mahdollisuudet, tai
- mitkä ovat ne ympäristölliset piirteet, joilla ei ole merkitystä luontokokemukselle.

Luontoympäristön sisältämien merkistys-suhteiden tulkinnan pohjana ovat molemmat tekstit, eli *ympäristöelämäkerta* ja *leimaava luontokokemus-kertomus*.

4.1.1. Lapsen luontokokemukset metsässä

Metsän merkitys näyttää olevan suomalaiselle lapselle korvaamaton. *“Meille metsä oli suhteessa kuin päiväkotijollekin toiselle. Päivä kului rattoisasti puuhastellen. Yleensä meillä oli eväätkin mukana, jottei turhaan tarvinnut poiketa kotona.”* Lapset pitävät metsää myös itseltään selvytyksenä ja oman leikkimetsän hävittäminen koetaan tapahtumahetkellä erittäin negatiivisena, ja se painaa jälkeen päin mieltä pitkään. *“Nyt mä oon jo tottunu ettei sitä (lapsuudessa*

kaadettua) *metsää ole ja että siinä tilalla on taloja. Me löydettiin sitte aikanaan uusi metsä ja uusia leikkipaikkoja sieltä.*”

Sama asia, joka ilmeni jo *ympäristöelämänkerroissa*, toistuu leimaavissa luontokokemuksissa: lapsena leikitään lähimetsässä (7 kpl), jossa toimintaan liittyy usein jännitys ja seikkailu. Metsän ei tarvitse olla suuri eikä edes oikea metsä, pusikkokin riittää, jos muunlaista metsää ei ole. Aluksi suuri ja pelottava metsä muuttuu leikkien myötä tutuksi toimintaympäristöksi, jossa on mieluisaa tarkkailla luonnon elämää, muurahaisia ja oravia, nauttia luonnon antimista, ketunleivistä ja marjoista, pohtia maailman suuruutta lapsen näkökulmasta, tai toisaalta kokea vaaraa ja pelkoa. Oppimisympäristönä metsä toimii lapsuudesta lähtien. Edellä kuvatut kokemuksen piirteet eivät ole ominaisia vain luontoympäristölle, mutta luonto tarjoaa hyvät mahdollisuudet näille kokemuksille, ehkä paremmat kuin tietokonepelit tai *disneylandit*, joissa kosketus aitouteen puuttuu.

Jos kirjoittaja kuvaa leimaavana luontokokemuksenaan yksinomaan lapsuusajan metsäleikkejä tai marjastusretkiä, se näyttää johtuvan seuraavista seikoista, jotka esiintyvät usein yhdessä:

- toiminta on toistunut usein lapsuudessa,
- mielikuvitus on ollut käytössä,
- toiminnan aikana on opittu luonnosta jotain,
- tunnekokemukset muistetaan, ja
- nuoruusajan luontokokemukset puuttuvat.

“On ollut jotenkin vaikea löytää jotain sellaista, joka olisi ollut oikein mieleenjäävä. Olen asiaa kysytellessäni miettinyt sellaiseksi nyt kuitenkin erään jutun, joka toistui silloin lapsena joka vuosi ja oli aina kivaa.... Marjastimme mummoni ja pappani omissa metsissä. Keräsimme mustikoita sekä vadelmia.... Olin hyvin ylpeä metsästä saapuessamme, kun sain näyttää papalle kuinka ahkera olin ollut.” Tämän tekstin kirjoittajalta puuttuvat nuoruusajan luontokokemukset lähes kokonaan. Marjastuskertomukseen sisältyy kyllä joitakin mielihyvän ja oppimisen kuvauksia, mutta mielikuvituksen käytöstä kirjoittaja ei kerro mitään.

Lapsen liikkumisen ja leikin muodot kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäröivään todellisuuteen, ja kuten ympäristön analyysissä kävi ilmi, lapset löytävät lähes poikkeuksetta ’luontoa’ omiin leikkeihinsä. Ympäristö pyritään ottamaan haltuun niillä ajattelun välineillä ja koke-

muksilla, jotka ovat tiettyyn kehitysvaiheeseen tultaessa kertyneet (Kirjonen 1992, 32). Piaget (1945) esitti, että lapsen älyllinen ja biologinen kehitys ovat toisiinsa kiinteässä yhteydessä, ja että sen takana on kaksi toisiaan täydentävää prosessia: assimilaatio ja akkomodaatio eli sulautuminen ja mukautuminen. Ne kytkevät ajattelun ja reaalimaailman ympäristöt toisiinsa, jonka takia esimerkiksi lähimetsä saattaa lapsena tuntua suurelta ja loputtomalta. Samalla tulee esille se, että lapsuudessa huomio kiinnitetään vain yksittäisiin luonnon elementteihin kuten juurakoihin, marjoihin tai muurahaisiin, eikä kokonaisuuksia vielä juurikaan hahmoteta. Sulautuminen, jossa lapsi muuttaa ympäristöstään saamiaan havaintoja oman ajattelunsa mukaisiksi, tarjoaa perustan esimerkiksi mielikuvitusleikeille luontoympäristössä.

Kaikille leikeistä leimaavana kokemuksena kertoville on yhteistä majan rakentaminen metsään, myöskin *ympäristöelämänkerroissa* siitä mainitaan usein. Majan rakentaminen näyttää olevan lapselle merkityksellistä luontotoimintaa, jossa sekä assimilaatio että akkomodaatio toimivat. Kokemusten karttuessa rakentamisesta näyttää tulevan keskeisin ja tärkein osa toimintaa, maja on saatava mahdollisimman *hienoksi*, sen on oltava joko parempi kuin toisten tekemä tai vaikeasti löydettävissä, jos leikki sitä edellyttää. Maja voi olla osa leikin kulkua tai se voi olla leikin päätarkoitus. Rakennusvaiheessa voidaan toimia omien ajatuksien mukaisesti, voidaan oppia käden taitoja, voidaan oppia tunnistamaan ja käyttämään luonnon materiaaleja, ja voidaan oppia toimimaan sekä yhdessä toisten lasten kanssa että itsenäisesti. Maja mahdollistaa tunteen omasta vapaudesta ja samalla se antaa turvallisuuden tunnetta 'suuressa metsässä'. Valmista majaa saatetaan käyttää leikeissä pitkiä aikoja tai se hylätään heti valmistumisen jälkeen.

“Veljeni ja serkkujeni kanssa muistan tehneeni usein majoja metsiin kepeistä ja havuista. Haaveemme oli aina yöpyä majassa, mutta olimme liian “kaupunkilaisia”, koska inhosimme liikaa inhottavia hyttysiä eikä haaveemme sitten koskaan toteutunut.”

“Majoja oli ylivoimaisesti helpoin rakentaa kuusen alaoksien alle, mitkä ylettyivät maahan asti. Siihen kun vielä lisäsi oksia, vaikutelma oli aivan luonnon maaston mukainen. Joskus leikimme keskenään sitä, että porukka jaettiin kahteen osaan ja toinen puoli meni metsän toiselle puolelle rakentamaan majaa, toinen toiselle puolelle. Rajattiin aika, jonka jälkeen toisen osapuolen piti löytää piilomaja. Se oli useimmiten todella vaikea tehtävä.”

“Noin kaksi kertaa vuodessa rakensimme metsään majan. Ne oli aina tosi huolella tehtyjä. Rakensimme niihin huonekaluja sisään ja toimme kotoa astioita ja kynttilöitä sinne. Kerran me jopa yövyimme yhdessä majassa.”

Lapsuuden luontokokemus voidaan kertoa leimaavana kokemuksena sen tuottamien voimak-
kaiden tunteiden takia, jotka usein kuvataan jännityksen kokemuksina, mutta joihin samalla
liittyy ilon tunne. Nämä tunteet ja mielikuvituksen käyttö voivat kuvata leikin ja samalla
metsän kokemisen merkitystä. Metsässä leikkiminen voi palkita lasta sisäisesti tuottamalla
tunteen, että tulen toimeen tässä ympäristössä (Iso-Ahola 1989).

*“Suosikkileikkimme oli “metsän piiloväen elämä”. Olimme siis olevinamme metsän asukkaita,
jotka suojelivat alueettaan muiden tunkeutumiselta. Rakensimme leirin ja varapiiloja, aseis-
tauduimme ritsoilla ja kävyillä jne. Useimmiten paha-aavistamattomat luonnossa liikkujat
saivat kokea mitä erilaisempia, ehkä joskus vaarallisiakin “ansoja”. Muistelen, että idean
tähän leikkiin saimme TV-sarjasta. Taisi olla “Janosik”. Nyt kun muistelee, niin olimme tai
kehityimme itseasiassa suhteellisen taitaviksi luonnossa liikkujiksi puhumattakaan majojen
rakentamisesta. Sisältyihän leikkiimme marjastajien yms. ihmisten seuraaminen ja vakoilu
ilman, että ko. ihminen ei aavistanut mitään.”*

Lapsena metsä voi tuntua suurelta ja pelottavalta. Metsään voi eksyä lyhyelläkin matkalla, jos
ympäristö on uusi, ja tilanne tuntuu pelottavalta, kun illan hämäryys saa mielikuvituksen
liikkeelle. Mutta toisaalta pelottavuuden tunne voi synnyttää halun tutustua siihen ympäris-
töön. *“Metsä oli vanhaa havumetsää. Juurakoita oli todella paljon ja ne työntyivät mielen-
kiintoisesti maasta esille. Tämä sai metsän tuntumaan oikealta seikkailulta.”*

Metsässä koetaan muitakin pelkoja, esimerkiksi muurahaiset pelottavat *“Matkalla rannalle
vaadin aina päästä jonkun reppuselkään, koska poluilla vilisi muurahaisia, joita pelkäsin”* tai
tuottavat muuten epämiellyttävän kokemuksen *“Polulla oli aina paljon muurahaisia, jotka
kiipesivät heti kinttuja pitkin, jos jäi vähäksikin aikaa seisoskelemaan. Niinpä piti mennä
hirmuista kyytiä, oli kamalan kuuma, mutta ei voinut pysähtyä. Se kiukutti. Kesken juoksun piti
joskus pysähtyä hyppimään tasajalkaa, että kintuille kerenneet muurahaiset olisivat tippuneet.
Ja taas kiukutti. Pyysin aina päästä isän hartioille, mutta ei se yleensä ottanut, kun sillä oli
niin paljon muuta kannettavaa.”*

Kertomus siitä, miten lapsi muuttaa ympäristöstä saamiaan havaintoja oman ajattelunsa mukaiseksi, tulee esille mörköpelon kuvauksessa (s. 103), johon sisältyy mystisyyttä kuten muihinkin leikkeihin sisältyviin 'oliokuvitelmiin'. Tässä leimaavassa kokemuksessa puun kanto töröttävine juurineen muuttuu joka kerta ohi kulkiessa möröksi, vaikka lapsi tietää katsovansa kantoa. Nyt nuorena aikuisena *“mörköä ei enää ole, mutta joka kerta, kun kävelen siitä ohi kavereitteni kanssa kerron aina heille tästä lapsuusmuistosta.”*

Irtautuminen jokapäiväisestä, rutiininomaisesta 'aikuisten' maailmasta tulee mielestäni teksteissä esiin lapsen maailmaan kuuluvalla tavalla. Lapset liittävät kiellot rakennettuun ympäristöön ja pyrkivät vapautumaan niistä joko unohtamalla ne, tekemällä kielloista jännittävän leikin tai etsimällä sellaisen leikkipaikan, johon vanhemmat eivät näe, ja johon kiellot eivät ylety.

“Leikit olivat yleensä aika vaarallisia tai kiellettyjä. Kiipeilimme pitkin kerrostalon seiniä ihan uskomattomissa korkeuksissa. Tunkeuduimme sellaisiin paikkoihin, joissa ei saanut olla. Se oli vain jännittävää, ei meillä ollut muutakaan tekemistä.”

“Ehdottomasti suosituin leikkipaikka oli “Maja”. Nyt ihmettelen itsekin tuota nimeä, sillä se ei todellakaan ole mikään maja, vaan pieni puu ryteikkö, joka on kunnanukoilta vahingossa jäänyt kaatamatta. Siellä sitä kuitenkin kiipeiltiin, tapeltiin, keitettiin hiekkasoppaa yms. kivaa! Sitten meillä oli “varamaja”, jossa leikittiin silloin tällöin. Se ei ollut läheskään niin kiva leikkipaikka kun se Originelli Maja, mutta tulihan sitäkin käytettyä. Vara maja oli pienempi ja liian näkyvällä paikalla. Se oli keskellä peltoa kasvava iso pihlaja, jonka vieressä jökötti kallio. Ja sitä paitsi, muutamista keittiön ikkunoista oli suora näkyväisyys sinne.”

Kun lapsen ympäristössä oleva luonto on tullut tutuksi, sieltä saatetaan hakea turvapaikkaa: *“Mieluisaksi paikaksi tuli metsässä oleva kalliosyvennys, joka toimi piilopaikkana vanhempien rangaistustoimia vastaan. Ainahan tekeväälle sattuu.”*

Nuoret kirjoittajat kuvaavat leikkimistään luonnossa siten, että siinä näyttää ilmenevän kaikki ne piirteet, jotka Gunter (1987) löysi vapaa-ajan kokemusten analyysissa, eli valinnan vapaus, spontaanisuus, ajattomuus, mielikuviutus, seikkailu, itsensä toteuttaminen, mielihyvä ja ilo.

Luettelo kertoo samalla sen, miksi lapset haluavat leikkiä luonnossa.

4.1.2. Nuoren luontokokemukset metsässä

Ympäristöelämäkerroista ilmenee, että metsän vetovoima on monille vähäistä lapsuuden päättymisen ja murrosiän päättymisen välisenä aikana. Vain koiran ulkoiluttaminen, lenkkeily ja toista sukupuolta edustavien nuorten tapaaminen vie murrosikäisen joskus lähimetsään, tai tilanne voi olla seuraava: *“Kun tultiin murrosikään niin metsät jäivät ja siirryttiin jälleen kaduille maleksimaan”*.

Metsä houkuttelee nuoruuden alkuvaiheessa vain niitä nuoria, jotka harrastavat jotakin sellaista toimintaa, joka voi tapahtua ainoastaan luontoympäristössä. Tällaisesta toiminnasta kertoo kuusi opiskelijaa, joiden leimaavassa luontokokemuksessa:

- liikutaan tai retkeillään aidossa luonnon ympäristössä, jolloin ehdoksi saatetaan asettaa kaunis luonto, hyvä sää ja vähän ihmisiä,
- liikutaan metsässä tai vaelletaan erämaassa olipa sää mikä tahansa,
- toimitaan hevosen kanssa muokatussa luontoympäristössä,
- lasketellaan, mielellään pohjois-Suomen rinteillä tai metsässä, hoidettujen rinteiden ulkopuolella.

Tällaiselle toiminnalle ominaisia piirteitä ovat mielihyvää tuottava, luonnonympäristön esteettisyydestä nauttiminen, rohkeuden tai oman kestävyuden koettelu ja toiminnan vapaus, joka tarkoittaa itsenäistä päätösvaltaa toiminnan eri vaiheissa. Nämä piirteet ilmentävät sisäisen motivaation toimintaa (Iso-Ahola 1989) ja kertovat sen, että monenlainen luontoympäristö voi tarjota nuorelle voimakkaan luontokokemuksen.

Metsä tarjoaa murrosiän mentyä useammalle nuorelle paikan, johon voi mennä rauhoittumaan ja *“ajattelemaan omia asioita”*. Kirjoittajat kuvaavat mieleisiksi miettimispaikoiksi esimerkiksi kallion, josta näkee kauas, metsässä sijaitsevan lähteen tai yleisesti vain metsän. *“Metsä rauhoittaa minua. Antaa jotain tiettyä voimaa.”* Nuorina aikuisina havainnoidaan joskus maisemakokonaisuuksia, jolloin huomio voi kiinnittyä maiseman harmonisuuteen ja 'koske-

mattomuuteen' tai siihen, miten ihminen on muuttanut sitä.

Osa opiskelijoista kirjoittaa sellaisesta luontokokemuksesta, joka on tapahtunut lähimenneisyydessä (9 kpl). Poikkeuksetta kokemus on ollut tunnetasolla hyvin voimakas ja voimakkuuden syynä on metsäympäristölle (7 kpl) ominaiset seikat. Esimerkiksi kauniina ja laajana eteen aukeavan luonnon katseleminen johtaa ajatukset ontologisiin ja uskonnollisiin kysymyksiin. Luonto koetaan niin vahvasti, että sen kuvaaminen sanoilla koetaan mahdottomaksi. Toisaalta yhtäkkinen tilanne, esimerkiksi karhun kohtaaminen metsän keskellä sijaitsevan kodin läheisyydessä tai käärmeen katseleminen metrin päästä kalliojyrkänteellä, on voimakas, mutta pelottava kokemus. Metsä tarjoaa tällaisille kokemuksille hyvän, mutta harvinaisen mahdollisuuden.

Lapin luonto erottuu muista metsäympäristöistä poikkeavaksi kokemisympäristöksi, erityisesti leimaavissa luontokertomuksissa. Se on tehnyt vaikutuksen kaikkiin, jotka kirjoittavat käyneensä Lapissa joko lapsuudessaan tai myöhemmin. Lapsuusajan kokemusten kuvaukset ovat lyhyitä ja kertovat jostakin tietystä hetkestä, joka on jäänyt muistiin voimakkaana mielihyvän kokemuksena. Tunturi on aina mukana muistikuvissa joko niin, että sinne kiivetään tai sitä katsellaan jostain kauempaa. Vanhempana koettuja pohjoisen maisemia arvioidaan niiden erilaisuuden, monimuotoisuuden ja karuuden kannalta ja niiden vaikutusta itseen kuvaillaan esimerkiksi seuraavasti: *“Sielu tuntuu kevyeltä, vaikka selässä olisi 20 kilon paino”*. Toisaalta talvinen ympäristö Lapissa voi tuottaa erittäin negatiivisia kokemuksia, joiden aiheuttajan on esimerkiksi kylmyys, tuuli ja tuisku.

Useimmat nuoruusajan luontokokemukset ovat *pehmeitä* siinä mielessä, että niissä kuvataan 'mukavia' tapahtumia, joille luonto antaa hyvät mahdollisuudet, mutta *koviakin* tilanteita on koettu, jotka voivat tapahtua vain aidossa luonnon ympäristössä. Esimerkkinä tammikuinen partiotaitokilpailu:

“Alkutehtävän teko ja rastien kopioiminen olivat aika ikävää puuhaa, sillä pakkasta oli aivan hävyttömän paljon. Niin paljon ettei pystynyt oikeastaan yhtään olemaan paljain käsin, eikä edes sormikkailla, vaan piti olla rukkaset koko ajan.... Päivämme kului siinä mukavasti hiihtäen. Kerran hiihdimme hiukan harhaan - emme varsinaisesti eksyneet, hiihdimme vain ihan vähän harhaan. Luonnollisesti se viivytti aika paljon yörastille tuloa... Yörastille saavuimme

klo 01. Oli aika kurjaa ruveta siinä vaiheessa pystyttämään laavua, sillä pakkaneen oli vain kiristynyt entisestään, eikä huvittanut ottaa rukkasia pois. No laavu saatiin pystyyn, mutta vaikka olimme vanhoja partiolaisia kaikki, emme saaneet nuotiota syttymään.”

Nuorelle tytölle on *kova* kokemus kuulla hirvenampumislaukaukset, nähdä sen käsittely ampumispaikalla, ja nähdä se vielä ruhona ja sisälmyksinä hirvitallilla. Kuvaus (s. 97) osoittaa miten kauas ollaan vieraannuttu elämisen ehdon, ruoan, hankkimisesta luonnosta ja miten pahalta tällainen hankkiminen nuoresta tuntuu.

4.1.3. Luontokokemukset vesiympäristössä

Kaksitoista kirjoittajaa kuvaa leimaavissa luontokokemuksissaan sellaista toimintaa, jonka ympäristönä on järvi tai joki. Toiminnan aiheena ovat erilaiset retket, kalastus, ravustus, uiminen, hyppääminen veteen tai hevosen uitto. Vesiympäristö voi merkitä kirjoittajille monia asioita, esimerkiksi todellista kuoleman pelkoa, mieleenpainuvien uusien asioiden kokemista tai mieleistä ympäristöä, josta voi etsiä myös sammakon kutua.

Vesiympäristö koetaan rauhoittavana, kun liikutaan soutaen ja vapauttavana sekä toimintamahdollisuuksia lisäävänä, kun liikutaan tekniikan avulla. Talvella vesistöjen merkitys toimintaympäristönä vähenee, mutta lapsena kyllä luistellaan läheisen puron jäällä, jos isä ei jaksa lähteä viemään luistinradalle, ja nuorena hiihdetään joskus meren tai järven jäällä ja pilkitään lähirannassa, jos sää on kaunis.

Kesäinen vesi merkitsee tämän tutkimusaineiston *ympäristöelämäkertojen* mukaan ensimmäisenä uintipaikkaa. *“Kesäisin olin kova käsipohjan uimari ja usein yllätin äitini tyhmillä tempuillani. Menin laiturin päähän ja hyppäsin sieltä veteen ennen kuin äitini ennätti tehdä mitää.”* Kesämökkielämään järvi ja uiminen liittyvät välttämättömyytenä. *“Omalla mökkillämme ei ole järveä, minkä takia olimme todella katkeria - kaikilla muilla kun tuntui olevan. Tuntui katkeralta, kun kaverit kertoivat uineensa mökillä ja löhöilleensä auringossa parin kuukauden ajan.”*

Myös leimaavissa luontokokemuksissa tulee esille veden merkitys uintipaikkana. Helteisenä päivänä lapset uivat koko päivän, jos siihen on mahdollisuus. Vapautena ja nauttimisena sen voi kokea erityisesti heinäntekopäivänä. *“Päivä kirkastui siinä vaiheessa, kun äiti ilmoitti, että minä voisin jo lopettaa ja mennä uimaan. Muut jatkoivat töitä vielä iltaan asti, mutta minun ei tarvinnut. En enää astunut askeltakaan heinäladon suuntaan, vaan juoksin hakemaan uimavarusteeni, otin pihalta polkupyöräni ja poljin vauhdilla parin sadan metrin päähän uimaran-taan. Sukellus viileään veteen oli joka kerta yhtä upea kokemus. Usein olisin voinut viettää järvessä tuntikausia, ja kyllä siellä paljon aikaa tulikin kulutettua.”*

Vanhempana, kun liikkumisalue laajenee, järvellä soudetaan, käydään kalassa, surffataan, ajetaan moottoriveneellä tai vesiskootterilla ja käydään saarissa paistamassa makkaraa. Silloin kavereiden kanssa oleminen on keskeistä, mutta vesiympäristö luo yhteiselle tekemiselle ja omille kokemuksille hyvät mahdollisuudet.

Järven tai meren voi kokea hyvinkin pelottavana ja *kovana* kokemuksena myrskyn tai oman vedenpelon takia (s. 90). Vesiympäristö aiheuttaa kahdelle kirjoittajalle kokemuksellisen ristiriidan: *“Mökillä käyn sen takia koska se on meren rannalla. Se on jotenkin niin rauhoitta-va, kaunis, suuri. Mutta en esimerkiksi uskalla uida kauas rannasta tai oudossa paikassa, koska se on toisaalta niin syvä ja peloittava ja arvaamatonkin. Yhteen tiettyyn uimapaikkaan mökillä liittyy aina sellainen jännä pelko, että jokin vetää minua pohjaan, jos uin kauemmak-si.”*

Miellyttävänä ja nautittavana maisemana vesielementti koetaan kauniina kesäpäivänä tai kesäiltana auringon laskiessa. Tällaiselle järviympäristölle ominaiset piirteet tulevat esiin seuraavassa kuvauksessa:

“Yksi parhaimmista ja parhaiten muistissa olevista kesistä on tottakai viime kesä. Menin parhaan ystäväni kanssa mökille ja lähdimme ajelemaan moottoriveneellä pitkin Lammasjär-veä ristiin rastiin. Ajelimme ympäriinsä, välillä sammutimme moottorin ja annoimme lainei-den viedä välillä ajoimme hiekkarannalle ottamaan aurinkoa. Illalla lämmitimme vielä rantasaunan ja paistoinnuotilla makkaraa !! Se oli yksi viime kesän ja elämäni parhaim-mista muistoista. Miltä tuntui ? Maisemat olivat tosi kauniit - tyyni järvi ja kaunista metsää. Ja kaikkialla oli niin rauhallista... kuului vain laineiden liplatus ja pystyi unohtamaan kaikki ikävät asiat ja rentoutumaan ja nauttimaan luonnosta.”

Huonommallakin säällä ympäristöstä voidaan nauttia, jos toiminta hallitaan ja siitä on tullut mieleistä. *“Se oli mahtava tunne kun tuuli kovaa ja veneen vauhti sen kun kiihtyi. Ilma ei ollut paras mahdollinen, se ei haitannut. Veneen ohjaaja oli toista maata kuin omamme joten hauskaa oli ja minäkin rohkenin taas ohjata venettä. Vettä satoi, mutta istuin “ruorissa” ja nautin tuulen tuiverruksesta.”*

Kaksi kirjoittajaa kuvaa vahvoja mielihyvän tunteita, joissa vesielementillä ja kalansaaliilla on tärkeä osa. Pohjois-Suomen joille tehdyt kalastusretket opettavat kummallekin lapselle uusia asioita luonnosta ja tuottavat uusia elämyksiä. *“Noin tunnin päästä lähdimme katsomaan, joko verkkoihin olisi tullut saalista. Menimme nyt jokivartta alaspäin viimeisimpänä laittamiemme verkkojen kohdalle ja siellä oli kuin olikin kaloja. Soudimme taas takaisin lammelle ja tuonne nuotiopaikallemme, ja aloimme valmistaa kaloista ruokaa. Mukanamme ei ollut tarvittavia astioita ja ne piti valmistaa luonnosta. Miten mielenkiintoiselta maistuikaan tuohikupissa nuotiolla paistettu kalanmäti! Ihanan luonnossa nautitun aterian jälkeen lähdimme jokea pitkin takaisin kotia kohti. Kotiinviemisiksi saimme vielä verkoista aimo kalansaaliin. Päivä oli kaikenkaikkiaan elämyksiä täynnä ja Lapin erilainen/erikoinen luonto sai minut vakuuttuneeksi lapintaiasta.”*

Fyysisyyden ja vauhdin kokemisesta kertoo “lentämiskokemus”, johon tarvitaan korkea kallioli, tarpeeksi syvä vesi ja *“esteettisesti täydellinen maisema”*. Se tuottaa kirjoittajalle suurta tyydytystä, ja se on mahdollista vain aidossa luontoympäristössä. Seuraavaan kokemukseen tarvitaan myös aito luonnonympäristö, jossa kokemuksia kerätään kahden päivän aikana, mutta ne tihentyvät lyhyenä hetkenä: *“Ehkä kuitenkin elämäni upeimman hetken elin istuessani Linnasaaren jyrkän kallion laella, josta oli alas Saimaaseen monen kymmenen metrin pudotus, ja tuijottaessani työntä järven selkää. Silmän kantamattomiin vettä ja pieniä saaria, ja ajatuksissa saattoi kyetä kuvittelemaan pienen norpan uivan siellä niiden saarten välissä. Se oli sitä samaa pienuuden ja toisaalta äärettömyyden tunnetta, jota siellä Levilläkin koin, mutta aivan totaalaisesti toisissa olosuhteissa. Keskellä mitä kauneinta kesää minulla oli sama mahdollisuus rauhassa vain olla ja ajatella.”*

Vesielementin keskeisimmän merkityksen, eli puhtaan, juomakelpoisen veden merkityksen, huomaa yksi kirjoittaja purjehdusmatkalla sen puuttumisen takia, ja yksi kirjoittaja sekä Saimaalla että Kuusamossa, sen olemassaolon takia. *“Isäni kyykistyi puron rannalle ja joi vettä.*

Minä olin aivan ihmeissäni, koska äiti oli aina kieltänyt, ettei mitään saa pistää suuhun, jos se ei ole puhdasta. No isäni selitti, että tätä vettä voi ihan rauhassa juoda, koska se virtaa ja täällä vedet ovat vielä puhtaita. Mutta sitten kun olemme kotona niin siellä ei ojista eikä järvistä saa juoda.”

4.1.4. Kokemukset maatilaympäristöstä ja eläimistä

Maatila ympäristöineen koetaan eri tavalla kuin metsä- ja vesiympäristöt, joissa vain vierailaan silloin tällöin. Maatilalla eletään yhtäjaksoisesti, pitempiä tai lyhyempiä aikoja, ja vaikka lähiympäristö on muokattua, se koetaan osana 'oikeata' luontoa. Kaksi kirjoittajaa, jotka ovat eläneet koko ikänsä maatilalla, kokevat olevansa tukevasti kiinni tässä ympäristössä sekä käytännön töiden että tunteiden tasolla, ja he suhtautuvat luontoon mutkattomasti. Tällainen kokemus näyttää syntyvän vain maatilaympäristössä asuttaessa.

Leikki-iän jälkeen maatilaympäristö merkitsee siellä asuvalle työn tekemisen ja työnteon välttämättömyyden oppimista, joka tarkoittaa ruoan tuottamiseen osallistumista, ja samalla siihen kuuluvien ongelmien sisäistämistä. Elämän välttämättömyyksien hoitamiseen kuuluvat tehtävät tulevat tutuiksi. Maanviljelijän tytär suhtautuu kotitilan eläimiin sekä tunteella että realistisesti: *“Sitten kun laidunmaiden aidat olisi tarkastettu ja pellot alkaisivat viheriöidä, pääsisivät lehmätkin jaloittelemaan pitkän talven jälkeen. Voi sitä riemun päivää! Vaan kyllä siinä taas lypsäjänkin kärsivällisyyttä koetellaan, kun “savipanssariutareinen” lehmä astelee navettaan tyytyväisesti märehtien.”*

Maatilalle kesänviettoon tulleet lapset kiintyvät myös tähän ympäristöön, jossa on monipuolisia leikkipaikkoja ja tilaa enemmän kuin kaupunkiympäristössä. *“Maalla ei sitten muuta ollutkaan kuin luontoa ja taas luontoa, se oli ihanaa”*. Maatilalla lapsella on mahdollisuus olla eläinten kanssa. Teksteissä kerrotaan esimerkiksi siitä, miten uusille lampaille annetaan joka kesä nimet, kilejä syötetään, tai kerrotaan vain lyhyesti, että *“mummolla ja papalla oli maatila ja pidin paljon eläimistä siellä”*.

Maatilalla vietettyyn kesään voi nuoruusvaiheessa sisältyä myös työtekoa: *“Seitsemänn*

luokan jälkeisenä kesänä olin "lehmipiikana" kummitätini maatilalla. Oli hauska herätä aamulla ennen kuutta ja lähteä hakemaan lemiä yli kilometrin päästä laitumelta. Metsässä juoksimme hiehojen kanssa kilpaa, sillä ne yrittivät karkuun. Heinänteko oli myös mukavaa puuhaa. Kun tulin kahden kuukauden jälkeen kotiin, kaverini olivat kateellisia hoikistuneesta ja kiinteytyneestä kropastani: vaikka en ole erityisen liikunnallinen, niin hyötyliikunta on hauskaa ja se tapahtuu aivan huomaamatta."

Eläimistä kertoessaan kirjoittajat liittävät mukaan lähes poikkeuksetta tunteet, jotka tulevat hyvin esille ratsastusta harrastavan tytön kertomuksessa: *"Yhteisestä kesästäimme muodostui elämäni ihanin. Sain ratsastaa niin paljon kuin halusin, eli runsaasti! Poljin joka aamu kotoa kolme kilometriä tallille, saatoin käydä välillä syömässä ja tulla sitten takaisin. Aikani kuhui tallilla iltamyöhään asti. Voi sitä surua, jos jouduin lähtemään mökille tai omistaja halusi ratsastaa vaihteeksi itse! Sinä kesänä todella tuntui, että hevonen oli tärkeintä maailmassa."*

Eläinten kuolema koetaan monella tavalla. Kaloja pyydystetään ja syödään ilman, että tunteet liitettään mukaan, mutta hevosen kuolemaan ja hirven tappamiseen suhtaudutaan tunteella. Niiden kuolema koetaan hyvin voimakkaasti. *"Kun hevonen muutama vuosi sitten sairaana lopetettiin, tuntui todella, että osa minua repäistäisiin irti."*

Pienemmätkin eläimet aiheuttavat huolta ja surua. Kun linnunpoikanen kuolee, sitä surraan, ja surua voidaan kokea jo ennakolta: *"Kaksi haarapääskystä lensi samassa ylitseni ja katosi puimaladon oviaukon uumeniin. Savupiipun vierustan lankkuparvelle ne alkoivat taas rakentaa pesäänsä, kuten monena aikaisempanakin vuonna. Saisipa pääskyspariskunta edes yhtenä kesänä kasvatettua kaikki poikasensa aikuisiksi ilman, että naapurin kolli tien toiselta puolelta kävisi poikasten lukumäärää verottamassa. Penteleen katti!"*

Lapsena ollaan kiinnostuneita erityisesti pienistä eläimistä, joiden elämän tarkkailuun luonto antaa ehkä ainoan mahdollisuuden:

"Ihmettelimme silmät suurina, miten muurahaiset pakersivat. Niitä meni sinne, tänne ja tuonne. Työnsimme tikut muurahaispesään, jotta ne pissaisivat niiden päälle ja sitten me nuolimme tikut. Oli muuten tosi hyvää."

"Tämän samaisen kaverin kanssa keräilimme myös jonain kesänä ojasta pieneliöitä pieneen akvaarioon. Siinä ne eliöt sitten viihtyivät muuntaman päivän, kunnes unohdimme akvaarion

kuumana kesäpäivänä aurinkoon, jolloin kaikki pikku kotieläimet luonnollisesti kokivat erittäin tuskallisen kuoleman. Sen koommin en ole hankkinut akvaariota.”

Myös nuoruudessa voidaan kiinnostua eläinten näkemisestä tai kuuntelemisesta, varsinkin silloin, kun ne koetaan uutena asiana, esimerkiksi keväisen varhaisaamun linnunlaulukonsertti, metsässä nähty käärme, karhu tai hirvien “tappelu”. Kokemus voi olla joko positiivinen tai negatiivinen.

4.2. Tunteet luonnossa

Zajonc (1980) sanoo, että tunnekokemukset ovat sillä tavalla valideja, että emme ole koskaan väärässä siinä, mistä pidämme, mistä emme. Hänen mukaansa jo minimaalinen havainto herättää tunteita, ja kaikki havainnot sisältävät jonkin tunteen, esimerkiksi “näen kauniin talon”. Ensimmäiset reaktiot ympäristöstä ovat tunteenomaisia ja väistämättömiä. Ihminen kykenee kontrolloimaan tunneilmaisujaan, mutta ei tunteen kokemusta, ja hän kykenee palauttamaan mieleen affektiiviset reaktiot ja tunteet ilman ponnisteluja.

Kokemuksen affektiivinen laatu voi olla se avaintekijä, jonka avulla ympäristön kumulatiiviset vaikutukset ihmisen mielentilaan ja subjektiiviseen hyvinvointiin voidaan selvittää. Tunteet ovat avain myös luontosuhteeseen, koska ne leimaavat kokemuksiamme luonnossa ja luonnosta. Tutkimusten mukaan (Russell, Snodgrass 1987; Zajonc 1980) ihmisen käyttäytymiseen vaikuttaa enemmänkin ympäristön tunnekokemusten laatu kuin sen objektiiviset ominaisuudet, ja jälkepäin toiminnasta muistetaan parhaiten siinä koetut tunteet, vaikka niiden verbalisointi on vaikeaa. *“Oikeiden adjektiivien löytäminen luonnosta puhuttaessa on mahdotonta. Mikään superlatiivi ei ole riittävästi”* kirjoittaa yksi tutkimukseen osallistuvista.

Filosofi sanoo, että tunteet ovat ihmisen käyttövoima (Pietarinen 1993, 37), mutta niiden yleinen määrittely on vaikeaa (Kallio 1992, 42), koska mikä tahansa selvitys emootiosta voi olla totta joltakin näkökulmalta katsottuna, tai jonkin emotion suhteen, mutta ei toisesta näkökulmasta katsottuna, tai jonkin toisen emotion suhteen. Tunteet voidaan määritellä vain kapeasti tiettyyn tilanteeseen sidottuna, esimerkiksi rakastumisena, tai määritellä laajemmin,

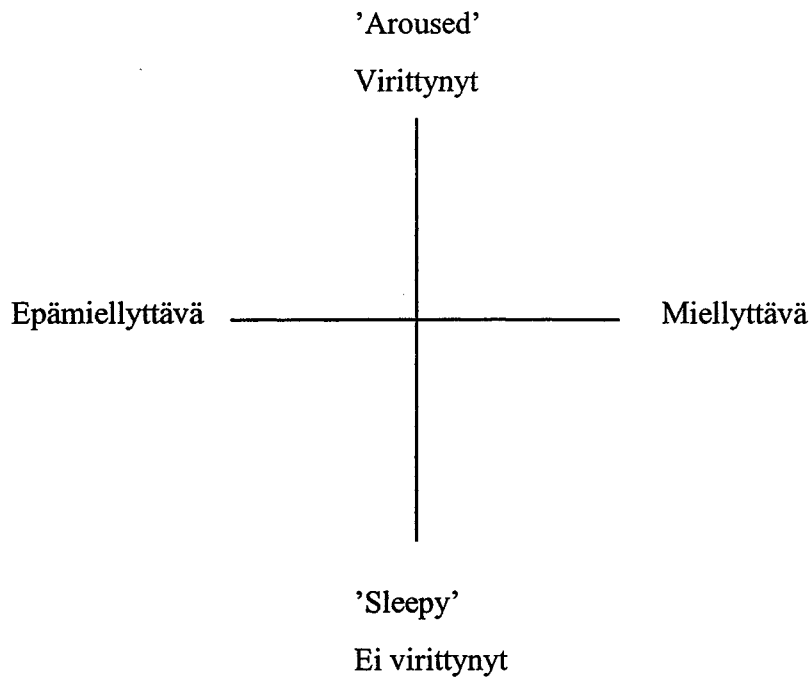
jolloin niillä tarkoitetaan epämääräisempiä mielentilan, asenteiden tai preferenssien tunnetiloja.

Russell ja Snodgrass (1987) ovat pohtineet niiden tunteiden laatua, jotka liittyvät ihmisen ja ympäristön suhteeseen. Heidän mukaansa ihmisen käsitys ympäristöstä yleensä on aktiivinen prosessi, joka muistuttaa enemmän tutkimista kuin reaktiota tiettyyn ärsykkeeseen. Ihminen saa esimerkiksi yhteyden kaukasiinkin paikkoihin muistelemalla menneitä tapahtumia tai suunnittelemalla tulevia. Laaja-alaisesti ymmärrettynä ympäristö tarkoittaa samaa kuin joukko mahdollisuuksia; ympäristö tarjoaa monimuotoista toimintaa erilaisissa tilanteissa eri aikoina.

Tutkijat (Russell, Snodgrass 1987) jakavat emootiot ajallisesti tarkasteltuna kahteen ryhmään:

- 1 Lyhytkestoisiin emotionaalisiin tapahtumiin, joita ovat esimerkiksi jonkin paikan affektiivinen arviointi, tiettyinä hetkenä koettu subjektiivinen mielentila (mood) ja emotionaalinen tilanne, episodi, joka sisältää molemmat edelliset.
- 2 Pitkäkestoisiin emotionaalisiin mielenlaatuihin, jotka tarkoittavat pyrkimystä tehdä, ajatella ja tuntea tiettyjä asioita tietyissä tilanteissa. Esimerkiksi vanhempien rakastaminen on tällainen tunne; se tulee esille vain tietyissä tilanteissa, vaikka tunne on olemassa silloinkin, kun se ei ole yksilön ajatuksissa. Oman maan rakastaminen ja erämaaympäristöstä pitäminen ovat myös pitkäkestoisia tunteita, vaikka niistä tavallisesti puhutaan asenteina.

Mielentilaa on tutkittu luontosuhteen tai luontokokemusten kannalta verbaalisesti lomaketykselyinä (Russell, Snodgrass 1987; Lyytinen 1995), kirjoitetun tekstin (Gunter 1987) tai haastattelun (Lee ym. 1994) ja näiden yhdistelmien (Rainio, Salo 1990; Lyytinen 1992; Sjöström 1992; Savolainen 1995; Welin 1995) avulla. Tulokset esitetään yleensä yksisuuntaisina miellyttävyys - epämiellyttävyys -ulottuvuudella. Russell ja Snodgrass (1987) suosittelivat kaksisuuntaista mallia, jossa otetaan tunteen laadun (miellyttävyys - epämiellyttävyys) lisäksi huomioon myös tunteen virittyneisyys, jonka ääripäistä tutkijat käyttävät käsitteitä aroused -sleepy. Näillä ulottuvuuksilla pystytään määrittelemään mikä tahansa yksittäinen mielentila. Esimerkiksi jos mielentila on ensimmäisellä ulottuvuudella epämiellyttävä ja toisella vahvasti virittynyt, voi seurauksena olla pelon tunteen kokeminen.

KUVIO 1. Mielenlaadun kaksisuuntaiset ulottuvuudet (Russell, Snodgrass 1987).

Tämän tutkimusaineiston tunnekuvauksia voitaisiin ryhmitellä ja tarkastella niiden laadun ja virittyneisyyden mukaan, tunteiden pysyvyyden ja vaihtelun mukaan, sekä tunteita aiheuttavan toiminnan ja kokemisympäristön mukaan. Tutkimukseni kannalta ensimmäinen vaihtoehto on keskeisin; tunnekokemusten laatua ja virittyneisyyttä tarkastellaan toimintaan ja kokemisympäristöön kohdistuvina tunteina. Tämän aineiston perusteella voi tunteiden vaihtelua kokemuksen aikana kuvata hyvin rajallisesti, koska kokemistilanteesta on voinut kulua pitkä aika, ja mieleen on jäänyt vain emotionaalisen kokemuksen voimakkaimmat 'huiput'. Tulkinnan vaikeutta lisää myös se, että tunteita on tutkittava kirjoitetusta tekstistä, eikä selventäviin kysymyksiin ole mahdollisuutta. Tekstin kirjoittaja on voinut itse säädellä mistä tunteista ja miten hän niistä kertoo. Aineistosta käy kuitenkin ilmi, että kirjoittajat muistavat ja haluavat kuvata sekä miellyttäviä että epämiellyttäviä tunnekokemuksia.

Leimaavan luontokokemuksen tunteiden kuvauksissa esiintyy sekä lyhytkestoisia että pitkäkestoisia emootiota, jotka lapsuuden leikeissä liittyvät enemmän itse toimintaan ja nuoruuden toiminnoissa painotetummin ympäristöön. Tunnekokemuksissa mielihyvä ja ilo nousevat

ensimmäiseksi. Näitä tunteita kuvataan lähes jokaisessa kirjoituksessa, mutta niissä voidaan kuvata myös yksinomaan pelkoja (2 kpl), tai pahan olon tunteita (2 kpl). Kahdesta tekstistä tunnetason kuvaukset puuttuvat lähes kokonaan.

4.2.1. Mielihyvän tunteet

•

Tutkimustekstien kirjoittajat kuvaavat luontokokemusten tuottamia positiivisia tunteita siten, että niistä erottuu erilaisia mielihyvän ja ilon tasoja, jotka kuvaavat joko pitkäkestoista mielenlaatua tai lyhytkestoista mielentilaa, ja jotka voidaan ryhmittää tunteen voimakkuuden ja virittyneisyyden suhteen kolmeen tasoon:

- 1 Kuvatun mielihyvän tunteen pohjalla on luontoympäristöä kohtaan koettu positiivinen mielenlaatu. Episodi tuottaa vahvan ja “korkealle” virittyneen mielihyvän tunteen, joka sijoittuu Russellin ja Snodgrassin kuviossa ylös oikealle. Kirjoittajat käyttävät itse ilmaisuja: rakastaa; on onnellinen, tuntee riemua, tuntee harmoniaa.
- 2 Emotionaalisessa tilanteessa mielihyvän tunne vaihtelee voimakkuudeltaan ja virittyneisyydeltään. Luonnossa olemisesta nautitaan, mutta mielihyvän tunteen ohella koetaan myös negatiivisia tunteita - pelkoa tai mielipahaa.
- 3 Mielihyvän tunteet koetaan lapsuusaikana, jolloin tärkeätä ei ole tunteiden erittely, vaan se, että toiminta on “kivaa”. Jos mielihyvän tunteet koetaan leikeissä, ne kuvastavat toimintaan liittyvää mielentilaa, jossa erilaiset episodit sisältävät eri tasoisia mielihyvän, ja välillä pelon tunteita. Mielihyvän virittyneisyys ei nouse kuvausten mukaan korkealle Russellin ja Snodgrassin kuviossa.

Voimakkainta mielihyvää, eli 1-tasoa, koetaan retkellä aidossa luonnonympäristössä tai hetkellisenä kokemuksena aidossa tai muokatussa luonnonympäristössä. Keskeistä on, että mielihyvän tunteet koetaan aina uudestaan vastaavassa tilanteessa (8 kuvausta). Tunteen lähtökohtina ovat sekä ympäristö että toiminta, hetkittäin eri tavalla painottuneina. Tunne kuitenkin vastaa omaa ajatusta ympäröivästä luonnosta. Kuvaus voi olla laaja tai lyhyt, mutta aina on kysymyksessä voimakas, kokonaisvaltainen elämys, jossa hyvän olon tunne leimaa kokemusta

ja tunnetason virittyneisyys on korkealla.

“Saimaa, Astuvansalmi. Ilman lämpötila +28. Vesi +25. Peilityni järvenpinta paljastaa mustan syvyyden pystyjrkkien kallioiden kupeessa. Muutama veteenpudonnut lohkarie kimmeltää veden alla ja pysähdyksissä oleva moottorivene kelluu vapaana kallioiden läheisyydessä. Sukellamme pinnan läpi mustaan tyhjyyteen; kirkas vesi virkistää kehomme joka solun antaen uskomattoman energialatauksen. Sukellan lämpimän pintavesikerroksen läpi syvemmälle tutkien kallionreunan vedenalaista osaa. Mittaan veljeni kanssa köydellä veden syvyyttä, etsien turvallisen syvää kohtaa hyppäämistä varten. Veden syvyys vaihtelee kahdeksasta kahteentoista metriin. Nousemme tutkimaan kallion vedenpäällistä profilia. Edessämme näyttää olevan sopiva hyppypaikka, joten päätämme lähteä nousemaan ylöspäin..... Katson vielä kerran aurinkoon ja ponnistan. Aika pysähtyy. Hetki, jolloin jalka irtautuu kallionkielekkeeltä, vesi kimmeltää alla, jylhät kalliot sivulla, ja silmäsi tavoittaa kesän vihreyden painovoiman saadessa vallan - se on se hetki. Hiljainen tyhjyys täydellisessä visuaalisessa, oi niin energisessä taivaassa, ennen kuin kosket vettä...”

Kahdessa leimaavassa luontokertomuksessa kuvataan sitä tilannetta, jossa mielihyvää tuottava tunnesuhde luontoon syntyy tai saa vahvistuksen. Tilanteeseen sisältyy molemmissa teksteissä uudenlaisen ympäristön kokeminen voimakkaiden elämysten muodossa.

“Yksi kuulakas syyspäivä päätettiin sitten käyttää kalastukseen. Isäni, Simo ja minä lähdimme aamunkoitteessa kolmestaan autolla kohti Tiuramatalaa, josta matkaa oli määrä jatkaa veneellä. Mukanamme oli vielä Simon pystykorva Temu.... Siirryttiin veneeseen ja alettiin soutaa jokea pitkin. Sää oli tosi kirkas ja kaunis ja muistan kyllä oikein imeneeni itseeni kaikki hetket reikestä.... Edessä oli minulle mahtava elämys. Viisi suurta puhtaanvalkeaa joutsenta nousi lentoon tuolta lammelta. Ensimmäistä kertaa elämässäni näin joutsenia ja muistoksi sain vielä poimittua muutaman sulan veden pinnalta.”

Virittyneisyydeltään vahvaa, mutta tunnesisällöltään muista poikkeavaa tunnekokemusta kuvaa seuraava esimerkkiteksti, jonka kirjoittajalle leimaavan luontokokemuksen hahmottaminen ei ollut helppoa. Hän on viettänyt lapsuutensa meren rannalla ja järven saarella, mutta silti *“luonnon tajuaminen otti oman aikansa. Itse asiassa siihen, että aloin “nähdä” luonnon vaikutti kaksi eri tapahtumaa.”*

“Ensimmäisen kerran tajusin luonnon suuruuden ja oman itseni pienuuden ja mitättömyyden seisoessani Levi-tunturin laella talvella -93. Vaikka minä seisoin siellä keskellä turistien vilinää ja hiihtohissejä, minulla oli hetki aikaa miettiä maailmaa ihan hiljaa ja yksin. Satunnaisesti kavereistani eksyneenä minä vain seisoin ja katselin. Se oli uskomaton tunne. Tuli jotenkin hyvin uskonnollinen olo. Tajusi sen että minä en loppujen lopuksi ole mitään kovinkaan suurta tämän kaiken keskellä. Tunturin laelta näki niin kauas sitä puutonta ja tasaista aluetta ilman ihmisasumuksen merkkejäkään ja sen äärettömän avaran ja mittaamattoman taivaan. Mikä muka ihminen voi olla sen keskellä. Tajusin silti olevani jotain erikoista että saan tajuta olevani osa sitä kauneutta. Ja valtavaa valkoista maailmaa.”

Seuraavan esimerkin tunteet pohjaavat jo olemassa olevaan pitkäkestoiseen emotionaaliseen mielenlaatuun. Mielitymyksen kohteena on erämaaympäristö, jota kohtaan tunteet ovat toistuvia; ne ilmaistaan sekä *ympäristöelämäkerrassa* että *leimaavassa luontokokemuksessa*.

“Lapin maisemat ovat kauneinta mitä tiedän. Tunnen itseni hyvin pieneksi katsellessani taivasta ja tuntureita. Kirpeä ilma iskee suoraan sydämeen. Silmät kyyneltyvät ja korvissa suhisee. Maailman näkee aivan erilaisena kuin täällä etelässä.”

Mielihyvän tunne tulkkiiutuu edellisissä esimerkeissä korkealle virittyneeksi. Tilanne on samanlainen myös silloin, kun pienen tytön luontokokemusta leimaa ihmettelyn tunne, johon liittyy jännityksen perusvire. Tekstissä kerrotaan isän kanssa tehdystä tammukoiden kalastusretkestä, jonka aikana ihmettelyn kohteena ovat ongintapaikka, joka on mättäiden takana piilossa, kalojen saaminen niin pienestä purosta, isovanhempien vanhan tuvan löytäminen, puron veden juomakelpoisuus ja koko “maailman” ihmeellisyys.

Osa kirjoittajista (13 kpl) kuvaa luontokokemuksiin sisältyvää iloa ja mielihyvää laimeampana kuin edellisissä esimerkeissä. Eri kertomuksissa positiivisen tunteen voimakkuuden kuvaus vaihtelee: se voidaan ilmaista jälkikäteen tehtynä päättelynä “hauskaa oli”, tai toiminnan aikana koettuna voimakkaastikin virittyneenä mielihyvänä. Negatiiviset tunteet, pelko (7 kertaa), fyysinen (4) tai henkinen (2) vastoinkäyminen, pysäyttävät miellyttävän subjektiivisen mielialan joko hetkeksi tai pitemmäksi aikaa, mutta ne eivät jää leimaamaan kokemusta. Tällaisia tunteita kuvaavissa kertomuksissa ollaan retkellä, leirillä, kesämökillä, leikkimässä tai uimassa.

Kun mielihyvän kokemusta kuvataan melko voimakkaana, se johtuu mieleisestä toiminnasta miellyttävässä ympäristössä, jotka pitävät mielihyvän tunteen virittyneisyyttä yllä vaikka kokemukseen sisältyykin hetkellisesti pelkoa:

*“Vedimme uimapuvut päälle, kypärät päähän ja laitoimme hepoille pelkät suitset, ei lainkaan satulaa. Auringon porottaessa täydeltä terältä lähdimme matkaan. Kuljimme verkkaisesti pitkin hiljaisia sorateitä. Hevoset kuuntelivat lintujen viserrystä ja nauttivat varmasti yhtä paljon kuin mekin. Noin tunnin matkanteon jälkeen saavuimme pienelle rannalle, jolla on hevosten uitto sallittua. Koska Monarch oli vanha maastoestehevonen, se meni epäilemättä veteen. Syvemmälle, koko ajan syvemmälle se käveli ja vihdoin olin itsekkin vedessä. En uskal-
tanut antaa sen uida, koska olin ensikertalainen siinä hommassa, mutta kastuimme kyllä kunnolla. Ötököitä oli nimittäin paljon ja joka kerta sellaisten lähestyessä Monni kävi kuopi-
maan ja roiskimaan vettä. Se todella tajusi, kuinka kärpäset ja ampiaiset karkotetaan.”*

*“Päivä oli syksyinen, mutta aurinkoinen ja lämmin. Kävelimme rauhassa, katselimme kauniita maisemia ja jutustelimme. Kenelläkään ei ollut kiirettä mihinkään ja kaikki nautti täysin rinnoin luonnosta. Pysähdyimme välillä syömään eväitä. Koiralleni, joka oli tottakai myös mukana, oli varattu omat eväät. Välillä näimme muita retkeilijöitä, mutta minua se ei haitan-
nut, koska muistakin retkeilijöistä aisti rauhallisuuden, hyväntuulisuuden sekä iloisuuden, joka oli ainoastaan luonnon ansiota... Ja sitten näin sen! Kyykäärmeen! Säikähdin aivan
valtavasti, koska en ollut nähnyt käärmettä kuin Korkeasaarella....”*

Kun mielihyvän kokemus kuvataan jälkikäteen tehtynä huomiona, sen virittyneisyys ei nouse korkeaksi. Muut tunteet näyttävät peittävän sen, kuten seuraavassa esimerkissä:

“Päätin, että oli viimeinen kerta kun lähdän hirvimetsälle. Itse metsässä olo ja metelin pito olivat olleet hauskaa aikaa jälkeen päin ajatellen.”

3-tasolla kokemuksen perusmielentilaa voi kuvata mielihyväksi, jonka aiheuttaa toiminnan tai luontoympäristön tuottama jännityksen tunne, erityisesti silloin, kun nuori kertoo leimaavana luontokokemuksenaan lapsuuden leikkeistä. Tai mielihyvän kokemukset vain 'pilkahtelevat' kerronnassa, kun leimaava kokemus on lapsuudessa tapahtunut marja- tai ravustusmatka. Mielihyvän tunteita kuvataan esimerkiksi sanoilla “miellyttävää, mukavaa, kivaa tai minä viihdyin” (8 kpl).

Lapsuuden luontokokemuksissa on keskeisintä oma toiminta, jota ruokkii sisäinen motivaatio (Iso-Ahola 1989). Nuorena aikuisena mieleen muistuvat toimintaan sisältyneet keskeiset emootiot.

“Olimme 10-vuoden iässä ja tavalliseen tapaan olimme maalla kesäloman parhaimmilla viikoilla. Helteet olivat kovat ja olimme uineet koko päivän läheisessä lammessa. Illan kylmyydessä iski tekemisen puute. Yhteistuumin päätimme ruveta rakentamaan kallio-salapaikkaamme kalusteita.... Viihdyimme majapaikassamme niin hyvin, että emme malttaneet lähteä sieltä pois. Olimme vakaasti päättäneet olla yötä siellä, maksoi mitä maksoi. Ankarien neuvottelujen jälkeen saimme vanhemmiltamme luvan yöpyä kivellä.... Tämä on kokemus luonnossa, jota en voi unohtaa. Jollakin tavalla se jännityksen tunnelma yöpyä metsässä oli valtava. Pienenä tyttönä en voinut tietää, mitä oli odotettavissa. Luonto oli hyvin salaperäinen paikka, johon ei uskaltanut luottaa. Silti siellä oli mukava touhuta ja tehdä kaikenlaista.”

Jos nuoren aikuisen luontokokemukset ovat vähäisiä, niin leimaavat luontokertomukset kuvaavat tunteita melko kapeasti:

“Muistiini ei meinannut millään juolahtaa mitään merkittävää luontokokemusta, mutta miellyttävää kuitenkin oli talvisin lähimetsässä ollut erittäin hyvä pulkkamäki. Ehkä siten olen oppinut pitämään talvesta niin paljon. Mäkeen kerääntyi aina lähitieneon tenavat, joita uudella asuntoalueella todellakin oli. Joskus mäkeen eksyi pulkalla ja joskus suksilla. Päällimmäisenä kuitenkin muistuu mieleen isoveljeni sekä hänen ystäviensä kanssa vietetyt ajat mäessä minisukset jalassa. Pojat tekivät aina isoja hyppyreitä ja kilpailivat kuka lentää pisimmälle. Minä tyydyin aina seuraamaan vain sivusta - kilttinä tyttönä. Jännittäväintä tuohon aikaan tietysti oli seurata jonkun tietyn pojan taidonnäytettä, johon sattui olemaan hieman ihastunut.”

“En muista minkä ikäinen olin, kun ensimmäisen kerran olin mummoni kanssa marjassa. Sen muistan, että ainakin alle kouluikäinen. En muista ketään kavereistani, joka olisi käynyt marjoja poimimassa sen ikäisenä. Mikä siinä hommassa minua viehätti, en tiedä itsekään.”

4.2.2. Mielipahan tunteet

Tämän tutkimusmateriaalin perusteella näyttää siltä, että jos nuoren tunne maailmaan ei sisälly luontoa kohtaan pitkäkestoista mielihyvän mielenlaatua, hän kokee helposti mielihapaa jou- tuessaan kosketuksiin luonnon kanssa. Negatiivisia tunteita voivat aiheuttaa luonnonvoimat tai toisten ihmisten toiminta luonnossa. Pahan olon tunne on voimakkaimmillaan leimaavissa luontokokemuksissa silloin, kun yksilö kokee luonnossa jotain uutta ja ehkä pelottavaakin, jonka kulkuun hän ei pysty itse vaikuttamaan. Hyvän olon kuvaukset puuttuvat näistä luonto- kokemuksista (2 kpl) kokonaan, sen sijaan kuolema on mukana kuvauksissa joko ajatuksena omasta kohtalosta tai todellisena tapahtumana.

“Kolme kesää sitten olin viikon purjehdusreissulla Virossa. Kun lähdimme oli hirveä myrsky, kun tulimme oli hirveä myrsky ja koko viikon oli myrskyä. Yhtenä päivänä paistoi aurinko ja saattoi istuskella jopa kannella. Yleensä purjehdimme öisin pimeässä, jotta päivät jäivät itse Viron maahan tutustumiseen. Joka yö noin 150 kertaa ehdin ajatella, että nyt päädyimme merenpohjaan. Mitään ei nähnyt pimeässä, merimerkit olivat varmaan venäläiset vieneet mennessään, matalat vedet rannikoilla, hätäsatamien metsästys.” Pelkotilanteet ja muut purjehdusmatkaan sisältyneet mielihapahan tunteet eivät kuitenkaan kirjoittajan mielestä estä häntä lähtemästä uudelleen merelle.

Hirvenmetsästyksen kuuluva kuolleen hirven käsittely aiheuttaa mukana olevalle tytölle voimakkaan pahan olon tunteen, joka jää leimaamaan kokemusta. Toistoa tälle kokemukselle kirjoittaja ei halua koskaan.

“Yhtäkkiä kuulin laukauksen. Se tuntui kuuluvan aivan korvani vierestä. Säikähdin todella paljon. Oliko joku osunut hirveen? Oliko se vahingon laukaus? Entä, jos hirvi vain haavoittui ja jatkoi silti matkaansa? Tällaisia kysymyksiä risteili päässäni. Seuraavaksi kuulin huutoja, että hirveen oli osuttu. Tulin ampujien luo, jotka seisovat tiellä ja naukkailivat taskumateis- taan. Ihmettelin, että olinko kuullut harhoja, sillä kukaan ei sanonut sanaakaan hirvestä. Hetken kuluttua kuului toinen laukaus. Lähdimme kohti ääntä. Sydämeni jyskytti. Koskaan aikaisemmin en ollut nähnyt hirveä niin läheltä. Se oli täysikasvuinen naarashirvi. Siinä se makasi keskellä aukiota silmät auki. Siinä vaiheessa tuntui tosi pahalta.... Luulin jo, että pahin oli takana päin, kun hirven vatsaa alettiin puukolla nirhaamaan auki. Minun oli pakko kään-

tää pääni pois. Seuraavan kerran, kun pystyin katsomaan, hakkasivat miehet hirven rintakehää ja kylkiluita kirveellä poikki. Tämän jälkeen hirvi käännettiin kyljelleen ja kaikki sisäelimet valutettiin ulos. Verta tuli monta litraa ja minua oksetti.”

Surun kokemukset liittyvät tutkimusteksteissä aina jonkin mieluisan ja itselle tärkeän luontokohteen menettämiseen. Esimerkiksi hoitohevosen lopettaminen tuntuu siltä, kuin osa itsestä repäistäisiin irti, tai hoitoon otetun linnunpoikasen kuolema synnyttää lapsessa vihan ja surun tunteita. Vihan tunteet johtuvat siitä, että kodin vieressä oleva metsä oli kirjoittajan poissaollessa *“kadonnut jäljettömiin”* ja paikalta löytyi vain yksinäinen linnunpoikanen. Vihan tunne kohdistui *“joihinkin, jotka olivat sen metsän kaatanu. Ma olin todella vihainen. Sitten ma muistan olleeni turhautunut siitä, että ma en voinut tehdä asialle mitään. Jos ma olisin ollu paikalla se metsä ois nyt siinä. Sitte mä mietin mitä ma muka olisin voinut tehdä, enkä keksiny mitään ratkasua. Nyt musta tuntuu siltä että mä en kerenny jotenki hyvästelemään sitä metsää, että se olis niinku viety multa jotenki salaa. Mä olin niin surullinen. Mä ajattelin myös niitä kaikkia puita missä me oltiin kiipeilty ja mun kävi niitä sääliksi.”*

Kun nuoren tunneyhteys luontoon on mielihyvää tuottava, ja kun tekstiyhteydestä voi tulkita kirjoittajan pitävän luonnon kokonaisuutta ja toimivuutta tärkeänä, niin mielipahan tunnetta voidaan kuvata seuraavasti: *“Menimme sinne (Linnasaareen) laivalla ja matkalla näimme kalasääksen pesän ja jotenkin sitä rupesi miettimään sitä mitä ihminen on luonnolle tehnyt, että niinkin upea lintu on nyt niin uhan alainen että niitä pesii enää hyvin harva pari. Se että Jumala tai joku suurempi on miettinyt aikojen alussa kaiken niin tarkkaan ja niin kauniisti ja ihminen ei ajattele yhtään vaan surutta tuhoaa luontoa tuntuu niin pahalta.”*

Tästä tutkimusaineistosta löytyy yksi kertomus, jossa kuvataan epämiellyttävyyttä muista poikkeavalla tavalla. Kertomus sisältää monia vastoinkäymisiä, mutta kirjoittaja ei kuvaa kokemuksiaan negatiivisina vaan tapahtuneina tosiasioina, joista pitää selvittää. Vastoinkäymisiä aiheuttavat kova pakkanen ja oma osaamattomuus ja ne ilmenevät palemisena, eksymisenä, hiihtomatkan pidentymisenä ja lisäksi ruoka on jäänyt lasipurkissa, nuotiota ei saada syttymään eikä pystytä nukkumaan. Tämä kokonaisuus tuottaa kirjoittajalle ensimmäisen, mutta ei viimeistä kokemusta, jossa hän tuntee olevansa tiukoilla. Silti luonto on hänelle mieluinen ja keskeinen toimintaympäristö.

Maatila-kokemuksiin sisältyy positiivisen tunneviritteen lisäksi myös negatiivista mielenlaatua, joka osaltaan rakentaa realistista suhdetta ympäröivään maailmaan. Seuraavassa esimerkissä kuvattu, mielipahaa aiheuttava työvaihe toistuu kirjoittajan lapsuudessa ja nuoruudessa joka kesä niin kauan, kun talossa pidettiin lehmiä. *“Kauhulla odotin niitä päiviä, kun heiniä ajettiin latoon. Minä pienimpänä jouduin aina latoon heinäkasaan survomaan. Muut purkivat traktorin kuormaa ja kuljettivat heinät latoon. Minä olin heinäkasan päällä survomassa. Heinien lisääntyessä kasa kohosi aina vain lähemmäksi kattoa, ja pöly senkun lisääntyi. Heinät pistelivät, roskia meni vaatteiden alle, oli kuuma, hiki virtasi ja ilmassa leijuva sakea pöly ahdisti.”*

Muutamissa teksteissä kerrotaan lyhyesti sellaisista retkitilanteista, joissa tunnekokemus muuttuu hetkellisesti negatiiviseksi, mutta menee toiminnan sisällön muuttuessa nopeasti ohi. Esimerkiksi fyysinen väsyminen voidaan ilmaista hetkellisenä pahanolon kokemuksena, jonka aiheuttaa rinkan paino, matkan pituus ja sade tai hetkellisen mielipahan syynä on luontotoimintaa ohjaavan aikuisen toiminta ja oma osaamattomuus.

Näissä teksteissä keskeisin luontokokemuksiin sisältyvän mielipahan aiheuttaja on pelon tunne. Leimaavissa luontokertomuksissa kuvataan joko lyhytkestoista negatiivista pelkotilannetta, joka koetaan jonkin luonnon elementin aiheuttamana subjektiivisena mielentilana, tai pelon tunne liittyy aina eri tasoisena ja pitkäkestoisena mielenlaatuna tiettyyn luontokosketukseen.

4.2.3. Pelkokokemukset luonnossa

Pelko on tietyn todellisen tai epätodellisen vaaran tai uhkan aiheuttama emotionaalinen reaktio. Se on hetkellinen tunnetila, jossa yksilön voimavarat ovat tärkeimpiä pelkoon vaikuttavia tekijöitä. Jos yksilö kokee omat voimavaransa heikoiksi uhmaavaa voimaa vastaan, hän kokee pelkoa, mutta luotettavien, läheisten henkilöiden voima ja siihen luottaminen voi vähentää pelon tunnetta. (Wolman 1979, 27-28.)

Ihminen on historiansa alusta saakka kokenut pelkoja luonnossa, eivätkä ne näytä olevan

vieraita tunteita tähänkään tutkimukseen osallistuville. Pelot voivat kohdistua tiettyyn luonnonilmiöön tai -olioon tai johonkin oman mielikuvituksen tuottamaan asiaan. Jos pelolla ei ole selvää kohdetta, puhutaan ahdistuksesta (Tamm 1982, 79). Se määritellään kokonaisvaltaiseksi uhan elämykseksi, jonka aiheuttajaa henkilön on vaikea havaita. Tällaisesta ahdistuksesta Toskala (1970, 136-137) käyttää nimitystä paniikkiahdistus. Ahdistuksen ehdollisiksi ärsykeiksi hän mainitsee esimerkiksi mielikuvat, fantasiat ja yksilöllisesti vaihtelevat symbolijärjestelmät. Kun ahdistus siirretään johonkin kohteeseen, ja on kysymys voimakkaasta pelosta, puhutaan fobiasta, jota voidaan pitää osittain onnistuneena puolustusmekanismina ahdistusta vastaan. (Koppinen, Ojanen 1980.)

Tutkimusteksteissä esiintyvä pelkokokemusten runsaus ja voimakkuus yllättivät. Pitkä kokemukseni yhteisistä, nuorten aikuisten kanssa tehdyistä luontoretkeistä ei antanut aihetta olettaa pelkojen olevan näin yleisiä. Pelkoja kuvataan viidessätoista luontokokemus-tekstissä. Osa kuvatuista pelkokokemuksista on jäänyt taakse lapsuuden myötä, mutta osa kulkee vielä mukana, tai voi yllättää nuoren aikuisen uuden luontokokemuksen yhteydessä.

Silloin kun jokin asia koetaan uhkana itselle, omalle turvallisuudelle, vaikuttaa pelkokokemuksen voimakkuuteen omien sekä mahdollisten läheisten ihmisten voimien määrä suhteessa uhkan tai vaaran suuruuteen. Esimerkiksi muurahaisia pelätään huomattavasti vähemmän kuin kovaa ukkosta, ja toisten luotettavien ihmisten läsnäolo voi vähentää ukkosen pelkoa. Pelkokokemusten erilaisuus johtuu toisaalta siitä, millainen merkitys ja millaisia seurauksia vaaralla tai uhallalla on itselle. Lapsi ei esimerkiksi koe heinätöiden aikaista sateen pelkoa samanlaisena kuin hänen vanhempansa, joille sateesta seuraa lisää työtä tai taloudellisia menetyksiä.

Useat tutkijat selittävät pelkojen syntymistä kolmella nykyään jo osittain vanhentuneen teorian avulla: klassinen ja operationaalinen ehdollistaminen sekä mallioppiminen. Voidaan ajatella, että suurin osa varhaislapsuuden peloista opitaan klassisen ja operationaalisen ehdollistamisen kautta. Lapsen kehittyessä tulee keskeiselle sijalle lapsen oma ajattelu, jolloin oppimista tapahtuu enemmän kognitiivisia osia sisältävän mallioppimisen kautta. (Achte ym. 1981.)

Veden pelko on yksi näissä teksteissä esiintyvistä peloista. Syyt pelkoon voivat olla sisäisiä tai ulkoisia (Lehtinen, Pantzar 1993). Sisäisiin pelon syihin kuuluvat aikaisemmat huonot kokemukset ja lapsen oma älykkyys. Älykkyydeltään alhaisemmalla tasolla olevat lapset pelkäävät

yliluonnollisia asioita ja tapahtumia. Älykäs lapsi tiedostaa todelliset vaarat paremmin ja alkaa pelätä nuorempana kuin muut. Vaaran tiedostaminen liittyy tässäkin lapsen kognitiivisiin kykyihin. (Wolman 1979, 46.) Ulkoiset syyt vedenpelkoon syntyvät ympäristöstä ja olosuhteista, joita tutkimuksen (Lehtinen, Pantzar 1993) mukaan ovat uimapaikan läheisyys ja laatu, lapsen vanhempien toiminta vedessä ja veden äärellä sekä uinnin opettajan toiminta.

Vesi- ja ajoittain koko luontoympäristö aiheuttavat ahdistuksen tasoista pelkoa kahdelle kirjoittajalle. Muut aiheesta kirjoittavat kokevat eritasoista pelkoa, jonka aiheuttaa faktinen tai oman mielikuvituksen kehittämä kohde. Omaan turvallisuuteen kohdistuvia pelkoja aiheuttavat veden lisäksi ukkonen, myrskyävä meri, metsä kokonaisuutena, eksyminen metsässä, pimeä metsä, yölliset äänet metsässä, muurahaiset, kyykäärmeet, metsäleikkiin kuuluva vangittuna oleminen ja oma mielikuvitus. Osa pelkokokemuksista häviää toiminnan myötä ja kasvattaa kokijan rohkeutta. Esimerkiksi metsän pelko häviää, kun siellä ollaan ja toimitaan yhdessä toisten kanssa lapsen omilla ehdoilla. Pelko häviää myös tiedon lisääntyessä, esimerkiksi eksymistä ei enää pelätä, jos on riittävästi tietoa ja tarvittavia taitoja oikeaan toimintaan.

Tarkastelen pelon merkityssuhdetta luontokokemukselle sekä tunteen voimakkuuden että sen virittyneisyyden perusteella (Russell, Snodgrass 1987). Määrittelin leimaavissa luontokokemuksissa esiintyvät pelot kolmeen luokkaan:

- 1 Pelon tai fobian tunteet kuvataan pitkäkestoisina emotionaalisina mielenlaatui-
na tietyssä tilanteessa. Tunteet ovat vahvoja, niiden virittyneisyys on korkea, ja
ne leimaavat koko toimintaa.
- 2 Pelon tunteet eivät leimaa kokemusta, mutta tulevat esiin jossakin toiminnan
vaiheessa äkillisenä mielentilana, ja säilyvät muistissa voimakkaina. Pelkojen
virittyneisyys vaihtelee vaaran suuruuden ja koettujen voimien välisen eron
mukaan.
- 3 Pelon tunteella on kokemuksen kokonaisuudessa vähäinen merkitys; se on vain
hetkellinen mielentila, joka häviää heti tilanteen päättyessä.

Pelon tunteet kuvataan voimakkaimpina silloin, kun ne liittyvät veteen. Uimiseen liittyvän pelon lisäksi sama kirjoittaja kuvaa myrskyävää merta kokonaisvaltaisena uhkana :

*“Meri siis esittäytyi kaikissa voimissaan ihmiselle, eikä jäänyt epäselväksi kumpi on vahvem-
pi. Kyllä sitä tunsikin itsensä pieneksi ja mitättömäksi ja jokainen onnistunut aallosta selviyty-*

minen tuntui ihan armopalalta. En ole ikinä pelännyt niin paljon. Lyhyesti sanottuna mitä tässä yritän sanoa on se että luonnonvoimat tulivat konkreettisesti minulle selviksi/tutuiksi.”

Seuraavan kirjoittajan pelkokokemukset ovat alkaneet noin 10-vuotiaana: *“Minun luontokokemukseni ei ole kovinkaan mukava, sillä kärsin jonkinlaisesta hydrofobiasta, eli pelkään vettä. Etenkin syvät vedet saavat minut paniikin valtaan. Järvellä soutuveneessä ollessani en pysty katsomaan laidalta veteen. Pohjan näkeminen on ihan kamalaa. Meren äärellä en ole kovin paljon ollut, mutta ne kerrat kun olen ollut, niin se on ollut kauheaa. Meren suuruus ja syvyys aiheuttavat paniikkia. laivasatamassa myös suuret laivat aiheuttavat kauhua.”* Lapsuudessa kirjoittaja on *“lotrannut vedessä niin kuin muutkin pienet lapset”*. Pelon syitä pohtiessaan hän kertoo pudonneensa vauvana veteen, ja miettii voisiko syy olla tässä kokemuksessa. Halu pelosta vapautumiseen on olemassa: *“Uskon, että voisin päästä tästä vaivasta harjoittelemalla. Olenkin viime kesänä ottanut itseäni niskasta kiinni ja rohkeasti katsellut veneestä veteen. Olen myös uinut järvessä, mutta en yksin. Pystyn aika hyvin ajatuksen voimalla pitämään kauhukuvat pois. Harjoittelemista on vielä.”*

Edelliset vedenpelosta kertovat kirjoitukset sisältävät ristiriidan tunnetasolla: vesielementin pelkäämisestä huolimatta kirjoittajat nauttivat vesimaisemista. *“Vesi elementtinä on minusta todella kaunis. Kesämökillä ilta-auringossa vietetyt hetket vettä katsellen ovat olleet aivan ihania. Kun vaan ei tarvitse mennä veden lähelle, niin kaikki on hyvin.”*

Yhdessä leimaavassa luontokertomuksessa kuvataan ukkosen pelkäämisestä, joka on jäänyt mieleen voimakkaana kokemuksena. Kertomuksessa tulee esille yksi pelon syntyyn vaikuttavista tekijöistä eli se, riittääkö läheisten ihmisten voima suhteessa pelon aiheuttajaan (Wolman 1979, 27-28). Kirjoittajan luottamus läheisten ihmisten mahdollisuuksiin näyttää loppuvan. *“Pelottavin luontokokemukseni kuuluu varsin yleisesti pelättyyn luonnonilmiöön, ukkoseen. Taisin olla silloin joku kuusi vuotias nassikka, kun mummolassa ollessamme syntyi varsinainen ukkosmyrsky... Tällä kertaa tosin myrsky oli vuoden pahin. Salammat vain sinkoili ja mummolastakin meni sähköt. Valojen suoma turvallisuus pohjustettuna kovalla jyryillä minut luultavasti eniten pelotti. En kuitenkaan ollut yksin ja niin kauan kuin aikuiset olivat rauhallisia ajattelin olevani turvassa. Pian kuitenkin heidänkin rauhallinen rintama murtui ja oli puhetta, että siirryttäisiin kuistille varmuuden vuoksi. Silloin taisin jo päästellä hätäitkua. Senjälkeen kun salama iski vastapäiselle pellolla olevaan latoon, volloitin jo suureen ääneen.*

Silloin pelkäsin luultavasti kaikista eniten elämässäni.”

Ukkosen pelko on nyt nuorena aikuisena hävinnyt, mutta kirjoittajapoika kertoo suhtautuvansa siihen *“varovaisella kunnioituksella”*. Toisaalta lapsuudessa koettu pelon tunne voi jäädä mieleen niin vahvana, että *“Siitä lähtien olen nähnyt ihmeellisiä käärmepainajaisia ja olen pelännyt metsässä sekä mökillä liikkumista ilman saappaita”*.

Ukkoseen verrattava yllättävä tapahtuma voi aiheuttaa aluksi säikähtämisen, sitten kokonaisvaltaisen paniikin tunteen. Kokemus voi jättää pahanolon tunteen, jota ylpeyden kokemuksaan ei hävitä:

“Mieleeni tuli muuten vielä yksi, joka varmaankin kelpaa luontokokemusten joukkoon. Se on muuten todella leimaava. Olin 17-vuotias ja olin tulossa yöllä keskustasta kotiin. Ystävänä ajoi autoa ja 100 metriä ennen kotiani mäen alla näemme suuren ruskean eläimen seisovan keskelä tietä - KARHU karjaisemme molemmat. Menen ihan paniikkiin; karhu ja näin lähellä kotiani - apua ! En uskalla kävellä yksin sisälle ja kaverini saattaa minut kotiin. Hän muuten ehdotti, että olisimme lähteneet karhun perään kun se kovaa vauhtia hävisi pimeään, synkkään metsään. Menin herättämään äidin ja isän heti ja kerroin, että näimme karhun. Vanhempani eivät tietenkään uskoneet minua silloin yöllä, mutta kun menimme aamulla yhdessä kaikki katsomaan siellä oli aivan selvät karhun jäljet. Se tuntui todella pelottavalta ja kun äitini kertoi, että hän on ihmetellyt kun hän herää usein keskellä yötä “vihellykseen” eikä ole tiennyt mikä ääni se on ja mistä se tulee. Mutta joku mies oli kertonut äidilleni, että karhut viheltää... Olen siitä (kokemuksesta, joka ei ollut mitenkään hauska) kuitenkin aika ylpeä, sillä joka tyttö ei varmasti ole nähnyt elävää karhua luonnossa vapaana.”

Lapsuudessa on helppo kokea epätodellisen vaaran aiheuttamana voimakasta pelkoa, josta pystyy toistuvien kokemustilanteiden jälkeen jopa nauttimaan. Silloin läheisten auttamisyri-tykset ovat turhia. *“Kun sitten vihdoin viimein päästiin vuoren huipulle, mistä polku alkoi laskeutua alaspäin oli laitettava silmät kiinni. Siellä oli se mörkö, joka ei koskaan lähtenyt pois. Tai tiesinhän minä sen pienessä mielessäni, että ei se mikään mörkö ollut. Se oli vain kaatuneen puun runko, jonka juuret töröttivät inhottavasti taivasta kohti. Se oli musta ja pelottava ja suuri. Peitin yleensä käsilläni silmäni ohittaessani sitä, mutta aina piti kuitenkin tirkistellä. Samalla kun tirkisteli oli sekä pelottava että samalla ihastunut ja jännittynyt olo. Vähän sellainen hekumallinen. Sama kun haluaa aina katsoa trillereitä vaikka ei uskallak-*

kaan. Siis nykyaikana tarkoitan. Se on se pelon ja inhon ihanuus mitä ei oikeastaan haluaisi edes myöntää. Samalla kun tirkistelin kantoa alkoi mielikuvitukseni kehittää enemmän ja enemmän pelkoa sitä kohtaan. Vaikka tiesinkin mikä se oli, mielikuvitukseni laittoi minut pelkäämään sitä, ja keksimään sille enemmän ja enemmän ihmeellisiä merkityksiä. Perheeni yritti aina tyynnyttellä minua. Ja sanoa, että se on vain kanto. Yritin sanoa heille, että tiesin mikä se on, mutta he eivät selvästikään tajunneet minua, sillä kun pelkoni ei siitä huolimatta hälvennyt, he vain jatkoivat tyynnyttelyä. Minusta se oli oikeastaan aika typerää, koska halusin pelätä, se oli niin mukava tunne.”

Edelliset pelkokuvaukset leimaavat toimintaa kokonaisuutena. Seuraavassa pelon luokitus-tasossa kuvaan niitä pelkoja, jotka esiintyvät lyhytaikaisina mielentiloina keskellä mielihyvän sävyttämää toimintaa. Ne eivät leimaa luontokokemuksen kokonaisuutta, mutta voivat varmistaa retken mieleenpainumisen.

Esimerkiksi kesken nautinnollisen päiväretken voi pelon aiheuttaa käärme, jonka kirjoittaja kohtaa kalliolle kiivetessään metrin päässä nenästään. *“Menin niin paniikkiin. Siskoni tuli perästä ja yritti rauhotella minua. Minä hoin vaan, että kierrän käärmeen. Jos olisin lähtenyt kiertämään käärmettä, edessäni olisi ollut 5 m pudotus. Onneksi siskoni rauhoittelu auttoi ja tajusin, etten todellakaan pysty kiertämään käärmettä. Odottelimme, että mihin päin käärme lähti ja sen jälkeen pystyimme jatkamaan matkaa. Mietin vaan, että miksi käärmeen piti juuri silloin ilmestyä, kun olin kontallani vuoren rinteessä. Loppu matkan seurasinkin hyvin tarkkaan mihin jalallani astuin.”*

Muita mielihyvän keskellä koettuja pelkoja aiheuttavat kertomuksissa lyhytaikainen eksyminen, teltan ulkopuolelta pimeällä kuuluvat rapinat, pimeys ja leikin kulkuun kuuluva vangittuna oleminen. Kokemisaikkana on aina metsä, jossa toisen ihmisen mahdollinen mukanaolo, tai turvallisen paikan lähellä olo, helpottavat pelosta vapautumista.

Pelkokokemuksen merkitys näyttää vähäisimmältä niissä leimaavissa luontokertomuksissa, joissa ei pelätä itsen puolesta. Tällaisia ovat esimerkiksi heinänteon yhteydessä lapsen mieleen tullut sateenpelko, pelko hevosen selviämisestä uittotilanteessa, tai pelko hirvien puolesta. *“Me oltiin jyrkänteellä ja nähtiin kun siellä alhaalla oli kaksi hirveä ja ne taisteli keskenänsä sarvillansa. Se oli hienon näköistä, ma muistan sen kuin kuvana mun silmissä. Mua vähän*

pelotti ku ne oli niin vihaisia toisilleen ja ne oli niin isoja. Mun täti otti koiransa kiinni ja sanoi, että meidän pitää lähteä pois ku sitä pelottaa että se koira alkaa haukkua ja yrittää lähteä jahtaamaan niitä hirviä. Niinpä me ei voitu olla siinä kauan ja kattoo miten se hirvien touhu ois päättyny.”

Selkeitä pelkokokemuksia ei sisälly neljäntoista nuoren luontokertomukseen, mutta jotkut heistä kuvaavat *ympäristöelämänkerroissa* seikkailua, jännitystä ja vaaraa sisältäviä lapsuuden kokemuksia, joissa pelon kokeminen on verhottua ja rohkeuden näyttäminen keskeistä, erityisesti seuraavan tekstin kirjoittaneella pojalla:

“Talvet riehuttiin mutavuorella, missä oli oiva mahdollisuus laskea vaarallisesti. Vaara kiehtoi, joten sen tavoittelusta kehittyi elämäntapa monelle meistä. T:n monikerroksinen talo antoi hyvät mahdollisuudet hankkia arpia, luunmurtumia väheksymättä. Nuorin veljes “Tomppa” oli samaa maata kanssani, joten parvekkeelta volttien hyppiminen lumihankeen oli yksi lempiharrastuksiamme. Talvi oli myös otollista aikaa harrastelija teatterillemme, joka toimi sähkökaapelin päällä. Yksitellen viihdytimme toisiamme fyysisin ja verbaalisin letkauksin. Sairaala reissuiltakaan emme säästyneet, sillä joskus aggressiiviset leikit tai muut erimielisyydet saivat elimistömme reagoimaan toimintoihimme kivulla, joka varoitti meitä mahdollisesta suuremmasta vaarasta, kuolemasta. Opimme myös itkemään niin hyvin, että se taito on yhä tallella, mikä kummastuttaa vanhempaa sukupolvea, sillä mieshän ei itke...”

4.2.4. Kertomusten toiminta ja tunteet

Tunteiden erotteleva analysointi ei mielestäni auttanut riittävästi ymmärtämään niiden vaikutusta luontosuhteeseen, koska leimaavat luontokokemukset voivat muodostua useammasta “kertomuksesta”, joissa tapahtumat ovat erilaisia ja tunteet vaihtuvat yksilöllisesti toiminnan laadun myötä. Halusin selvittää “kertomusten” kulkua ja niihin sisältyviä tunteita toisiinsa kytkeytyneinä, sekä etsiä niistä yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia.

Menetelmänä käytin *narratiivista* tekstin analysointia, jonka avulla voidaan etsiä tietoa siitä, mitä kertomus merkitsee kirjoittajalle itselleen (Howe 1985, Prince 1987, Apo 1990, Eichberg 1994, Sironen 1994). Analyysi tuo esille kertomuksille tyypilliset tapahtumarakenteet eli

juonet ja kertomuksen sisältämät piirrealueet. Tunteet muodostavat yhden tämän tekstimateriaalin keskeisistä piirrealueista, ja niiden esiintymistä voidaan kuvata erilaisina *juonikaavoina* (Propp 1984; van Dijk 1980). Tämän nuorisojoukon *luontokokemus-tekstit* muodostavat 17 erilaista *juonikaavaa*, jotka jaoin tunteiden laadun perusteella kolmeen ryhmään:

1. Jos kertomuksen tunneviritys on positiivinen, kokemus etenee seuraavien mallien mukaisesti:

- Seikkailun, jännityksen ja riemun tunteet kuvaavat kokemuksen etenemistä.
- Yllättävä tilanne tuottaa odottamattoman ja voimakkaan luontokokemuksen, joka johtaa olemassaolon pohdintoihin.
- Odotettu toiminta tuottaa suurta tyydytystä toiminnan onnistumisen johdosta.
- Odotettu, uusi tapahtuma tuottaa positiivisen elämyksen; kyseistä toimintaa halutaan uusia ja näin tapahtuu.
- Toiminta luonnossa tuottaa kiireettömyyden ja onnellisuuden tunteita.
- Edeltäpäin jännittävän toiminnan onnistuminen tuottaa tunteen: selvisin hengissä.
- Kokemus jää mieleen parhaana muistona siitä elämänvaiheesta, tilanteesta.

2. Jos negatiiviset tunteet sävyttävät kertomusta, se noudattaa seuraavia malleja:

- Lähtökohtana on luonnosta 'vieraantuminen' ja tekemiseen sisältyy pelkoja.
- Toiminta tuottaa ensimmäisellä kerralla mielipahan ja pelon tunteita, eikä sitä enää toisteta.
- Toiminnan ulkoiset olosuhteet aiheuttavat pelkoa, mutta se ei estä toiminnan toistamista.

3. Kun useammanlaiset tunteet liittyvät toimintaan tai tapahtumaan, sen kulku etenee seuraavien mallien mukaan:

- Toiminta on tuttua ja mieleistä, mutta luonnonolosuhteet ja oma osaamattomuus tuottavat epämiellyttäviä kokemuksia.
- Toiminta on tavanomaista, sen keskeyttää yllättävä tilanne, joka säikäyttää ja aiheuttaa pelkoa; tilanne jättää mieleen pahan olon tunteen.
- Lähtökohtana on luonnon tutkimisen seikkailunomainen mieli, jossa jännitys ja salaperäisyys ovat keskeistä. Kokemukseen liittyy myöhemmin paha olo tai

pettymys kokemisympäristön hävittämisen takia.

- Kokemuksen perussävy on mielihyvä, mutta sen saavuttaminen edellyttää jännitystä ja pelkoa, sillä edellytyksellä, että turvallisuus on taattu.
- Mielihyvä sävyttää kokemusta; myöhemmin kokemisympäristön muutokset aiheuttavat surua ja mielihäpä.
- Miellyttävän toiminnan keskeyttää pelko tai suuttumus.
- Kun toimintaa ei ole voitu itse valita, sen tuottamat tunteet eivät ole positiivisia. Kun seuraavan toiminnan voi itse valita, kokemus sisältää mielihyvän tunteita.

Yhteen leimaavaan luontokokemus-kertomukseen sisältyy pääkertomuksen rinnalla erillisiä pikkukertomuksia, joiden aikana tunteet ilmenevät erilaisina laatuina.

Jos tunteiden kuvaukset liittyvät tietynlaiseen ympäristöön, ne sisältävät mm. seuraavaa:

- Lapsena luonnossa 'ollaan vaan'.
- Pelätään vettä ja pelätään hukkumista, mutta nautitaan vesimaisemista.
- Jostakin ympäristön yksityiskohdasta nautitaan tai sitä pelätään.
- Luonnon äänistä, hajuista ja mauista nautitaan.
- Tunnistamattomia luonnonääniä pelätään.
- Kauniista maisemasta nautitaan.
- Ollaan kivassa paikassa nuorena; koetaan rauhaa, hiljaisuutta, ajattomuuden tunnetta ja ajatuksissa pannaan asioita järjestykseen.
- Luonnon suuruuden kokeminen tuottaa oman pienuuden tunteen kokemuksen.
- Puhtaasta, saastumattomasta luonnosta nautitaan.
- Saastuneesta luonnosta kärsitään.
- Luontoympäristössä tapahtuvat muutokset aiheuttavat vihan, turhautuneisuuden, surullisuuden, säälin tunteita.
- Hyvästä säästä nautitaan.
- Huono sää voi olla kokemuksen mielihyvän voimakkuutta lisäävä ja/tai tuskaa aiheuttava.
- Eläimiä kohtaan tunteet vaihtelevat välinpitämättömyydestä 'suureen rakkauteen'.

Oman ruumiillisuuden kokeminen tapahtuu kertomuksissa seuraavasti:

- Jännittynyt toimintaan valmistautuminen ja onnistunut fyysinen suoritus tuottavat voimakkaan mielihyvän tunteen.
- Toimintaan liittyy vaihe, jossa koetaan ruumiillinen väsyminen negatiivisena tunteena.
- Toiminnan aiheuttama paha olo "oksettaa".
- Kokeillaan omaa ja toisten rohkeutta tai kestävyyttä fyysisessä suorituksessa.
- Tehdään työtä, joka koetaan ruumiillisuutena ja ajoittain epämiellyttävänä.

Kaikki edellä kuvatut mallit ovat syntyneet alkuperäisten luontokokemustekstien tapahtumasisältöjen loogisesta etenemisestä myös tunnetasolla.

4.3. Yksityisyyden ja yhteisyyden kokemukset luonnossa

Vapaa-ajan sosiaalinen kanssakäyminen on tutkimuksissa (Crandall 1979, 1980; Iso-Ahola 1989) todettu sisäisesti palkitsevaksi. Crandall esittää tutkimuksensa johtopäätöksenä, että parhaat vapaa-ajan toiminnot näyttävät olevan niitä, joissa toiminta ja ystävällinen kanssakäyminen toisten ihmisten kanssa yhdistyvät. Tällainen yhteisyyden kokemus leimaa tässä tutkimuksessa lapsuuden luontokokemuksia; erityisesti leikeissä on mukana vähintään yksi hyvä ystävä tai joukko kavereita. Samanikäisten lasten kanssa toimiminen luonnon olosuhteissa hävittää epäluottamuksen luontoa kohtaan, mahdollistaa luontosuhteen alkamisen, edistää luontoasioiden ja luonnossa liikkumisen oppimista. Luonnossa toimiminen yhdessä perheen tai jonkun perheenjäsenen kanssa merkitsee lapselle turvallisuutta, uusien asioiden ihmettelyä, oppimista ja kokemista ja nuoruusvaiheessa yhteinen toiminta voi johtaa luonnon kunnioituksen löytämiseen.

Nuoruusvaiheen luontotoiminnoissa kaverit ovat mukana ensimmäisillä retkillä välttämättömänä tukena ja joissakin tilanteissa toiminnan järjestäjinä. Ystävien voimaa tarvitaan tueksi pelkoja vastaan tai oman suorituksen katselijoiksi. Perhe tai kaveri voi olla jakamassa kokemuksen tuottamaa hyvää oloa. Jos positiivinen yhteisyyden kokeminen on luontokokemusta leimaava, siitä näyttää syntyvän aina mieluisia muistoja.

“Meillä on tiivis neljän hengen porukka ja mökkireissut olemme aloittaneet yläasteella ja käyneet aina näihin päiviin asti.... Voisinkin kirjoittaa samalla yhdestä talven luontokokemuksesta. Niitä on kyllä useampiakin, mutta tämä on yksi jota en unohda varmasti koskaan. Siitä on kohta tasan kolme vuotta - oli nimittäin pääsiäinen. Hiihimme sen koko pääsiäisen, jokaisena päivänä, aamusta iltaan. Otimme vähän eväitä mukaan ja palasimme vasta illalla saunaan. Välillä hiihimme järven jäällä, välillä metsässä ja välillä saarella, jossa paistoimme makkaraa nuotiopaikalla ja levähdimme laavuilla. Ilmat oli aivan mahtavat ja paloin aivan kasvoistani. Kaikki luontokokemukseni on jollakin tavalla yhteydessä ystäviin ja ilmoihiin, joilla on suuri vaikutus ikimuistosiin elämyksiin. Niitä muistoja on mukava sitten jakaa-kin ystävän/ystävien kanssa yhdessä.”

Yhteisyyden kokemus näyttää monesti keskittyvän nuotion ympärille, joka voidaan mainita tekstissä yhtenä yksityiskohtana, tai siitä voi muodostua se ympäristö, jossa tunnekokemukset tihentyvät.

*“Linnansaaren kansallispuisto, jonne matkamme johti lumosi itsenään minut. Se välitön läheisyys ihmisiin ja luontoon, jonka koimme istuessamme nuotion ääressä sai olon tuntu-
maan turvalliselta. Istua siinä rakkaiden ihmisten ympäröimänä oli hienoa. Oikeiden adjektiivien löytäminen luonnosta puhuttaessa on mahdotonta. Mikään superlatiivi ei ole riittävästi.”*

Vieraaseen joukkoon joutuminen ei tuota yhteisyyden kokemusta, jos tunnekokemukset ovat erilaisia. Tästä kertovat sekä hirvenmetsästys-kokemus että purjehduskokemus Viron rannikolta.

Yksityisyyden kokemukset ovat tämän tutkimusmateriaalin mukaan lapsuudessa harvinaisia. Metsään on menty korkeintaan piiloon vanhempien rangaistuksia tai yksin liikkuminen metsässä ei ole ollut vapaaehtoista, vaan pakon sanelemaa, jolloin tilanne on tuottanut negatiivisia tunnekokemuksia. Seuraava esimerkki kertoo lapsen eksymiskokemuksesta Lapissa:

“Aloimme sytyttämään takkaan tulta, kun tapahtui hurjia. Takka oli valmistettu vuolukivestä ja se sortui. Ei kuitenkaan kokonaan, mutta olimme sitä mieltä, että apua on saatava. Tytöt ehdottivat minulle, että menisin ja minä tyhmyyksissäni suostuin. Tytöt sanoivat vielä perille pääsyn olevan helppoa, kunhan vaan seuraisin sinisiä kuitunauhoja. Lähdin matkaan ja pian huomasin etten nähnytäkään nauhoja. Jouduin pikku paniikkiin ja aloin itkeä. Kävelin siihen suuntaan, jossa oletin majan olevan. Mitään ei kuitenkaan näkynyt. Kaikki kivet alkoivat

näyttää karhuilta ja susilta. Huutelin Jumalaa avuksi kauhuissani ja kävelin edelleen. Yhtäkkiä huomasin jostakin punista pilkottavan puiden seasta ja tajusin sen olevan automme. Juoksin sisään ja ukin syliin.”

Iän lisääntyessä yksityisyyden kokemus luonnossa voi muodostua siksi vetovoimatekijäksi, joka vie nuoren luontoon, ja joka mahdollistaa tai vahvistaa luontosuhteen rakentumista. Esimerkiksi maanviljelijän tytär lähtee sunnuntaiaamuna yksin joelle katsomaan löytyisikö sammakonkutua ja tarkkailemaan miten kevät on luonnossa edistynyt. Samalla hän rakentaa henkilökohtaista suhdettaan luontoon maatila-luontosuhteen rinnalle.

Rauhan ja hiljaisuuden kokeminen on keskeistä yksityisyyden kokemuksissa. Kodin lähistöllä oleva metsä, meren ranta tai lähde on se paikka, johon *“vielä nykyäänkin tulee halu mennä hiljentymään”*. Luonto voi myös mahdollistaa yksityisyyden kokemuksen voimakkaana uskonnollisena kokemuksena tunturin huipulla, tai fyysisenä kokemuksena, jossa tunteen voimakkuutta lisää se, että kokija tuntee hallitsevansa ympäristöönsä ja itseään, kuten *“lentämisen”* kokemuksissa kuvataan.

4.4. Kokemustaustan merkitys luonnon kokemisessa

Tutkimukseen osallistuvien nuorten luontokosketusten ja -kokemusten määrät vaihtelevat. Kaikki kirjoittajat ovat lapsuudessaan leikkineet luonnossa, vaikka ympäristö onkin ollut laadullisesti erilaista, ja vaikka luontoleikkien viehättävyys näyttää vaihtelevan yksilöittäin. Sisällöltään luontoleikit ovat olleet hyvin samanlaisia, mutta määrällisiä eroja voi tekstien perusteella olettaa olevan. Kaupungissa tai taajamassa asuneet ovat voineet olla kosketuksissa aidompaan luontoon mökillä tai mummolassa, ja se on selvästi ollut mieluisaa. Nuoruusiässä luontokosketukset harvenevat ja kokemusten laadut eriytyvät selvemmin omailemaisiksi. Tässä ikävaiheessa useimpien luontokokemukset syntyvät lyhytaikaisten *“luontokäyntien”* yhteydessä, maatilalla asuvia lukuun ottamatta.

Leimaavissa luontokertomuksissa saatetaan kuvata nuoruuden ensimmäisiä luontokokemuksia, joita edeltää vain lapsuuden leikit *pikkumetsässä*, tai kertomuksissa kuvataan juuri näitä

leikkejä. Luonnossa toimisen edellyttämiä tietoja ja taitoja ei voi silloin olettaakaan olevan, niitä saatetaan vasta harjoitella. Vanhemmat, isovanhemmat ja elinympäristö ovat kirjoittajien mielestä ohjanneet heitä luonnon tuntemisessa, koulun tai opiskelun osuudesta mainitaan neljässä kertomuksessa. Taitojen oppimisesta tai niiden hallinnasta puhutaan harvoissa teksteissä: joku on omasta mielestään oppinut liikkumaan luonnossa lapsuuden leikkein myötä, ja muutama kirjoittaja kertoo oppineensa luonnossa tarvittavia taitoja partiossa.

Luonnon havainnointi, “näkeminen” tai “sisäistäminen” siten, että huomaa ja ymmärtää luonnossa näkyvää ja tapahtuvaa, edellyttää sellaista elämästilanteiden rakentumista eli *situatio-naalisuutta* ja esiymmärrystä (Rauhala 1986, 50), johon kokemukset voivat sijoittua. Jaana Venkula (1993, 11-18) käyttää käsitettä *temporaalisuus* kuvaamaan mentaalisten osajärjestelmien (episteeminen, emotionaalinen, eettinen, esteettinen, empiirinen) sisällä vaikuttavaa, henkilön yksilöhistorian ja tulevaisuuden suunnitelmien tilaa. Temporaalisuuden oikea-aikaisuus tarkoittaa sitä, että uuden aineksen on sovittava loogisesti vallitsevaan temporaalisuuden vaiheeseen (Venkula 1993). Luonnon havainnointi edellyttää myös tietynlaista erottelukykä, joka kehittyy tiedon lisääntymisen ohella erityisesti luonnossa liikuttaessa ja luontoa havainnoitaessa eli kokemuksen kautta.

Kuvaan seuraavaksi sitä, mitä kirjoitukset kertovat yksilön omasta luontoon liittyvästä koke-
mustausta, ja pohdin sen merkitystä vertaamalla kokemuksen tuottamia tunteita kerrotun luontotoiminnan asettamiin haasteisiin ja kertojan omaan “osaamiseen”, pätevyYTEEN.

Näiden tekstien perusteella mielihyvän kokeminen ei selity yksinomaan luonnon olemassaolevilla piirteillä ja ominaisuuksilla, siihen näyttää liittyvän luonnossa liikkumisen ja toimimisen osaamista: tietoja ja taitoja. Esimerkiksi “lentämisen” kokeminen hyppäämällä korkealta veteen tuottaa nautintoa, jos hallitsee oman kehonsa liikkeet ilmalennon aikana. Osa retkeilykokemuksista kirjoittavista on kokenut luonnossa voimakasta mielihyvää (5 kpl) onnistuneen toiminnan seurauksena. Onnistuminen voi johtua omasta osaamisesta tai toisaalta siitä, että joku muu mukana olijoista hallitsee tarvittavat tiedot ja taidot, valmistautumisesta retken suorittamiseen. Esimerkiksi isän ja lapinmiehen kanssa tehty kalaretki tuottaa lapselle mielihyvää luonnon tuottamien elämysten lisäksi sen takia, että kaikki toiminnot onnistuvat.

Lapsuudessa koettu eksyminen herätti yhdessä kirjoittajassa halun ja tarpeen oppia retkeilytai-

toja, joiden hallinta nuorena on lisännyt retkeilyharrastusta. Tiedon ja osaamisen merkityksen ymmärsivät myös ne kaverukset, jotka ennen ensimmäiselle yöretkellä lähtöä hankkivat tarvittavat tiedot varusteista, ja retki onnistui myös niiden osalta.

“ Kumpikaan meistä ei aikaisemmin ollut yöpynyt metsässä ja se toikin retkeemme pientä jännitystä. Onneksi omistin himopartiolais-veljen, joka antoi kullan arvoisia vinkkejä mitä kannattaa ottaa mukaan ja mitä taas jättää kotiin. Myös retkivarustuksemme oli veljeltäni lainattua (makuupussi, telta, makuualusta, trangia.....). Huomasimme kuinka yllättävän paljon kertyi tavaraa pelkkään vuorokauden mittaiseen retkeen. Näin jälkikäteen muistellessa, meillä taisi olla paljon turhaakin mukana, mitä ilmankin olisi pärjätty.”

Voimakkaan mielihyvän kokeminen voi johtua siitä, että yksilön tilanteen vaihe ja temporaalisuuden tila ovat valmiita tähän kokemukseen. Esimerkiksi alle 10-vuotiaana isän ja lapinmiehen kanssa tehty kalaretki sijoittuu 'oikeaan' vaiheeseen. Lapsella on luontokokemuksia jo kotiseudulta, mutta Lapin luonto herättää havainnointikyvyn toimimaan siten, että hän muistaa pienetkin asiat vielä yli kymmenen vuoden jälkeen: vedestä löytyneet joutsenen sulat, tuohikupissa valmistetun kalan mädin ja *“Tiuramatalassa tutustuin vanhaan poromiesten autiotupaan ja mieleenpainuvinta oli tuvan pöytään kaiverretut sadat porojen korvamerkinät.”*

Saman 'oikea-aikaisuuden' kokee nuori tyttö, joka seisoo tunturin laella katselemassa lumista, asumaton erämaata ja alkaa ensimmäisen kerran pohtia luonnon ja ihmisen merkitystä, vaikka luonto on ollut hänen ympärillään lapsuudesta lähtien.

Kun luontokokemuksia vailla oleva nuori lähtee opiskelemaan sellaiseen oppilaitokseen, jonka opetussisältö painottuu luonnossa liikkumiseen, hän kirjoittaa kokeneensa melkoisen ajattelutavan muutoksen. Hän 'löytää' luonnon rymytessään metsissä ja tuntureilla. 'Löytämisen' selittyy osaltaan havaintokyvyn kehittymisellä, jota kirjoittaja kuvaa leimaavassa luontokokemuksessaan, joka tapahtuu opintovuoden keväällä pidetyllä leirikurssilla. Silloin hän on valmis kokemaan seuraavaa:

“Tavallisesti teki tosi tiukkaa herätä aamuisin ennen kukonpieraisua, mutta jostain kumman syystä sinä aamuna havahduin johonkin jo ennen kello viittä. Enkä saanut sen jälkeen unta. Kuuntelin Ollin hiljaista tuhinaa, viereisestä makuupussista. Mietin siinä samalla edellistä iltaa. Tutustuin silloin kolmeen partaharjulaiseen poikaan, jotka poikkisivat leirissämme. He kertoivat olevansa lintubongaajia ja olivat menossa läheiselle suolle katsomaan kurkia ja

äänittämään eri lintujen ääniä. Sitä miettiessäni, ajattelin, että miten ihmeessä sitä voi tunnistaa satoja lintuja, jopa äänten perusteella. Sitten se tapahtui... Yhtäkkiä huomasin kuuntelevani lintujen laulua ja niiden ääniä. AJATTELE !!! Tunnistin sieltä vaikka kuinka monta lintua, joista vaikuttavimmin jäi mieleeni taivaanvuohien määkiminen, harakoiden nauru ja kurkien ääntely suolla. Sitten minun oli jo pakko herättää Olli, kuuntelemaan tuota mielettömän ihanaa aamukonserttia. Ensin se oli vähän nyreissään mutta kunnolla herättyään hänenkin piti tunnustaa ettei milloinkaan ollut kuullut mitään vastaavaa, vaikka hän oli itse jopa joskus bongailnut.”

Lapsuudessa, kun tietoja ja taitoja kerätään, voivat sekä luonto että aikuisten toiminnat aiheuttaa ihmettelyä, ja ne voidaan kokea mielihyvän sävyisesti jännittävinä:

“Isä laski ongen johonkin ruohomättään taakse. Yritin katsella isäni selän takaa, mitä ihmettä isäni oikein touhuaa. Yhtäkkiä isäni vetäisi ongenvavan pois mättään takaa ja siiman päässä sätki kala. Olin aivan ihmeissäni, että mistä isäni oikein sai kalan. Isäni selitti, että kala oli tammukka ja niitä kasvoi pienessä purossa, joka oli ruohomättään takana.... Hiivimme isäni kanssa pitkin puron reunoja. Isäni onki ja minä keräsin ongitut kalat ja ripustin ne puusta ottamaani oksaan. Se oli ihmeellistä. Koko päivänä en nähnyt puroa ja kuvittelin siitä kaikenlaista... Päivä oli niin jännittävä, että ei edes hyttyset häirinneet meitä vaikka mummolassa huomasimme, että olimme täynnä punaisia paiseita.”

Viisi kertomusta tukee sitä ajatusta, että luontokokemuksen mielihyvän vireisyys on melko matala, jos toiminta on haasteellista, ja oma tieto ja/tai taito on vähäistä. Toiminnan edellyttämien tietojen puute ilmenee esimerkiksi siinä, että yöretkelle lähdetään kylmään vuodenaikaan ilman makuupussia ja makuualustaa. *“Yöllä sitten kömmin teltaan nukkumaan. Teltan pohjalle oli levitetty jonkinlaisia heiniä ja niiden päälle pilkkihaalarit päällä nukkumaan. Yö oli aika kylmä ja siksi en osannut kunnolla nukkua.”* Tunteita ja sen myötä myös mielihyvää kuvataan tekstissä lyhyimmällä mahdollisella tavalla, sanomalla *“hauskaa oli”*, jolla kuvataan enemmänkin luokkakavereiden kanssa yhdessäoloa kuin luontokokemusta.

Kerrottu luontokokemus sisältää helposti negatiivisia tunteita, jos toiminnan edellyttämää kokemusta ei ole. Ensimmäinen kerta hirvimetsällä tuottaa pahanolon tunteita, kun kirjoittaja kuulee hirveä ammuttavan ja näkee sen suolistuksen. Metsästysjoukon varsinaisille jäsenille tilanne on aivan toinen; he kokevat onnistumista, jonka osoitukseksi otetaan taskumatit esille.

Nuoren tytön purjehdusleirille lähtö kuvaa osaamisen ja kokemuksen puutetta seuraavasti: *“Ensimmäiset 100 metriä kun purkki oli seilannut R:n satamasta ohjaajamme pisti minut ruoriin. Ei se ollut mikään oikea ruori, joita olin telkussa nähnyt vaan kapula. En tiennyt miten sitä kiskoa, eikä muut ryhmäläiset suostuneet edes koskemaan koko keppiin. Ohjaajamme kiskoi purjeita ylös ja huusi minulle pitämään kurssin suorassa eikä leikkimään... Mä olin siinä vaiheessa valmis heittäytymään yli laidan, ei ollut vaikeaa vaistota ohjaajamme mieltymystä työhönsä. ”*

Yksi leimaava luontokertomus on tunnesisällöltään kokonaan negatiivinen. Siinä kerrotaan kahdesta tapahtumasta, purjehdusmatkasta myrskyävällä merellä ja poikaystävän kanssa tehdystä retkestä maaseudulla sijaitsevaan, autiona olleeseen taloon. Luonnossa olemisen ja toimimisen kokemukset puuttuvat, ja siitä seuraa kaikenkattavaa pelkoa, jonka syyksi kirjoittaja itsekin sanoo luonnosta vieraantumisen.

“Ilta oli jo pitkällä ja hämärsi uhkaavasti. Piha kasvoi kahden metrin pituista heinää ja auto piti jättää matkan päähän. Taskulampun valossa etsin mökin avainta lahoamispaisteessa olevasta vajasta hämähäkinseittien ja ampiaispesien keskeltä. Mökissä ei sähköä, vaan kaasupullo, jonka toiminnasta kumpikaan ei ymmärtänyt mitään. Yksi kynttilä, joka vähän valaisi onnetonta oloamme. Kylmiä lihapiirakoita ja raikasta vettä kaivosta illalliseksi. Ulkohuusi 30 metrin päässä pimeään ja viidakoituneen polun lopussa ei houkutellut. Ties mitä otuksia siellä vilisti. Vintistäkin kuului outoa rapinaa niin ettei edes ovea sinne viitsinyt raottaa. Makuupussit tuvan lattialle mahdollisimman kauas ikkunoista, ettei sieltä vain näe mitään. Ja pää toisen kainaloon piiloon. Mikä se oli?, kun pöllö huhui. Oliko se karhu? Aivan uskomatonta säikkyilyä.”

Leimaavat luontokokemustekstit (4 kpl) kertovat myös sellaisesta toiminnasta luonnossa, joka ei välttämättä aseta haasteita suorittajalle, esimerkiksi metsässä kävely tai marjastus. Niistä tilanteista kerrotaan jokapäiväisinä tapahtumina eikä mielihyvän vireisyys näytä nousevan kovin korkealle.

Näiden tutkimustekstien perusteella on ilmeistä, että haasteellinen ja/tai kokemusta edellyttävä toiminta luonnossa tuottaa voimakkaampia tunnekokemuksia, sekä mielihyvä- että mielihyvän kokemuksia helpommin kuin sellainen toiminta, joka ei vaadi osaamista tai kokemusta, joka antaisi esiin tuleville asioille riittävän ja kohdallisen ymmärtämysyhteyden.

5. YMPÄRISTÖN JA LUONNON ARVOTTAMINEN

Filosofien mukaan arvot ohjaavat ihmisen toimintaa ja yksilön arvostukset kertovat siitä, mitä hän pitää 'hyvänä' omassa elämässään. Timo Airaksinen on sanonut, että jokaisen oma *arvosysteemi* on ikään kuin elämän eettinen suunnitelma ja se on riippuvainen arviointien konsistenssista. Näiden tutkimustekstien perusteella voin käsitellä kirjoittajien *arvosysteemiä* kuvaamalla ja tulkitsemalla heidän omia ajatuksiaan ja arviointejaan. Kirjoittajat ovat nuoria aikuisia, joiden ajatukset näyttävät tekstien perusteella olevan vasta heräämässä ympäristön ja luonnon arvottamiseen.

Arvon liittäminen johonkin edellyttää aina myös eettistä kannanottoa siitä, miten tätä *olentoa* pitäisi kohdella. Jos luonnossa myönnetään olevan arvoja - olivat kyseessä välinearvot tai itseisarvot - tästä seuraa eettisen ihmisen toimintaa koskeva kannanotto. (Vilka 1993, 125.) Tähän tutkimukseen osallistuvat ottavat kirjoituksissaan kantaa ympäristöä ja heitä itseään koskeviin eettisiin ratkaisuihinsa, jotka ovat usein käytännönläheisiä, ja joista osa suuntautuu tulevaisuuteen, osa liittyy kirjoitusajankohtaan. Lähes jokainen kirjoittaja pohtii joko *ympäristöelämäkerrassa* tai *leimaavassa luontokokemus-kertomuksessa* oman asuinpaikkakuntansa arvottamista. Keskeiseksi tässä pohdinnassa nousee oman asuinpaikkakunnan laatu - sen kaupunkimaisuus tai maaseutumaisuus.

Yksinomaan kaupunkiympäristön tärkeyttä korostavat ne, joiden kotipaikka on aina ollut rakennetussa ympäristössä (4 kpl). *Ympäristöelämäkertojen* mukaan sen merkitys on ollut heidän lapsuuden aikaisille luontotoiminnalleen enemmän *estävä* kuin *mahdollistava*. Kaikilla näillä kirjoittajilla on lapsuudessa tai nuoruudessa ollut mahdollisuus olla kesämökillä tai maaseudun mummolassa, jossa ympäristö on ollut *mahdollistava* tai *vahvistava*. Heidän leimaavat luontokokemuksensa sisältävät enemmän pelkoa ja muita negatiivisia tunteita kuin mielihyvän kokemista.

Osa kirjoittajista tuntee itsensä kaupunkilaisiksi, mutta "*ei ihan henkeen ja vereen*" (2 kpl). He nauttivat nyt, nuorina aikuisina, luonnon kauneudesta, tai ovat huomanneet kaipaavansa luontoa. "*Oikeastaan luonto ei ole merkinnyt minulle hyvinkään paljon, lukuun ottamatta*

eläimiä ja vuoden aikojen vaihtelua”, mutta vuosi luontotoimintaan suuntautuvassa oppilaitoksessa muuttaa suhtautumisen luontoon. Nyt kirjoittaja kokee luonnon arvokkaana ja elämyksiä tuottava ympäristönä, *“juuri nyt kaipaamaan paljon luontoa”*.

Kaupungissa asuva nuori voi kokea ympäristössään kielteisiä puolia, jotka lisäävät maaseudun tai kotimaan arvostusta:

“Kaupunkielämä on hälinää ja paineita täynnä. Ympäristö betonitaloineen on meidät turruttanut - emme osaa vaatia muuta”.

“Asuin 4 kuukautta Englannissa Lontoossa. Ilma oli likaista ja kaikki harmaan ankeaa, en pitänyt siitä ollenkaan. Ikävöin Suomen talvea ja puhdasta ilmaa.”

Kielteisyys voi kohdistua myös tarkasti rajattuun kohteeseen kaupunkiympäristössä: *“Suhtettani kaupunkiympäristöön kuvaa hyvin se kun olin muuttamassa kotoa pois ennen kuin sain tietää pääseväni tänne kouluun. Kävin katsomassa erästä kerrostaloasuntoa ja minua rupesi ahdistamaan samantien. En millään haluaisi muuttaa kerrostaloon. Niin huonoja muistoja minulla on niistä. Tietenkin kaupunkiympäristössä on hyvätkin puolensa kun palvelut ja muutkin aktiviteetit ovat lähellä.”*

Ne kaupungissa asuvat, jotka ovat kokeneet viihtyvänsä maaseudulla, kesämökillä tai mummolassa, haluavat muuttaa tulevaisuudessa asumaan maaseudulle, ja haluavat kasvattaa tulevat lapsensa siinä ympäristössä. Maaseudussa viehättää sen rauhallisuus, sen ihmiset ja mahdollisuus pitää *“omalla tontilla mm. hevosia ja koiria ja muitakin eläimiä kuten esimerkiksi lampaita”*. Myös ne maaseudulla asuneet, jotka ovat kokeneet ympäristön vaikuttaneen heidän elämäänsä positiivisesti, haluavat kasvattaa omat lapsensa samanlaisessa ympäristössä.

Ne nuoret, jotka ovat asuneet sekä kaupungissa että maaseudulla pitempiä aikoja, arvostavat enemmän maaseutu- kuin kaupunkiympäristöä. Nuorena, murrosikävaiheessa kaupunki kiehtoi: *“kaupungissa sentään oli elämää”*, tai *“kaupunkiympäristössä on tietenkin alussa oma uutuuden viehätöksensä, mutta olen todennut, että en pidä kaupungeista samalla tavalla kuin pienistä paikoista”*. Kaupunkielämän hyvät puolet nähdään siinä, että *“palvelut ovat lähellä, harrastusmahdollisuuksia ja tuttuja on paljon”*. Joku näkee kaupunkielämän arvokkaana oppina tai *“kaupunkiympäristö menettelee ihan hyvin esimerkiksi opiskelupaikkana, mutta luulen, etten koskaan tule asettumaan kaupunkiin”*.

Voimakkainpana kaupunkikielteisyys tulee esille maatilalla kasvaneen ja Helsingissä opiskelleen nuoren kirjoituksessa: *“Olen jo polvenkorkuisesta saakka saanut kuulla itsestäni kutsunimeä luonnonlapsi mikä on mielestäni niin totta, niin totta. Kaupungit asfaltti- ja betoniviidakoineen saavat minut suorastaan sekopäiseksi joutuessani viettämään enemmän kuin päivän yhtämittaisesti kerrostalojen ja suurmarkettien keskellä. Vaan päästessäni maalle luonnon rauhaan keskelle heilimöiviä kaurapeltoja, ruis -ja voikukkaniittyjä, heinäseipäitä, rehevää puutarhaa. Voi sitä onnea ja autuutta!”*

Luonnon arvoja voidaan tarkastella ihmiskeskeisestä näkökulmasta, jolloin kohteena ovat ne arvot, joita ihminen liittää luontoon. Ne voivat olla välinearvoja tai itseisarvoja; jälkimmäisestä ympäristöfilosofit vielä kiistelevät, sanoo Leena Vilkka (1993). Paul W. Taylor (1986) on kehittänyt teorian luonnon itseisarvosta. Sen mukaan luonnon kunnioittamisen asenne kehittyi eläinten, kasvien ja ekosysteemien luontaisen arvokkuuden huomioon ottamisesta ja eliön hyvästä, joka on empiirinen, havaittavissa oleva tosiasia. Luonnon itseisarvon Taylor (1986, 72) jakaa kolmeen lajiin: sisäinen arvo, luontainen arvo ja luontainen arvokkuus.

Nuorten kirjoituksissa esiintyy sekä suoria kommentteja että sellaisia ilmauksia, joista ilmenee luonnon kunnioitus, esimerkiksi *“Nykyään suhteeni luontoon kunnioittava”*, tai normatiivisessa muodossa *“Ihminen tarvitsee luontoa, mutta ihmisen tulee myös kunnioittaa sitä.”*

Sisäinen arvo liittyy Taylorin mukaan ihmisen sisäisiin tiloihin: elämyksiin, kokemuksiin ja muihin miellyttäviksi koettuihin tietoisuuden tiloihin. Jos luonnon itseisarvo määritellään tällä tavalla, niin suomalaisella luonnolla näyttää olevan osalle tutkimushenkilöitä (13 kpl) tällainen arvo; he kokevat nautittavia elämyksiä luonnossa ja luonnosta. Nuoret arvostavat myös tiettyjä paikkoja niiden luonnonkauneuden tai oman perheen historiaan liittymisen takia. Tällaisen Taylor (1986, 73) nimeää luontaiseksi arvoksi, jolla hän tarkoittaa jonkin paikan tai olion arvoa silloin, kun haluamme suojella tai säilyttää sen sellaisenaan, ei sen taloudellisen hyödyn tai käyttökelpoisuuden takia, vaan yksinkertaisesti sen kauneuden, historiallisen tai kulttuurisen tärkeyden takia. Yksi luontokokemuksiaan muisteleva olisi halunnut lapsuusmettänsä säilyvän koskemattomana, koska hänen oma luonnon arvottamisensa lähtee sieltä: *“Luonto tuli erittäin läheiseksi meille leikkien myötä... Huomaamattamme kunnioitimme luontoa (tätä olen tullut ajatelleeksi vasta nyt myöhemmin), emmekä turmelleet sitä juuri lainkaan. Leikeillä on ollut erittäin suuri vaikutus nykyiseen ajatusmaailmaani ja arvoihini.*

Luonto on minulle erittäin tärkeä, ja haluaisin suojella sitä mahdollisimman paljon kykyjeni mukaan.”

Kuusi kirjoittajaa pitää luonnon säilymistä arvokkaana asiana. Kukaan heistä ei ole luontoaktivisti. He ovat enemmänkin 'hengessä mukana' ja uskovat, että jos he itse tekevät jotain luonnon säilymisen puolesta, niin joku muukin saattaa tehdä ja vähitellen vaikutus alkaa näkyä. *“Olen aidosti huolissani luonnon tilasta tänä päivänä ja luonnon tulevaisuudesta. Yritän kovasti kerätä kokoon oman pienen panokseni luonnon hyväksi muun muassa kompostoimalla jätteeni”.*

Luonto voidaan kokea myös erilaisena itseisarvona, symbolisena arvona, jolloin se edustaa elämää itseään ja on elämän perusvitaalisuuden, kasvun ja kehittymismahdollisuuksien symboli. Luonto edustaa tässä koko ajan muuttuvassa maailmassa jatkuvuutta ja pysyvyyttä, ja se edustaa ihmistä suurempia voimia, ja sitä “kuinka asioiden tulisi olla”. Luonto symboloi mysteeriä ja henkisyttä ja se edustaa kykyä kokea uusia todellisuuden muotoja. (Knopf ym. 1983.) Tämän tutkimuksen teksteistä vain yhdessä kirjoituksessa lähestytään aihetta puhumalla 'äärettömydestä' ja ottamalla esille luonnon synty uskonnollisesta näkökulmasta.

Ympäristöelämäkerrat ja leimaavat luontokokemus-kertomukset kuvaavat myös luonnon välinearvoa nuorelle ihmiselle. Silloin teksteissä mainitaan tilanteista, joiden lähtökohtana ja ajatuksen keskipisteenä on oma minä, ei luontoympäristö. Luonnon välinearvo ilmaistaan mielenrauhan löytämisenä, esteettisinä kokemuksina tai elämyksien etsintänä. Luonto toimii ikään kuin kokemusten 'näyttämönä', kun se luonnon itseisarvoisena kokevalle on ajatuksellinen lähtökohta ja keskipiste.

Maatilalla kasvaneet (2 kpl) liittävät luontoon taloudellisen arvon, ei kuitenkaan täysin utilistisessa (Pietarinen 1987, 1992, 34-36) mielessä. Ajatus liittyy heillä enemmän kotipaikkaan ja perheen toimeentuloon kuin luontoon yleensä. Hyötyarvon mainitsee edellisten lisäksi yksi marjastuksen ja muun hyötykäytön harrastaja. Muita selkeitä välinearvoja on vaikea teksteistä tulkita, mutta arvottamisen näkökulmasta tarkastellen niistä löytyy seuraavia ajatuksia:

- luonto on tunteiden kokemispaikka
- luonto on rentoutumispaikka
- luonnossa oppii aina uutta

- ihminen tarvitsee luontoa
- luonto tarjoaa oivallisen harrastusympäristön
- luonnoksi riittävät pihoilla ja kadun varsilla olevat puut ja pensaat.

Useimmat kirjoittajat kertovat omin sanoin ajatuksistaan ja arvostuksistaan luontoa ja ympäristöä kohtaan. Kuusi nuorta puhuu tästä aiheesta hyvin vähän, joten heidän luontoarvostustaan on vaikea tulkita. He eivät myöskään kerro, yhtä lukuun ottamatta, voimakkaasti koetuista luontotapahtumista, joiden kuvauksista voisi tulkkiutua arvostuksia. Kahdelle kirjoittajalle luontoa ei ollut olemassakaan nuoruusiässä, mutta nyt sillä on merkitystä kummallekin; luonnosta on löytynyt rauhoittumisen ja ajattelun paikka.

5.1. Miksi luontoon

Ihminen joutuu Spinozan mukaan (Pietarinen 1993, 37-38) elämään kahdenlaisen välttämättömyyden alaisena, ulkoisen ja sisäisen. Ulkoinen välttämättömyys tarkoittaa sitä, että joudumme elämään ympäristön vaikutusten alaisena; ne ohjaavat toimintojamme monella tavalla. Niiden vaikutus näkyy erilaisina tunteina ja emootioina, jotka muodostavat yksilön toiminnan käyttövoiman. Aistivaikutelmien tuoma miellyttävä tunne on tärkeä siksi, että se lisää elämishalua. Ulkoisten vaikutteiden seurauksena koettu ilo ilmenee rakkautena, toivona, luottamuksena, kiintymyksenä, myötätuntona, itsekunnioituksena, mielenrauhana. (Pietarinen 1993, 26.)

Knopfin (1987, 787-788) tutkimusten mukaan luontoympäristöä arvostetaan sen takia, että se vahvistaa ihmisen kykyä selviytyä uusissa tilanteissa. Luonnossa hän voi ylittää omat rajansa, luonto aiheuttaa harvoin vahinkoa, ja se käsittelee ihmistä taitavasti. Luonto antaa ihmiselle mahdollisuuden oman identiteetin mukaiseen toimintaan, ja siellä voi hyödyntää taitoja paremmin oman valinnan mukaan kuin esimerkiksi työ- tai kouluyhteisössä. Nämä kaikki yhdessä vahvistavat yksilön käsitystä itsestään; lisäävät yksilön pätevyyden tunnetta.

Jos ihmisellä on mahdollisuus valita toimintansa, hän pitää parempana sellaista toimintaa, joka on autonomista, ja jossa hänellä on itsellään määräysvalta. Silloin kun omat kyvyt vastaavat toiminnan asettamia haasteita ja toiminta tuottaa mielihyvän ja tyytyväisyyden tunteita, on

kyse sisäisesti motivoituneesta toiminnasta. Tällainen toiminta helpottaa yksilön yrityksiä saavuttaa ja ylläpitää motivaation normaalitila. Sisäinen motivaatio on olennaista lasten leikeissä. Lapset osallistuvat toimintaan sen itsensä takia. Iän lisääntyessä ja erityisesti kouluiän alkaessa lapset menettävät suuren osan sisäisestä motivaatiostaan ja toiminta muuttuu ulkoisesti motivoituneeksi. Aikuisiässä sisäinen motivaatio saattaa toimia vapaa-ajan harrastuksissa. (Iso-Ahola 1989; Telama 1987.) Nuori aikuinen kuvaa autonomista, sisäisesti motivoitunutta toimintaa välähdyksenomaisesti:

“Raskaan kouluviikon jälkeen ei mikään ole parempaa, kuin lähteä yksin (ehkä koira mukana) yöksi mökille. Rauhoittaa oloa ja ajatuksia kunnolla. Kun sitten pimeään tultua menee ulos, tuntuu että olisi maailman ainoa ihminen. On niin tautisen hiljaista, että tulee mieleen, onko maailmassa muuta elämää ollenkaan. Se on hienoa.”

Lapset haluavat leikkiä luonnossa. Siellä uteliaisuus, 'maailman' ja erilaisten asioiden tutkimisen halu pääsee todelliseen, aitoja asioita sisältävään ympäristöön. Tämä kuvastuu jollakin tavalla kaikista, tässä tekstimateriaalissa kerrotuista lapsuuden luontoleikeistä: halutaan leikkiä ulkona, talvella lumessa, kesällä metsässä, kivellä, kalliolla tai puussa, lähellä kotia, mutta 'näkyttömissä'. Metsästä löytyy piilopaikkoja sekä itselle että aarteille. Luonnosta löytyy leikkeihin tarvittavaa materiaalia ja ympäristönä luonto ruokkii mielikuvitusta. Jännityksen ja seikkailun tuntu syntyy helposti luontoleikeissä. Lapsuuden leikeistä ja lapsena tehdyistä retkistä kertovat kirjoitukset sisältävät kuvauksia, joiden perusteella toiminnan voi tulkita tuottaneen useimmiten mielihyvää, joskus harvemmin ja vain hetkittäin itkuja ja pelkoa. Sisäinen motivaatio syntyy kuitenkin itse leikkimisestä, ei yksinomaan ympäristöstä.

Luontokokemuksen tuottamien tunteiden voimakkuus on osittain seurausta sopivan tasoisista haasteista omiin kykyihin verrattuna, ja osittain se selittyy itsen kokonaisvaltaisella mukanaololla toiminnassa. Kehollisuuden kautta välittyy tajunnallisuuteen erilaisia tunteita, positiivisia tai negatiivisia, jotka pysyvät muistissa pitkiäkin aikoja. Toiminnassa koetut voimakkaat positiiviset tunteet synnyttävät halun toiminnan toistamiseen. Tätä päättelyä tukee Spinozan filosofia (Pietarinen 1993), jossa halut ymmärretään psykofyysisiksi tiloiksi, joissa halun kokemus on samalla ruumiillinen tila, joka syntyy ulkoisten syiden, esimerkiksi ympäristön vaikutuksesta. Haluaminen ja tunteet liittyvät yhteen siten, että halut muodostuvat tunteista.

Lapsi voi kokea luontoon menemisen tarpeenomaisena esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa perheen sisäiset erimielisyydet ja ristiriidat unohdetaan vain yhteisillä luontoretkillä. Ehkä vanhempien myöhemmin tapahtunut avioero vahvistaa vielä näitä yhteisten hyvien kokemusten muistoa.

“Viikonloppuisin isän ja äidin ollessa vapaalla lähdettiin usein vesille vanhalla puisella veneellä, joka oli varustettu viisiheppaisella yamahalla, jota minä kutsuin kaljamahaksi. Oli se sitten kaljamaha tai ei, niin hyvin sen kyydissä kuitenkin viihtyi aurinkoisella ilmalla. Tuuli lehytti hiuksia, äiti ja isä hymyilivät. Kaikki olivat hyvällä tuulella eivätkä riidelleet.”

Yhdeksän kirjoittajaa kertoo luontokokemuksistaan siten, että halu mennä luontoon on toistuvaa, ja ilmenee selvänä tarpeena. Tämä näkyy säännöllisenä retkeilynä tai liikkumisena aidossa luontoympäristössä. Tuloksena on mielihyvän ja tyytyväisyyden kokeminen, joka ilmaistaan:

- luonnosta nauttimisena,
- rentoutumisena, rauhoittumisena, ikävien asioiden unohtamisena,
- vapautena koulusta ja läksyistä,
- muistoja antavana,
- fyysisyyden ja vauhdin kokemisena,
- uuden kokemisena,
- voimakkaina elämyksinä.

Mutta toisaalta meidän tekoihimme vaikuttaa Spinozan mukaan myös myötäsytynäinen elämänhalu, elinvoima, aktiivisuus, joka antaa sisällön tahdolle. Spinozan mielestä tahto näyttäytyy yksittäisinä haluina ja uskomuksina, ja on siis sidottu myös tietoon: “Tahto ja ymmärrys ovat yksi ja sama asia”. (Pietarinen 1993, 77-84.) Kaikki ulkoiset asiat, jotka aiheuttavat meissä innostavia ja elämänhalua lisääviä kokemuksia, tuottavat iloa. Spinozan mukaan kaikki, mikä aktivoi yksilön eri osat tasapuolisesti ja harmonisesti, välttämättä lisäävät yksilön sisäistä voimaa suhteessa ulkoa tuleviin vaikutteisiin. (Pietarinen 1993.) Nuori aikuinen kertoo aiheesta esimerkiksi seuraavasti: *“Metsä rauhoittaa minua. Antaa jotain tiettyä voimaa. Lisää kykyä kestää vastoinkäymisiä. Nyt varsinkin, kun elämässäni on ollut sellaisia.”*

Nuoruusiässä situationaalisuus muuttuu osalla kirjoittajista (10 kpl) sellaiseksi, että luonto liittyy elämäkulkuun vain silloin tällöin tai ei juuri lainkaan. Metsään mennään joskus ole-

maan yksin, hiljentymään, rauhoittumaan tai ihailemaan maisemia perheen tai kavereiden kanssa. Kesämökille mennään kerran, pari kesässä ja nautitaan luonnon kauneudesta ja hiljaisuudesta. Mielihyvää voidaan kokea hetkittäin, mutta toiminta ei aseta tarpeeksi haasteita eikä koettele omia kykyjä, joten sisäinen motivaatio ei pääse toimimaan. Se ei myöskään toimi niissä nuoruusajalta kertovissa kirjoituksissa (3 kpl), joissa luontoon ei ole menty yksinomaan oman halun perusteella, vaan päätökseen ovat vaikuttaneet muut ihmiset. Jos tunteita kuvataan näissä kirjoituksissa, ne ovat pelon tai pahan olon kuvauksia. Esimerkiksi purjehdusmatkalle lähdetään mukaan olemaan kavereiden kanssa. Luonto tulee ikään kuin ylimääräisenä tekijänä mukaan pelottavine ilmiöineen.

Jos kokemuksen kuvaus kertoo tunteista hyvin vähän, (2 kpl) voi luontokokemuksen olettaa olleen jotain muuta kuin kokonaisvaltaista. Siitä ehkä puuttuu kehollinen kokeminen tai tajunnallisuus on keskittynyt johonkin muuhun kuin luonnon kokemiseen. Tämä tulee parhaiten esille kertomusten kokonaisuutta tarkasteltaessa. Esimerkiksi marjastuksesta kertova teksti keskittyy kuvaamaan tekemistä: marjojen poimintaa, keräysastian kokoa ja sen täyttymistä. Luonto tulee mukaan vain vatun varsien raapivina piikkeinä. Toisena esimerkkinä tunnekuvausten vähydestä on lukio-ikäisen ensimmäinen yöretkikertomus, jossa puhutaan mukana olleen ruoan määrästä, perunoiden pesemisestä kylmässä järvivedessä, syömisestä ja nuotiolla istumisesta, mutta ei tunteista.

6. LUONTOSUHDEKATEGORIAT

Tämän tutkimusvaiheen tarkoituksena on yhdistää edellisten analyysivaiheiden tulokset luontosuhde-malleiksi, jotka kuvaavat tähän tutkimukseen osallistuvien nuorten aikuisten luontosuhdetta sellaisena, kuin se ilmenee tutkimustekstien kirjoitushetkellä. Suhde ei ole pysyvä, vaan muuttuu uusien kokemusten myötä (Knopf 1987; Russel, Snodgrass 1987).

Luontosuhteen määrittely perustuu kummankin elämäkerrallisen kertomusten kokonaisuuteen, niiden pohjalta tulkituneisiin merkitysverkostoihin ja luontokokemus-tekstien narratiiviseen analyysiin. Kirjoittajien yksilöllinen erilaisuus syntyy siitä, että:

- elinympäristöt ovat erilaisia,
- luontotoiminnan sisällöt ovat erilaisia,
- luontotoiminnan määrä vaihtelee,
- luontokokemusten laatu vaihtelee,
- tunnekokemukset ovat erilaisia,
- omat arvostukset ja mielipiteet ovat erilaisia.

Ihmisen käsitys ympäristöstä riippuu tavasta, jolla hän on sen kokenut. Siihen eivät vaikuta itse puut ja pensaat vaan se symbolijoukko, jonka yksilö niihin liittää. Symbolijoukon monipuolisuus riippuu kokijan omasta persoonallisuudesta, luontokokemusten monipuolisuudesta ja useudesta, joihin yhteiskunnan ja oman elämänympäristön kulttuurilla on vaikutusta. (Relph 1976; Knopf 1987, 786.)

Tutkimukseen osallistuvien persoonallisuus tulee esille siinä tavassa, jolla he ovat kirjoittaneet omat *ympäristöelämäkertansa* ja *leimaavan luontokokemus-kertomuksensa*, sekä niiden sisällöistä, jotka kuvaavat heidän mielipiteitään, heidän tapaansa arvottaa asioita ja heidän tunnekokemuksiaan. Tekstit kertovat myös luonnossa toimimisen laadusta, useudesta ja haasteellisuudesta sekä omasta pätevyydestä tai osaamisesta. Luontokokemusten monipuolisuus ja useus ilmenevät erityisesti *ympäristöelämäkerran* henkilöhistoriasta, jossa luonto on vaihtelevasti mukana leikeissä, harrastuksissa ja yksittäisissä tapahtumissa, perheen yhteisessä vapaaajan vietoissa sekä opiskelussa ja työnomaisissa toiminnoissa.

Tästä tutkimusaineistosta nousee esiin **viisi keskeistä piirrettä - perusväittämää**, joiden perusteella voin kuvata yksilöllistä vaihtelua, sekä etsiä niitä yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia, joiden perusteella luontosuhde-kategoriat muotoutuvat.

Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella (esimerkiksi: Heimstra, McFarling 1974; Relph 1976; Zajonc 1980; Knopf 1987; Kaplan 1984; Pietarinen 1993; Kirjonen 1992) voin nostaa **tunnekokemukset** ensimmäiseksi keskeiseksi piirteeksi luontosuhteen määrittelyssä. Tunteista johtuu pitkälti se, millainen halu yksilöllä on olla yhteydessä luontoon. Tunnekokemusten merkityssuhteet määrittelin jo merkityssuhteiden yhteydessä leimaavan luontokokemuksen perusteella seuraavasti:

Mielihyvä:

- tunne on vahva, ja korkealle virittynyt,
- voimakkuudeltaan ja virittyneisyydeltään vaihtelevan mielihyvän tunteen rikoo pelon kokemus
- tunne ei ole kovin vahva eikä korkealle virittynyt.

Pelko:

- tunne on virittyneisyydeltään korkea, toistuvasti esiintyvä,
- tunne on virittyneisyydeltään vaihteleva, muistissa säilynyt kertatapahtuma,
- tunne on virittyneisyydeltään matala, se on pelkoa toisen puolesta.

Mielipahan ilmaisuja en voinut sijoittaa toisensa poissulkeviin luokkiin, koska niitä kuvataan niin monitasoisesti, ja ne nivoutuvat joko toisiinsa tai mielihyvän ja pelon tunteisiin. Mielipaha ilmenee teksteissä esimerkiksi seuraavasti:

- kaikenkattavana epämiellyttävyyden tai mielipahan tunteena, johon liittyy helposti pelko,
- vastoinkäymisistä johtuvina negatiivisina tunteina, jotka lopulta voivat määrittyä joko positiivisiksi tai negatiivisiksi,
- ihmisten toiminnasta johtuvana pahana olona,
- omasta toiminnasta johtuvana epämiellyttävyytenä.

Toinen keskeinen piirre, johon myös tunteet osaltaan vaikuttavat, on **luonnon ja itsen välille tulkkiutuva merkityssuhde**. Määrittelin sen luontokokemus-kertomusten perusteella seura-

vasti - luonto on:

- 1 koettu ympäristönä, joka ei kosketa itseä,
- 2 koettu lapsena mielenkiintoisena leikkiympäristönä, tai nuorena esteettisenä ympäristönä,
- 3 koettu opettavana ympäristönä,
- 4 koettu työympäristönä,
- 5 koettu itseä koskettavana, elämänvoimaa lisäävänä ympäristönä,
- 6 koettu pelottavana ympäristönä.

Kolmas luontosuhteen määrittelyn keskeinen piirre on **luontotoiminnan laatu**, jota tulkitsemme leimaavan luontokokemuksen teksteistä. Laatuun sisältyy toiminnan haasteellisuus ja siihen vastaaminen - millaista osaamista toiminta edellyttää, ja millainen on toimijan oma pätevyys. Kuvasin toiminnan laatua seuraavilla käsitteillä ja niiden yhdistelmillä: mukana olo, leikkiminen, katselukokemus, työ, itselle haasteellinen kokemus tai *flow-kokemus* (Csikszentmihalyi 1975, 1990).

Kertomuksissa kuvattu toiminnan laatu sisältää eri tasoisesti haasteellisuutta, jonka sisällöt vaihtelevat ison tai pienen pelon voittamisesta toiminnasta selviytymiseen tai siinä menestymiseen. Jos toiminnan haasteellisuus tarkoittaa selviytymistä, se edellyttää toimintaan liittyviä tietoja ja taitoja - osaamista, joka näyttää monesti puuttuvan. Toisaalta oma pätevyyden tunne ruokkii sisäistä motivaatiota, jota kuvataan joissakin lapsuusajan luontokokemuksissa, ja joka toimii joillakin myös nuoruuden kokemuksissa mielihyvän ja pätevyyden yhdistelmänä, ja vahvistaa edelleen yksilön halua luontoon (Iso-Ahola 1980).

Neljäs luontosuhteen kategorisointiin vaikuttava piirre on **luontokokemusten useus**, joka tulee esiin molemmissa kertomuksissa, ja jota ilmentää seuraava leimaavan luontokokemuksen perusteella tehty luokitus. Luontoyhteys:

- 1 toimii lapsuuden leikeissä,
- 2 toistuu eri muodoissa lapsena,
- 3 toistuu eri ikävaiheissa sopivan tilaisuuden tullen,
- 4 toimii jatkuvasti,
- 5 toimii harvoin,
- 6 katkeaa nuoruusvuosina.

Luontoa kohtaan tunnetut arvostukset ja luonnosta esitetyt mielipiteet tulevat viidentenä kohtana mukaan luontosuhteen määrittelyyn. Ne eivät voi olla erityisasemassa, vaan ne otetaan huomioon selitysmallin yhtenä osana, koska vain vähäinen osa merkityssuhteista eli käsityksistä esiintyy tietoisesti oivallettuina (Järvinen 1985, 45; Alasuutari 1994, 245).

Tutkimustekstien kirjoittajat ovat tähän mennessä toimineet itsenäisesti ja tehneet itsenäisiä päätöksiä melko rajallisesti, ja vastuu omista asioista on vasta alkamassa. Se on yksi syy siihen, jonka takia heidän luontosuhdettaan on vaikea istuttaa aikuisten maailmaan tehtyihin luontosuhde-ryhmyksiin, joissa usein edellytetään eettistä vastuuta. Tosin samoja, nupullaan olevia ajatuksia löytyy teksteistä, mutta valmiit luokitukset eivät sellaisenaan toimi, ei edes niillä tutkimushenkilöillä, jotka ovat jo ajatelleet omaa suhdettaan luontoon. Toinen ja keskeisempi syy lähtee tutkimusongelmasta, jossa on oleellista luontosuhteen rakentumisen tapa, eli se, millaisilla asioilla on merkitystä luontosuhteen muotoutumisessa, ja se, millaiseksi toiminnalliseksi suhteeksi se on kehittynyt.

Edellä esitettyjen perusväittämien käyttö jakoi tutkimukseen osallistuvat nuoret aikuiset kuuteen luontosuhdemalliin, joista kolmea kuvaa yhteinen yläkäsite. Kuvaan luontosuhdemallien yhteydessä myös niiden rakentumiseen liittyviä yhtäläisyyksiä, joita etsin *ympäristö-elämäkertojen* kahden keskeisen eli ympäristöjen ja toiminnan sisältöalueen sekä niistä tulkitsemieni merkityssuhteiden perusteella. Ympäristöjen sisältöalue kuvaa sitä, missä lapsi ja nuori on ollut kosketuksissa luontoon ja millainen merkitys ympäristöllä on ollut luontotoiminnan kannalta: estävä, mahdollista, vahvistava. Toiminnan sisältöalue kertoo millainen merkitys kullakin toiminnan muodolla (leikki, harrastukset ja yksittäiset tapahtumat, nuoruuden vapaa-ajan toiminta, perheen yhteiset vapaa-ajan toiminnat, opiskelu ja työn omaiset toiminnat) on luontokosketuksille ja -kokemuksille: tuhoava, merkityksetön, rakentava, säilyttävä, kehittävä.

6.1. Vieraantunut suhde luontoon

Yhteinen piirre tälle kategorialle on luontokokemusten vähäisyys. Keskeinen ero, jonka takia kategoria jakautuu kolmeen alaluokkaan, ilmenee luonnon kokemisessa:

- luonnosta ollaan vieraannuttu; se ei ole koskettanut itseä lainkaan (9 kpl),
- luonto koetaan hyvin pelottavana (pelkosuhde, 2 kpl),
- luonto koetaan etäiseksi paikaksi, jonne ei mennä yksin (talutusnuora-suhde, 1 kpl).

Kun luonto ei kosketa ja siitä ollaan **vieraannuttu**, on yksilön luontosuhdetta kuvaavan kokemuksen juoni seuraava:

Kerrotaan lapsuudessa tehdystä retkestä tai lapsuuden leikistä. Kokemuksen laatua kuvaa 'mukana olo'; toiminta ei yleensä ole haasteellista, eikä vaadi erityisiä luonnossa liikkumisen tai toimimisen taitoja, tai jos vaatii, niitä ei ole, ja se synnyttää hetkellisiä mielipahan tunteita. Toiminnan ja kokemuksen alkuunpanijoina ovat useimmiten vanhemmat ihmiset, vanhemmat sisarukset, isät, mummot tai muut sukulaiset.

Luontokokemukset tuottavat pientä mielihyvää, mutta sen virittyneisyys ei yleensä nouse korkeaksi. Jos mielihyvän kokemus on hetkellisesti voimakas, se johtuu uusien asioiden näkemisestä ja kokemisesta luonnossa. Tyypillistä on, että pelko tai mielipaha kuvaavat yksilön kokemuksia tai negatiiviset tunnekokemukset rikkovat mielihyvän tunteen. Pätevyyden kokemusta ei ole juurikaan luonnossa koettu. Jos tiettyä luontotoimintaa tehdään lapsuudessa ensimmäistä kertaa, sen aikana voidaan oppia jotain uutta, joko tietoja tai taitoja, mutta sille ei näytä olevan käyttöä myöhemmin.

Tähän kategoriaan kuuluville luonto ei ole ominainen toimintaympäristö; nuoret ovat vieraantuneet luonnosta, vaikka sitä olisi ollut ympärillä aina. Luontoa pidetään joko itsestäänselvytenä "se on olemassa siellä jossain", tai elämään kuulumattomana, eikä se ole päässyt kosketamaan itseä. Samaa asiaa ilmentää myös se, että asuinympäristönä arvostetaan mieluummin kaupunkia kuin maaseutua.

Nuoruudessa pysytellään luonnosta kaukana, varsinkin jos asutaan vilkkaassa kaupunkiympäristössä. Silloin mielenkiinto kohdistuu kaduilla ja nuorisotaloilla oleiluun. Luontoon saataan mennä korkeintaan toista sukupuolta tapaamaan. Vasta aikuisuuden kynnyksellä voi luonnon olemassaolon itsestäänselvyys vaihtua rauhallisen ja puhtaan ympäristön ikäväksi, ja nuorena aikuisena voi ilmetä halua mennä luontoon hiljentymään - jos aikaa löytyy.

Tämän mallin mukaisen luontosuhteen syntymiseen liittyy lapsuuden kotiympäristön vaihtuminen - usein paikkakunnalta toiselle. Asuinympäristö on yleensä mahdollistanut, mutta kaupunkiympäristö on voinut myös estää luonnossa toimimisen. Kaupungissa asuvien on ollut kuitenkin mahdollista leikkiä tai olla luonnossa kesämökillä tai mummolassa. Leikkipaikkana on ollut lähimetsä ja leikkinä ainakin kerran kesässä majan teko. Retkiä on voitu tehdä jonkun vanhemman kanssa etäämmällekkin - metsään, järvelle tai joelle, mutta omat harrastukset ovat olleet luontokosketusten ja luontotoiminnan tuottajina merkityksettömiä, vain jonkun lyhytaikainen partioon kuuluminen ilmentää rakentavaa merkitystä.

6.1.1. Pelkosuhde luontoon

Kun pelko leimaa luontokokemuksia, on kokemuksen juoni seuraava:

Luonnon elementit aiheuttavat voimakkaita pelon tunteita, ja luontoympäristö koetaan pelottavana silloin, kun ollaan riittävän lähellä sitä, mutta etäältä katseltuna, uhkan ja vaaran ollessa riittävän kaukana itsestä, luonnon esteettisyydestä voidaan nauttia. Pätevyyttä ja osaamista ei koeta.

Luonnossa liikkuminen ja toimiminen koetaan pelottavana ja liian haasteellisena itselle. Pelkoa aiheuttaa erityisesti vesi, mutta sitä koetaan luonnossa muutenkin, puun nitinästä kaikenkattavanaan luonnossa olemisen pelkoon.

Kaupunki on ehdottomasti se paikka, jossa halutaan asua, vaikka kesämökillä käydäänkin joskus nauttimassa luonnon rauhasta ja kauneudesta. Luonnon esteettinen anti lienee selitys sille, että tähän kategoriaan kuuluvat kokevat nuorina aikuisina huolta luonnon tulevaisuudesta.

Pelkosuhteen taustalla on sellainen lapsuuden ympäristö kaupungissa, joka on sallinut vain pihalla leikkimisen. Kesämökki on mahdollistanut leikkimisen luonnon olosuhteissa. Omat harrastukset ovat voineet tuottaa nuoruusvaiheessa kevyitä ja turvallisen tuntuisia luontokosketuksia, tai niiltä on vältytty kokonaan, kun aika on kulunut kaveriporukoissa alkoholin kera. Myös perheen yhteinen vapaa-aika on jossain elämän vaiheessa aiheuttanut pelkoa tai negatii-

visia tunteita luontoa kohtaan.

6.1.2. Talutusnuora-suhde luontoon

Malli kuvaa 'kaupunkilaistytön' suhdetta luontoon. Jokapäiväiseksi luonnoksi hänelle riittävät pihojen ja kadun varsien puut ja pensaat. 'Oikeaan' luontoon on lähdettävä jotakin tarkoitusta varten, ja jonkun kanssa: lapsena vanhempien kanssa puistomaiseen ympäristöön syöttämään lintuja, tai parhaan kaverin kanssa lähimetsään rakentamaan hienoa majaa, ja vanhempana poikakaverin kanssa kesämökille harrastamaan mahdollisimman monimuotoisesti luontoliikuntaa.

Luonnossa toimiminen edellyttää 'oikeita' varusteita ja usein myös tekniikan mukana oloa, esimerkiksi vesiskootteria. Talvella viikonloput ja loma-ajat vietetään laskettelurinteessä. Nuorena lähdetään innokkaasti luontoon - retkelle, marjastamaan, sienestämään, jopa hirvimetsälle, jos oppaana on mieluinen luontoasioita harrastava henkilö. Luontokokemukset tuottavat yleensä kevyttä mielihyvää, mutta tunteet vaihtuvat mielipahan puolelle, jos toiminta muuttuu joko fyysisesti tai psyykkisesti vaativaksi.

Luonnosta vieraantumisen ilmenee tässä mallissa siten, että luonto koetaan enemmän toisen kuin itsen kautta. Luonto ei ole koskettanut itseä - korkeintaan hipaissut vähän. Aidossa luontoympäristössä olemisesta ja toimimisesta ei ole omia kokemuksia ennen luonnosta kiinnostuneen ystävän mukaan tuloa.

6.2. Tapasuhde luontoon

Tätä mallia edustaa yhdeksän nuorta. Kategorian keskeisin yhteinen piirre on se, että nuorten vanhemmat ovat "luontoihmisiä". Perhe on muuttanut kaupungista tai taajamasta luonnonläheiseen ympäristöön, tai/ja liikkuu ja retkeilee luonnossa, sekä viettää aikaa kesämökillä. Lapset ovat olleet yhteisissä luontotoiminnoissa mukana mielellään, vaikka maaseudulle

muutto ei ole välttämättä aluksi mieluisaa.

Tätä mallia edustavat lähtevät nuorina mielellään retkelle luontoon kavereiden kanssa, joskus yksinkin. He osaavat liikkua luonnossa ja ovat valmiita kokeilemaan haasteellistakin toimintaa, esimerkiksi talviretkeä luontoon. He huomaavat selviävänsä siitä, vaikka retkeilyn edellyttämät taidot ovatkin vielä puutteellisia.

Luontokokemukset tuottavat heille mielihyvää, erityisesti kauniilla säällä, eivätkä he kyllästy katselemaan ja kuuntelemaan luontoa, johon heillä aina liittyy positiivinen mielenlaatu. Heillä on myös muistikuvia voimakkaista yksittäisistä luontokokemuksista: tässä aineistossa esimerkiksi karhun, käärmeen tai ”kantomörön” kohtaaminen. Vaikka sinä hetkenä koetaan voimakasta pelkoa, se ei jää leimaamaan koko luontosuhdetta. Sen sijaan pimeän metsän pelko voi olla jatkuvaa, mutta se ei ole toiminnan esteenä; se koetaan enemmänkin jännitystä lisäävänä.

Tätä mallia edustavalle luonto on tullut tutuksi tavaksi, joka on kehittynyt yhteisöllisesti lapsuudesta lähtien. Se on kuitenkin neutraali siinä mielessä, että hetkittäisiä 'kosketuksia' lukuun ottamatta luonto ei ole muodostunut itselle kovin tärkeäksi.

Lapsuudessa luonnonläheinen asuinympäristö, kesämökki ja mummolan luontoympäristö ovat mahdollistaneet monimuotoisen luonnossa leikkimisen. Nuoruusajan harrastukset ovat olleet usein liikunnallisia tai luontoon liittyviä, kuten partio tai ratsastusharrastus. Omaa vapaa-aikaa vietetään mielellään joskus kesämökillä tai retkellä luonnossa.

6.3. Haasteita etsivä suhde luontoon

Malli kuvaa omien rajojen kokeilua luonnossa, jota tässä aineistossa edustaa neljä kirjoittajaa. Kokeilu ilmenee joko jatkuvana tai pääosin lapsuuteen kuuluneena haasteellisena toimintana, joka tarkoittaa omien fyysisten ja psyykkisten voimien sekä osaamisen kokeilua. Lapsena kokeilutilanteet syntyvät mielikuvituksen avulla. Toiminnan on oltava jännittävää, joskus pelottavaakin, ja ennen kaikkea siitä tehdään erilaisin keinoin itselle haasteellista. Vanhempana kokeilut ovat rankempia. Ne muodostavat voimakkaan haasteen itselle, ja niistä selviämi-

nen vaatii osaamista. Kokemus tuottaa iästä riippumatta hetkittäin voimakkaita tunteita, onnistuipa se tai ei, eikä epäonnistuminenkaan lannista kokeilijaa.

Tähän kategoriaan kuuluvilla on ollut lapsuudessa runsaasti yhteyksiä ja kosketuksia luontoon, ja nuorena heillä on halu oppia erilaisia luonnossa toimimisen taitoja. Luontosuhde on rakentunut henkilökohtaisten elämysten pohjalle, jotka parhaimmillaan antavat *flow-kokemuksen*. Silloin ollaan täysin keskittyneitä tekeillä olevaan toimintaan, ajan taju hämärtyy siten, että lyhytkin hetki voi tuntua pitkään kestävältä, tai päinvastoin. Omat kyvyt ovat täysimittaisesti käytössä ja toimintaan sisältyy voimakkaan mielihyvän tunne. Kaikki kokemukset eivät ole tällaisia, luonnossa on koettu myös pelkoa ja voimakkaita epämiellyttäviä hetkiä, mutta ne eivät rasita tämän hetkistä suhdetta luontoon, ne enemmänkin vahvistavat itsen kosketusta luontoon.

Lapsuudessa luonto on ollut suosituin leikkipaikka - ainakin kesäisin mökillä tai mummolassa. Luontoasioita on opittu isän, mummin tai muiden sukulaisten kanssa retkeiltäessä. Nuoruuden harrastukset eivät välttämättä sisällä luontokosketuksia, mutta omaa vapaa-aikaa vietetään mielellään luonnossa liikkuen ja retkeillen - sitä voimaperäisemmin, mitä enemmän tarvittavia tietoja ja taitoja on. Luontokosketukset ovat tämän mallin mukaisen luontosuhteen omaavalle tärkeitä, ja luonto koskettaa heitä hetkittäin hyvin läheisesti.

6.4. Itseä vahvistava suhde luontoon

Keskeistä tässä mallissa on luontokosketusten jatkuvuus ja luonnon kokemisen voimakkuus. Luonto voi kokijalle tarkoittaa erämaata, metsää, tai sellaisia luonnonelementtejä, joita koetaan työn yhteydessä: tässä tutkimuksessa jälkimmäistä edustavat maatilan työt ja hevosen hoito. Kategorian määrittämiseen johti seitsemän nuoren kirjoitukset.

Työn sävyttämään suhteeseen kuuluvat päivittäiset kontaktit luonnon elementteihin. Ne opettavat suhtautumaan luontoon realistisesti ja kasvattavat yksilön vastuuntuntoa. Mielenlaatu pysyttelee yleensä mielihyvän puolella, mutta mielipahan kokemukset kuuluvat myös asiaan. Tällainen työympäristö koetaan omaa elämänvoimaa lisäävänä ja sen kanssa halutaan olla

jatkuvasti tekemisissä. Samaan kokemukseen ja tulokseen päästään myös kotiympäristön metsissä, jos asutaan maaseudulla, tai erilaisilla matkoilla ja retkillä erämaaympäristössä. Luonto tuottaa näissä tilanteissa ajoittain voimakkaita kokemuksia, joiden tunnekokemukset tulkkiutuvat pitkäkestoisiksi ja elämänvoimaa lisääviksi.

Tällainen luontosuhde on yleensä kehittynyt hitaasti, lapsuudesta lähtien. Luonto on ollut ympärillä tai lähietäisyydellä koko lapsuuden ajan, joko koti- tai kesäympäristössä. Siellä on leikitty ja toimittu yksin tai kavereiden kanssa monipuolisesti. Leikit ovat olleet luontokokemusten kannalta rakentavia ja kehittäviä. Perheellä on ollut erittäin keskeinen merkitys luontosuhteen rakentumisessa. Erona *tapasuhteeseen*, on se, että tämän kategorian nuoret ovat päässeet luontosuhteessaan vähän pitemmälle, tai vähän syvemmälle. Luonto näyttää antavan heille elämänvoimaa hyvin *snellmannilaisessa* hengessä. He kokevat luonnon vahvasti ja ovat sitä mieltä, että hienoja elämyksiä voi kokea vasta, kun luontoon on tietty 'kosketus'. He ajattelevat olevansa osa luontoa. Pohtiessaan ihmisen ja luonnon välistä suhdetta he ovat tulleet siihen tulokseen, että ihmisen on elettävä sopusoinnussa luonnon kanssa. Ihminen on vain pienen pieni osa luontoa, mutta voi tuhota sen omalla toiminnallaan, ja esimerkiksi luonnon saastumisesta saatetaan kokea pahan olon tunteita.

Luonnossa liikkumisen ja toimimisen taidot koetaan tärkeiksi. Niitä hankitaan jo lapsuuden leikeissä ja myöhemmin partiossa tai työtä tekemällä.

Tästä aineistosta erottuu yksi esimerkki siitä, miten itseä vahvistava luontosuhde voi syntyä myös lähellä aikuisuutta, ja lähes yhtäkkiä, yhden vuoden aikana, jolloin ollaan tiiviisti mukana luontotoiminnoissa. Silloin luontoa opitaan kokemaan kaikilla aisteilla, ja siellä opitaan toimimaan erilaisissa olosuhteissa. Lapsuuteen luonto ei ole kuulunut lyhyitä 'käyntejä' lukuun ottamatta. Kaupungin asuinympäristössä on ollut hyvin vähän luonnon elementtejä, ja kun kaverit ovat puuttuneet, puuttuvat myös luontoleikit. Perheen yhteinen harrastus (teatteri) kehittää lapsuudessa ja nuoruudessa havainnoinnin ja tunteiden herkkyyttä, mutta suuntaa lapsen ja nuoren mielenkiinnon aivan muualle kuin luontoon.

7. TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA

Luontosuhde-kategorioiden ja niitä määrittävien perusväittämien rakentaminen edellytti tukeutumista moneen erilaiseen teoriaan. Kategorioiden relevanttius teorioiden kannalta jää raporttia arvioivien tehtäväksi.

Työni loppuvaiheessa koin voimakkaan ilontunteen löytäessäni kirjasta *Place and placelessness* (Relph 1976) saman ajattelutavan, josta olin lähtenyt liikkeelle: paikan identiteetin määrittelevät fyysinen ympäristö, toiminnot ja kokemukset. Näihin elementteihin kietoutuvat ne merkitykset, joiden perusteella rakensin luontosuhdekategoriat, jotka näyttävät myös sopivan Relphin tekemään jaotteluun paikan kokemisesta:

- 1 *Vieraantunut suhde luontoon* sisältää sekä 'sisällä että ulkopuolella olemisen' kokemuksia. Lapsuusaikana luontokokemuksia saadaan selvästi rajatuista paikoista, esimerkiksi pikkumetsästä, kalliolta, kesämökin tai mummolan pihalta ja järven rannalta. Relphin määrittelyn mukaan *behavioral insideness* tarkoittaa juuri tällaista käyttäytymis-mallia; jossain rajallisessa paikassa olemista ja sen näkemistä lähinnä toimintaympäristönä, joka sisältää tiettyjä määrittäviä ja käyttökelpoisia kohteita tai elementtejä.

Nuoruusvaiheessa, kun luontokokemukset puuttuvat, voidaan tilanne määritellä objektiiviseksi ulkopuolisuuden kokemukseksi (*objective outsideness*). Luontoympäristö ei enää ole välittömien kokemusten tuottaja, vaan lähinnä tila tai paikka, jolla on vain sijainti.

- 2 *Tapasuhde-malli* kuvaa 'sisällä olemista' empaattisena kokemuksena, *empathetic insideness*, vaikka mukana on myös lapsuudessa saatuja *behavioral*-tason kokemuksia. Kertomusten perusteella empaattisuus tulee näkyviin nuoruusvaiheen tunnekokemusten kuvauksissa sekä siinä, että sisäisyyden kokeminen ei synny hetkessä vaan siihen on harjaannuttava.

- 3 *Itseä vahvistava suhde luontoon* näyttää ilmentävän samoja piirteitä kuin *exis-*

tential insideness, joka kertoo kokemusten jatkuvuudesta ja pysyvyydestä. Teksteissä nuoret kertovat kokevansa itsensä osaksi luontoa; se on paikka, johon he kuuluvat. Oleellista on myös luonnonelementtien tunteminen siten, että voi kokea liikkuvansa tutussa ympäristössä.

Luontosuhde-luokitusten määrittely edellytti erilaisten merkityssuhteiden tulkintoja, joita vertailen kahteen Suomessa tehtyyn tutkimukseen. Omat tulkintani ovat samansuuntaisia Tuija Lyytisen raportissa (1995b) esityttyjen johtopäätösten kanssa: *luontoympäristö tarjoaa kaupunkiympäristöön verrattuna laadullisesti erilaisia kokemusmahdollisuuksia, ja luontosuhteen muotoutumiseen vaikuttaa lapsuuden kasvuympäristö*. Kokemusten laatu kummasakin ympäristössä tulee tässä työssä esille sekä tekstilainauksissa että omissa tulkinnoissani, vaikka ympäristöjen välistä vertailua ei suoritakaan. Lyytisen lisäksi Minna Savolainen (1995) on tullut siihen johtopäätökseen, että lapsuuden kasvuympäristöllä on vaikutusta luontosuhteen aloittajana ja suuntaajana.

Tässä tutkimuksessa luontosuhteen muotoutumiseen vaikuttavat selkeimmin *kasvuympäristön ihmiset*: vanhemmat, isovanhemmat, sisarukset, muut sukulaiset ja omat kaverit. Jos lapsuuden kasvuympäristöä tarkastellaan *fyysisen ympäristön laatuna*, niin tulokseni poikkeavat Lyytisen tekemästä johtopäätöksestä. Tässä tutkimuksessa useimpien kaupunkilaisten ja taajamissa tai haja-asutusalueilla asuvien lapsuuden luontotoiminnoissa ei näytä esiintyvän sellaisia laadullisia eroja, joiden selittäminen voisi tapahtua asuinympäristön avulla. Lapset näyttävät aina löytävän 'pikkumetsänsä'. Maaseudulla asuva on voinut pysytellä luonnosta erossa yhtä hyvin kuin kaupungissakin asuva, ja kaupunkilaisnuoren luontosuhde on voinut muotoutua itseä vahvistavaksi samoin kuin maaseudulla asuvankin. Ja vaikka lapsuudessa luonto on koettu itselle vieraana ympäristönä, siitä voi oppimiskokemusten seurauksena tulla nuoruudessa yksi tärkeimmistä asioista elämässä.

Fyysisen kasvuympäristön vaikutus luontosuhteeseen näkyy selkeästi vain niillä nuorilla, jotka ovat eläneet koko ikänsä maatilalla tai kaupungin *betoniviidakossa*. Maatilalla asuvien on ollut jatkuvan kosketuksen takia mahdollista kehittää ympäristöherkkyyttään ja kokemuksellista suhdettaan luontoon, mutta kaupunkiympäristössä se on voinut olla mahdotonta.

Minna Savolaisen pro gradu -työssä (1995) ovat tutkimushenkilöinä aikuiset naiset, joiden

suhde luontoon osoittautuu mielestäni kypsemmäksi ja valmiimmaksi kuin useimpien tähän tutkimukseen osallistuvien nuorten suhde. Tästä erosta huolimatta omat tulokseni sisältävät Savolaisen kanssa samoja tulkintoja: *luonto rikastuttaa elämyksiä, luonto sallii mielikuvituksen vapauden ja ruokkii sitä*. Vaikka kuvaan nuorten luontosuhdetta kaikkiaan kuudella kategoriolla, se sisältää myös samaa kuin Savolaisen tutkimustulokset: *luontosuhde lisää elämänoimaa tai luonto koetaan helposti itsestään selvyytensä*. Luontoon sijoittuvat pelkokokemukset tulkitsevat omassa tutkimuksessani joissakin tapauksissa todellisiksi uhkiksi itselle ja harvemmin positiivisesti koetuiksi pelon elämyksiksi, kuten Savolainen ne tulkitsee.

Aikuisten kirjoittamien tekstien perusteella Savolainen on voinut tehdä tulkintoja, jotka tuovat esille luontokokemusten merkityksen elämiseen tarvittavien tietojen ja taitojen lisääjänä, “uusiutumisen” mahdollistajana ja kuoleman pelon vähentäjänä. Nuoret sen sijaan eivät näytä juurikaan ajatelleen suhdettaan luontoon ennen näiden tutkimustekstien kirjoittamista.

Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti se, että halusin ymmärtää mitä luonto merkitsee niille opiskelijoille, joiden kanssa työskentelen. Ainoa väline toisen ihmisen merkityssuhteiden tulkintaan on kieli, joka voidaan ajatella filosofisena ongelmana: muodostaako kieli sen mielellisen sisällön, joka syntyy kokemuksesta ja ilmenee merkityssuhteina, vai ovatko ne olemassa ennen kieltä. Luontokokemuksia kuvaavissa teksteissä mainitaan joskus sama asia, jonka lukijakin on ehkä kokenut, että “sanoilla on niin vaikea kuvata kokeensa” - varsinkin kokonaisvaltaista luontokokemusta. Toteamus antaa pienen vahvistuksen sille ajatukselle, että mielellinen sisältö on riippumaton kielestä.

Tutkimuksen tavoitteena oli yksilöllisten luontokokemusten ymmärtäminen ja tulkinta. Se edellyttää elämäkerrallista tietoa, joka pohjaa omassa rauhassa tehtyyn muistelutyöhön. Sen takia tutkimusaineiston muodostavat nuorten kirjoittamat, heidän omaa elämäänsä kuvaavat kertomukset, eikä esimerkiksi haastattelumateriaali tai ryhmässä tehty muistelutyö, joiden aikana varsinkin nuori tutkimushenkilö voi saada vaikutteita joko haastattelijalta tai muilta keskusteluun osallistuvilta, varsinkin tässä tutkimuksessa, jossa sekä tutkija että erityisesti tutkittavat ovat keskenään jatkuvassa kanssakäymisessä toistensa kanssa. Kirjoitetun tekstin ongelmana on sen ainutkertaisuus ja rajallisuus. Analyysin edetessä on tyydyttävä niihin vastauksiin ja tulkintoihin, joihin teksti antaa mahdollisuuden.

Tutkimukseni eteni aineistolle esitettyjen kysymysten muodossa, jotka syntyivät oman mielenkiintoni ja kokemukseni sekä aiheeseen liittyvän aikaisemman tutkimuksen ja teorian pohjalta. Nämä yhdessä houkuttelivat myös monille harhapoluille, joita oli mielenkiintoista kulkea jonkin matkaa, ja huomata polun päättyvän 'tyhjiyteen', tai huomata sen johtavan uuteen 'ongelmamaailmaan'.

Tavoitteenani ollut luontosuhteen rakentumisen *ymmärtäminen* johti ehkä liiankin monitahoiseen aineiston käsittelyyn. Tekstien tarkastelu monesta näkökulmasta ja niiden sisällön esittely ennen merkityssuhteiden kuvausta aiheuttaa samojen asioiden toistamista, jota en kyennyt poistamaan. Oma ymmärtämistapani, joka selkeni vasta analyysin edetessä, näkyy käsittelyn jakamisessa luontoyhteyksien ja luontokokemuksien tarkasteluun ja tulkintaan, vaikka ne kietoutuvat kaiken aikaa toisiinsa. Ymmärtämisongelmia voivat aiheuttaa keskeiset käsitteet, *luonto, toiminta ja kokemus*, joiden kohdallinen määrittely on niiden laajuuden takia vaikeaa.

Merkitysten tulkinta ja erityisesti luontosuhdetta määrittelevien merkityssuhteiden etsintä tuotti ongelmia. Mielenkiintoinen ja innostava kokeilu syntyi esimerkiksi siitä, kun tarkastelein luonnon ja toiminnan välistä yhteyttä kysymällä: mikä on *leimaavassa luontokokemuksessa* esiintyvän luontoympäristön merkitys itse toiminnalle. Jostakin syystä kysymys tuntui minusta tärkeältä, vaikka aluksi asian ymmärtämiseen tuli katkos enkä osannut purkaa siihen sisältyviä merkityksiä. Apu löytyi menetelmästä, jossa ongelma siirretään metaforan avulla johonkin toiseen kontekstiin, joka antaa uuden suhteen 'todellisuuteen' ja sisältää samankaltaisuuksia sekä implisiittisen lupauksen toimivuudesta (Koskinen 1991, Moilanen 1991).

Kokeilin miten dramaturgian käsitteet (käsikirjoitus, ohjaaja, näyttelin rooli, näyttämö, kulis- sit, tarpeiston hoitaja, maskeeraaja, koko projekti) selittävät luonnon merkityksen tapahtuvalle toiminnalle, ja miten ne laajentavat ymmärrystäni aiheesta. Teatteriin liittyvät käsitteet auttoivat minua huomaamaan sen tärkeän seikan, että *luontoympäristö koskettaa myös yksilöä itseään* eikä se ole pelkästään näyttämö tai kulissi. Luonto voi toimia ohjaajana, se voi olla käsikirjoituksen tekijä tai tuottaa koko projektin, jolloin itsen yhteys luontoon on ilmeinen. Metafora-menetelmä ei kuitenkaan auttanut minua pitemmälle eikä sama metafora toiminut muiden merkityssuhteiden alueella, joten se jäi vain kokeiluksi.

Tulkintojen totuudellisuus perustuu tällaisessa tutkimuksessa tulkintojen johdonmukaisu-

teen (Moilanen 1991, 134), jonka esille tuloa vaikeuttaa käsiteltävien asioiden sisäkkäisyys ja niiden tutkimuskäsittelyn spiraalimaisuus. Tekstin eri osat muodostavat kokonaisuuden, jota tulkitaan ensin yksilökohtaisesti kertomustekstejä vasten, ja niistä syntyneitä tulkintoja peilataan koko tekstimassaa vasten samalla kun tulkintoihin vaikuttavat olemassaolevat teoriat ja mallit. Tulkintojen lopullinen johdonmukaisuus määrittyy sillä, että lukija voi tehdä päätelmän: “Näinhän se on!”, ja että tulkinnat tekevät tutkittavan toiminnan viimeistä piirtoa myöten mielekkääksi.

Tutkimusaineiston aitoudesta on runsaasti esimerkkejä ongelman käsittelyn yhteydessä. Tekstit ovat mielestäni relevantteja ongelmanasettelun suhteen: ne kertoivat juuri niistä asioista, joita halusin ymmärtää ja tulkita. Muutama kirjoittaja koki luontokokemuksista kirjoittamisen vaikeaksi. Syynä oli se, että he ymmärsivät kirjoituksen otsikkona oleva *leimaava luontokokemus* -termin tarkoittavan *merkittävää* kokemusta, eikä heillä omasta mielestään ollut sellaisia. Tutkijan näkökulmasta ymmärtämistavalla ei ole merkitystä, koska kirjoittajien persoonallinen tapa suhtautua luontoon ilmenee yleensä selvästi, riippumatta siitä onko heillä luontokokemuksia omasta mielestään paljon tai vähän, merkittäviä tai tavallisia. Tekstien tai tekstiosien lyhyys muodosti ongelman, joka vaikeutti erityisesti tunteiden tulkintaa. Haastattelut olisivat lisänneet ymmärrystäni heidän kokemuksistaan, mutta siihen ei ollut enää käytännön mahdollisuutta. Toisaalta haastattelutilanne olisi voinut muodostua aineiston luotettavuuden kannalta ongelmalliseksi, koska se olisi tapahtunut viimeisenä opiskeluvuonna, jolloin tutkimukseen osallistuvat tiesivät ja tunsivat minun asenteeni ja arvostukseni luontoa kohtaan. Tämä olisi voinut vaikuttaa siihen, mitä ja mistä he olisivat kertoneet.

Vaikka elämäkerralliset tekstit eivät olekaan suoria heijastuksia tapahtuneesta, ne kuvaavat kuitenkin sitä tapaa, jolla yksilö on oman elämänsä tapahtumat ymmärtänyt, tai ymmärtää ne kirjoittamishetkellä. Tämän aineiston aitouden ja “totuudellisuuden” varmentaa se, että tutkimushenkilöt kirjoittivat kaksi kirjoitusta. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, niin *leimaava luontokokemus* -kertomus kuvaa usein jotain tapahtumaa, joka on mainittu ensimmäisessä kirjoituksessa noin puoli vuotta aikaisemmin, tai sopii siinä kuvattuun kokemusmaailmaan. Tekstien yhteys todellisiin tapahtumiin ja kokemuksiin varmentuu myös sillä, että opiskelijat ymmärsivät muistelemisen ja kirjoittamisen kasvatuksellisen merkityksen heille itselleen ja heidän tulevalle työlleen, ja sillä, että he ovat sellaista *valittua* joukkoa, joka on “avointa”, ja jolla on kykyä ja halua yhteistyöhön. Tutustuin osaan kirjoittajista hyvin henkilökohtaisesti toisen ja

kolmannen opiskeluvuoden aikana Lapin-vaelluksilla, ja saatoin verrata omia kokemuksiani heistä siihen, mitä heidän omat tekstinsä ilmentävät. Ristiriitoja omien havaintojeni ja tekstien välillä ei esiintynyt.

Kokemuksen yksilöllisyys ja laadullinen erilaisuus selkeni aineiston analyysin edetessä. Vaikka lapsuuden luontoleikit ovat hyvin samantyyppisiä, niin nekin on koettu omalla persoonallisella tavalla, joka näyttää olevan vielä hyvin muistissa. Parhaiten persoonallinen tapa tulee esille majan rakentamisen ja sen käytön kuvauksissa. Selkeä esimerkki nuoruusajan kokemusten yksilöllisyydestä tulee esille kahden tytön teksteissä, joissa kuvataan omia kokemuksia samoilta retkiltä ja Lapin-vaelluksilta.

Tässä tutkimuksessa ei käytetty rinnakkaisluokittelijaa tehtävän edellyttämän työmäärän takia. Aineiston pohjalta tehdyt merkitystulkinnat ovat lukijan todennettavissa tekstilainauksissa. Yritin välttää ylitulkinnan vaaraa luokittelemalla merkitykset riittävän 'leveisiin' luokkiin ja tekemällä tulkinnat vähintään kahteen kertaan noin puolen vuoden välein. Tulkinnallisesti ongelmalliset merkityssuhteet selkenivät ja tarkentuivat uudella lukemiskerralla ja joihinkin merkityksiin tuli muutoksia siinä uusintaluennan vaiheessa, jossa kummatkin tekstit oli kertaalleen analysoitu.

Tutkimustuloksina syntyneiden luontosuhdekategorioiden laatuun voi vaikuttaa se, että **tutkimushenkilöt ovat valikoituja**. Heidät hyväksyttiin opiskelemaan nuoriso- ja vapaa-aikatyötä noin 300 hakijan joukosta valintakokeilla, joissa etsittiin toimintakykyisiä, nuoriso- ja vapaa-aikatyöhön motivoituneita opiskelijoita. Luontokokemukset tai kiinnostus luontoon eivät tulleet valintakokeissa millään tavalla esille; siinä mielessä he ovat 'keitä tahansa' nuoria. Ilmaisullisten taitojen alueella tutkimusjoukko voi poiketa 'kenestä tahansa' -nuoresta, koska ilmaisukyky vaikutti arviointiin monessa valintakokeiden osioissa. Esimerkiksi kirjallinen viestintä oli yksi arvioinnin kohde ja valinnan kriteeri; opiskelijoiksi valittavien on kyettävä kirjalliseen ilmaisuun. Tällä oli vaikutusta siihen, että valitsin elämäkerralliset kirjoitukset tutkimusaineistoksi.

Tekstit kirjoitettiin ensimmäisenä opiskeluvuonna ennen kuin opintoihin sisältyi mitään luontoon liittyvää opetusta tai toimintaa. Tämän perusteella voisi olettaa tutkimustuloksena esitettyjen Luontosuhde-kategorioiden kuvaavan opiskelijoiden ja ehkä yleensä suomalaisen nuoren

suhdetta luontoon. Tosin tuloksista puuttuu se *amerikkalainen* malli, joka kuvaa koko iän jatkunutta, täysin välinpitämätöntä suhdetta luontoon. Välinpitämättömyys ilmenee tutkimusaineistossa vain ajoittaisena, nuoruusiässä alkavana ilmiönä, joka johtuu mielenkiinnon kohdistumisesta sellaisiin asioihin, jotka kyseisellä hetkellä näyttävät tyydyttävän yksilön vapaa-ajan käytölle asettamat tarpeet.

Tutkimustekstien kirjoittajat ovat useimmiten nuoria naisia, mukana on vain kaksi miesopiskelijaa, joiden luontosuhde on rakentunut samojen elementtien myötä kuin naisopiskelijoidenkin suhde. Poikien tekstit tuottavat tulkintoja, jotka eivät juurikaan poikkea tyttöjen tekstitulkinnoista. Ainoan eron kokemuksissa voi havaita lapsuuden leikkien raisuudessa ja tavassa kokeilla omaa rohkeutta.

Valikoitujen tutkimushenkilöiden käyttöön vaikutti lisäksi kaksi asiaa. Ensimmäinen niistä on ongelmanasettelua laajentava ja jatkava tutkimus, johon olen kerännyt materiaalin lukuvuoden 1995 - 1996 aikana samoilta, tutkimukseen osallistuneilta opiskelijoilta. Tarkoitukseni on jatkossa selvittää mitä ja miten opetukseen sisältynyt viikon mittainen Lapin-vaellus vaikuttaa nuorten luontosuhteeseen ja heidän ajatuksiinsa luonnosta. Sellaisen tutkimusasetelman toteuttaminen jollakin muulla joukolla olisi käytännössä hankalaa. Toinen syy on kasvatuksellinen näkökulma, joka niveltyy opiskelijoiden koulutukseen ja heidän koulutusalaansa. Tulevina nuoriso- ja vapaa-ajan työntekijöinä heidän on tarpeellista opiskeluaikana muistella ja reflektoida omia kokemuksiaan, ja sen avulla 'kasvaa' ihmisinä.

Samalla kun opiskelijat lisäsivät omaa ymmärrystään itsestään, lisääntyi myös minun ymmärrykseni nuorten elämästä ja tieto siitä, mitä he ajattelevat luonnosta ja ympäristöstä. Näistä on minulle välitöntä hyötyä ympäristökasvatuksen ja luontotoiminnan opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Pidän myös tärkeänä omaa 'tutkimusmaailmaan' paneutumistani ja tutkimuksen tekemistä tässä muutosvaiheessa, jossa nuoriso- ja vapaa-aikakoulutus muuttuu Suomen Nuoriso-opistossa ammattikorkeakoulu-tasoiseksi. Pitkä opettajakokemus ei välttämättä tuota niitä valmiuksia, joita uuteen tilanteeseen valmistuttaessa tarvitaan.

Luontosuhde-kategoriat. Nuoret kirjoittavat helposti pitävänsä luontoa tärkeänä, mutta siitä ei välttämättä seuraa toiminnallisesti mitään. Luonnon tärkeys näyttäytyy tunneasiana, ja luonto koetaan itseä - omaa rentoutumista ja rauhoittumista - varten olevaksi, vaikka sinne ei

juuri koskaan mentäisikään. Tästä tulkinnasta aiheutui ongelma Luontosuhde-kategorioiden muodostamisessa: kuinka keskeinen merkitys on sillä, mitä nuori sanoo asenteiden ja arvottamisen tasolla, ja kuinka suuri merkitys on sillä miten hän toimii, ja mitä hän on kokenut. Nostin kategorioiden määrittelyssä keskeisiksi luonnossa tapahtuneen toiminnan tuottamien kokemusten yhteydessä kuvatut piirteet, eli tunteet ja sen laadun, jolla toiminnan aikana ollaan yhteydessä luontoon. Tämän luokittelun seurauksena tutkittavien joukko jakaantui myös luontokokemusten useuden suhteen. Kokemusten laatu näytti olevan yhteydessä luonnossa toimimisen määrään.

En voinut kuitenkaan sisällyttää kaikkia tutkimushenkilöitä edellisen perusteella syntyneisiin kategorioihin; ne eivät selittäneet kaikkien luontosuhdetta. Mielenkiintoinen etsintätyö alkoi tämän jälkeen: mitkä ovat ne uudet yhdistävät ja erottavat piirteet, jotka selittävät erilaisuutta ja muodostavat uusia kategorioita. Selkeimmin erottuivat kummatkin ääriryhmät eli *luonnosta vieraantuneet* ja ne nuoret, joiden suhdetta kuvaan *itseä vahvistavaksi*, mutta muun ryhmän samanlaisuuksien rintamia rikkoivat vielä ristiriitaisuudet.

Pelkosuhde-kategorian sijoittaminen *vieraantunut suhde*-luokkaan kuuluvaksi on ongelmallinen sen takia, että sitä edustavat nuoret kertovat arvostavansa luontoa ja pitävänsä sitä tällä hetkellä itselleen tärkeänä, ja he kertovat halusta mennä luontoon. Pelko kuitenkin edelleenkin estää tai rajoittaa omia kokemuksia, jotka ovat jääneet vähäisiksi. *Talutusnuora-suhteen* muodostumiseen johti yhden henkilön kokemusten erilaisuus, mutta samoja piirteitä (luontoon meno kavereiden kanssa, laskettelumatkat, ja hyvän sään vaatimus) esiintyi yksittäin muillakin, varsinkin *tapasuhde*-kategoriassa.

Kategorisoinnin alkuvaiheessa käytin käsitettä *palkitseva suhde* kuvaamaan niitä nuoria, joilla on luontokokemuksia määrällisesti paljon, ja ne ovat tunnetasoltaan voimakkaita ja laadultaan itseä vahvistavia. Tämän luokan sisällä ilmeni kuitenkin ristiriita, jonka ratkaisi sen seikan huomaaminen, että osa nuorista kokeilee luontotoiminnan aikana omia fyysisiä ja/tai henkisiä voimavarojaan ja se on heidän kokemuksessaan keskeistä. Luonto sinänsä ei aiheuta heille itseä vahvistavaa kokemusta. Saman kategorian olisi voinut jakaa vielä hienojakoisemmin, jos tyypillisesti käytetyt luontoympäristöt olisivat olleet yhtenä luokittelun perustana. Mieleiset kokemukset syntyvät osalle heistä parhaiten aidossa luontoympäristössä, kaukana "ihmisten ilmoilta", osalle riittää muokattu luontoympäristö, esimerkiksi maatilalla.

Tunnekokemusten tulkinta ja luokittelu oli vaikeinta: niiden voimakkuus ja virittyneisyys oli joissakin tapauksissa hankalaa määritellä tekstin vähyyden takia. Vaikeutta aiheutti myös erilaisten tunteiden samanaikaisuus ja tunteiden erilaiset merkitystulkinnat, jotka tulivat esille vasta tekstikokonaisuuden perusteella. Esimerkiksi vastoinkäymisten aiheuttamat negatiiviset tunteet saattoivat tulkkiutua itselle positiivisiksi kokemuksiksi. Tulkintavirheitä voi esiintyä edellisten syiden takia ja kirjoittajien ilmaisukyvyyn erilaisuuden takia. Tekstien laajuuteen ja sisältöön on vaikuttanut myös se panostus, jonka opiskelija on laittanut näihin tehtäviin. Jos teksti oli kokonaisuudessaan lyhyt ja antoi vain vähän tulkintamahdollisuuksia, pyysin opiskelijaa täydentämään ja laajentamaan sitä tammikuussa 1995. Sen jälkeen merkityksiä oli helpompi tulkita, mutta näyttää kuitenkin siltä, että useimmiten panostuksen määrä kuvaa myös sen hetkistä luonnon merkitystä yksilölle.

Yhtenä keskeisenä piirteenä luontosuhde-kategorioiden määrittelyssä pidin *luonnon ja itsen välille tulkkiutuvaa merkityssuhdetta*, jonka laadun määrittelin luontokokemus-kertomuksesta. Jos sen määrittely oli ongelmallista, käytin tulkinnan tukena *ympäristöelämäkerran* tekstikokonaisuutta, josta saatoin laajentaa omaa ymmärrystäni yksilön tavasta kokea luontoa.

Kolmas ongelmallinen asia oli määritellä yksilön *kokemustaustan merkitys* sille, mitä *leimavassa luontokertomuksessa* kuvataan, ja sen edelleen määrittely luontosuhde-kategorisointia varten. Määrittely sinänsä ei ollut ongelmallista, vaan se, että omat luontokokemukseni pyrkivät nousemaan välillä vertailukohteiksi ja laadun mittareiksi. Koko tutkimusvaiheen ajan olen joutunut pohtimaan omaa suhdettani luontoon ja ennen kaikkea suhdettani opiskelijoiden tapaan ajatella luonnosta ja toimia luonnossa. Ajoittain on ollut vaikea siirtää syrjään ajatustani, että luonnossa olemisen ja toimimisen tuottaa tarpeellisia, jopa välttämättömiä kokemuksia, jotka kuuluvat ihmisenä olemiseen ja ”hyvään elämään”. Tästä ajattelusta irtautumiseen pyrin lukemalla taas kertaalleen kirjoittajien tekstit ja paneutumalla heidän maailmaansa ja heidän tapaansa ymmärtää maailmaa.

Tulosten pohdintaa. Luontoympäristö liittyy ennen kaikkea lapsuuden leikkeihin; se on tuttu ja mieleinen leikkipaikka suomalaiselle lapselle. Leikin ja luonnon yhdistävä huipentuma on jokakesäinen *majan rakentaminen*, johon sisältyy tiivistettynä se, mitä luonto merkitsee lapselle: valinnan vapautta, mielikuvituksen käyttöä, itsensä toteuttamista, mielihyvää, iloa ja jännitystä. Majan rakentaminen ei kuitenkaan riitä, lapset näyttävät tarvitsevan luonnon ele-

menttejä myös päivittäisiin leikkeihinsä, jolloin oma ajattelu ja mielikuvitus pääsevät toimimaan - sitä voimallisemmin mitä monimuotoisempia elementtejä luonto tarjoaa.

Kunkin yksilön omat elämäntilanteet vaikuttavat siihen, millaista roolia luonto näyttelee heidän nuoruusvaiheessaan. Kouluiän alkaessa kaverisuhteet alkavat vaikuttaa toiminnan laatuun, ja erilaiset harrastukset tai harrastuksen omaiset toiminnat täyttävät vapaa-ajan. Tässä vaiheessa luonto jää helposti muistojen joukkoon, ellei oma perhe tai kaveriporukka ole jollakin tavalla kiinnostunut luonnossa toimimisesta. Iän lisääntyessä luonnon merkitys toimintaympäristönä hiipuu edelleen, vaikka nuori saattaakin hetkittäin nauttia esimerkiksi kesämökin luontoympäristöstä.

Nuorten aikuisten kokemuksellinen suhde luontoon on jäänyt ikään kuin *leikkitasolle*, jos murrosiän jälkeiset luontokosketukset puuttuvat tai ovat määrältään vähäisiä ja laadultaan *oleilua*. Luonto voi jäädä kokemuksellisesti vieraaksi elementiksi, vaikka siellä ajoittain käydäänkin kävelemässä, katselemassa kaunista maisemaa ja pohtimassa omia asioita. Luonto koetaan silloin rentoutumispaikkana, jonne mennään tarpeen vaatiessa purkamaan nuorillekin niin tutun *hektisen* elämän tuottamia paineita. Oman, henkilökohtaisen kokemuksellisen luontosuhteen rakentuminen edellyttää muutakin kuin yksittäisiä käyntejä luonnossa. Luonnon kokeminen omaa elämänvoimaa lisäävänä edellyttää edellä kuvatun tason ylittymistä, joko toistuvina toimintoina luonnossa ja/tai yksittäisinä tapahtumina, jotka koskettavat itseä kokonaisvaltaisesti, ja jossa oma pätevyys ja omat tunteet ovat mukana.

Osa nuorista kaipaa luontoa ympärilleen, he ilmaisevat sen haluna asua maaseudulla. Tähän mielikuvaan sisältyy rauhallinen ympäristö itselle ja tuleville lapsille sekä mahdollisuus saada eläimiä omaan pihapiiriin, mutta luontoon liittyvää työtä ja toimintaa kuvaavat ajatukset puuttuvat. Ilmentääkö kerronnan sisältö elämän helppouden vaatimusta vai haaveiden tasoa - se selviää kunkin yksilön kohdalla myöhemmin.

Jos luontoympäristö on tullut lapsuudesta lähtien tutuksi ja mieleiseksi toimintaympäristöksi, niin nuoruusajan luontokokemuksiin sisältyy usein voimakkaita tunteita, joita aiheuttavat sekä toiminta että luontoympäristö. Mielihyvä ja ilo ovat helposti mukana, mutta negatiivisetkin tunteet hyväksytään luonnossa toimimiseen kuuluviksi. Edellytyksenä on silloin luontoympäristöä kohtaan tunnettu pitkäkestoinen mielihyvän sävyttämä mielenlaatu, joka kestää myös

negatiivisiksi koetut tilanteet. Tällainen kokemustausta johtaa aina uusien luontokokemusten hakemiseen. Jos luontokokemukset ovat jääneet lapsuudessa ja/tai nuoruudessa vähäisiksi, niin tunteet eivät juurikaan liity luontoympäristöön, vaan pelkästään siellä tapahtuneeseen toimintaan ja sosiaalisiin suhteisiin. Jos luonnon aiheuttamaa mielihyvää on koettu, se on vain hetkittäistä ja kokemukseen sisältyy mielipahan ja/tai pelon tunteita.

Mikä merkitys *pelkokokemuksilla* on nuoren ihmisen luontosuhteelle? Tämän aineiston perusteella näyttää siltä, että jos pelot ovat vahvoja ja kokonaisvaltaisia, ne estävät luontoympäristössä toimimisen, tai rajoittavat sitä, jolloin suhde luontoon jää etäiseksi. Hetkelliset pelkokokemukset voivat jäädä rasittamaan yksilön suhtautumista luontoympäristöön, jota ei kyetä kokemaan 'omaksi', mutta pelot voivat nuorilla tulkkiutua myös jossain määrin positiivisiksi elämyksiksi ja auttaa ymmärtämään luonnon kokonaisuutta. Silti mukaan jää väristyksen omainen negatiivinen sävy, joka asettaa esteen sille, että luonto muodostuisi itselle mieluisaksi toimintaympäristöksi. Lapsuuden pelkokokemuksissa negatiivisuus on keskeistä, ja ehkä luonnossa toimiminen loppuisi kokonaan, vaikkapa muurahaisten pelon takia, ellei toiminta sinänsä tuottaisi mielihyvää ja iloa. Iän ja kokemusten karttuessa voi lapsena koettu pelko johtaa myös haluun oppia toimimaan niin, että pelko on tarpeetonta.

Vaikka nuoren aikuisen kokemuksellinen suhde luontoon on monipuolinen, niin se ei välttämättä nosta luonnossa toimimista yksilön keskeisten elämänpiirien joukkoon. Tämän aineisto perusteella siihen tarvitaan *persoonallinen kiinnostus*, joka syntyy kokemusten ja elämysten sekä uusien asioiden oppimisen ja niiden jatkuvan koettelun myötä. Pelkät esteettiset elämykset ilman haasteellista toimintaa eivät riitä. *Haasteellisuus* näyttää olevan sisäisen motivaation edellytys myös luonnossa toimittaessa, ja osaaminen sekä pätevyyden tunne johtavat lisääntyvään kiinnostukseen luontoa kohtaan. Samalla toteutuu Spinozan ajatus yksilön eri puolien tasapuolisesta aktivoitumisesta. Tällaisista kokemuksista on seurauksena se, että nuoren usko selviytyä uusista tilanteista lisääntyy, samoin kuin halu oppia lisää ja kokeilla opittua vaativammassa olosuhteissa.

Edellä kuvatunlaisten kokemusten edellytys näyttää olevan *luontotoiminnan ohjaus*, jota ilman luontokokemukset jäävät lapsuuteen tai käyntiin mökillä kerran kesässä. Lapsina ja nuorina ei osata kaivata luonnossa liikkumisen ja toimimisen taitoja, mutta jos perhe, kaverit, harrastus tai opiskelu tarjoavat mahdollisuuden oppia, niin tiedot ja taidot omaksutaan haluk-

kaasti. Tutkimusteksteissä kerrotaan hyvin vähän siitä, mikä merkitys peruskoulussa ja lukiossa opituilla asioilla on luonnossa liikkumiselle tai toimimiselle. Esille tulevat vain muutamat käytännön toimet luonnossa: metsäympäristön siistiminen ja ala-asteen kyläkoulun luontopainotteisuus marjastuksineen. Tutkimusteksteistä on vaikea tulkita opitun tiedon osuutta luontosuhteen muotoutumisessa. Esimerkiksi luonnontuntemus tulkkiutui luontosuhdetta rakentavaksi asiaksi vain muutamille kirjoittajille, jotka poikkeuksetta kertovat luonnontuntemuksen lisääntyneen isän, isovanhempien tai vanhempien kavereiden opastuksella luonnossa tai luontoretkillä. Tilanteisiin näyttää liittyvän erityinen kiitollisuuden tunne siitä, että lapsena on opittu tuntemaan luontoa ja siitä, että aikuinen ihminen on antanut jakamattoman huomionsa lapselle.

Kaikki tutkimukseen osallistuvat nuoret aikuiset kirjoittavat luontoympäristöstä siten, että *luonnolle* tulkkiutuu useita henkilökohtaisia merkityksiä ja merkitysyhteyksiä. Onko niin, että kaikilla suomalaisilla nuorilla on jossakin elämänsä vaiheessa kosketuksia luontoon, vai johtuuko *täydellisen välinpitämättömyyden* mallin puuttuminen nuorten valikoidusta joukosta? Onko tämänhetkinen suomalaisten nuorten sukupolvi kosketuksissa luontoon lähimetsässä, maaseudun mummolassa, kesämökillä tai kesäleireillä, vai onko Suomessa sellaisia nuoria, joilla ei ole tätä mahdollisuutta tai halua siihen? Näistä kysymyksistä voisi rakentaa nuorisotyöhön liittyvän tutkimusongelman, jonka näkökulmana olisi luontosuhteen ja nuoren oman elämän hallinnan ongelmat. Tätä aihetta on jo lähestytty esimerkiksi Turussa toteutetussa Lokki-projektissa.

Vaikka tämä tutkimus lähtikin liikkeelle omaan opetustyöhöni liittyvästä tiedontarpeesta, on myös huoleni nuorten ja luonnon suhteen seurauksista voimistunut työn edetessä. Millainen suhde johtaa luontoa säästävään elämäntapaan ja käytännön valintoihin? Riittääkö siihen luonnon kunnioittaminen ajatuksen tasolla, vai tarvitaanko siihen järeitä, itseä koskettavia kokemuksia ja elämyksiä? Tämän tutkimuksen tulosten mukaan nuori kokee luonnon itselleen tärkeäksi, jos hänellä on monimuotoisia, ensin mielihyvää ja myöhemmin myös negatiivisia tunteita sisältäviä luontokokemuksia, jotka kuitenkin kokijan mielessä muuntuvat itseä vahvistaviksi elämyksiksi. Mutta toimiiko sellainenkaan suhde käytännön valintatilanteissa siten, että luonnon ja ympäristön säilyminen otetaan huomioon?

LÄHTEET

- Aaltonen, R. 1989. Naturalistinen paradigma evaluaatiotutkimuksessa. Teoksessa Kriittinen ajattelu aikuiskasvatuksessa. Pieksämäki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. 145-162.
- Achte, K., Alanen, Y.O. & Tienari, P. 1981. Psykiatria 2. 4. painos. Juva: WSOY.
- Aho, L. 1987. Lapsi, luonto ja kasvatus. Juva: WSOY
- Aho, L. 1983. Millaisin tiedoin ja tuntein kuudesluokkalaiset kuvaavat ihmisen suhdetta luontoon? *Natura* 20(3): 4-9.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Apo, S. 1990. Kertomuksen sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.62-80.
- Bale, J. 1994. Landscapes of modern sport. London: Leicester University Press.
- Csikszentmihalyi, R. 1975. Play and intrinsic rewards. *Journal of Humanistic Psychology* 15: 41-63.
- Csikszentmihalyi, M. 1990. Flow, The Psychology of Optimal Experience. USA: Harper & Row, Publishers, Inc.
- Featherstone, M. 1991. Consumer culture & postmodernism. London: Sage Publications.
- Eagles, P. 1980. An approach to describing recreation in the natural environment. *Recreation Research Review* 8(1): 28-36
- Eichberg, H. 1994. The Narrative, The Situational, The Biographical. *Scandinavian Sociology of Body Culture Traying a Third Way. International Review for the Sociology of Sport*, 29/1, 99-113.
- Eskola, A. 1985. Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan. Persoonallisuuden tutkimuksen metodologisia opetuksia. Juva: WSOY.
- Godelier, M. 1984. Antropologia ja materialismi. Jyväskylä: Vastapaino.
- Gunter, B. G. 1987. The Leisure Experience: Selected Properties. *Journal of Leisure Research* 1987, Vol. 19, No 2, 115 - 130.
- Haila, Y. 1991. Ekologiasta yhteiskuntaan - Onko 'yhteiskuntaluonnontiede' mahdollinen? Teoksessa: Massa, I. & Sairinen, R. (toim.) Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki: Gaudeamus.

- Haug, F. and Others 1987. *Female Sexualization. The Collective Work on Memory.* London: Virago.
- Heimstra, N.W. & McFarling, L.H. 1974. *Environmental Psychology.* Monterey, California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Hoikkala, T. 1989. *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuorisoon.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. 1991. *Törmäävät tulkinnat: kirja nuorista ja nuoruudesta.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekä aikuisuus. Aikuisten puhe ja kulttuurimallit.* Gaudeamus, Helsinki.
- Horelli, L. 1981. *Ympäristöpsykologia.* Espoo: Weiling & Göös.
- Howe C.Z. 1985. Possibilities for Using A Qualitative Research Approach In The Sociological Study of Leisure. *Journal of Leisure Research*, Vol.17, No.3, 212-224.
- Iso-Ahola, S.E. 1980. *Social Psychological Perspectives on Leisure and Recreation.* Springfield, Illinois, U.S.A: Charles C. Thomas.
- Iso-Ahola, S. 1989. Motivation for Leisure. Teoksessa: *Leisure, Recreation, and the Social Sciences.* Jackson, E.L. & Burton, T.L. (Eds). Venture Publishing Co.
- Jokinen, E. 1989. Muistelutyö. *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja.* Vol.14, 93-102.
- Jokinen, E. 1996. *Väsinyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä.* Tampere: Gaudeamus.
- Järvinen, A. 1985. *Lääketieteen opiskelijoiden tieteellisiä ja ammatillisia käsityksiä koskeva seurantatutkimus.* Tampereen yliopisto, ser A vol 197.
- Järvinen, M. 1995. *Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja?* Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
- Kaijanaho, M. 1988. *Maailmankuva ajattelevan ja kirjoittavan nuorison todellisuussuhteessa.* Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 18.
- Kallio, E. 1992. *Lähtökohtia luontoon liittyvien merkitysten ja elämysten tutkimukselle.* Teosessa: *Ihminen - luonto - liikunta.* Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveystyön julkaisu- ja 81. 38-46.
- Kaplan, R. 1977. *Tranquility and challenge in the natural environment.* Teoksessa: *Children, nature and the urban environment.* Upper Darby: U.S. Dpt. of Agriculture and Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station.
- Kaplan, S. & Talbot, J.F. 1983. *Psychological benefits of a wilderness experience.*

- Teoksessa: Altman, I. & Wohlwill, J.F. (Eds.) Behavior and the natural environment. New York: Plenum Press. 163-203.
- Kaplan, R. 1984. Wilderness Perception and Psychological Benefits: An Analysis of a Continuing Program. *Leisure Sciences*, Volume 6, Number 3.
- Kiikala, I. 1991. Hoitotyö tarkoituksellaisena toimintana. Kuvaileva tutkimus lievien aivotoiminnan häiriöiden tai niiden epäilyn vuoksi sairaalassa tutkittujen ja hoidettujen lasten hoitotyöstä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kirjonen, J. 1992. Leikisti tosissaan: ihmisen, luonnon ja liikunnan suhteen tarkastelua. Teosessa: Ihminen - luonto - liikunta. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämiskeskitys (LIKES). *Liikunnan ja kansanterveystyön julkaisuja* 81. 28-37.
- Knopf, R.C. & Peterson, G.L. & Leatherberry, E.C. 1983. Motives for Recreational River Floating: relative consistency across settings. *Leisure Sciences* 5:231-254.
- Knopf, R. 1987. Human behavior, cognition and affect in the natural environment. teoksessa: D. Stokols & I. Altman (toim.) *Handbook of environmental psychology*. Vol 2. 783-826. New York: John Wiley.
- Koppinen, A. & Ojanen, S. 1980. Pelkääkö lapseni koulua?. Koulupelko tutkimuksen valossa. Helsinki: Otava.
- Korpela, K. 1990. Nuorten kokemukset mielipaikoistaan psyykkisen itsesäätelyn tukena. Jyväskylän yliopisto: Psykologian lisensiaattityö.
- Koskinen, R. M. 1991. Metafora laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Syrjälä, L. & Merenheimo, J. (toim.) *Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita. 156 - 199.
- Kosonen, U. 1992. A Running Girl: Fragments from My Body History. Esitys I:ssä ISHPESin seminaarissa Turussa, 8. - 13.6.1992.
- Laitinen, U. & Tiihonen, A. 1990. Narratives of Men's Experiences in Sport. *International Review for the Sociology of Sport* 3(25), 185-200.
- Lee, Y., Dattilo, J. & Howard, D. 1994. The Complex and Dynamic Nature of Leisure Experience. *Journal of Leisure Research*, Vol.26, No.3, 195-211.
- Lehtinen, A.A. 1991. Northern Natures. A study of the forest question emerging within the timber-line conflict in Finland. Helsinki: Geographical Society of Finland.
- Lehtinen, J. & Pantzar, T. 1993. Uinnin alkeiopistusta tehostavan videon kehittäminen ja testaus. Liikuntapedagogiikan pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lehtovaara, M. 1992. Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena. Kasvatuksen filosofian pohdintaa ja kasvatustieteen filosofian käsittelyä Lauri Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian pohjalta erityisesti silmälläpitäen minäkäsitys-

- tutkimuksia. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lewis, C.A. 1978. Nature city. Teoksessa: Kaplan, S. & Kaplan, R. (Eds.) *Humanscape: Environments for people*. Duxbury, North Scituate. 448-453.
- Lincoln, Y.S & Guba, E.G. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Lyytinen, T. 1991. Erävaeltajan suhde luontoon. Kehityopsykologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lyytinen, T. 1995a. Luonnon muutosten havainnointi ja merkitys. Psykologian lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto.
- Lyytinen, T. 1995b. Luontoympäristön muutosten merkitys: tulevaisuuden uhkat, myönteiset muutokset ja asenteet luonnon puolesta toimimisessa. Psykologian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Lähteenmaa, J. 1989a. Tytöt ja rock. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y. Tutkimuksia ja selvityksiä 2/1989.
- Lähteenmaa, J. (toim.) 1989b. Rockin seksuaalisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Lähteenmaa, J. & Näre, S. (toim.) 1989. Letit heilumaan: tyttökuultuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lähteenmaa, J. 1991. Hip-hoppareita, lähiöläisiä ja kultturelleja. Nuorisoryhmistä 80-luvun lopun Helsingissä. Helsingin kaupunki, Nuorisoasiainkeskus, julkaisuja 1991:1.
- Mannell, R. C. 1980. Social psychological techniques and strategies for studying leisure experience. Teoksessa *Social Psychological Perspectives on Leisure and Recreation*. Iso-Ahola, S.E. (ed.). Springfield, Illinois: Charles C. Thomas.
- Marcuse, H. 1969. *Yksiulotteinen ihminen*. Teollisen yhteiskunnan tarkastelua. Helsinki: Weilin & Göös.
- Massa, I. & Sairinen, R. (toim.) 1991. *Ympäristökysymys*. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki: Gaudeamus.
- Mehtonen, L. 1982. Aistimellinen luonto ja (ihmis)tieteet. Teoksessa: *Ajatuksen ja toiminnan tiet*. Matti Juntusen muistokirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Moilanen, P. 1991. Tulkintojen luominen ja todentaminen hermeneuttisessa kasvatuksen tutkimuksessa. Teoksessa Syrjälä, L. & Merenheimo, J. (toim.) *Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita. 123 - 136.
- Niemi-Pynttari, R. 1988. Luonto. Fraasin radikalisoituminen Martin Heideggerin filosofiassa. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta, Julkaisusarja 24.

- Näre, S. 1991. Tyttöjen ja poikien sankarikäsityksiä. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y., Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1992.
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Piaget, J. 1945. Play, dreams, and imitation in Childhood. New York: Norton.
- Pietarinen, J. 1987. Ihminen ja metsä: neljä vuodenaikaa. *Silva Fennica* 21 (4):323-331.
- Pietarinen, J. 1992. Ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen ympäristöetiikka. Teoksessa: Ympäristökasvatus. Kansavalistusseura ja Aikuisten tutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus.
- Pietarinen, J. 1993. Ilon filosofia. Spinozan käsitys aktiivisesta ihmisestä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Prince, G. 1987. A Dictionary of Narratology. Lincoln & London: University of Nebraska Press.
- Propp, V. 1984. Theory and History of Folktale. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Rahkonen, K. 1995. Elämäkerta: tarua vai totta. Teoksessa: Haavio-Mannila, E., Hoikkala, T., Peltonen, E. & Vilkkö, A. (toim.) Kerro vain totuus - Elämäkertatutkimuksen oma-elämäkerrallisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Rainio, J & Salo, K. 1990. Ihmisen luontosuhde - Teoreettinen tarkastelu ja tutkimuskokeilu koululaisilla. Liikuntapedagogiikan tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Rauhala, L. 1974. Psykykinen häiriö ja psykoterapia filosofisen analyysin valossa. Tapiola: Weilin & Göös.
- Rauhala, L. 1983. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Rauhala, L. 1986. Ihmiskäsitys ihmistyössä, 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauhala, L. 1989a. Hermeneuttinen näkökulma merkityksen ongelmaan. *Tiedepolitiikka* 3. 3-14.
- Rauhala, L. 1989b. Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Sairaanhoidtajien koulutussäätiö.
- Rauhala, L. 1996, 2. painos. Tajunnan itsepuolustus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Relander, J. 1995. Partiolaiset impivaaraa etsimässä. *Nuorisotutkimus* 2/1995 Vol 13.
- Relph, E. 1976. Place and placelessness. London: Pion Limited.
- Roos, J-P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan: elämäntapaa etsimässä 2. Jyväskylä:

Tutkijaliitto.

- Roos, J-P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisen suomalaisen elämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, J-P. 1980. Elämisen laatu ja elämäntapa 1970-luvulla. Sosiaalinen aikakauskirja 17, n:o 6.
- Roos, J-P. 1985. Elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 34.
- Roos, J-P. 1988. Elämäntavasta elämänkertaan. Jyväskylä: Gummerus.
- Russell, J. & Snodgrass, J. 1987. Emotion and the environment. Teoksessa: Stokols, D. & Altman, I. (toim.) Handbook of environmental psychology. Vol 2. New York: Wiley. 245-280.
- Saaristo, K. 1994. Henkilökohtainen ekologia. Onko vihreä elämäntapa vastausyritys moderniin? Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 58, 1994.
- Savolainen, M. 1995. Luonnon merkitys ja merkityksen ongelma. Ihmisen luontosuhde ja sen laadullinen tutkiminen fenomenologisen psykologian näkökulmasta. Psykologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Schreyer, R. & Beaulieu, J.T. 1986. Attribute preferences for wildland recreation settings. Journal of Leisure Research, Vol. 18, No. 4, 231-247.
- Silvennoinen, M. 1992. Metsä vai kaupunki - näkökulmia luontoliikunnan pedagogiikalle. Teosessa: Ihminen - luonto - liikunta. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveystyön julkaisuja 81. 78-87.
- Silvennoinen, M. 1994a . A return to the past: Memory work as a method of body-awareness. Young, Nordic Journal of Youth Research, Vol.2, No.4, 36-46.
- Silvennoinen, M. 1994b. Childhood heroes. International Review of Sociology of Sport, 29/1, 25-30.
- Singer, P. 1991. Oikeutta eläimille. Juva: WSOY.
- Sironen, E. 1994. On Memory-Work in the Theory of Body Culture. International Review of the Sociology of Sport, 29/1, 5 - 12.
- Sjöström, M. 1992. Lukiolaisten luontosuhde ja liikunta: kuvailua ja tulkintaa. Liikuntapedagogiikan tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Skolimowski, H. 1984. Ekofilosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sparkes, A.C. 1994. Revisoin. Writing people: Reflections on the dual crises of writing people and legitimation in qualitative inquiry. Resubmitted for consideration to Quest in september 1994.

- Tamm, M. 1982. Barnets k nslov rld. Göteborg: Orstadius Boktryckeri.
- Taylor, P.W. 1986. Respect for nature. A theory of environmental ethics. Princenton, New Jersey: Princenton Univeristy Press.
- Telama, R. 1987. Kuntoliikkujan motivaatio. Teoksessa: Ulkoilu el mantavaksi. Helsinki: Suomen Latu ry. 147-154.
- Telama, R. 1991. Nature as Motivation for Physical Activity. Teoksessa Oja, P. & Telama, R. (toim.) Sport for All. Elsever.
- Telama, R. 1992. Luontoliikunnan motivaatio; Luonto liikunnanharrastajan havainto-, elämys- ja kokemismaailmana. Teosessa: Ihminen - luonto - liikunta. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveystyön julkaisuja 81. 61-77.
- Tiihonen, A. 1994. Asthma - The Construction of the Masculine Body. International Review of the Sociology of Sport, 29/1, 52-62.
- Toskala, A. 1970. Oppimisterapiat ja mielenterveys. Jyväskylä: Gummerus.
- Tuan, Y-I. 1974. Topophilia. A Study Of Environmental Perception, Attitudes, and Values. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Tuan, Y. 1977. Experience and appreciation. Teoksessa: Children, nature, and the urban environment. Upper Darby, PA: U.S. Dpt. of Agriculture and Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station.
- Ulrich, R. 1983. Aesthetic and appreciation. Teoksessa: I. Altman & J. Wohlwill (Eds) Human behavior and environment. Vol. 6.: Behavior and the natural environment. New York: Plenum. 85 -120.
- Uusitalo, L. 1986. Suomalaiset ja ympäristö. Tutkimus taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuudesta. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu A 49.
- van Dijk, Teun A.1980. Story comprehension: an introduktion. Poetics 9 (1980): 1-3, s. 2-21
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Kirjayhtymä.
- Venkula, J. 1993. Tieteellisen toiminnan ulottuvuudet. Osa 1. Tiedon suhde toimintaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilkk , L. 1993. Ymp rist etiikka: vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilkk , A. 1990. Omael m kertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus. 81-98.
- Vilkk  A. 1997. Omael m kerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta.

- Tampere: Suomen Kirjallisuuden seura.
- Vuolle, P. 1987. Ihmisen luontosuhteet erilaisissa liikuntaympäristöissä. Teoksessa: Ulkoilu elämäntavaksi. Helsinki: Suomen Latu ry. 154-166.
- Virtanen, L. 1988. Suomalainen kansanperinne. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- von Wright, G. H. 1981. Humanismi elämänasenteena. Keuruu: Otava.
- von Wright, G. H. 1987. Tiede ja ihmisjärki: suunnistusyritys. Keuruu: Otava.
- von Wright, G.H. 1981. Humanismi elämänasenteena. Helsinki: Otava.
- Vuolle, P. 1992. Väestön luontoliikuntakäyttäytyminen. Teosessa: Ihminen - luonto - liikunta. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhtiö (LIKES). Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 81. 11-27.
- Vuolle, P. 1991. Virkistämisen tärkeä motiivi luontoliikujalle. Liikunta ja tiede 28(4): 20-22.
- Vuolle, P. 1990. Suomalaisten luontoliikuntaharrastus. Liikunta ja tiede 27 (2).
- Welin, E. 1995. Liikuntavammaisten luontosuhde. Pro gradu-tutkielma. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Wilenius, R. 1979. Ihmiskeskeiseen kulttuuriin. Rudolf Steiner ja antroposofinen hengentiede. Jyväskylä: Gummerus.
- Wilenius, R. 1991. Mihin maailma menee. Juva: WSOY
- Williams, R. 1983. Keywords. A Vocabulary of Culture and Society. London: Fontana.
- Wolman, B. 1979. Lapsen pelot. Keuruu: Otava.
- Zajonc, R.B. 1980. Feeling and thinking. Preferences Need No Inferences. American Psychologist, feb. 1980, vol 35, no 2.
- Ziehe, Th. 1991. Uusi nuorisot. Tampere: Vastapaino.
- Zimmerman, M. 1985. On Martin Heidegger's Deep Ecological Philosophy. Teoksessa Devall, B. & Sessions, G. Deep Ecology Living as if Nature Mattered. Salt Lake City: Gibbs M. Smith, Peregrine Smith Books.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

- Matthies, Jurgen 1992. Luonto, ihmisluonto, ympäristötietoisuus -seminaari Heurekaassa 20.

- 21.3.1992.

Sironen, E., Kärkkäinen, P. & Silvennoinen, M. On Narrative Locality in Sports: An Experiment.